ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	ጣራ ቅጣት በማለፍ የዚህን መጠን እጥፍ በመያዝ መወሰን የሚችል ቢሆንም ይህ የሚቻለው ወንጀሉ የተደጋገመ መሆኑን ብቻ በማየት ሳይሆን ጥፋተኛው የፈጸማቸው ወንጀሎች ዓይነት፣ ክብደት እና ብዛት እንዲሁም ወንጀል ለመፈጸም የነበረው የአደገኝነት መጠን ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት ስለመሆኑ የወንጀል ሕግ አንቀጽ 188 (1) እና (2)፣ የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 አንቀጽ 22/2		የትግራይ ክልል ዓቃቤ ሕግ		
61.	በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶች እንደ ሙከራ ሊቆጠሩ ይችላሉ የሚል አስተያየት ቢኖርም አንድን የወንጀል ድርጊት ሙከራ ነው ለማለት ድርጊቱ በእውቀትና በፍላጎት የተፈፀመ መሆኑን ማረጋገጥ መሰረታዊ መስፈርት ስለሆነ በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶችን እንደ ሙከራ መቁጠር በአሁኑ ጊዜ ብዙም ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ የወንጀል ህግ አንቀፅ 27(1)፣ 23(2) እና 58(1) (ለ)	181206	አቶ ሐይሉ (አብይ) ሲሳይ እና የኦሮሚያ ጠቅላይ አቃቤ ህግ	መስከረም 27 ቀን 2013 ዓ/ም	440
62.	በወንጀል ህግ አንቀጽ 670፣ 672ና 240፣ የተደነገጉት ውንብድና፣ ዘረፋ እና ሽፍታነት የሚሉት ቃላት ቴክኒካዊ ልዩነት በመካከላቸው ያለና በተናጠል የወንጀል ኃላፊነትን የሚያስከትሉ በመሆኑ የአንድ ተከሳሽ የወንጀል ድርጊት “ውንብድና ነው” ወይም “ዘረፋ ነው” ወይም “ሽፍታነት ነው” ለማለት ከመነሻው አጠቃላይ የተፈፀመው ድርጊት እና	209051	ዳኜ ደጀኔ እና በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ህዝቦች ክልላዊ መንግስት የሸካ	ጥር 27/2014 ዓ.ም	445

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የተከሳሹ ተሳትፎ በተገቢው መንገድ ተለይቶ ሊታወቅ እና ሊረጋገጥ፤ በእምነት ቃል መሰረት ውሳኔ ለመስጠትም የተሰጠው ቃል ተከሳሹ ከተከሰሰበት ወንጀል ዝርዝር ጋር አንድ ሊሆን፤ ዝርዝር ቃሉም ተከሳሹ ወንጀሉን ለመፈፀሙ የማያጠራጥርና ሙሉ እምነት ሊጣልበት የሚገባ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 20፣ የወንጀለኛ መቅጫ ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134 (1) እና 141		ዞን ዐቃቤ ህግ		
63.	በወንጀል ህግ አንቀጽ 693(1) መሰረት የሚያዝበት በቂ ገንዘብ ሳይኖር ቼክ ማውጣት ወንጀል የተከሰሰ ቼክ አውጪ ቼኩን ለመመንዘር ሳይሆን በግለሰቦች መካከል በነበረው የንግድ ግንኙነት መነሻነት ለመተማመኛ የሰጠ በመሆኑ ከወንጀል ኃላፊነት ነፃ ሊወጣ የሚችለው ቼኩን ለዋስትና ወይም ለመያዥያነት የሰጠ ለመሆኑ እና የዋስትና ወይም የመያዥያ ውሉም በንግድ ህግ እና በፍትሐ ብሔር ህግ በተመለከተው መመዘኛ መሰረት ስለመፈፀሙ በማስረዳት ከመሆኑ በቀር በሰው ምስክር የሚሰጥ ማረጋገጫ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ የንግድ ህግ አንቀፅ 952 እና የፍ/ብ/ህ/ቁጥር 2864-2866 **(በፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁ. 67947 ተሰጥቶ**	161448	የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ እና የሺመቤት ጥላሁን	ሐምሌ 29 ቀን 2013 ዓ.ም	450

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የነበረው የህግ ትርጉም ተሻሽሏል)				
	አሠሪ እና ሰራተኛ				**462**
64.	☞ የአሰሪና ሰራተኛ ሕግ ያስቀመጠው አስገዳጅ የክርክር መፍቻ መንገድ ሳይጣስ በሕጉ ከተጠቀሱት ዘዴዎች በተሻለ ሁኔታ የጊዜ፣ የሰው እና የገንዘብ ሀብት የሚቆጥብ እና በአሰሪና ሰራተኛ መካከል የሚከሰት አለመግባባት ፍትሀዊ በሆነ አኳኋን የሚፈታበትን ዘዴ ወይም የስራ ክርክር እልባት የሚያገኝበትን ስርዓት በኀብረት ስምምነት መዘርጋትን ህጉ የማይከለክል ስለመሆኑ አሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 136፣142፣144 እና 145 ☞ለስራ ክርክር ችሎት ክስ ማቅረብ የሚቻለው በኀብረት ስምምነት በተመለከተው መሰረት ቅሬታ ለቅሬታ ሰሚ አካል ከቀረበ በኋላ በሆነ ጊዜ የይርጋ ጊዜ መቆጠር ያለበት ቅሬታ ሰሚ አካል ውሳኔ ከሰጠበት ቀን ቀጥሎ ካለው ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 164/1	219611	አቶ አስራኤል ሉሌ እና የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ	ሰኔ 29 ቀን 2014 ዓ/ም	463
65.	በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገው ይርጋ ክስ የማቅረብ መብትን ቀሪ የሚያደርግ ባለመሆኑ ሰራተኛው የተሰናበተበትን ምክንያት፣ ምክንያቱ የተከሰተበትን ቀን እና ምክንያቱ የተከሰሰበትን ቀን	222297	አቶ ተስፋልኡል ቱፋ እና የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ	ግንቦት 02 ቀን 2014 ዓ/ም	469

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	አሰሪው መቼ እንዳወቀ በግልጽ በማሰናበቻ ጽሁፍ ላይ ሳይገልጽለት አሰናብቶት ከሆነ ወይም በሌላ ምክንያት ለማወቅ ያልተቻለ እንደሆነና እነዚህን ፍሬ ነገሮች ያወቀው አሰሪው ተከሶ በሰጠው መከላከያ መልስ ላይ ከተገለፀው ፍሬ ነገርና ከቀረበው ማስረጃ መነሻ የሆነ እንደሆነ ክሱን ለማሻሻል የግድ ከሆነ የአዋጁን አንቀጽ 27/3 ይዘት ባገናዘበ መልኩ ክሱን በማሻሻል አሊያም ክስ በሚሰማበት ጊዜ በቃል አንስቶ መከራከር የሚችል ስለመሆኑ		ግብዓቶች ልማት ድርጅት		
ከውል ውጪ ኃላፊነት					**476**
66.	➢ የፍትሀ ብሄር ህግ ቁጥር 2143/2 ዓላማ ለካሳ ጥያቄው መነሻ የሆነው ድርጊት በወንጀል የሚያስቀጣና የይርጋ ጊዜውም ረዘም ያለ ከሆነ ካሳ ጠያቂው ረዘም ያለውን የወንጀል ህግ የይርጋ ጊዜ በመጠቀም ክሱን ማቅረብ እንዲችል ለማስቻል በመሆኑ የወንጀል ሕግ ይርጋ ጊዜ ከ2 ዓመት ያነሰ በሆነ ጊዜ ተፈፃሚ የሚሆነው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ላይ የተደነገገው ስለመሆኑ ➢ ኢንሹራንስ ኩባንያዎች በደንበኛቸው በመዳረግ ጉዳት አድራሹ ላይ ለሚያቀርቡት ክስ የይርጋ ጊዜ መቆጠር ያለበት ካሳ ከከፈሉበት ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ	194880	የኢትዮጵያ መድን ድርጅት እና ፈይሰል አህመድ	የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ/ም	477

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
67.	☞ ከውል ውጪ በሆነ ኃላፊነት ለደረሰ ጉዳት እንዲከፈል የሚወሰን ካሳ በተቻለ መጠን ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ የሚመዛዘን መሆን ያለበት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2090/1 እና 2091 ☞ ኢንሹራንስ ሰጪዎች ቅሪት አካሉ እንዲሰጣቸው ወይም የቅሪት አካሉ ግምት ከካሳው ላይ እንዲቀነስ በሚል የሚያቀርቡት ክርክር ካሳው ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል መሆን አለበት በሚል መከራከሪያ ማእቀፍ ውስጥ ሊታይ የሚገባ እንጂ ዳኝነት ተከፍሎ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ መቅረብ አለበት የሚባል ክርክር ስላለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 234 (1/ረ)	204256	የኢትዮጵያ መድን ድርጅት እና ሳምራዊት ጫኔ	ጥር 23 ቀን 2014 ዓ/ም	486
የወንጀል ሥነ ስርዓት ህግ					**491**
68.	ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ምስክር ሊሰማ አይገባም በሚል የተሰጠ ውሳኔ ራሱን ችሎ ይግባኝ የሚቀርብበት እንጂ ከዋናው ጉዳይ ጋር ተጠቃሎ በይግባኝ የማይታይ ስለመሆኑ የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ፣ የወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 6/1/ለ እና 4/1/ቀ	200520	የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ እና እነ እስክንድር ነጋ /5 ሰዎች/	የካቲት 10 ቀን 2013 ዓ.ም	492

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
69.	➢ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.184 መሠረት የትዕዛዝ ይግባኝ የሌለ ስለመሆኑ የተደነገገ ቢሆንም የተሰጠው ትዕዛዝ ወደፊት በዋናው ጉዳይ ላይ ከሚቀርበው ይግባኝ ጋር ተጠቃሎ ሊቀርብ የማይችልና ውጤቱም የሚቀለበስ ካልሆነ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የተሰጠ ይግባኝ ነው በሚል ተቃውሞ የማይቀርብበትና በይግባኝ የሚታይ ስለመሆኑ ➢ ለእስረኞች የሕክምና አገልግሎት የሚሰጠው በማረሚያ ቤት ውስጥ በተዘጋጀ የጤና ተቋም ቢሆንም በሕግ ጥላ ስር የሚገኝ ተጠርጣሪ በጤና ተቋሙ ለመታከም እምነት የሌለው በመሆኑ በመረጠው የግል የሕክምና ተቋም አገልግሎት እንዲያገኝ በጠየቀ ጊዜ ይህንን ለማከናወን የፀጥታ ስጋት ቢኖርም መንግስት ጸጥታ እና ደሕንነትን በማስጠበቅ ተጠርጣሪው ህክምናውን እንዲያገኝ ሊያመቻች የሚገባ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 22/1፣ አዋጅ ቁጥር 1174/2012 ድንጋጌዎች	203051	እነ አቶ ጀዋር ሲራጅ መሐመድ (4 ሰዎች) እና የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ	የካቲት 22 ቀን 2013 ዓ.ም	498

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
70.	ክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ አቤቱታን ጨምሮ ተከራካሪ ወገኖች ዳኞች እና የፍርድ ቤት አመራሮች በነፃነት እና ያለ አድሎ የመዳኘት ግዴታቸውን አልተወጡም በማለት የሚያቀርቡት ማናቸውም አቤቱታ ሕጋዊ መሠረት ያለው እና በተጨባጭ ማስረጃ ተረጋግጦ ሊቀርብ የሚገባ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78 እና 79፣ የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 106፣ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርዓትን እና የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግን ለማሻሻል የወጣ አዋጅ ቁጥር 84/1968	189472	አቶ አሸብር አውዴ እና በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የወላይታ ምድብ ዓቃቤ ሕግ	ሰኔ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	504
71.	ብርብራ የሚደረግበት የህግ ስርዓት ዝርዝር ሁኔታዎች የተመላከቱ ቢሆንም በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.32(2) የተመለከቱት ቀሪ ሁኔታዎች (Exceptions) በሌሉበት ብርበራ ያለ ብርበራ ትዕዛዝ ቢከናወን ወይም በብርበራ ትዕዛዙ ከተመለከተው ጊዜና ቦታ ውጪ ብርበራ ቢደረግ አልያም በብርበራ ትዕዛዙ ላይ ከተመለከተው እቃ ውጪ በሆነ ሁኔታ ፖሊስ በብርበራ የመያዙ አግባብነት ተጨማሪ የብርበራ ትዕዛዝ ለማግኘት በቂ እና ምክንያታዊ ጊዜ ነበር የሚለው የብርበራውን ህጋዊነት ለመመዘን ከግምት ውስጥ ሊገባ የሚገባ መሰረታዊ መስፈርት ተደርጎ የሚወሰድ ስለመሆኑ	211525	እነ መንሱር ጁሃር (2 ሰዎች) እና የፌደራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ	መጋቢት 08 ቀን 2014 ዓ/ም	512

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	✐ ህገ መንግስታዊ ጥበቃ ከተሰጠው የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት አንፃር በፍርድ ቤት በብርበራ ትዕዛዝ ላይ ከተመለከተው ውጪ በሆነ ሁኔታ ፖሊስ የመያዙ አግባብነትን በተመለከተ ቅድሚያ ሊከበር የሚገባ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት ያለ መሆኑ የሚታይና የሚመዘን ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 26 (1)፣ የወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.32(2)(ለ) እና 33 (1)				
የምርጫ ጉዳዮች					**521**
72.	✐ ከህገ መንግስት ነክ ክርክሮች አወሳሰንና የህገ መንግስት ትርጉም አስፈላጊነትን መወሰንን በተመለከተ የህገ መንግስት ትርጉምን በማይጠይቁ ግልጽ የሆኑ የህገ መንግስት ድንጋጌዎችን መሰረት በማድረግ በህገ መንግስት ክርክሮች ላይ ውሳኔ መስጠት እንዲሁም ትርጉም የማያሻቸው መሆኑን በፍርድ መወሰን የፍርድ ቤቶች ስልጣን ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 3(2) እና የህገ መንግስት ጉዳዮች አጣሪ ጉባኤ አዋጅ ቁጥር 798/2005 አንቀጽ 4(2) ✐ የክልል ህገ መንግስት ድንጋጌ ህገ መንግስታዊ መሆን አለመሆኑ ሥልጣን ባለው አካል ተጣርቶ ውሳኔ እስካልተሰጠበት ድረስ ህገ መንግስታዊ ነው ተብሎ የሚገመት ስለመሆኑ	207036	የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ እና በሐረሪ ህዝብ ክልል መንግስት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ	ግንቦት 19 ቀን 2013 ዓ.ም	522

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የፌዴሬሽን ምክር ቤትን ለማጠናከር እና ሥልጣንና ተግባሩን ለመዘርዘር የወጣው አዋጅ ቁጥር 251/1993 አንቀጽ 9 ☞የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ በጉባኤው የተደረሰበት ውሳኔ እና የክልሎች ሕገ መንግስት እንዲሁም እነዚህን ሰነዶች መሰረት በማድረግ የሚከናወን የምርጫ ሂደት ሕገ መንግስታዊ አይደለም የሚል ከሆነ ይህንን ለማስለወጥ ጉዳዩን ወደ ፌደሬሽን ምክር ቤት አቅርቦ ከሚታይለት በቀር ቦርዱ በራሱ ውሳኔ የማይሰጥ ስለመሆኑ የፌደሬሽን ምክር ቤትን ለማጠናከር እና ሥልጣንና ተግባሩን ለመዘርዘር የወጣ አዋጅ ቁጥር 251/1993 አንቀጽ 4(1) እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 62(1)				
73.	የምርጫ ውጤት ከድምጽ መስጫ ወረቀት ጋር በተያያዘ ግድፈት የተፈፀመበት ነው ተብሎ የምርጫ ውጤት ተሰርዞ ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ከሰጠ በኋላ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ እንደ ፍርዱ ድጋሚ ምርጫ ለማድረግ መሰረት የሆነው የውሳኔ ሁኔታ የተቀየረና ዳግም ምርጫውን ማከናወን የማይቻለው በመሆኑ የቀደመውን የምርጫ ውጤት ተግባራዊ ማድረጉን በመግለጽ	228650	የደ/ብ/ብ/ክ/መንግስት ብልጽግና ፓርቲ (ብልጽግና ፓርቲ) እና የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ፣	ሀምሌ 6 ቀን 2014 ዓ/ም	538

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የሚሰጠው ውሳኔ የምርጫ ሂደትን የሚመለከት የመጨረሻ ውሳኔ ሆኖ ይግባኝ ለፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሚቀርብበት እንጂ አስተዳደራዊ ውሳኔ ነው በሚል ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሚቀርብ ስላለመሆኑ የኢትዮጵያ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) እና የኢትዮጵያ የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 155(4)		የቁጫ ህዝብ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ (ቁህዴፓ)		
74.	የምርጫ ክልሎችን አከላለል በሚመለከት የሕዝብ እና ቤት ቆጠራን መሠረት በማድረግ እና ተገቢውን ጥናት በማካሄድ የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ ለፌደሬሽን ምክር ቤት በሚያቀርበው የምርጫ ክልል ረቂቅ መሠረት የፌደሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ አዲስ የሕዝብ ቆጠራ ተደርጎ የምርጫ ቦርድ የምርጫ ክልሎች አከላለልን በተመለከተ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት አንቀጽ 103(5) እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 መሠረት ለፌደሬሽን ምክር ቤት ረቂቅ አቅርቦ የተሰጠ ውሳኔ በሌለበት ሁኔታ ለምርጫ ማስፈጸሚያ ዓላማ በምርጫ አካባቢ በተደራጀ የአገሪቱ ግዛት ላይ ለውጥ የማይደረግ ስለመሆኑ የኢትዮጲያ የምርጫ፤ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ-ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 13/1(ሀ) (ለ)	208898	የኢትዮጲያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ እና ሞቻ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ	ሰኔ 11 ቀን 2013 ዓ.ም	545

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	ልዩ ልዩ				**557**
75.	ከማስታወቂያ ስርጭት ጋር በተያያዘ የአሰራጩ ሃላፊነት፡፡ የማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004	193480	ኢ.ቢ.ኤስ ቴሌቪዥን፣ የኢትዮጵያ ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬሽን እና እነ አምሳሉ ሲሳይ (73 ሰዎች)	ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	558
76.	☞ ከገጠር መሬት ይዞታ ክርክር ጋር በተያያዘ ሁለት ዳኝነቶች በአንድ ላይ ተጣምረው ሲቀርቡ የፍርድ ቤት ስልጣንን በሚመለከት የስነ ስርዓት ህግ ይዘት ያላቸው ድንጋጌዎች በገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ፣ በሥነ-ሥርዓት ሕግና በክልል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ላይ የተመለከቱ ቢሆንም የክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ልዩ ሕግ ስለሆነ በሕግ አተረጓጎም መርሕ መሠረት ልዩ ሕጉ በቀዳሚነት የሚተገበር ስለመሆኑ የኦሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀጽ 16(1)(ረ)፣ የኦሮሚያ ክልል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 216/2011 አንቀጽ 30(3) ☞ የገጠር መሬት ውርስን መሠረት አድርጎ ለቀረበ ክስ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ ተፈፃሚነት ያለዉ የይርጋ ድንጋጌ ስለመኖሩ የክልል የገጠር	191968	አቶ ዋኬኔ ዲንቃ እና እነ አቶ ኤብሳ እጅጉ (4 ሰዎች)	ሚያዚያ 28 ቀን 2013 ዓ/ም	575

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ የተለየ ድንጋጌ በሌለው ጊዜ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1677(1) እና 1845 የተመለከተው የ10 ዓመት ጊዜ ስለመሆኑ				
77.	የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ሸሪዓ ፍ/ቤት ጋብቻ በፍቺ ዉሳኔ እንዲፈርስ በወሰነበት ሁኔታ የፍቺ ዉጤቱንም ሰምቶ ለመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለዉ ይኼዉ የሸሪዓ ፍ/ቤት እንጂ የፌደራል ፍ/ቤቶች የፍቺ ዉጤት የሆነዉን የንብረት ክፍፍል ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን የሌላቸው ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ መንግስት አንቀጽ 34 (5) እና አንቀጽ 78 (5)፣ የፌደራል ሸሪዓ ፍ/ቤቶችን አቋም ለማጠናከር የወጣ አዋጅ ቁጥር 188/1992 አንቀጽ 5 (4)፤የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.244 (2፣ሀ) እና 245 (2)	175719	አቶ ረዲ አህመድ እና ወ/ሮ መኪያ ሀሰን	ጥቅምት 21 ቀን 2013 ዓ.ም	584
78.	የመንግስት መኖሪያ ቤት የሚከራየው በከተማ ውስጥ ነዋሪ ኢትዮጲያዊ ዜግነት ላለው እና/ወይም በከተማው ውስጥ ነዋሪ ለሆነ የጸና/የታደሰ የኢትዮጲያ ተወላጅነት መታወቂያ ካርድ ላለው የውጭ ዜጋ ብቻ ነው ተብሎ የተደነገገው ከከተማው አስተዳደር ቤትን ለመጀመሪያ ጊዜ የሚከራዩ ሰዎችን የሚመለከትና ውል በሚታደስበት ጊዜም በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት ቅድመ ሁኔታዎች ሊሟሉ ይገባል የሚባል ከሆነ ተከራይ ይህን ለማድረግ በሚያስችል ሁኔታ ውስጥ የሚገኝ መሆኑ በቅድሚያ	181359	እነ አቶ ዲክሳ ኪዳኔ (3 ሰዎች) እና የጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 9 ቤቶች ልማት ጽ/ቤት	ጥር 27 ቀን 2013 ዓ.ም	589

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	ሊረጋገጥ የሚገባ ስለመሆኑ የአዲስ አበባ ከተማ ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 43/ሀ፤ 44/3፤ 44/13 እና 45/2				
79.	የክልል መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ከገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ጋር በተያያዘ መመዘኛዎችን ከማስቀመጥ ባለፈ ወራሽነትን ቀድሞ ያረጋገጠ ብቻውን የሚወርስ ስለመሆኑ ባልደነገገበት ሁኔታ በወራሾች መካከል በተነሳ የገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ይገባኛል ጥያቄ ወራሽነትን ቀድሞ አረጋግጦ የውርስ ሀብት በመያዝና ቀድሞ ወራሽነትን በማረጋገጥ ብቻ ልዩ የመውረስ መብት የሚገኝ ስላለመሆኑ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀፅ 17 እና ተከታዮቹ	181643	ወ/ት እንኳአየሁሽ ነጋሽ እና አቶ ካሳሁን ነጋሽ	ህዳር 29/2013 ዓ.ም	596
80.	የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን ህጋዊ ሰውነት የሚመነጨው ከ1952ቱ የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀፅ 398 በመሆኑ ቤተክርስቲያንዋ ተካፋይ የሆነችበት ክርክር እንደ ክርክሩ ዓይነት፣ መጠን እና ቦታ ጉዳዩ በቀረበበት ክልል የሚታይ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግሰት አንቀፅ 78(2)፣ 80(2) ፣ (4) እና (5)፣ የፌደራል ፍ/ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 5(6) እና 11(1)	184533	አስገዳጅ ደብረ መዊ ቅዱስ ጊወርጊስ ቤ/ክርስቲያን እና ቄስ ሞላ ሰማው	መጋቢት 30 2013 ዓ.ም	600

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
81.	ለፍርድ ቤቶች የተሰጠው የዳኝነት ሥልጣን ህግን መሰረት ያደረገ የዳኝነት አገልግሎት መሰጠት በመሆኑ ይህ ማለት በፍርድ ቤት ለሚሰጠው ማንኛውም ውሳኔ፤ በተለይም መብትን የሚያሳጣ በሆነ ጊዜ ግልፅ የህግ መሰረት ሳይጠቀስ ውሳኔ ከተሰጠ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 78 እና 79	181278	አቶ ሀፍቱ ኪሮስ እና የሀውልቲ ክፍለ ከተማ ማዘጋጃ ቤት	ጥቅምት 26 2013 ዓ.ም	603
82.	የገጠር መሬት በዉርስ እንዲተላለፍ ዳኝነት የሚቀርብበትን የጊዜ ገደብ በተመለከተ የተለየ የህግ ድንጋጌ በሌለ ጊዜ ክርክሩ በወራሾች መካከል ሲሆን በእርሻ መሬት የዉርስ ጥያቄ ላይ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ያለዉ የይርጋ ደንብ ጠቅላላ የ10 አመት የይርጋ ጊዜ ሳይሆን በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1000(1) ላይ የተደነገገው የ 3 አመት የይርጋ ጊዜ ስለመሆኑ የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009	187340	እነ ወ/ሮ ዙፋን መንግስቱ (2 ሰዎች) እና እነ አቶ በልስቲ አባተ (4 ሰዎች)	መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ.ም	608
83.	የክልል የገጠር መሬት አጠቃቀም ለመወሰን በወጣ አዋጅ መሰረት የገጠር መሬትን በሽያጭ ውል ማስተላለፍ ክልከላ የተደረገበት ከሆነ መሬቱ ላይ ቤት ቢኖርበትም ባይኖርበትም የሽያጭ ውሉ ከመጀመሪያውኑ ህጉን ያልተከተለ ስለሆነ በህግ ፊት የማይፀና ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 40(3) ፣ የትግራይ ብሄራዊ ክልላዊ	186431	ወ/ሮ አዝመራ መኮንን እና እነ አቶ ገ/ሂወት መኮንን (2 ሰዎች)	ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም	613

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 239/2006				
84.	የተሻሻለ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ከመውጣቱ በፊት በነባር ህግ መሰረት በሕይወት ያለ ሰው የገጠር መሬት ይዞታውን በሚመለከት የመሬት ስጦታ ውል አድርጓል የሚባለዉ በሥራ ላይ በነበረዉ አዋጅ መሰረት እንጂ ከዛ ወዲህ የክልል መንግስት የፖሊሲ ለዉጥ በማድረግ ያወጣዉን ሕግ መሰረት ተደርጎ ስላለመሆኑ የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 133/1998 እና የተሻሻለው የአማራ ክልል የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009	185848	አቶ ጌታሰዉ አገሩ እና እነ አቶ አስማማዉ ለማ (3 ሰዎች)	ሚያዚያ 28 ቀን 2013 ዓ.ም	618
85.	የፌደራል ፍርድ ቤት ዳኞች በጡረታ ከተሰናበቱ በኋላ መብትና ጥቅማቸውን ለመወሰን በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት ስለተሰጠ የአገልግሎት ዘመን በፌደራል መንግስት ታሳቢ የሚደረግ ስለመሆን አለመሆኑ አዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 53/3 የደነገገው ባይኖርም ዳኞች በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት ማገልገላቸው እስከተረጋገጠ ድረስ በገንዘብ ተሰልተው የሚከፈሉ የመቋቋሚያ አበል፤ የመኖሪያ ቤት አበል እና የተሽከርካሪ አበል ክፍያዎችን ለማግኘት በፌደራል ፍርድ ቤት ያገለገሉበት ዘመን ሲቆጠር በክልል በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት የሰጡት አገልግሎት ታሳቢ የሚደረግ ስለመሆኑ	201181	አቶ ጳውሎስ አርሺሶ እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ገንዘብ ሚኒስቴር	ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም	623

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ-መንግስት አንቀጽ አንቀጽ 50/2፣ አዋጅ ቁጥር 653/2001 እና ማሻሻያው አዋጅ ቁጥር 1003/2009				
86.	የግልግል ዳኝነት ስምምነት ላይ የሕጋዊነት ጉድለት በመኖሩ ምክንያት ለመፈጸም እምቢተኛ መሆንን በሚመለከት የሚቀርብ ክርክር የግልግል ሥምምነቱ በፍርድ ቤት ክስ ቀርቦበት እንዲፈርስ መወሰኑን ሳይጠብቅ የግልግል ጉባዔው ጉዳዩን ተመልክቶ ሊወስን የሚችል ቢሆንም የግልግል ዳኝነት ስምምነቱ ዋጋ ስለማጣቱ እንዲሁም የግልግል ጉባኤው ጉዳዩን ለመመልከት ስልጣን የለውም በሚል የሚቀርብ ክርክርን ሰምቶ የመወሰን ስልጣን የመደበኛ ፍርድ ቤት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1809፣3330	180793	አቶ ያሬድ ተስፋይ /ያሬድ ተስፋይ ኤሌክትሮ መካኒካል ኢንጂነሪንግ/ እና ዓዲግራት ዩንቨርስቲ	ሚያዚያ 26 ቀን 2012 ዓ/ም	631
87.	➢ በፍትሐ ብሔር ሕግ አግባብ የተደረገ የስጦታ ዉል መኖር ሳይረጋገጥ ክርክርን ከስጦታ ዉል ከማስመዝገብ አንጻር ብቻ በማየት የስጦታ ዉል እንዲመዘገብ የሚያስገድድ ሕግ ስለሌለ መሬትን ይዞ በመጠቀም ብቻ በስጦታ የተላለፈ ነዉ ወደሚል ድምዳሜ የሚያደርስ ስላለመሆኑ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 ወይም 882 ➢ የገጠር የእርሻ መሬት በስጦታ ማስተላለፍ በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ልዩ ሕግ ሆነዉ ተፈጻሚ መሆን ያለባቸዉ ስለገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር የወጡ ሕጎች ቢሆኑም በእነዚህ ሕጎች ባልተሸፈኑ ጉዳዮች እና	188853	አቶ ሻረው ወርቅዬ እና እነ ልክዬ ወርቅዬ (2 ሰዎች)	መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም	637

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	ሕጎቹ ስራ ላይ ባልዋሉበት ጊዜ የተፈጸሙ ሕጋዊያን ተግባራት ላይ እንደ ነገሩ ሁኔታ በፍትሐ ብሔር ሕግ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ስለሚተላለፍበት የተደነገገዉ ተፈጻሚነት ያለው ስለመሆኑ				
88.	በመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5(2) የዘለቄታ ጡረታ አበል ለማግኘት ቢያንስ አስር አመት ማገልገል እና በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 18 መሰረት የጡረታ እድሜ መድረስ ቅድመ ሁኔታ በመሆኑ ማንኛውም የመንግስት ሰራተኛ ቢያንስ አስር አመት ያገለገለ እና በራሱ ፈቃድ ወይም በአዋጁ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ መውጫ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል ለዘለቄታው የማያገኝ ስለመሆኑ **(የፌ/ፍ/ቤቶችን አዋጅ እንደገና ለማሻሻል በወጣው በአዋጅ ቁጥር 454/1997 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁጥር 132861 ተሰጥቶ የነበረው የህግ ትርጉም ተለውጧል፡፡)**	160792	የመንግስት ሰራተኞች ማህበራዊ ዋስትና ኤጀንሲ እና ተስፋዬ መብራቴ	መጋቢት 30 ቀን 2011 ዓ/ም	645
89.	አንድ ግለሰብ የያዘውን የገጠር እርሻ መሬት በሕግ ስልጣን የተሰጠው የመንግስት አካል ካልሆነ በቀር ሌላ ግለሰብ መሬቱ የተያዘው በሕገ-ወጥ መንገድ ነው በማለት አስለቅቆ ሊይዝ የማይችል ስለመሆኑ	187618	አቶ የሸዋስ አስማረ እና አቶ ያሲን አሊ	መጋቢት 27 ቀን 2013 ዓ.ም	652

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
90.	✍ከገጠር የእርሻ መሬት ኪራይ ውል ጋር በተያያዘ በልዩ ሕግ የተደነገገ የይርጋ ጊዜ ከሌለ ተፈፃሚነት የሚኖረው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ህ/ቁጥር 1845 ስር የተደነገገው ስለመሆኑ ✍ ይርጋን በሚመለከት መቃወሚያ ላይ ውሳኔ ሊሰጥ የሚገባው የክስ ምክንያትን መሰረት በማድረግ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.33 (2 እና 3)፣ 80፣ 222 (1/ረ እና ሸ) እና 234(1/ሐ)	187484	አቶ በየነ ከበደ እና እነ ገረመው አይናለም (2 ሰዎች)	የካቲት 25 ቀን 2014 ዓ.ም	662
91.	✍ በወንጀል ምስክሮችና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ 699/2003 አንቀጽ 4/1 (ተ) እስከ (ሰ) እና (ዘ) ስር የተዘረዘሩት ጥበቃዎች በባሕርያቸው ከክርክር ሂደቱ ጋር የተያያዙ ሆነው በአስፈፃሚ አካል የሚወሰዱ ሳይሆን በአዋጁ አንቀጽ 23 (1) እና (2) ድንጋጌ መሠረት በምክንያት ተደግፈው የሚቀርቡ የፍርድ ቤቶች የመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን ስለመሆናቸው ✍በወንጀል ምስክሮችና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ 699/2003 አንቀጽ 4 ስር የተዘረዘሩ የጥበቃ ዓይነቶች ውስጥ የጥበቃ ዓይነቱ ሲወሰን የተከሳሾችን ሕገ መንግስታዊ መብት ሊጎዳ በማይችል መልኩ መሆን እንዳለበት የሚደነግገውን የአዋጁን አንቀጽ 5/3 ከግምት ያስገባ፣ በአንቀጽ 3/ሀ ስር የተገለፀውን ቅድመ ሁኔታ ሊያሟላና የሚቀርብ ምክንያትም በቂ፤ አሳማኝ እና በአዋጁ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ የተፈቀደበትን ዓላማ የሚያሳካ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ስለመሆኑ	210997	የፌደራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ እና እነ እስክንድር ነጋ (5 ሰዎች)	ነሐሴ 10 ቀን 2013 ዓ.ም	669

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 20				
92.	በጦር መሳሪያ አስተዳደርና ቁጥጥር አዋጅ 1177/2012 አንቀፅ 4(2) መሰረት ለቀረበ ክስ አዋጁን ለማስፈፀም የመቆጣጠር ስልጣን የተሰጠው አካል አዋጁ ከመውጣቱ በፊት ፈቃድ የሌለውን የጦር መሳሪያ የያዙ ሰዎች መሳሪያውን አስመዝግበው ፈቃድ ለመውሰድ የሚችሉበትን የጊዜ ሰሌዳ ወስኖ ወደ ስራ ያልገባ ስለሆነ መሳሪያ ይዞ መገኘት ወንጀል አይደለም በሚል ህግ ወጥ የጦር መሣሪያ ማዘዋወር ወንጀል ክስን ውድቅ ማድረግ የማይቻል ስለመሆኑ የአዋጁ አንቀፅ 4(2)፣ 6 እና 23(2) እንዲሁም የወንጀል ህግ አንቀፅ 808	205727	የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ እና ባህሩ ታዬ	ጥቅምት 29/2014 ዓ.ም	683
93.	የቡና ጥራት ቁጥጥርን አስመልክቶ የህግ አውጪነት ስልጣኑ የፌደራል መንግስት አልያም የክልል መንግስታት ስለመሆኑ በግልፅ የተመለከተ ነገር በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት መሰረት ባይኖርም የክልል መንግስታት የወንጀል ጉዳይን አስመልክቶ በፌደራል መንግስት ከወጣው ህግ ጋር የሚቃረን ወይም የማይጣጣም ህግ የማውጣት ስልጣን ያልተሰጣቸው በመሆኑ በህገ ወጥ መንገድ ቡናን ከማጓጓዝ የወንጀል ኃላፊነት እና የቅጣት ድንጋጌዎች ጋር በተያያዘ ተፈፃሚነት ያለው በፌደራል መንግስት የወጣው አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 55(5)	209763	አቶ እምራን ታጁ እና የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ	ጥር 25/2014 ዓ.ም	687

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
94.	ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ያልተከፈለበት ንብረት በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት በሀራጅ በሌላ ሰው እጅ የገባ ቢሆንም የኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን ከንብረቱ ላይ የሚፈለገውን ቀረጥ እና ታክስ ለማስከፈል ንብረቱን ተከታትሎ የመያዝ ከህግ የመነጨ ስልጣን ያለው በመሆኑ ለዚህ አላማ ኮሚሽኑ ንብረቱን በቁጥጥር ስር የማዋል ድርጊት በህግ የተሰጠውን የመቆጣጠር ኃላፊነት ተግባራዊ አድርጓል ከሚባል በቀር የሁከት ተግባር ስላለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1149(3)፣ የጉሙሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 130፣ 141፣ 2(22)፣ 2(38)፣ 143 እና 147	210238	የኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን አዲስ አበባ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት እና አቶ ጌታቸው ታደሰ	ህዳር 27/2014 ዓ.ም	694

ፍትሐብሔር ሥነ-ሥርዓት

የሰ.መ.ቁ. 180551

ህዳር 28/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- መዓዛ አሽናፊ

እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መሳኩ ካሳዬ

አመልካች፡- ሀዊ ሁንዴ

ተጠሪዎች፡

1. አምበሳ አዱና
2. አዱና ኢዴሳ
3. ዱዴሳ አያኖ
4. ውሌሳ ለታ
5. ሻምቦ ውሌሳ
6. ታደሰ ውሌሳ
7. በንቲ ለታ
8. እናኑ ጉሬጃ
9. ዳባ ለታ
10. ጫልቺሳ እናኑ
11. ሂርጴ ሰርዳ
12. ገሽማ ጉሬጃ
13. በዳዳ በንቲ
14. ትርፌሳ ገሽማ
15. ኢጃራ ለታ
16. ፉፋ ጣፋ
17. ቶለሳ ጣፋ
18. ጃለኔ ለታ
19. ዱጋሳ ውሌሳ
20. ገደፋ አዱኛ
21. አዱና ሰቦቃ
22. ኢዴሳ አያኖ
23. ደበሎ ሙለታ
24. ሙለታ አዱና
25. ነገሳ ሙለታ
26. ተፈራ አያኖ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ሊቀርብ የቻለው በፍትሐ ብሔር ክስ ክርክር ተከሳሽ የነበረ ሰው በክርክር ላይ እያለ መሞቱን ተከትሎ የሚቼ ወራሾች ሟቹን አስመልክቶ የተሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ሊቃወሙ አይችሉም በሚል የተወሰነበትን የህግ አግባብ መርምሮ ለመወሰን ነው፡፡

ጉዳዩ እንዲህ ነው፡፡ የአሁን ተጠሪዎች የአመልካችን እናት ጨምሮ በሶስት ሰዎች ላይ የገጠር መሬት ይዞታን በተመለከተ በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ምዕራብ ሸዋ ዞን ግንደበረት ወረዳ ፍርድ ቤት ክስ ያቀርባሉ፡፡ ጉዳዩ በክርክር ላይ እያለ የአሁን አመልካች እናት ከዚህ ዓመት በሞት ይለያሉ፡፡ ክርክሩም በዚሁ ቀጥሎ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የአሁን አመልካች ከእናታቸው አኳያ የተሰጠው ውሳኔ መብታቸውን የሚነካ መሆኑን ጠቅሰው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የመቃወም አቤቱታ ውሳኔን ለሰጠው ወረዳ ፍርድ ቤት ያቀርባሉ፡፡ ፍርድ ቤቱም በመቃወም አቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ክርክር የቀረበበት ይዞታ የአሁን አመልካች እናት እና አባት መሆኑ እና በስማቸውም ተመዝግቦ የሚገኝ ስለመሆኑ አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት ቀድሞ የተሰጠውን ውሳኔ ሽሯል፡፡ በዚሁ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህንኑ ውሳኔን አፅንቷል፡፡

የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/305233 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ሐምሌ 02/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ አመልካች የመቃወም አቤቱታ ባቀረቡበት ጉዳይ ላይ የአመልካች እናት የክርክሩ ተካፋይ ሆነው በክርክር ላይ እያሉ ከሞቱ አመልካች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 50 በሚያዘው መሰረት በእናታቸው እግር ተተክተው ክርክሩን ከሚያስቀጥሉ በቀር በሚያውቁት ጉዳይ ላይ ውሳኔውን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ሊቃወሙ አይችሉም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ውድቅ አድርጓል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ሐምሌ 05/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ ፍሬ ቃሉም የአሁን ተጠሪዎች ክርክር የተነሳበት ይዞታ ይገባናል የሚል መከራከሪያ ከማቅረብ ባለፈ አመልካች በመቃወም አመልካችነት ቀርባ ልትከራከር አይገባም የሚል ክርክር ባላቀረቡበት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ባልተነሳ ጉዳይ ላይ ውሳኔ መስጠቱ አግባብ አይደለም፤ ወላጅ እናት ከተጠሪዎች ጋር በክርክር ላይ የነበሩ ስለመሆኑ የማውቀው ነገር የለም፤ እናቴ በክርክር ላይ እያሉ ሞሞታቸውን ፍርድ ቤቱ

ከተረዳ ከእርሳቸው አንፃር ጉዳዩን ማቋረጥ ሲገባው ክርክሩን ቀጥሎ በተጠሪዎች ማስረጃ ብቻ ውሳኔ መስጠቱ ከሥነ ሥርዓት ውጭ በመሆኑ እና የስር ፍርድ ቤቶች ከዚህ አኳያ ስህተቱን አርመው የሰጡትን ውሳኔ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት መሻሩ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች የውርስ ሀብቱን ለመጠየቅ መብታቸው የሚቋቋመው እናታቸው ሲሞቱ ሆኖ እያለ የአሁን ተጠሪዎች ከአመልካች እናት ጋር ሲከራከሩ አመልካች ታውቅ ነበር በሚል ምክንያት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ያቀረቡትን መቃወሚያ ውድቅ ያደረገበት አግባብ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

በዚሁ አግባብ 24ኛ ተጠሪ መሞታቸው በመረጋገጡ ምክንያት ከእኚህ ተጠሪ ውጭ ያሉት ተጠሪዎች በጠበቃቸው አማካኝነት ጥር 14/2012 ዓ.ም በተፃፈ መልስ አመልካች የፍርድ መቃወሚያ አቤቱታ ባቀረቡበት ጉዳይ ላይ ወላጅ እናታቸው በተከራካሪነት ተካፋይ የነበሩ ስለመሆኑ እና ሌሎች ተከሳሾች የነበሩትም የአመልካች ወንድሞች በመሆናቸው አመልካች ክርክሩን ታውቅ ነበር፣ አመልካች በክርክሩ ተካፋይ መሆን የሚፈልጉ ከሆነ አንድም በክርክር ላይ እያሉ በሞቱት እናታቸው እግር ተተክተው ክርክሩን ማስቀጠል አልያም ከውሳኔው በኋላ ቅሬታ ካላቸው በይግባኝ ከሚያሳርሙ በቀር መብቱ በውርስ እንደተላለፈላቸው ወራሽ ሳይሆን መብቱ እንደተነካ 3ኛ ወገን ሆነው በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርቡ አይችሉም፣ ወሳኔውም በአፈፃፀም ያለቀ ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት መቃወሚያ የሚቀርብበት ባለመሆኑ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍበት ነጥብ የለውም በማለት ተከራክረዋል፡፡ አመልካችም የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንፃር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል፡፡

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው፡፡ አንድ ሰው ወይም አካል በፍርድ ቤት በተያዘ ክርክር የክርክሩ አካል ሊሆን የሚችለው በፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ፣ በራሱ በጣልቃ ገብ አቤቱታ አቅራቢነት አልያም በተከሳሽ ወገን ጥያቄ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 40፣ 41 እና 43 ድንጋጌዎች ይዘት መረዳት ይቻላል፡፡ ከእነዚህ በሂደት ላይ በሚገኝ ሙግት መግቢያ መንገዶች ውስጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርብ የሚችለው

በዋናነት ቀድሞ በተደረገው ክርክር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በተመለከተው መሰረት በጣልቃ ገብነት ቀርቦ መብቱን እና ጥቅሙን ማስከበር ይችል የነበረ ሶስተኛ ወገን ነው፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ውሳኔ ያረፈበት ይዞታ የግል ይዞታዬ ነው በሚል ሳይሆን ከወላጅ እናቴ በውርስ ሊተላለፍልኝ የሚገባ ሀብት ነው የሚል ነው፡፡ አውራሻቸው የሆኑት ወላጅ እናታቸው ደግሞ ይህንን ይዞታ በተመለከተ በአሁን ተጠሪዎች ክስ ቀርቦባቸው በክርክር ላይ እያሉ ስለመሞታቸው የተካደ አይደለም፡፡ ጉዳዩ ይህ ከሆነ ለክርክር ምክንያት የሆነውን ይዞታ በተመለከተ አመልካች የሚኖራቸው መብት ከአውራሻቸው የተላለፈላቸው እንጂ እራሱን የቻለ መብት ባለመሆኑ ወላጅ እናታቸው ተካፋይ ለነበሩበት ክርክር 3ኛ ወገን የሚባሉ አይደለም፡፡ ቀድሞ በተደረገ ክርክር እና በተሰጠ ውሳኔ 3ኛ ወገን ያልሆነ ሰው ደግሞ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት የሚመጣበት የህግ አግባብ የለም፡፡ የአመልካች ጉዳይም በክርክር ላይ እያለ የሞተን ተከሳሽ መብት የሚመለከት በመሆኑ ጉዳዩ የሚመራው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 50 እና ተከታዮቹ ነው፡፡ በዚህ ድንጋጌ መሰረት አመልካች በክርክር ላይ የነበሩት ወላጅ እናቴ ከሞቱ በኋላ ወደ ክርክሩ እንድገባ እና የክርክሩ አካል እንድሆን ለሟች ወራሾች ተገቢው መጥሪያ አልተደረገም የሚል መከራከሪያ በአመልካች በኩል አልቀረበም፡፡ ይህ ባልሆነበት አመልካች አውራሻቸው ተከራካሪ በነበሩበት ጉዳይ ላይ በፍርድ ተቃዋሚነት ቀርበው የሚከራከሩበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የክልሉ ሰበር ችሎት የደረሰበት ድምዳሜ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

<u>ውሳኔ</u>

የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/305233 ሐምሌ 02/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል፡፡

<u>ትዕዛዝ</u>

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.181236

ጥር 25/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡-አቶ ሽለመ አበራ

ተጠሪዎች፡1. አቶ መገርሳ ምትኩ

2. ወ/ሮ ጠጂ በዳዳ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ድንጋጌን መሰረት አድርጎ የቀረበ ክርክርን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/303165 ላይ ሚያዚያ 29/2011 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡

የክርክሩ ሥረ ነገር የጀመረው የአሁን አመልካች በወንጪ ወረዳ ፍርድ ቤት በአሁን 2ኛ ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ የክሱም ይዘት ቦታ እና አዋሳኙ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተመለከተው ይዞታ የወላጅ አባታቸው መሆኑን፣ አባታቸው በ1992 ዓ.ም ከሞቱ ወዲህ የአሁን 2ኛ ተጠሪ በውርስ ሊተላለፍላቸው የሚገባውን የአባታቸውን ድርሻ ይዘው የሚገኙ መሆኑን በመግለፅ እንዲያካፍሏቸው የሚጠይቅ ነው፡፡ የአሁን 2ኛ ተጠሪም “አመልካች የአባታቸውን ድርሻ ቢካፈሉ ተቃውሞ የለኝም” የሚል መልስ ሰጥተዋል፡፡ በዚሁ ጉዳይ ላይ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት በአመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መካከል የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 አቤቱታ አቅርበዋል፡፡ የአቤቱታው ጭብጥም “ግራ ቀኙ ተከራክረዉበት ውሳኔ ያረፈበት ይዞታ በ1ኛ ተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚገኝ ቢሆንም ይዞታነቱ

የራሴ በመሆኑ ውሳኔው በይዞታዬ ላይ የተሰጠ ነው" የሚል ነው፡፡ የመቃወም አቤቱታው የቀረበለት ፍርድ ቤትም በአቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ግንቦት 22/2010 በዋለው ችሎት የመቃወም አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል፡፡

ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ግንቦት 29/2010 ዓ.ም በተፃፈ የመቃወም አቤቱታ በአመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መካከል የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 አቤቱታ አቅርበዋል፡፡ የመቃወም አቤቱታው መነሻም "ውሳኔ ያረፈበት ይዞታ ነባር ይዞታነቱ የአመልካች ወላጆች ቢሆንም 'ግብር መገበር አልቻልንም' በሚል ይዞታውን ለአስተዳደሩ በመመለሳቸው ምክንያት በ1989 ዓ.ም ተሰጥቶኝ እስከ 1992 ዓ.ም ድረስ ሳርስ ቆይቼ ከ1992 በኋላ ደግሞ በቦታው ላይ ዛፍ እና ዕድ ተክዬበት ከ21 ዓመት በላይ በእጅ አድርጌ እየተጠቀምኩበት ያለ ይዞታዬ በመሆኑ በይዞታዬ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል" የሚል ነው፡፡

በዚሁ አቤቱታ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን አመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መቃወሚያ እና የስረ ነገር ክርክር በማቅረብ ተከራክረዋል፡፡ የመቃወሚያው ይዘትም የመቃወም አቤቱታ የቀረበበትን ውሳኔ በተመለከተ ቀደም ሲል የመቃወም አቤቱታ አቅራቢ ወላጅ አባት ይዞታው በ1ኛ ተጠሪ ስም የሚገኝ ቢሆንም የራሴ ነው፤ 1ኛ ተጠሪም የአእምሮ ታማሚ እና ከእኔ ጋር የሚኖር በመሆኑ ውሳኔው በይዞታዬ ላይ የተሰጠ ነው በሚል ያቀረቡት የመቃወም አቤቱታ ውድቅ ተደርጓል፤ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ከወላጅ አባቱ ጋር የሚኖር በመሆኑ ይህ ሲሆን ያውቃል፤ አቤቱታውም የቀረበው የክርክሩን ውጤት በመጠበቅ ወላጅ አባቱ ሞክሮ ያልተሳካለትን በ1ኛ ተጠሪ በኩል ለማሳካት ተመሳጥረው ያቀረቡት ነው፤ ክርክር መደረጉን እያወቁ ውጤቱን በመጠበቅ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/56745 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም የሰጠ በመሆኑ የመቃወም አቤቱታ ሊያቀርብበት አይችልም የሚል ነው፡፡ በሥረ ነገር ክርክሩ ደግሞ ውሳኔ ያረፈበት ይዞታ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት ከ1992 ዓ.ም ጀምሮ በእኩሌታ ሲያርሱ የቆዩ ከመሆኑ ውጭ ይዞታው የ1ኛ ተጠሪ አይደለም፤ 1ኛ ተጠሪ ይዞታው ከመንግስት ተሰጠኝ ባሉበት 1989 ዓ.ም ህፃን የነበረ በመሆኑ በራሱ ስም ይዞታ ለማግኘት በሚያስችለው እድሜ ላይ አልነበረም፤ አሁንም ቢሆን 1ኛ ተጠሪ የመንግስት ሰራተኛ እንጂ ገበሬ ባለመሆኑ ይዞታው የራሴ ነው በሚል ያቀረበው አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም በመቃወም አቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን በመስማት እንዲሁም ስለይዞታው ከክፍሉ መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ጽ/ቤት ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ በሰጠው ውሳኔ ክርክር የቀረበበት ይዞታ ነባር ይዞታነቱ የአሁን አመልካች ወላጅ አባት ነው፤ ይህንን ይዞታ ከ2001 ዓ.ም ጀምሮ ይዞ እያረሰ የሚገኘው የመቃወም

አቤቱታ አቅራቢው ሳይሆን ወላጅ አባታቸው ነው፤ የመቃወም አቤቱታ አቅራቢ ወላጅ አባት ደግሞ ይዞታውን በተመለከተ የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ያቀረቡት አቤቱታ ግንቦት 22/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት ውድቅ ተደርጓል፤ የይዞታው ስም ሀብት በመቃወም አመልካች ስም ተመዝግቦ የሚገኝ ቢሆንም ይዞታውን ያገኘበት መንገድ የማይታወቅ ስለመሆኑ ከክፍሉ አስተዳደር የተገለፀ በመሆኑ የይዞታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት መያዛቸው ብቻ ከፍ/ብ/ህ/ቁ/1146(1-3) መሰረት የሚፈጥርላቸው የይዞታ መብት የለም፤ የይዞታ ማረጋጋጫ ምስክር ወረቀት በፍ/ብ/ህ/ቁ/1196 መሰረት ሊስተባበል የሚችል ማስረጃ በመሆኑ እና የመቃወም አመልካች ማስረጃውን ያገኘበት መንገድ የማይታወቅ እና ሥርዓቱን የጠበቀ ባለመሆኑ የሚያጎናፅፋቸው መብት የለም በማለት አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል፡፡ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ህግ ቁጥር 337 መሰረት ውድቅ ተደርጓል፡፡

የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ ከላይ በመግቢያው ላይ በተመለከተው የመዝገብ ቁጥር እና ቀን በሰጠው ውሳኔ ለክርክር ምክንያት የሆነው ይዞታ ከ20 ዓመት በላይ በአሁን 1ኛ ተጠሪ እጅ የሚገኝ ስለመሆኑ በፍሬ ነገር ደረጃ የተረጋገጠ መሆኑን፤ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 40(3 እና 7) መሰረት መሬት በርስት የማይተላለፍ የህዝብ እና የመንግስት የጋራ ሀብት በመሆኑ ከ20 ዓመት ቆይታ በኋላ አመልካች ያቀረበው ጥያቄ በክልሉ ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ደንብ ቁጥር 151/2005 አንቀፅ 32 መሰረት በይርጋ ይታገዳል በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን ሽሯል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ሐምሌ 16/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ መሰረታዊ ይዘቱም 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡበትን ውሳኔ አስመልክቶ ቀደም ሲል ወላጅ አባታቸው ተመሳሳይ የመቃወም አቤቱታ አቅርበው ውድቅ መደረጉ እና የአሁን 1ኛ ተጠሪም የዚህኑ ክርክር ውጤት ጠብቀው መቃወምያውን ያቀረቡ ለመሆኑ የቀረበው ክርክር እያሳየ አቤቱታው ተቀባይነት ማግኘቱ አግባብ አይደለም፤ ክርክር የቀረበበት ይዞታንም በተመለከተ 1ኛ ተጠሪ በማይታወቅ መንገድ የይዞታ ማረጋገጫ ከመያዛቸው በቀር ይዞታውን ይዘውም ሆነ ተጠቅመውበት እንደማያውቁ በማስረጃ ተረጋግጦ እያለ አባቱ በይዞታው ተጠቅሟል በሚል ለልጁ የይርጋ መብት መስጠቱ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነው፤ የ1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባትም ቢሆኑ በይዞታው መጠቀም የጀመሩት በ2001 ዓ.ም መሆኑን እና የአመልካች ወላጅ አባት በ1992 ዓ.ም ሲሞቱ አመልካች የ5 ዓመት ህፃን የነበረ ስለመሆኑ ተረጋግጦ እያለ ከ1992 ዓ.ም ጀምሮ ያለውን ጊዜ በመቁጠር ክሱ በይርጋ ቀሪ ይሆናል መባሉ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ለሰበር ክርክር ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል፡፡ በዚሁ አግባብ ተጠሪዎች መጋቢት 02/2012 ዓ.ም የተፃፈ የተናጠል መልስ አቅርበዋል፡፡ የ1ኛ ተጠሪ መልስ መሰረታዊ ይዘትም ክርክር በተነሳበት ይዞታ ላይ ውሳኔ መሰጠቱን ያወቅሁት ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ እንጂ ከዚያን በፊት ወላጅ አባቴ አቅርበዋል ስለተባለው የመቃወም አቤቱታም ሆነ ስለክርክሩ የማውቀው ነገር የለም፤ ይዞታውን በተመለከተ የአመልካች እናትና አባት በ1988 ዓ.ም መሬት ለማስተዳደር ስልጣን ላለው አካል ቀርበው የመሬት ግብር መክፈል አለመቻላቸውን በመግለፃቸው ምክንያት ከነበራቸው ይዞታ ላይ ተቀንሶ አሁን ክርክር የቀረበበት ይዞታ ተሰጥቶኝ እስከ 1992 ዓ.ም ድረስ ካረስኩ በኋላ በ1992 ዓ.ም ፅድና ባህርዛፍ ተክዬበት እና ቤት ሰርቼበት እንዲሁም በ1996 ዓ.ም የይዞታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ወስጄበት እየተጠቀሙበት የምገኝ ህጋዊ ይዞታዬ እንጂ የውርስ ይዞታ አይደለም፤ በዚህ መልኩ ይዞታውን በእጄ አድርጌ ስጠቀምበት አመልካች የሚያውቅ ሲሆን ያቀረበው መቃወሚያ አለመኖሩን የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አረጋግጦ ጥያቄን ውድቅ ያደረገ በመሆኑ ውሳኔው የሚነቀፍ አይደለም የሚል ነው፡፡ 2ኛ ተጠሪ በበኩላቸው በአመልካች ጥያቄ መሰረት ቢወሰንለት ቅሬታ የሌላቸው መሆኑን ገልፀዋል፡፡ አመልካችም የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በመስጠት ሞግተዋል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን መርምሯል፡፡ በዚሁ መሰረት የአሁን 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታውን ያቀረቡት ክርክር መኖሩን እያወቁ የክርክሩን ውጤት በመጠበቅ በመሆኑ የመቃወም አቤቱታ ልታቀረቡ አይገባም በማለት በአሁን አመልካች የቀረበው መቃሚያ የታለፈበት አግባብ በቅድሚያ መጣራት ያለበት ነጥብ ሆኖ ተገኝቷል፡፡

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ባላወቀው እና ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው፡፡ ከዚህ ድንጋጌ ተግባራዊ አፈፃፀም ጋር በተያያዘ አንድ ሰው መብቱን የሚነካ ክርክር መጀመሩን እያወቀ የክርክሩን ውጤት ጠብቆ መብቱን የሚነካበት ሆኖ ባገኘው ጊዜ ከውሣኔው በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት ፍርዱን ሊቃወም የማይችል ስለመሆኑ ይኸው ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/56795 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል፡፡ መቃወሚያ አቅራቢው ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር የሚያውቅ መሆኑን ያለመሆኑ ጉዳይ ደግሞ የህግ ነጥብ አልያም በችሎት ግንዛቤ ሊወሰድበት የሚችል ክርክር ሳይሆን ተከራካሪ ወገኖች በሚያቀርቡት አግባብነት ያለው ማስረጃ ነጥሮ የሚወጣ የፍሬ ነገር ክርክር በመሆኑ ከዚህ አኳያ ተከራካሪዎች የሚያቀርቡት ክርክር እና ማስረጃ በአግባቡ ሊታይ የሚገባው ጉዳይ ነው፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ የፍርድ መቃወሚያ አቤቱታ በሰጡት መልስ 1ኛ ተጠሪ ከወላጅ አባቱ ጋር በአንድ ቤት የሚኖር በመሆኑ እና አባቱ የመቃወም አቤቱታ አቅርቦ ውድቅ ሲደረግበት ክርክሩን ያውቅ የነበረ በመሆኑ የክርክሩን ውጤት ጠብቆ መቃወሚያ ሊያቀርብ አይገባም በማለት ተቃውመዋል፡፡ 1ኛ ተጠሪ በበኩላቸው በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር ክደዋል፡፡

ከዚህ ጋር ተያይዞ “ቀድሞ ሲደርግ የነበረውን ክርክር ማወቅ” የሚለው ሀረግ ለፍርድ መቃወሚያ አቤቱታው መሰረት የሆነውን ክርክር ብቻ የሚመለከት ነው ወይስ ፍርዱን በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት ቀርቦ የተደረገውን ክርክርንም የሚጨምር ነው የሚለው በአግባቡ መታየት ያለበት ጉዳይ ነው፡፡ እንግዲህ ከላይ እንደተመለከተው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረታዊ ዓላማ ባላወቀው እና ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠ ፍርድ መብቱ የተነካበት አካል ከፍርዱ በኋላ መብቱን የሚያስከብርበትን ሥርዓት መዘርጋት ነው፡፡ ከዚህ መሰረታዊ ዓላማ አኳያ የመቃወም አቤቱታ አቅራቢው ክርክር እየተደረገ ስለመሆኑ የነበረው እውቀት በዋናው ጉዳይ ላይም ሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት በቀረበ አቤቱታ ላይ መሆኑ የሚያመጣው ለውጥ የለም፡፡ እናም መብቴን እና ጥቅሜን ነክቷል በተባለ ፍርድ ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት ክርክር ሲደረግ የነበረ መሆኑን የሚያውቅ አካል ውጤቱን ጠብቆ ከፍርድ በኋላ በራሱ ፍርዱን በመቃወም የሚያቀርበው አቤቱታ ፍርድን መቃወም ከተፈቀደበት መሰረታዊ ዓላማ ውጭ በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም፡፡

በተያዘው ጉዳይ 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ባቀረቡበት ፍርድ ላይ ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር ከማወቃቸው ጋር ተያይዞ ግራ ቀኙ ተካክደዋል፡፡ ይህ ከሆነ ደግሞ 1ኛ ተጠሪ በእርግጥም እውቀቱ የነበራቸው መሆን ያለመሆኑ ጉዳይ ግራ ቀኙ ባቀረቡት ማስረጃ በአግባቡ አጣርቶ መወሰንን ይጠይቃል፡፡ ከዚህ አንፃር የወረዳው ፍርድ ቤት የ1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት ቀደም ብለው የመቃወም አቤቱታ አቅርበው ውድቅ የተደረገባቸው ስለመሆኑ በፍርድ ሀተታው ውስጥ ከመግለፁ ውጭ 1ኛ ተጠሪ ያንን ክርክር ያውቁ የነበረ መሆኑ ስላለመሆኑን አስመልክቶ ያደረገው ማጣራትም ሆነ ከቀረበው መቃወሚያ አኳያ የወሰደው ግልፅ አቋም የለም፡፡ 1ኛ ተጠሪ ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር ማወቅ ያለማወቃቸው ጉዳይ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 ድንጋጌ ይዘት እና መንፈስ አኳያ 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ የሚችሉ መሆን ካለመሆኑ ጋር በቀጥታ የሚገናኝ ነው፡፡ ከዚህ አንፃር የወረዳው ፍርድ ቤት ይህንን ነጥብ በግራ ቀኙ ማስረጃ በተገቢ አኳኋን አጣርቶ አቋም ሳይያዝ በሌላው የክርክር ዘንግ ላይ ውሳኔ መሰጠቱ እና በየደረጃው ያሉት የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶችም ይህንን ሳያርሙ መቅረታቸው መሰረታዊ የሙግት አመራር ግድፈት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/303165 ላይ ሚያዝያ 29/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፣ የደቡብ ምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/47133 ላይ ታህሳስ 04/2011 ዓ.ም የሰጠው ብይን እንዲሁም የወንጪ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/18497 ላይ ህዳር 19/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሽረዋል፡፡
2. የአሁን 1ኛ ተጠሪ "ቀድሞ የተደረገውን ክርክር እያወቁ ውጤቱን ጠብቀው የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡ በመሆኑ ፍርዱን ሊቃወሙ አይችሉም" በማለት አመልካች ያቀረቡት መቃወሚያ በተገቢው ማስረጃ ተጣርቶ አቋም ሳይያዝበት በሌላው የክርክር ዘንግ ላይ ውሳኔ መሰጠቱ መሰረታዊ የሙግት አመራር ግድፈት የተፈፀመበት ነው በማለት ተወስኗል፡፡
3. የወንጪ ወረዳ ፍርድ ቤት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ፣
   - 3.1. የአሁን 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡበት ጉዳይ ላይ ክርክር ሲደርግ ያውቁ የነበረ መሆን ስላለመሆኑ ግራ ቀኙ ቀድሞ በጠቀሷቸው ማስረጃዎች በማጣራት፣ ቀድሞ የተቆጠረ ማስረጃ ከሌለም ከዚህ አኳያ ግራ ቀኙ አለን የሚሉትን ማስረጃ እንዲያቀርቡ በማድረግ ፍሬ ነገሩን ካጣራ በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ረገድ የሚኖረውን ውጤት በአግባቡ በመመርመር የመሰለውን እንዲወስን፣
   - 3.2. 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ ይችላል የሚባል ከሆነ በሥረ ነገር ክርክሩ ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ቀድሞ የቀረቡትን ማስረጃዎች ይዘት በመመርመር እንዲሁም ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ አስፈላጊ መስሎ የታየውን ተጨማሪ ምስክር በመስማት ወይም ማስረጃ በማስቀረብ ማስረጃዎቹን ከቀረበው ክርክር አኳያ ሁለንተናዊ በሆነ መልኩ መርምሮ እና መዝኖ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 343(1) መሰረት መዝገቡ ይመለስለት፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.181999

መስከረም 27/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡ ወ/ሮ ተሰሜ ገዳ ቀርበዋል

ተጠሪዎች፡ 1. አቶ ለማ ነጋሽ ቀርበዋል

2. አቶ መለሰ ዘውዴ ቀርበዋል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

ጉዳዩ በፍርድ ቤት በተሰጠ የወራሽነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት የቀረበ መቃወሚያን የሚመለከት ሲሆን የሰበር አቤቱታው የቀረበውም የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/310729፤ ሰኔ 10/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍ/ቤቶችን ውሳኔ በማፅናት የሰጠው የመጨረሻ ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በማለት ለማስለወጥ ነው፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው፡፡ የአሁን አመልካች ወላጅ አባታቸው አቶ ገዳ ኡርጌሳ መስከረም 11/2010 ዓ.ም ከዚህ አለም በሞት መለየታቸውን እና ሟች በህይወት እያሉ በስማቸው ተመዝግቦ የይዞታ ማረጋጋጫ ምስክር ወረቀት የተሰጠበት 1.61 ሄክታር የገጠር እርሻ መሬት ያላቸው መሆኑን በመግለፅ የወላጅ አባታቸው ወራሽ መሆናቸው ተረጋግጦ የወራሽነት ምስክር ወረቀት እንዲሰጣቸው ለዲክሰስ ወረዳ ፍርድ ቤት ባመለከቱት መሰረት ፍርድ ቤቱ በመ/ቁ/15004 ላይ ህዳር 17/2011 ዓ.ም ይህንኑ አረጋግጦ የወራሽነት ምስክር ወረቀት ይሰጣቸዋል፡፡ ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን ተጠሪዎች ጥር 2/2011 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በፍርድ ቤቱ የተሰጠው የወራሽነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት መብታችንን ነክቷል በሚል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 358 መሰረት ውሳኔውን በመቃወም ይቀርባሉ፡፡ የአቤቱታቸው ይዘትም አመልካች የወራሽነት ምስክር ወረቀት በወሰዱበት ይዞታ ላይ ቀደም ሲል

የአመልካች ወንድሞች በዚያው ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/14008 ተመሳሳይ የውርስ ክስ በተጠሪዎች ላይ አቅርበው ጥያቄያቸው በይርጋ ይታገዳል ተብሎ ውድቅ ተደርጎ ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የፀና መሆኑን፤ ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ በይዞታቸው ላይ ለአመልካች የተሰጠው የወራሽነት ምስክር ወረቀት መብታችንን የሚጎዳ በመሆኑ የተሰጠው የወራሽነት ምስክር ወረቀት ሊሰረዝ ይገባል የሚል ነው፡፡

አመልካች ለዚሁ መቃወሚያ በሰጡት መልስ መኖሪያ ቦታቸው ሰሜን ሸዋ ዞን ደገም ወረዳ በመሆኑ በመዝገብ ቁጥር 14008 ላይ ተደረገ የተባለውን ክርክር እንደማያውቁ፤ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የወሰዱበት ይዞታ የወላጅ አባታቸው ሲሆን እስከ 2010 ዓ.ም ድርስ በወላጅ አባታቸው ስም ግብር ሲገበርበት የቆየ መሆኑን፤ የአሁን ተጠሪዎች ይዞታውን በኪራይ ለረዥም ጊዜ ሲያርሱ የነበረ በመሆኑ ከይዞታው ላይ የተወሰነውን በመጀመሪያ ዙር የይዞታ ምዝገባ በወላጅ አባታቸው ከተመዘገበ በኂላ ሁለተኛ ዙር አመልካች ባላወቁት መንገድ በስማቸው ከማስመዝገባቸው ውጭ ከይዞታው ላይ መብት የሌላቸው መሆኑን በመግለፅ መቃወሚያቸው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ሞግተዋል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍ/ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኂላ ጉዳዩ ከዚህ በፊት በአመልካች ወንድሞችና በተጠሪዎች መካከል ክርክር ተካሂዶበት ውሳኔ ያገኘ በመሆኑ አመልካች የመውረስ መብት የላቸውም በማለት ቀድሞ የሰጠውን የወራሽነት ማረጋገጫ ማስረጃውን ሰርዟል፡፡ ይኸው ውሳኔ በአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤትም ሆነ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ፀንቷል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ነሐሴ 01/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ መሰረታዊ ይዘቱም የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 358 መሰረት መቃወሚያ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/79871 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንን ተላልፈው በተጠሪዎች መቃወሚያ አቤቱታ መነሻነት የወራሽነት ማረጋገጫ ማስረጃቸውን መሰረዛቸው አግባብ እንዳልሆነ፤ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የተሰጠበት ይዞታም የሟች አባታቸው መሆኑ ተረጋግጦ እያለ ተጠሪዎች በስማቸው ሳያስመዘግቡ በሀሰት ምስክርነት ውሳኔ መሰጠቱ የአመልካችን የመውረስ መብት የሚያሳጣ መሆኑን፤ ተጠሪዎች በይዞታው ላይ በጉልበታቸው እያለሙ ከአመልካች አባት ጋር በእኩል ሲጠቀሙ የነበረ ከመሆኑ ውጭ ከይዞታው ላይ የሚጠይቁ መብት የሌላቸው መሆኑን፤ ተጠሪዎች የሀሰት ማስረጃ አያይዘው ከሆነም የስር ፍርድ ቤቶች ተጨማሪ ማስረጃ በማቅረብ ጉዳዩን ማጣራት ሲገባቸው ከሌሎች ሰዎች ጋር ሲከራከሩ የተሰጠ ውሳኔን መሰረት አድርገው በህግ አግባብ የተሰጣቸውን የወራሽነት ማስረጃን መሰረዛቸው መሰረታዊ የህግ ስህተት መሆኑን በመጥቀስ የተሰጠው ውሳኔ ሊሻር ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የአመልካች የወራሽነት ማስረጃ የተሻረበት አግባብ ግራ ቀኙ በተገኙበት በዚህ ችሎት እንዲፈተሽ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

በዚሁ አግባብ ተጠሪዎች የካቲት 03/2012 ዓ.ም በተፃፈው ባቀረቡት መልስ አመልካች የአባቷ ወራሽ ብትሆንም መሬቱን ተጠሪዎች በህግ አግባብ ከ1980 ዓ.ም ጀምሮ በስማቸው ተመዝግቦ ካርታ ተሰርቶላቸው ግብር እየገበሩበት ከ30 ዓመት በላይ ይዘው እየተጠቀሙ ያሉ መሆኑን፤ የአመልካች ወንድሞች በዚሁ መሬት ላይ ቀደም ሲል ክስ አቅርበዉባቸው እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ የተወሰነላቸው መሆኑን፤ አመልካች የግል ይዞታቸውን ከተጠሪዎች ይዞታ ጋር ቀላቅለው የወራሽነት ማስረጃ የወሰዱበት በመሆኑ እና ውሳኔው መብታቸውን የሚነካ በመሆኑ መቃወማቸውም ሆነ የስር ፍርድ ቤቶችም በመቃወሚያ መሰረት ማስረጃውን መሰረዛቸው አግባብ መሆኑን በመግለፅ ተከራክረዋል፡፡ አመልካች የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመል መልስ በማከል ሞግተዋል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክር ይዘት አጠር ባለመልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ፤ በስር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል፡፡

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው አካል ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካው ማናቸውም አካል ስለመሆኑ እና መቃወሚያውም ሊቀርብ የሚገባው ፍርድ ከመፈፀሙ በፊት ስለመሆኑ ከድንጋጌው ይዘት መረዳት ይቻላል፡፡

በሌላ በኩል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የሚቀርብ የፍርድ መቃወሚያ ወራሽነትን ለማረጋገጥ በሚሰጥ ማስረጃ ላይ ሊቀርብ እንደማይችል፤ ይልቁንም በማስረጃውም ምክንያት መብቴ ተነክቷል የሚል አካል ካለ ተገቢውን ዳኝነት ከፍሎ ተጓደለብኝ የሚለውን መብት ማረጋገጥ ያለበት ስለመሆኑ ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/79871 ላይ የካቲት 11/2005 ዓ.ም በዋለው ችሎተ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል፡፡ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የሚሰጠው የህግ ትርጉም በማናቸውም ደረጃ ባሉት የፌዴራልም ሆነ የክልል ፍርድ ቤቶች ላይ የአስገዳጅነት ኃይል ያለው ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ እንደገና ማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀፅ 2/4/ ይደነግጋል፡፡

ሆኖም የሰበር ችሎቱ የህግ ትርጉም የአስገዳኝነት ባህሪ የሚኖረው በምን ዓይነት ጉዳይ ላይ ነው የሚለውን ማየቱ ተገቢ ይሆናል፡፡ ይህንን ጉዳይ በተመለከተ በሰበር ችሎቱ የሚሰጠው የህግ ትርጉም የአስገዳጅነት ኃይል ወይም ባህሪ የሚኖረው ቀድሞ በተሰጠው የህግ ትርጉም እና ዳኝነት ተጠይቆበት በክርክር ላይ ባለው ጉዳይ መካከል ተመሳሳይ የፍሬ ነገር እና የህግ ክርክር ሲኖር ብቻ እንደሆነ (The

same fact and the same question of law) ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/67924፣ 68573፣ 37964፣ 52407፣ 84353፣ 58157 እና በሌሎች በርካታ መዝገቦች ላይ ትርጉም ተሰጥቶ አቋም ተይዟል። የሰበር ችሎቱ የሚሰጠው የህግ ትርጉም አስገዳጅ እንዲሆን የተፈለገው በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ ህጎች በተመሳሳይ ሁኔታ ተተርጉመው እንደ ሀገር ወጥ እና የተረጋጋ የህግ ሥርዓት እንዲሰፍን ለማስቻል እንጂ ችሎቱ በማናቸውም መልኩ የሚጠቅሳቸው ጉዳዮች በሙሉ እንደ ህግ እንዲወሰዱ አይደለም።

ከዚህ አንፃር በሰ/መ/ቁ/79871 ላይ ቀርቦ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ ወራሽነታቸውን በፍርድ ቤት አረጋግጠው ማስረጃውን መሰረት በማድረግ የውርስ ሃብት ነው በሚል የያዙትን ንብረት የሚመለከት ክርክር ሲሆን በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ክርክር ደግሞ የውርስ ሀብት ተለይቶ በሀብቱ ላይ የተሰጠ የወራሽነት ምስክር ወረቀትን የሚመለከት ነው። እናም በሁለቱ ጉዳዮች መካከል ተመሳሳይ የህግ እና የፍሬ ነገር ክርክር ባለመኖሩ በሰ/መ/ቁ/79871 የተሰጠው ትርጉም በዚህ መዝገብ ላይ ለቀረበው ጉዳይ አግባብነት ያለው ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ አስገዳጅ የህግ ትርጉምን ተላልፏል የሚባል አይደለም።

ከዚህ በመለስ ለአሁን አመልካች የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ የአሁን ተጠሪዎች በፍርድ መብት ባገኙበት ይዞታ ላይ የተሰጠ ስለመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች በፍሬ ነገር ደረጃ መረጋገጡን ከቀረበው የስር ፍርድ ቤቶች የፍርድ ግልባጭ መገንዘብ ተችሏል። አመልካች የወራሽነት ማስረጃ የወሰዱበት ሀብት ሌላ ሰው በፍርድ መብቱን ባረጋገጠበት ሀብት ላይ ስለመሆኑ ከተረጋገጠ ቀደም ሲል የተሰጠው ማስረጃ መሰረዝ ያለበት በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች በዚህ መልኩ በመወሰናቸው የፈፀሙት መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/310729 ላይ ሰኔ 10/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፣ የአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/88043 ላይ የካቲት 29/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የዲክስስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/15004 ላይ የካቲት 12/2011 ዓ.ም የሰጠው ብይን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.182361

ጥር 28/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡-አቶ ግርማ የሺጥላ

ተጠሪ፡-ወ/ሮ አመለወርቅ እሸቴ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ በሁከት ይወገድልኝ ክስ መነሻነት ቀርቦ ውሳኔ ያገኘ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ አፈፃፀም ክርክርን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመ/ቁ 30140 በቀን ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ የሻረበትን የመጨረሻ ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው፡፡ የአሁን አመልካች በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪ እና በከተማ አስተዳደሩ ሶስት የመንግስት ጽ/ቤቶች ላይ ክስ ያቀርባሉ፡፡ በቀረበው ክስ የአሁን ተጠሪ 2ኛ ተከሳሽ ነበሩ፡፡ ቀርቦ የነበረው ክስ ጭብጥም የአሁን ተጠሪ ከመንግስት ተከራይተው የነበረውን የንግድ ቤት ለሁለት ከፍለው ግማሹን ለአሁን አመልካች ያከራይዋቸው መሆኑን፣ በዚሁ አግባብ አመልካች በተከራዩት ቤት የንግድ ፈቃድ አውጥተው በመስራት ላይ እንዳሉ መመሪያ ቁጥር 4/2004 በመውጣቱ እና በመመሪያው መሰረት የአሁን ተጠሪ ከመንግስት የተከራዩትን ንግድ ቤት ሸንሽነው ለ3ኛ ወገን እያከራዩ ስለመሆኑ በማስረጃ በመረጋገጡ ምክንያት አመልካች ከተጠሪ የተከራዩት ቤት በቤት ቁጥር 913(1) ተሰይሞ በስማቸው ከመንግስት ጋር የኪራይ ውል የተዋዋሉ መሆኑን፣ ይህ ከሆነ በኋላ በፍርድ ቤቱ 1ኛ ተከሳሽ የነበረው የአዲስ አበባ ከተማ ዲዛይንና ግንባታ ልማት አስተዳዳር ጽ/ቤት ያቋቋመው ግብረ ኃይል አመልካች የተከራዩት ቤት ለአሁን ተጠሪ ይገባል በሚል ባቀረበው የተሳሳተ ሪፖርት

መነሻነት "የንግድ ቤቱ አልተሸነሸነም፤ የአሁን ተጠሪም ገቢ የሌላቸው እና አቅመ ደካማ ናቸው" የሚሉ ነጥቦችን በመጥቀስ ተጠሪ በስማቸው የኪራይ ውል እንዲዋዋሉ ያደረገ መሆኑን፤ በዚሁ መነሻነት በቤቱ ላይ የተሰጣቸው የንግድ ፈቃድም የተሰረዘባቸው መሆኑን በመጥቀስ የተከሳሾቹ ድርጊት የሁከት ተግባር ነው ተብሎ ከአስተዳደሩ ጋር የገቡት የኪራይ ውል እንዲቀጥል እና የተሰረዘባቸው የንግድ ፈቃድ ወደነበረበት እንዲመለስ ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡

በዚሁ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን ተጠሪ ክስ የቀረበበት ቤት የሚገባኝ መሆኑ ተጣርቶ የተወሰነልኝ በመሆኑ የፈጠርኩት ሁከት የለም የሚል የመከላከያ መልስ እና አመልካች ክስ ያቀረበበትን ቤት ከህግ አግባብ ውጭ የያዘ በመሆኑ የ4 ወር ውዝፍ ኪራይ ክፍሎ ሊለቅልኝ ይገባል የሚል የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ በማቅረብ ተከራክረዋል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የአሁን ተጠሪ ለክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት ሸንሽነው ማከራየታቸው ተረጋግጦ እያለ አስተዳደሩ ከአመልካች ጋር የገባውን የኪራይ ውል ማቋረጡ የሁከት ተግባር በመሆኑ ሊወገድ ይገባል፤ የንግድ ፈቃዱም መሰረዙ አግባብ ባለመሆኑ ወደነበረበት ሊመለስ ይገባል፤ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን በተመለከተ አከራክሮ ለመወሰን የሚያስችል የሥረ ነገር የዳኝነት ሥልጣን የለኝም ሲል ወስኗል፡፡

በዚሁ ውሳኔ ላይ በአሁን ተጠሪ ይግባኝ ባይነት ጉዳዩ የቀረበለት የከተማው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተጠሪን ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ዘግቷል፡፡ የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/19288 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የካቲት 18/2005 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የአሁን ተጠሪ ቀደም ሲል ከአስተዳደሩ ጋር የገቡት የንግድ ቤት ኪራይ ውል ፀንቶ ባለበት አስተዳደሩ ከአሁን አመልካች ጋር የገባው የኪራው ውል ህገ ወጥ ነው፤ የአሁን አመልካችን የንግድ ፈቃድ በተመለከተ በአዋጅ ቁር 686/2002 አንቀፅ 39(1(ሀ-ሰ)) መሰረት ፈቃዱን የሚያሰርዝ ምክንያት በሌለበት መሰረዙ አግባብ ባለመሆኑ ወደነበረበት ይመለስ ተብሎ መወሰኑ ተገቢ ነው፤ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን በተመለከተ የከተማ አስተዳደሩ አከራክሮ የመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው በመሆኑ በዚሁ ነጥብ ላይ አከራክሮ ይወስን በሚል ጉዳዩን በነጥብ መልሷል፡፡

በዚሁ ውሳኔ ላይ የአሁን አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታ አቅርበው በሰ/መ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ እያለ የአሁን ተጠሪ ደግሞ በከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔው መሰረት ጉዳዩን ለከተማ አስተዳደሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በማቅረብ ክርክሩን አስቀጥለዋል፡፡ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱም በተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ጥቅምት 08/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን አመልካች ክስ የቀረበበትን ቤት ውዝፍ ኪራይ ከፍለው ለአሁን ተጠሪ እንዲለቁ ወስኗል፡፡ በዚህ ውሳኔ ላይ ይግባኝ ስለመባሉ የስር ፍርድ ቤት መዝገብ የሚገልፀው ነገር የለም፡፡

ይህ ከሆነ በኋላ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ የነበረው የግራ ቀኙ የሰበር ክርክር ጥቅምት 22/2006 ዓ.ም ውሳኔ አግኝቷል፡፡ በውጤቱም የከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት የመስተዳድሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ሥልጣን አለው ብሎ መወሰኑ በአግባቡ መሆኑን፤ ግራ ቀኙ ከአስተዳደሩ ጋር የገቡትን ውል በተመለከተ ከቀረበው ክርክር አኳያ የአሁን ተጠሪ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 አንቀፅ 6(1) መሰረት በልዩ ሁኔታ በመመሪያው ተጠቃሚ ስለመሆናቸው በአግባቡ ለማረጋገጥ የሚያስችል በቂ ማስረጃ ባልቀረበበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤቶች የውሉን ህጋዊነት አስመልክቶ በየፊናቸው ውሳኔ መስጠታቸው አግባብ አለመሆኑን በመተቸት ከዚሁ አኳያ የግራ ቀኙ ክርክር በተጨማሪ ማስረጃ በድጋሚ ተጣርቶ እንዲወሰን ጉዳዩን ለመስተዳድሩ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በነጥብ ተመልሷል፡፡

በዚሁ አግባብ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ ክርክሩን በመስማት ላይ እንዳለ የአሁን ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ አስመልክቶ በተሰጠው ውሳኔ መሰረት እንዲፈፀምላቸው ግንቦት 18/2006 ዓ.ም የተፃፈ የአፈፃፀም አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ አቅርበዋል፡፡ ፍርድ ቤቱም በዚሁ ነጥብ ላይ የአሁን አመልካችን መከራከሪያ ከሰማ በኋላ ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ የተሰጠው በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ የነበረው የግራ ቀኙ ክርክር ውጤት ሳይታወቅ መሆኑን፤ ሰበር ሰሚ ችሎቱ ጥቅምት 22/2006 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ እንደገና እንዲጣራ በሚል ካዘዘው ነጥብ አኳያ ውሳኔው በውጤት ደረጃ የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበበትን ውሳኔ የሻረ በመሆኑ ውሳኔው ሊፈፀም የሚችል አይደለም ሲል የተጠሪን አቤቱታ በብይን ውድቅ በማድረግ በዋናው ጉዳይ ላይ ክርክሩ እንዲቀጥል አዟል፡፡ ይኸው ብይን እስከ ከተማ አስተዳዳሩ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ክርክር ቀርቦበት ፀንቷል፡፡

ዋናውን ክርክር በተመለከተ ሐምሌ 01/2008 ዓ.ም በዋለው ችሎት ክርክር የተነሳበትን ቤት አስተዳደሩ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 መሰረት የአሁን ተጠሪን ተጠቃሚ ያደረገበት ሁኔታ አግባብ አለመሆኑን ማረጋገጡን ጠቅሶ በአሁን አመልካች ላይ የተፈጠረው ሁከት ሊወገድ ይገባል ሲል ወስኗል፡፡ የአሁን ተጠሪ ይህንን ውሳኔ በመቃወም ለአስተዳደሩ ይግባኝ ሰሚ እና ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት አላገኘም፡፡

በመቀጠል ተጠሪ የሰበር አቤቱታቸውን ለዚህ ችሎት አቅርበው በሰ/መ/ቁ/140055 ላይ ሲታይ ቆይቶ መጋቢት 24/2010 ዓ.ም በተሰጠ ውሳኔ አስተዳደሩ በቅሬታ ሰሚ አካል ጉዳዩን በማጣራት የአሁን ተጠሪ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 አንቀፅ 6(1) መሰረት ልዩ ተከራይነት ሊፈቀድላቸው እንደሚገባ ያሳለፈው ውሳኔ ለአስተዳደሩ በህግ ከተሰጠው ሥልጣን ውጭ የተወሰነ ነው ወይም

በህግ የተመለከቱ ሁኔታዎችን ወይም የተዘረጋውን ስርዓት ባለመከተል የተወሰነ ነው የሚያሰኝ ባለመሆኑ የአስተዳደሩ ውሳኔ ፈራሽ የሚሆንበት ምክንያት የለም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ሽሯል፡፡

ይህንን ተከትሎ የአሁን ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን አስመልክቶ ጥቅምት 08/2006 ዓ.ም በተሰጠው ውሳኔ መሰረት እንዲፈፀምላቸው ሚያዝያ 26/2010 ዓ.ም የተፃፈ የአፈፃፀም አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ አቅርበዋል፡፡ ፍ/ቤቱም በዚሁ ጉዳይ ላይ የአመልካችን መልስ ከሰማ በኋላ ጥቅምት 16/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት አፈፃፀም የተጠየቀበት ውሳኔ ቀደም ሲል የአሁን ተጠሪ የአፈፃፀም አቤቱታ አቅርበዉበት ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በተሰጠ ብይን ሊፈፀም የሚችል ውሳኔ የለም በሚል ውድቅ የተደረገ በመሆኑ እና ይህ ብይን ፀንቶ ባለበት የአፈፃፀም ጥያቄው በድጋሚ መቅረቡ አግባብ አይደለም በማለት የተጠሪን አቤቱታ በብይን ውድቅ አድርጓል፡፡

በአሁን ተጠሪ ይግባኝ ባይነት በዚሁ ውሳኔ ላይ ጉዳዩ የቀረበለት የከተማው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተጠሪን ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ዘግቷል፡፡ የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/30140 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የአሁን ተጠሪ ቀደም ሲል አቅርበዉት የነበረው የአፈፃፀም አቤቱታ ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በተሰጠ ብይን ውድቅ የተደረገው ከፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በተሰጠው ውሳኔ መሰረት ክርክሩ ሳይቋጭ የቀረበ ጥያቄ ነው በሚል መሆኑን፤ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን አስመልክቶ በመስተዳድሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ ይግባኝ ተጠይቆበት ያልተለወጠ በመሆኑ ፀንቶ ያለ ውሳኔ መሆኑን፤ በኋላም እስከ ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በተደረገ ክርክር የአሁን ተጠሪ ክርክር በቀረበበት ቤት ላይ በፍርድ የተረጋገጠ መብት ያገኙ በመሆኑ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ ቀደም ሲል ፍርዱ ሊፈፀም አይችልም ያለበት ምክንያት ቀሪ መሆኑን ተገንዝቦ አፈፃፀሙን ማስቀጠል ሲገባው በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ውድቅ ማድረጉ በህግ አግባብ የተሰጠ ፍርድንና በፍርድ የተረጋገጠውን የተጠሪን መብት ዋጋ የሚያሳጣ መሆኑን በመግለፅ የስር ፍርድ ቤቶችን ብይን እና ትዕዛዝ ሽሮ በአፈፃፀም አቤቱታው መሰረት ጥያቄውን ተቀብሎ እንዲያስፈፅም ጉዳዩን ለመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ መልሷል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ነሐሴ 9/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የቀድሞ ውሳኔዎች እስከ ፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ደርሰው ሊፈጸም የሚችል ነገር የለም ተብሎ በተሻረበት ሁኔታ የስር ፍ/ቤት አፈፃፀም

ይቀጥል በማለት የወሰነበትን አግባብ ለዚ ችሎት ቀርቦ እንዲጣራ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳያ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል፡፡

እንግዲህ ከላይ በፍርድ ሀተታው ላይ በዝርዝር ከተመለከተው የክርክሩ አመጣጥ በግልፅ መረዳት እንደሚቻለው ግራ ቀኙን ለዚህ የሰበር ችሎት ክርክር ያበቃው የአሁን ተጠሪ ያቀረቡትን የፍርድ አፈፃፀም አቤቱታን አስመልክቶ በስር ፍርድ ቤቶች የተወሰደው አቋም ነው፡፡ የአፈፃፀም አቤቱታው የቀረበለት የከተማ አስተዳደሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጥያቄውን ውድቅ ያደረገው ቀደም ሲል ተመሳሳይ ጥያቄ ቀርቦ ሊፈፀም የሚችል ውሳኔ የለም በሚል ውድቅ የተደረገ በመሆኑ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በሚል ምክንያት ነው፡፡

በመሰረቱ አፈፃፀም የሚቀርበው በፍርድ በተረጋገጠ መብት ላይ ነው፡፡ የአፈፃፀም ጥያቄ የቀረበበት መብት ፍርድ ያረፈበት ቢሆንም በተለያየ ምክንያት ፍርዱ በሙሉም ሆነ በከፊል ሊፈፀም የማይችል ስለመሆኑ አፈፃፀሙን የያዘው ፍርድ ቤት ከተረዳ ስለፍርዱ አፈፃፀም ትዕዛዝ ሊሰጥ እንደማይገባ፤ ይልቁንም ፍርዱ ሊፈፀም በሚችልበት በማናቸው ጊዜ እንደፍርዱ እንዲፈፀም ሊታዘዝ የሚቻል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 392(2) ይደነግጋል፡፡ ከዚህ ድንጋጌ ይዘት መገንዘብ የሚቻለው መሰረታዊ ቁም ነገር በፍርድ የተረጋገጠ መብት እንደማናቸውም ክርክር ተቆጥሮ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ሙግት ሊቀርብበት የሚቻል ሳይሆን መብቱ እስከሚፈፀም ድረስ አመቺ በሆነ ጊዜ ሁሉ ስለአፈፃፀሙ ተገቢው ትዕዛዝ ሊሰጥ የሚቻል መሆኑን ነው፡፡ እናም የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበለት ፍርድ ቤት በዋናነት ማረጋገጥ ያለበት የአፈፃፀም ጥያቄ የቀረበበት ጉዳይ ፍርድ ያረፈበት እና ጥያቄው በቀረበበት ወቅት ሊፈፀም የሚችል መሆኑን እንጂ የአፈፃፀም ጥያቄው ስንት ጊዜ ቀረበ የሚለው አይደለም፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የሁከት ክስ ያቀረቡበትን ቤት አስመልክቶ የአሁን ተጠሪ አቅርበዉት በነበረው የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ መነሻነት አመልካች ቤቱን ለተጠሪ እንዲለቁ እና ውዝፍ የቤት ኪራይም እንዲከፍሉ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡ ይህ ውሳኔ ይግባኝ ተጠይቆበት ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ስለመለወጡም በአመልካች በኩል የቀረበ ክርክር የለም፡፡ እንዲያውም ውሳኔው ይግባኝ ያልተጠየቀበት ስለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የውሳኔ ግልባጭ ያሳያል፡፡ በእርግጥ ይህንን ቤት በተመለከተ ከግራ ቀኙ መካከል ማን ህጋዊ የተከራይነት መብት እንዳለው አስመልክቶ በተለያየ ጊዜ እስከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ክርክር ሲደረግበት ቆይቷል፡፡ የመጀመሪያው የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበውም ይኸው የመብት ማረጋገጥ ክርክር መቋጫ ባላገኘበት ወቅት

በመሆኑ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት በዚያ ደረጃ ውሳኔው የሚፈፀም አለመሆኑን ጠቅሶ የአፈፃፀም አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል፡፡

የተከራይነት መብቱን አስመልክቶ በግራ ቀኙ የቀረበው ክርክር በየደረጃው ባሉት ፍርድ ቤቶች ሲታይ ቆይቶ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/140055 ላይ መጋቢት 24/2010 ዓ.ም በተሰጠ ፍርድ መብቱ የአሁን ተጠሪ ስለመሆኑ በውሳኔ ተረጋግጧል፡፡ የአሁን ተጠሪ ድጋሚ የአፈፃፀም አቤቱታ ያቀረቡትም ይህንኑ መነሻ በማድረግ ነው፡፡ እናም የቤቱ የተከራይነት መብት የአሁን ተጠሪ ስለመሆኑ በፍርድ በተረጋገጠበት እና ከዚሁ ቤት ጋር በተያያዘ አመልካች ውዝፍ ኪራይ ከፍለው ቤቱን ለአሁን ተጠሪ እንዲያስረክቡ የተሰጠ እና የፀና ውሳኔ ባለበት የአፈፃፀም ጥያቄው ድጋሚ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ መደረጉ በእርግጥም በፍርድ የተረጋጠ መብትን ዋጋ ያሳጣ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ የከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህንኑ ተገንዝቦ በየደረጃው ያሉትን ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሻር አፈፃፀሙ እንዲቀጥል ማለቱ የጉዳዩን ባህሪ እና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁር 392 ድንጋጌን መንፈስ የተከተለ ነው ከሚባል በቀር የሚነቀፍበት ነጥብ የለውም፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/30140 ላይ ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.181367

ጥቅምት 25/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡ ወ/ሮ ስንቅነሽ አስፋው- ወኪል ጥሩእናት ከልክሌ ቀርበዋል

ተጠሪዎች፡ 1. ፍቅርተ ይሂይስ } ቀርበዋል

2. ምህረት ይሂይስ

3. ትዕግስት ይሂይስ

4. አብስራ ይሂይስ } ሞግዚት መስዋዕት ይሂይስ ቀርበዋል

5. ሀብታሙ ይሂይስ

6. በላይ ይሂይስ

7. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 አስተዳደር ጽ/ቤት

8. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 ፍትሕ ጽ/ቤት } የቀረበ የለም

9. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 ጤና ጥበቃ ጽ/ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የቀረበ መቃወሚያን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/235677 ላይ ሐምሌ 04/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማፅናት የሰጠውን የመጨረሻ ትዕዛዝ በመቃወም ነው፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው፡፡ የአሁን ከ1ኛ እስከ 6ኛ ያሉት ተጠሪዎች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን ከ7ኛ እስከ 9ኛ ባሉት ተጠሪዎች ላይ ባቀረቡት ክስ በጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 5 ውስጥ የቤት ቁጥር 789/3 የሆነውን የሻይ እና ምግብ መሸጫ ንግድ ቤት ለንግዱ ሥራ አስፈላጊ

የሆነውን ቅድም ሁኔታ አላሟላችሁም በሚል ከጥር 22/2005 ዓ.ም ጀምሮ ቤቱ ውስጥ ካለው ንብረት ጋር ቤቱን ያሸገባቸው መሆኑን፤ የንግድ ስራው በመቋረጡ ምክንያት እሽጉን እንዲያነሱላቸው በተደጋጋሚ ቢጠይቁም ምላሽ ያልተሰጣቸው መሆኑን በመግለፅ በፍርድ ኃይል ተገደው እሽጉን አንስተው ቤቱን እንዲያስረክቧቸው እና በቤቱ ውስጥ በነበሩት ንብረቶች ላይም ለደረሰው ጉዳት ተገቢውን ካሳ የመጠየቅ መብታቸው እንዲጠበቅላቸው ዳኝነት ይጠይቃሉ፡፡

በዚሁ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ የታዘዘ ቢሆንም ከ7ኛ እስከ 9ኛ ያሉ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ ያልሰጡ እና ክስ በሚሰማበት እለትም ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲታይ ትዕዛዝ ይሰጣል፡፡ በዚሁ አግባብ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት የከሳሽ ወገንን ምስክር ሰምቶ ታሽጓል ስለተባለው የንግድ ቤትም በአሁን 7ኛ ተጠሪ በኩል ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኂላ አስተዳደር ክፍሉ ቤቱ ስለታሸገበት ምክንያት ምንም መረጃ ማግኘት አለመቻሉን እና በቤቱ ላይም እሽግ አለመኖሩን የገለፀ ቢሆንም ስለመታሸጉ በሰው ምስክር ተረጋግጧል በሚል ምክንያት ተከሳሾቹ እሽጉን በማንሳት ቤቱን ለከሳሾች እንዲያስረክቡ ወስኗል፡፡

ይህ ከሆነ በኂላ የአሁን አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ውሳኔውን በመቃወም ይቀርባሉ፡፡ የመቃወም አቤቱታቸው መሰረትም ታሽገ ተብሎ ክስ የቀረበበት ቤት በውርስ የተላለፈላቸው እና በእጃቸው የሚገኝ መሆኑን፤ ቤቱም የንግድ ቤት ሳይሆን መኖሪያ ቤት ሲሆን በማናቸውም አካል ያልታሸገ እና በእጃቸው አድርገው እየኖሩበት ያሉ መሆኑን፤ ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ ባላወቁት መንገድ የአሁን ከ1ኛ እስከ 6ኛ ያሉት ተጠሪዎች አስተዳደር ክፍሉ ላይ ክስ አቅርበው ቤቱ የታሸገበት እሽግ ተነስቶ ቤቱን ለመረከብ ያስወሰኑት ውሳኔ መብታቸውን የሚነካ መሆኑን በመግለፅ በሌሉበት የተሰጠው ውሳኔ እንዲሰረዝ የሚጠይቅ ነው፡፡

በዚህ መልኩ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ትዕዛዝ ሰጥቶ ከ9ኛ ተጠሪ በስተቀር ሌሎቹ አለን ያሉትን ክርክር በፅሁፍ ማቅረባቸውን፤ መልስ ከሰጡት ተጠሪዎች ውስጥም 7ኛ እና 8ኛ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ ብቻ ሰጥተው ከቀጠሮ በመቅረታቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲታይ የተደረገ መሆኑን፤ በኂላም ፍርድ ቤቱ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ሰምቶ ቀድሞ የተሰጠውም ውሳኔ የሚያስለውጥ ምክንያት አላገኘሁም በሚል የአመልካች አቤቱታ ውድቅ አድርጓል፡፡ በዚሁ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በዚህ ፍርድ መግቢያ ላይ በተጠቀሰው የመዝገብ ቁጥር እና ቀን በዋለው ችሎት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ይግባኙን ዘግቷል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ሐምሌ 17/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ አድማስ አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን መርምሯል፡፡ በዚሁ መሰረት አመልካች ያቀረቡት ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የሚስተናገድ የመሆኑ ጉዳይ በቅድሚያ ሊጣራ የሚገባው ነጥብ ሆኖ ተገኝቷል፡፡

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው፡፡ አንድ ሰው ወይም አካል በፍርድ ቤት በተያዘ ክርክር የክርክሩ አካል ሊሆን የሚችለው በፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ፣ በራሱ በጣልቃ ገብ አቤቱታ አቅራቢነት አልያም በተከሳሽ ወገን ጥያቄ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 40፣ 41 እና 43 ድንጋጌዎች ይዘት መረዳት ይቻላል፡፡ ከእነዚህ በሂደት ላይ ባለ ሙግት መግቢያ መንገዶች ውስጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርብ የሚችለው በዋናነት ቀድሞ በተደረገው ክርክር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በተመለከተው መሰረት በጣልቃ ገብነት ቀርቦ መብቱን እና ጥቅሙን ማስከበር ይችል የነበረ ሶስተኛ ወገን ነው፡፡

በእርግጥ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በሌሎች ተከራካሪ ወገኖች መካካል በመካሄድ ላይ ባለ በአንድ ክስ ያገባኛል የሚል ማንኛውም ወገን የመብቱን ሁኔታ በመግለፅ የክርክሩ አካል መሆን የሚችል ስለመሆኑ ከመግለፁ ውጭ ለጣልቃ ገብነት የሚያበቁ ግልፅ እና ዝርዝር መመዘኛዎች አላስቀመጠም፡፡ ሆኖም የዚህ ድንጋጌ ይዘት ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 33(2) ድንጋጌ ጋር ተዳምሮ ሲታይ የክርክሩ ተካፋይ ሊሆን የሚችለው ክርክር ከቀረበበት ጉዳይ ላይ መብት ወይም ጥቅም ያለው ወገን እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል፡፡

እናም ሶስተኛ ወገን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 መሰረት ወደ በሂደት ላይ ባለ ተካፋይ ለመሆን በመሰረታዊ ህግ የተረጋገጠ መብት ወይም ጥቅም ያለው እና በክርክር ላይ ያለው ጉዳይም በህግም ሆነ በፍሬ ነገር ረገድ ከዚሁ መብት እና ጥቅም ጋር የተያያዘ መሆኑን፤ በጣልቃ ገብነት ቀርቦ ይህንን መብቱን ካላስከበረ በቀር ሌላ መብት እና ጥቅሙን የሚያስጠብቅበት ዘዴ ወይም እድል የሌለ መሆኑን እና በክርክሩ ውጤትም በቀጥታ የሚነካ አልያም የክርክሩ ውጤት በቀጥታ ሊፈፀምበት የሚችል አካል ሊሆን እንደሚገባ ከዚሁ ድንጋጌ መንፈስ እና በዚሁ ዙሪያ ከተደረጉ የምርምር ፅሁፎች መገንዘብ ይቻላል፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች መቃወሚያ ባቀረቡበት ውሳኔ ላይ የቀረበው ክርክር ያላግባብ የታሸገው ቤት እሸጉ ሊነሳ ይገባል የሚል ነው፡፡ የአሁን አመልካች ጥያቄ ደግሞ ታሽጓል የተባለው ቤት ባለቤት እኔ ነኝ የሚል ከባለቤትነት ጋር የተያያዘ ነው፡፡ የቀደመውን ክርክር በተመለከተ በጭብጥነት ተይዞ እልባት ሊሰጥበት የሚችለው ነጥብ "እሸጉ ሊነሳ ይገባል? ወይስ አይገባም?" የሚል ሲሆን ከአመልካች ጥያቄ አኳያ ደግሞ በጭብጥነት ሊያዝ የሚችለው ከቤቱ ትክክለኛ ባለቤትነት ጋር የተያያዘ ይሆናል፡፡

እነዚህ ሁለት ዳኝነቶች ሊነሳ ከሚችለው የፍሬ ነገር እና የህግ ክርክር አኳያ የተለያዩ ናቸው፡፡ በተጨማሪም ቀድሞ ከተደረገው ክርክር ጋር በተያያዘ የእሸት መነሳት ወይም አለመነሳትን አስመልክቶ የሚሰጠው ውሳኔ የአሁን አመልካች በንብረቱ ላይ የይገባኛል ጥያቄን ከማቅረብ የሚያግዳቸው አይደለም፡፡

ይህ ከሆነ ደግሞ የአመልካች ጥያቄ እራሱን ችሎ ዳኝነት ተጠይቆበት መፍትሄ ማግኘት የሚችል በመሆኑ በቀደመው ክርክር በጣልቃ ገብነት ተካፋይ የሚሆኑበትም ሆነ ከፍርድ በኋላ በተቃዋሚነት ሊቀርቡ የሚችሉበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የአመልካች ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ሊስተናገድ የሚገባ አይደለም፡፡

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካችን ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ተቀብለው ማስተናገዳቸው የድንጋጌውን መንፈስ እና የተፈፃሚነት ወሰን መሰረት ያላደረገ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

<u>ውሳኔ</u>

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/235677 ላይ ሐምሌ 04/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በኮ/መ/ቁ/ 56417 ላይ ሚያዝያ 08/2011 ዓ.ም የሰጠው ፍርድ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሽሯል፡፡

2. የአመልካች ጥያቄ እራሱን ችሎ በተገቢ ሥነ ሥርዓት ዳኝነት ተጠይቆበት የሚስተናገድ እንጂ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የሚስተናገድ አይደለም፡፡

<u>ትዕዛዝ</u>

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.172008

ጥቅምት 30/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች፡-1. ወ/ሮ ፀሐይ ሐይሉ

2. ህፃን ስመኝ መምሬ ፊይሳ /አሳዳጊ ወ/ሮ ፀሐይ ሐይሉ/

ተጠሪ፡ -ወ/ሮ ሰማ ሰይድ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የንብረት ክርክርን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/299397 ላይ በ03/04/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት በአሁን አመልካቾች የቀረበለትን የሰበር አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጠውን የመጨረሻ ትዕዛዝ በመቃወም ነው፡፡

የጉዳዩ ሥረ ነገር አመጣጥ እንዲህ ነው፡፡ የአሁን አመልካቾች የእናታቸው የውርስ ሃብት ተጣርቶ ወራሽነታቸው እንዲረጋገጥላቸው ለበሌ ወረዳ ፍርድ ቤት አቤቱታ ያቀርባሉ፡፡ ፍርድ ቤቱም በመ/ቁ/13772 ላይ ጉዳዩን በማየት ላይ እያለ የአሁን ተጠሪ በጣልቃ ገብነት ቀርበው በውርስ ሀብትነት እንዲጣራ የተባለውን ቤት በ233 ካሬ ሜትር ይዞታ ላይ እንዳረፈ ከአመልካቾች ወላጅ እናት ላይ ግንቦት 19/2000 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ውል የገዙ መሆኑን ገልፀው "ንብረቱ የውርስ ሃብት ሳይሆን የግል ንብረቴ በመሆኑ ሊጣራ አይገባም" በማለት ይቃወማሉ፡፡ የወረዳው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ በውርስ ሀብትነት እንዲጣራ ተብሎ በአመልካቾች የተጠየቀው ቤት የአሁን ተጠሪ የገዙት መሆኑን አረጋግጫለሁ በማለት ሰኔ 23/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአመልካቾችን አቤቱታ ውድቅ አድርጓል፡፡

ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን አመልካቾች ተጠሪ የገዙት 122 ካሬ ሜትር ብቻ ሆኖ እያለ 233 ካሬ ሜትር እንደሆነ ተደርጎ የቀረበው ውል የሀሰት መሆኑን ገልፀው የቀደመው ውሳኔ በዳግም ዳኝነት እንዲታረምላቸው ለወረዳው ፍርድ ቤት ጥያቄ ያቀርባሉ፡፡

በዚህ መልኩ ጥያቄው የቀረበለት ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የካቲት 17/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአመልካቾች አውራሽ በሽያጭ ያስተላለፉት 122 ካሬ ሜትር ብቻ ስለመሆኑ ማረጋገጡን ጠቅሶ በተቀረው የውርስ ሀብት ላይ ውርሱ ተጣርቶ እንዲቀርብለት በማድረግ ሚያዚያ 30/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት ደግሞ በሽያጭ ለአሁን ተጠሪ ከተላለፈው ውጪ ባለው ንብረት ላይ የአመልካቾችን ወራሽነት በማረጋገጥ ወስኗል፡፡

አመልካቾች ይህንኑ መነሻ በማድረግ የአሁን ተጠሪ በ186 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ ያረፈ ግምቱ 450,000(አራት መቶ ሃምሳ ሺህ) የሆነ የውርስ ሀብት ያለአግባብ ይዘው በወር በብር 600(ስድስት መቶ) በማከራየት እየተገለገሉበት የሚገኙ መሆኑን ገልፀው ተጠሪ ንብረቱን ለቀው እንዲያስረክባቸው፤ ክስ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ ያለውን የኪራይ ዋጋ ብር 7,200(ሰባት ሺህ ሁለት መቶ) እንዲከፈሏቸው እና ቀሪውን የኪራይ ዋጋ የመጠየቅ መብት እንዲጠበቅላቸው ለአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አዲስ ክስ አቅርበዋል፡፡

የአሁን ተጠሪ ለዚሁ ክስ በሰጡት መልስ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው፤ ጉዳዩም የውርስ ክርክር በመሆኑ ፍርድ ቤት ክርክሩን የማየት የሥረ ነገር ስልጣን የለውም የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና ቤቱን በግዥ ያገኘሁት በመሆኑ ልለቅ አይገባም የሚል የሥረ ነገር ክርክር በማቅረብ ሞግተዋል፡፡ ፍርድ ቤቱም የመ/ቁ/70460 በሆነ ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ሚያዝያ 26/2008 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ "የአመልካቾች ጥያቄ የዳግም ዳኝነት ይታይልኝ በመሆኑ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው ሊባል አይችልም፤ የአመልካቾች ክስ የውርስ ጥያቄ በመሆኑ ጉዳዩን የማየት የሥረ ነገር ሥልጣን የለኝም፤ የዳግም ዳኝነት ይታይልኝ ጥያቄውም በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ያልቀረበ በመሆኑ በይርጋ ይታገዳል" በማለት የአመልካቾችን ክስ ውድቅ አድርጓል፡፡

በዚሁ ጉዳይ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/244480 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ህዳር 15/2009 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ "አመልካቾች ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በውርስ የተላለፈልን እና በፍርድ የተረጋገጠልን ንብረት ከህግ አግባብ ውጭ በተጠሪ ስለተያዘብን ይለቀቅልን የሚል በመሆኑ የውርስ ክርክር ሊባል አይገባም፤ የውርስ ክርክር ነው ቢባል እንኳን የንብረቱ ግምት በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የዳኝነት ሥልጣን ውስጥ የሚወድቅ በመሆኑ የሥረ ነገር ስልጣን የለኝም መባሉ ተገቢ አይደለም፤ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የማየት የሥረ ነገር ሥልጣን የለኝም ካለ ሌላውን ጉዳይ መመልከቱ ተገቢ አይደለም" በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በመሻር የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሥረ ነገር ክርክሩ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ እንዲወስን በነጥብ መልሶለታል፡፡

የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን የሥረ ነገር ክርክር ሰምቶ፤ ስለጉዳዩም ተገቢ ነው ካለው አካል ካጣራ በኂላ የካቲት 17/2009 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ ክስ የቀረበበት ቤት በሽያጭ ለአሁን ተጠሪ የተላለፈ መሆኑን አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት አመልካቾች በቤቱ ላይ ክስ ለማቅረብ የሚያስችላቸው መብት እና ጥቅም የላቸውም ሲል ክሱን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 33(2) መሰረት ውድቅ አድርጓል፡፡

ይህንኑ ውሳኔ በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/258621 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ ጥቅምት 08/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ አመልካቾች ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 መሰረት ክሱን ውድቅ ማድረግ ሲገባው አከራክሮ መወሰኑ አግባብ አለመሆኑን በመተቸት በውጤት ደረጃ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በማፅናት የአመልካቾችን አቤቱታ ውድቅ አድርጓል፡፡ በዚሁ ውሳኔ ላይ የሰበር አቤቱታ የቀረበለት የክልሉ ሰበር ችሎት በበኩሉ በመግቢያው ላይ በተጠቀሰው የመዝገብ ቁጥር ላይ ጉዳዩ ለሰበር ክርክር አያበቃም ሲል ውድቅ አድርጓል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካቾች የካቲት 08/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡

የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ቀደም ሲል በክልሉ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/13772 ላይ የአሁን አመልካቾች በ2000 ዓ.ም ከገዛችው ውጭ ያለውን ንብረት እንዲወርሱ በሚል የተሰጠው ውሳኔ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንን ሳያገናዝቡ የወሰኑበት አግባብ ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ፤ በስር ፍርድ ቤቶች ከተከናወነው ክርክር ይዘት እና አድማስ አንፃር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል፡፡

የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የአመልካቾችን ክስ ውድቅ ያደረገው ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ምክንያት ነው፡፡ በእርግጥ ቀድሞ በፍርድ/ውሳኔ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 ይደነግጋል፡፡ በዚህ ድንጋጌ ስር የተቀመጡት ዋና ዋና የድንጋጌው ማቋቋሚያ ፍሬ ነገሮች ቀድሞ የተሰጠ ፍርድ/ውሳኔ መኖር፣ ይኸው ውሳኔ በክርክሩ ዋናው ጭብጥ(On the merit of the case/ ላይ የተሰጠ መሆኑ፣ ውሳኔውን የሰጠው ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት የዳኝነት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆን፣ ቀድሞ በፍርድ በተወሰነው ክርክር ስረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አንድ ዓይነት መሆን፣ እንዲሁም በቀደመው ፍርድ/ውሳኔ ላይ የነበሩት እና አሁን በክርክር ላይ ያሉት የክርክር አካላት ተመሳሳይ ወይም ከእነርሱ መብት ያገኙ መሆን የሚሉት ናቸው፡፡ እናም አንድ

ጉዳይ በዚህ ድንጋጌ መሰረት በድጋሚ የቀረበ ነው ለማለት እነዚህን መመዘኛዎች በአግባቡ የሚያሟላ መሆን ይጠበቅበታል፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ቀደም ሲል በወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 13772 ላይ ቀርቦ የካቲት 17/2007 እና ሚያዝያ 30/2007 ዓ.ም ውሳኔ ያገኘ መሆኑን ጠቅሷል፡፡ ከላይ እንደተመለከተው በተጠቀሰው መዝገብ ላይ ቀርቦ በሁለቱ ቀናት ውሳኔ የተሰጠው አመልካቾች ባቀረቡት የዳግም ዳኝነት ጥያቄን መሰረት በማድረግ ነው፡፡ በዚሁ አግባብ የካቲት 17/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን ተጠሪ ከአመልካቾች አውራሽ ላይ የገዙት 122 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ ያረፈን ቤት ብቻ ነው በሚል ቀደሞ የተሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል በተቀረው ይዞታ ላይ ውርሱ ተጣርቶ እንዲቀርብ አድርጓል፡፡ በዚህ መልኩ ተጣርቶ የቀረበለትን ሪፖርት መነሻ በማድረግ ደግሞ የአሁን አመልካቾች ከ122 ካሬ ሜትር ውጭ ባለው ይዞታ እና ንብረት ላይ ወራሾች ናቸው በሚል ሚያዝያ 30/2007 ዓ.ም ውሳኔ መስጠቱን የቀረበው የውሳኔ ግልባጭ ያሳያል፡፡

በሌላ በኩል አመልካቾች ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ ይዘት ደግሞ የዳግም ዳኝነት ውሳኔውን መሰረት በማድረግ ተጠሪ 186 ካሬ ሜትር ይዞታ ላይ ያረፈ የውርስ ሃብት ያለአግባብ ይዘው የሚገኙ መሆኑን በመግለፅ በፍርድ ኃይል ተገደው እንዲለቁላቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡ እነዚህ ሁለቱ ክሶች በይዘት ደረጃ ሲታዩ ወረዳ ፍርድ ቤት ላይ የነበረው ክርክር ወራሽነትን ከማረጋገጥ ጋር የተያያዘ ሲሆን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ላይ የቀረበው ክስ ደግሞ በፍርድ ቤት የተረጋገጠ የወራሽነት ማስረጃ መሰረት ተደርጎ ያለአግባብ የተያዘ የውርስ ሃብት ለማስለቀቅ የቀረበ ክስ ነው፡፡ እናም ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል በተባለው ጉዳይ እና አመልካቾች ኋላ ላይ ባቀረቡት ክስ መካከል ፍፁም የሆነ የስረ ነገር እና የክርክር ጭብጥ ልዩነት ያለ በመሆኑ ክሱ በድጋሚ ቀርቧል የሚባል አይደለም፡፡

ያም ሆኖ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በመ/ቁ/244480 ላይ ጉዳዩን በይግባኝ ተመልክቶ በነጥብ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ሲመልስ ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል የተባለው ጉዳይ እና አመልካቾች ኋላ ላይ ያቀረቡት ክስ የተለያየ ስለመሆኑ አቋም ይዞ በሥረ ነገር ጉዳይ ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ ወስኗል፡፡ ይህ ውሳኔ እያለ ፍርድ ቤቱ መልሶ እራሱ ቀድሞ የሰጠውን ውሳኔ በሚሽር አኳኋን የተለየ አቋም መያዙ እና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህንን ማረም ሲገባው ማለፉ በእርግጥም ሊነቀፍ የሚገባው መሰረታዊ የህግ ስህተት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/299397 ላይ ታህሳስ 03/2011 የሰጠው ትዕዛዝ እና የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/256821 ላይ ጥቅምት 08/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሽረዋል፡፡

2. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በውሳኔ የዘጋውን የመ/ቁ/256821 በማንቀሳቀስ በቀረበለት ይግባኝ የሥረ ነገር ክርክር ላይ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 343(1) መሰረት መዝገቡ ይመለስለት፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.183339

የካቲት 26/2012 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች፡ 1. አቶ ሀጎስ ገ/ሂይወት

2. አቶ ገ/ሄር ወልደጊወርጊስ

3. አቶ ኃይሉ በላይ

ተጠሪዎች፡- 1. መ/ር ሀጎስ በርሀ

2. ወ/ሮ አብርሃት ወሊሄት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 ጋር የተያያዘ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት በአድዋ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካቾች በተጠሪዎች እና በሌሎች ሶስት ሰዎች ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ በስር ፍርድ ቤት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ጭብጥም ፣ አዋሳኙ እና መጠኑ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተጠቀሰውን ቤት እና ይዞታ የአውራሻቸው ሟች ወ/ሮ ብዙ ገብረሂዎት መሆኑን፣ ሟች ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ የሌላቸው በመሆኑ የምትክ ወራሽነታቸውን በፍርድ ቤት አረጋግጠው የሟች የውርስ ሃብት መጣራት ሲጀመር ተጠሪዎች ንብረቱ የእኛ ነው በማለት የተቃወሙ መሆኑን በመግለፅ ንብረቱ የውርስ ሀብት መሆኑ ተረጋግጦ በፍርድ ኃይል እንዲያስረክቧቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡

በዚሁ ክስ ላይ ተከሳሾች መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት ተጠሪዎች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና አማራጭ የስረ ነገር ክርክር አቅርበዋል፡፡ የመቃወሚያው ይዘትም ክስ የቀረበበት ጉዳይ ቀደም ሲል የአሁን አመልካቾች አውራሽ ተጠሪዎች በቤቱ የኖሩበትን ኪራይ ከፍለው እንዲለቁ በሚል በአድዋ ወረዳ ፍርድ ቤት ክስ አቅርበዉባቸው አቤቱታቸው በመ/ቁ/83/95 ላይ ውድቅ የተደረገ በመሆኑ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ሊቀርብ አይገባም፣ ቦታ እና ቤቱንም ከ25 ዓመት በላይ ይዘን ስንጠቀምበት የቆየን በመሆኑ ክሱ በይርጋ ይታገዳል የሚል

ነው፡፡ አማራጭ የስረ ነገር ክርክሩ ይዘት ደግሞ ክርክር የተነሳበትን ቤት እና ይዞታ ከሟች በስጦታ የተላለፈልን በመሆኑ ልንለቅ አይገባም የሚል ነው፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው የተባለውን ክርክር አስመልክቶ ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል በተባለበት መዝገብ ላይ የቀረበው ክርክር የቤት ኪራይ ክርክር ስለመሆኑ መዝገቡን አስቀርቦ በመመርመር ማረጋገጡን ጠቅሶ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያውን ውድቅ አድርጓል፡፡ በፍሬ ጉዳይ ላይም ተጠሪዎች ክስ የቀረበበት ቤት እና ይዞታ በስጦታ የተላለፈላቸው ለመሆኑ አግባብነት ያለው አስረጂ አልቀረበም በማለት ለቀው ለአመልካቾች እንዲያስረክቡ ወስኗል፡፡

በዚሁ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ በአሁን አመልካቾች አውራሽ እና በተጠሪዎች መካከል በመ/ቁ/83/95 ላይ በተደረገው ክርክር በአመልካቾች አውራሽ የተጠየቀው ዳኝነት የአሁን ተጠሪዎች በቤቱ የኖሩበትን ኪራይ ከፍለው ቤቱን ሊለቁልኝ ይገባል የሚል መሆኑን፣ ፍርድ ቤቱም በግራ ቀኙ መካከል የኪራይ ውል ግንኙነት ስለመኖሩ ያልተረጋገጠ በመሆኑ ተጠሪዎች የተጠየቀውን የኪራይ ዋጋ ሊከፍሉ አይገባም በሚል ወስኖ የቤት ይለቀቅልኝ ጥያቄን በዝምታ ያለፈ መሆኑን፣ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ያላረፈበት ጉዳይ እንደተነፈገ የሚቆጠር ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 5(3)የሚደነግግ መሆኑን፣ አመልካቾች ክስ ያቀረቡበት ጉዳይ ቀደም ሲል በተደረገው ክርክር ላይ በአመልካቾች አውራሽ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ሳይሰጥበት የታለፈ በመሆኑ ድጋሚ ክስ ሊቀርብበት አይችልም በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በመለወጥ የአመልካቾችን ክስ ውድቅ አድርጓል፡፡ አመልካቾች በዚሁ ውሳኔ ላይ ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት የሰበር አቤቱታ ተቀባይነት አላገኘም፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካቾች ጳጉሜ 04/2011 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ የአቤቱታው ፍሬ ቃልም ቀደም ሲል በመ/ቁ/83/95 ላይ የነበረው ክርክር የቤት ኪራይ ጉዳይን የሚመለከት ሲሆን አሁን ክስ የቀረበው ደግሞ በውርስ ሊተላለፍልን የሚገባ የሟች ንብረት ይለቀቅልን የሚል በመሆኑ ሁለቱ ጉዳዮች የተለያዩ ሆነው እያለ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል አቤቱታችን ውድቅ መደረጉ ከህግ አግባብ ውጭ በመሆኑ የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ውድቅ ተደርጎ የከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሊፀና ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካቾች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ የተደረገበት የህግ አግባብ ቀደም ሲል በአድዋ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/83/95 ላይ ቀርቦ

ከነበረው እና ውሳኔ ከተሰጠበት ክርክር ይዘት አኳያ በዚህ ሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አኳያ የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል፡፡

እንግዲህ ከክርክሩ አመጣጥ በግልፅ መረዳት እንደሚቻለው የአመልካቾች የክስ አቤቱታ ውድቅ የተደረገው ክስ የቀረበበት ንብረት በተመለከተ በመ/ቁ/83/95 ላይ ክርክር ሲደረግ አሁን ዳኝነት የተጠየቀበት ጉዳይ በአመልካቾች አውራሽ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ሳይሰጥበት በዝምታ የታለፈ በመሆኑ ክሱ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ምክንያት ነው፡፡

በእርግጥ ቀድሞ በፍርድ/ውሳኔ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ እንዳይቀርብ የሥነ ሥርዓት ህግ ቁጥር 5 ይከለክላል፡፡ በዚህ ድንጋጌ ስር የተቀመጡት ዋና ዋና የድንጋጌው ማቋቋሚያ ፍሬ ነገሮች ቀድሞ የተሰጠ ፍርድ/ውሳኔ መኖር፣ ይኸው ውሳኔ በክርክሩ ዋናው ጭብጥ(On the merit of the case/ ላይ የተሰጠ መሆኑ፣ ውሳኔውን የሰጠው ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት የዳኝነት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆን፣ ቀድሞ በፍርድ በተወሰነው ክርክር ላይ ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የነበሩት ጉዳዮች በድጋሚ በቀረበው ክስ ላይም ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ ሆነው የቀረቡ መሆን፣ እንዲሁም በቀደመው ፍርድ/ውሳኔ ላይ የነበሩት እና አሁን በክርክር ላይ ያሉት የክርክር አካላት ተመሳሳይ ወይም ከእነርሱ መብት ያገኙ መሆን የሚሉት ናቸው፡፡

በዚህ ድንጋጌ ማቋቋሚያ ፍሬ ነገር ውስጥ “ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ” የሚለው ሀረግ የሚያመለክተው በቀደመው ክርክር ላይ ከአንደኛው ተከራካሪ ወገን ተጠይቆ በሌላኛው ወገን የተካደ ወይም በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ የታመነና በዚሁ ላይ የፍርድ ውሳኔ ያረፈበትን የክርክር ነጥብ ነው፡፡ በሌላ በኩል በቀደመው ክርክርና ሙግት ላይ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ጥያቄው ተቀባይነትን ሳያገኝ ከታለፈ የተጠየቀው ዳኝነት እንደተከለከለ የሚቆጠር በመሆኑ በዚያው ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ማቅረብ እንደማይቻል የዚሁ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 3 ድንጋጌ ይዘት ያስገነዝባል፡፡ በእርግጥ በዚህ ንዑስ ድንጋጌ ውስጥ “በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ጥያቄው ተቀባይነት ሳያገኝ ከታለፈ” የሚለው አገላለፅ በተጠየቀው ዳኝነት ላይ ግልፅ ክልከላ መኖሩን የሚያሳይ ነው፡፡ ሆኖም የድንጋጌው ይዘት ከስነ ስርዓት ህጉ የእንግሊዘኛ ትርጉም ጋር ተዳምሮ ሲታይ የንዑስ ድንጋጌው አንኳር መልዕክት በግልፅ የተጠየቀውን ዳኝነት በዝምታ ማለፍን የሚመለከት ለመሆኑ መረዳት ይቻላል፡፡ ከዚህ አኳያ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 ስር የተመለከተው በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ዳግም ክስ ክልከላ ተፈፃሚነት በተከራካሪ ወገኖች በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ፍርድ ቤት በዝምታ ባለፈው ጉዳይ ላይ ጭምር እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል፡፡ ሆኖም በግልፅ ዳኝነት በተጠየቀበት

ጉዳይ ላይ ፍርድ ቤቱ በዝምታ የከለከለው መሆኑን ያለመሆኑ ጉዳይ ዳኝነት የተጠየቀበትን ጉዳይ አስመልክቶ ከሌላኛው ተከራካሪ ወገን ከቀረበው ክርክር እና ጥያቄ ጋር ተገናዝቦ መታየት ያለበት ጉዳይ ነው፡፡ በሌላ አገላለፅ ፍርድ ቤት በዝምታ ያለፈውን የዳኝነት ጥያቄ ተከሳሹ ወገን በግልፅ ክዶ የተከራከረበት ሊሆን ይገባል ማለት ነው፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካቾች አሁን ክስ ያቀረቡበትን ንብረት አስመልክቶ አውራሻቸው ቀደም ሲል ተጠሪዎች በቤቱ ውስጥ የኖሩበትን የ18 ወራት ውዝፍ የቤት ኪራይ ከፍለው ቤቱን ያስረክቡኝ በሚል ክስ አቅርበው የነበረ መሆኑን፣ ተጠሪዎች ለዚሁ ክስ በሰጡት መልስ ክስ የቀረበበትን ቤት ተከራይተው ሳይሆን ያለኪራይ እንዲኖሩበት የተሰጣቸው መሆኑን ገልፀው ኪራይ ልንጠየቅ አይገባም በማለት የተከራከሩ መሆኑን፣ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም "በግራ ቀኙ መካከል የኪራይ ውል ግንኙነት አለ? ወይስ የለም?" የሚል ጭብጥ ይዞ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ ተጠሪዎች ያለኪራይ በቤቱ ውስጥ እንዲኖሩ በአመልካቾች አውራሽ ተፈቅዶላቸው ሲኖሩ የነበረ ስለመሆኑ አረጋግጫለሁ በሚል መነሻነት ተጠሪዎች የተጠየቀውን ኪራይ ሊከፍሉ አይገባም የሚል ውሳኔ ሰጥቶ ቤቱን ለመረከብ የቀረበው ጥያቄ በዝምታ ያለፈ መሆኑን አጣሪው ችሎት አስቀርቦ ከመዝገብ ካያያዘው ሰነድ እና የስር ፍርድ ቤቶች የመዝገብ ግልባጭ ለመረዳት ተችሏል፡፡

በመ/ቁ/83/95 ላይ በቀረበው ክርክር የአሁን ተጠሪዎች የቤት ኪራይ ልንጠየቅ አይገባም በሚል ከመከራከራቸው በስተቀር ቤቱን በተመለከተ ያቀረቡት የይገባኛል ክርክር የለም፡፡ ይህም ማለት የአመልካቾች አውራሽ ቤቱን ለመረከብ ያቀረቡትን የዳኝነት ጥያቄ ተጠሪዎች በግልፅ ክደው ያቀረቡት ክርክር አለመኖሩን ያሳያል፡፡ የተጠየቀው ዳኝነት በሌላኛው ወገን በግልፅ ባልተካደበት ሁኔታ ጉዳዩን የያዘው ፍርድ ቤት የዳኝነት ጥያቄን በዝምታ ማለፉ ዳኝነቱ እንደተከለከለ የሚያስቆጥር አይደለም፡፡ ይህ ከሆነ ደግሞ በጉዳዩ ላይ አዲስ ክስ እንዳይቀርብ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 የሚከለክል ባለመሆኑ አመልካቾች ያቀረቡት ክስ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ነው የሚያስብል አይደለም፡፡

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የአመልካቾች ጥያቄ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ውድቅ ማድረጉ እና ሰበር ችሎቱም ይህንኑ ሳያርም ማለፉ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ህግ ቁጥር 5 ድንጋጌን መሰረታዊ አላማ እና የተፈፃሚነት ወሰን ያላገናዘበ መሰረታዊ የህግ አተረጓጎም ስህተት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

1. የትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በ/መ/ቁ/116353 ላይ ሰኔ 11/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፣ እንዲሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/112927 ላይ መጋቢት 27/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሽረዋል፡፡
2. አመልካቾች ክስ ያቀረቡበት ጉዳይ ቀደም ብሎ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ አይደለም ተብሎ ተወስኗል፡፡
3. የትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በክሱ ሥረ ነገር ላይ የቀረበለትን የይግባኝ ቅሬታ መርምሮ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁ. 341(1) መሰረት ጉዳዩ ይመለስለት፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ.184388

መጋቢት 29/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡ አቶ በዳዳ ኤጀርሳ

ተጠሪ፡ አቶ ቦከና ጉርሙ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ይቅረብልኝ አቤቱታን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቀ/318798 ላይ መስከረም 27/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት በአሁን አመልካች የቀረበለትን "ጊዜው ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ላቅርብ" የማስፈቀጃ ጥያቄን አስመልክቶ በቂ ምክንያት አልቀረበበትም በማለት ውድቅ ያደረገበት ትዕዛዝ "መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው" በማለት ለማስለወጥ ነው፡፡

አመልካች በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የማስፈቀጃ ጥያቄውን ያቀረቡት ቀደም ሲል ስራ ላይ በነበረው ህግ መሰረት የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ሶስት ወር ሲሆን ተሻሽሎ በወጣው የክልሉ ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 216/2011 መሰረት ጊዜው ወደ ሁለት ወር ዝቅ ስለመደረጉ አላውቅም ነበር የሚል ነው፡፡ ችሎቱም ምክንያቱ በቂ አይደለም ሲል ውድቅ አድርጓል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚሁ ላይ ነው፡፡ አመልካች ጥቅምት 05/2012 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎ ተፈፅሟል ያሉትም መሰረታዊ የህግ ስህተተ ጠቅሰው በዚሁ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ ፍሬ ቃሉም በገጠር የምኖር አርሶ አደር በመሆኔ እና የክልል ህግጋት እንኳንስ በገጠር በከተማም ተደራሽ ባለመሆናቸው አዲሱ ህግ ስለመውጣቱ

አላውቅም፣ የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜም ያለፈው በዚሁ ምክንያት ስለመሆኑ ገልጬ እያለ በቂ ምክንያት አልቀረበም በሚል ምክንያት የማስፈቀጃ አቤቱታዬ ውድቅ መደረጉ አግባብ ባለመሆኑ ትዕዛዙ ተሽሮ የሰበር አቤቱታዬ ቀርቦ እንዲታይ ሊወሰን ይገባል የሚል ነው፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተምርምሮ ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት በአጭሩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ይህ ችሎትም ጉዳዩን መርምሯል፡፡ በዚሁ መሰረት በተሻሻለው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 216/2011 አንቀፅ 27(2) መሰረት የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው የመጨረሻ ውሳኔ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ ባሉት ተከታታይ 60(ስድሳ) ቀናት ውስጥ እንደሆነ ተደንግጓል፡፡ ይህ ጊዜ ካለፈ በኋላ የሚቀርቡ አቤቱታዎች ተቀባይነት የሌላቸው ስለመሆኑ ከመደንገጉ ውጭ ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ቀርቦ ሊታይ ስለሚቻልበት ሁኔታ አዋጁ የደነገገው ነገር የለም፡፡ በሌላ በኩል እስከ አሁን ድርስ በፌዴራልም ሆነ በክልል ደረጃ ወጥቶ ተግባራዊ የተደረገ ልዩ የሰበር ሰሚ ችሎት የሥነ ሥርዓት ህግ ባለመኖሩ እየተሰራበት ያለው በመደበኛው የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ ነው፡፡

እስከ አሁን ስራ ላይ ባለው የ1958ቱ የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ መሰረት ጊዜ ያለፈበት ይግባኝ/የሰበር አቤቱታ/ ቀርቦ እንዲታይለት አቤቱታ የሚያቀርብ ሰው ከአቤቱታው ጋር ጊዜው ሊያልፈ የቻለበትን ምክንያት የሚገልፁ ማስረጃዎችን ማቅረብ ያለበት መሆኑን እና ማስረጃዎቹም ይግባኙ/የሰበር አቤቱታው/ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ያልቀረበበትን ምክንያት የሚገልፁ እና ውሳኔም እንዲሰጥበት በቂ ሆነው መገኘት ያለባቸው ለመሆኑ በቁጥር 325(2) ደንግጓል፡፡

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜው ያለፈባቸው አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜውን ያሻሻለው ህግ መውጣቱን ባለማወቃቸው እንደሆነ ገልፀዋል፡፡ እንግዲህ አንድ ህግ ተፈፃሚ የሚሆነው በሀገሪቱ ባለው የህግ ማውጫ/ማሳወቂያ ስርዓት መሰረት ከወጣበት ወይም በልዩ ሁኔታ ተፈፃሚ እንዲሆን ከተደረገበት ቀን ጀምሮ እንጂ እያንዳንዱ ዜጋ ህጉ ስለመውጣቱ ካወቀበት ጊዜ አይደለም፡፡ በመሰረቱ ማንኛውም ምክንያታዊ ዜጋ በሀገሩ ውስጥ የሚወጡ ህጎችን ያውቃል ተብሎ ግምት የሚወሰድ በመሆኑ ህግን ያለማወቅ ይቅርታ የሚያሰጥ አይደለም፡፡ እናም ህግ መውጣቱን አላውቅም ነበር የሚለው ጉዳይ መከራከሪያ ሊሆን አይችልም፡፡ ከዚህ አንፃር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አመልካች ያቀረቡት ምክንያት በቂ አይደለም ብሎ ውድቅ በማድረጉ የፈፀመው መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቀ/318798 ላይ መስከረም 27/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን አመልካችን "ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ላቅርብ" ጥያቄን ውድቅ በማድረግ የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ/መ/ቁ.184509

መጋቢት 28 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- አቶ ዘውድነህ አባተ መኮንን

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ከበቡሽ ጋሻው ተገኝ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚሁ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ የሁከት ይወገድ ክርክርን የተመለከተ ሲሆን አመልካች በስር ፍ/ቤት ከሳሽ እና ተከሳሽ በሚያደርጉት ክርክር ጣልቃ ገብቼ እንድከራከር ይፈቀድልኝ በማለት ያቀረቡትን ክስ መነሻ ያደረገ ሲሆን አመልካች በፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጣልቃ ገብ የነበሩ ሲሆን ተጠሪ ከሳሽ ነበሩ፡፡

አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት የጣልቃ ገብነት አቤቱታም የስር ከሳሽ እና ተከሳሽ የሚከራከሩበት በቦሌ ክ/ከ/ወ/10 የቤት ቁጥር አዲስ የሆነው ቤት አመልካች ጳጉሜ 01 ቀን 2008 ዓ.ም በተጻፈ የመኖሪያ ቤት ሽያጭ ውል ስምምነት በሰነዶች ማረጋጋጫና ምዝገባ ጽ/ቤት በቁ/ቅ8/283/2ለ/2008 በ01/13/08 ዓ.ም የስር ተከሳሽ ቤቱን እና ቤቱን የተመለከቱ ሰነዶችን ሽጦልኝ እና አስረክቦኝ በቤቱ በመጠቀም ላይ ስለምገኝ ክርክር ለተነሰበት ቤት ባለቤት እና ባለመብት ስለሆንኩ በፍ/ስ/ስ/ሕ/ቁ 41(2) መሰረት ጣልቃ ገብቼ መከራከር ይገባኛል በማለት አመልክተዋል፡፡

ተጠሪ በሰጡት መልስ ጣልቃ ገብ ያያያዙት ማስረጃ ውል ከስር ተከሳሽ ጋር ውል እንደተዋዋሉ ያስረዳል እንጂ የይዞታ ማረጋጋጫውና የግንባታ ፍቃዱ አሁንም በስር ተከሳሽ በአቶ ደረጀ ደፋሩ ስም መሆኑን ከቀረበው ማስረጃ መረዳት ይቻላል ክርክሩም አቶ ደረጀ ደፋሩ የተጠሪን አጥር

በማፍረስ እና በግቢዬ ላይ መንገድ በማውጣት የፈጠረውን ሁከት እንዲወገድልኝ በማለት አቤቱታ አቀረብኩ እንጂ የአመልካችን መብት አልነካሁም በማለት ተከራክረዋል፡፡

የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ባቀረቡት የጣልቃ ገብ አቤቱታ ላይ የተጠሪን አስተያየት በመቀበል በሰጠው ብይን ተጠሪ እና የስር ተከሳሽ የሚከራከሩበት ቤት አመልካች ከስር ተከሳሽ የገዛሁት ቤት ነው በማለት የባለቤትነትን አቤቱታ ማቅረባቸውን፣ ተጠሪ በስር ተከሳሽ ላይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ አቅርቦ እያለ እና ሁከቱም ተፈጠረብኝ ያለው በተጠሪ መኖሪያ ቤት ላይ ሆኖ እያለ አመልካች ደግሞ በስር ተከሳሽ የመኖሪያ ቤት ክርክር የባለቤትነት ክርክር እንዲያደርጉ ጣልቃ እንዲገቡ መጠያቃቸው አግባብነት የሌለው እና ተጠሪ ከቀረበው ክስ ጋር ተመሳሳይነት የሌለው እና የአመልካችንም መብትና ጥቅም የሚነካ ስላልሆነ አመልካች በጉዳዩ ላይ ጣልቃ ገብቶ የሚከራከርበት የህግ አግባብ የለም በማለት አቤቱታው በብይን ውድቅ አድርጎታል፡፡

ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም አመልካች ከስር ተከሳሽ ላይ የካርታ ቁጥር 10/55/4/12/36823/00 የሆነ ቤት ገዛሁ ቢሉም ክርክር ባስነሰው ይዞታ /መንገድ/ ላይ ያላቸውን መብትና ጥቅም አላስረዱም በማለት የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ አጽንቷል፡፡

አመልካች ባቀረቡት የሰበር አቤቱታም በፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ተከሳሽ እና ተጠሪዋ አጎራባች መሆናቸውን፣ ተከሳሽ ሁከት ፈጠሩበት የተባለውን ቤት ለአመልካች ሸጠውልኝ የተከሳሽ መብትና ግዴታ ሁሉ ጳጉሜ 1 ቀን 2008 ዓም ቤቱን ገዝቼ ወደኔ እንዲዛወር ማድረጌ፣ የስር ተከሳሽም ሆነ አመልካች በሌለንበት ክርክሩ ተሰምቶ ውሳኔ ቢሰጥ በተለይ በአመልካች ላይ ሊመለስ የማይችል ጉዳት ሊደርስብኝ ስለሚችል ወደ ክርክሩ ጣልቃ በመግባት ተጠሪዋ በቤቱ ባለቤት በነበሩት አቶ ደረጀ ደፋሩ ላይ የመሰረቱት የሁከት ይወገድልኝ ክስ የተሳሳተና በአንፃሩ ሁከት ፈጥረው በመካከለችን 8 ሜትር መንገድ ዘግተው መውጫ መግቢያ ያሰጡኝና ሕገ ወጥ ግንባታ ያደረጉት ሁከትም የፈጠሩት ተጠሪዋ ራሳቸው መሆናቸውን አስረድቼ ክሱ እንዳላዘጋ ወደ ክርክሩ አትገቢም መባሌ አግባብ አይደለም፣

አመልካች ሁከት ተፈጠረብኝ የሚሉትን መንገድ ዘግተው ከተፈቀደላቸው ይዞታ አልፈው የፈጸሙት ግንባታ ሕገ ወጥ በመሆኑ ግንባታውን እንዲያቆሙ መስተዳድሩ በስልጣኑ መሰረት ሕጋዊ ትዕዛዝ መስጠቱ ሁከት እንደማያሰኘው ማስረዳት እንድችል ጣልቃ ሳያስገባኝ በክርክሩ መብትና ጥቅም የለውም በማለት የሰጠው ፍርድ እና የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 37742 እና 77322 ክርክር ከተነሳበት ንብረት ጋር ግንኙነትና መብት ያለው አመልካች በማስረጃ የተደገፈ ጥያቄ ካቀረበ ወደ ክርክሩ ገብቶ ሙግቱን እንዲያቀርብ መፍቀድ ይገባዋል እንጂ ፍ/ቤቶች ሌላ ምክንያት በመስጠት ክርክሩን እንዳያቀርብ ሊያግዱ አይገባም በማለት የሰጠው

አስገዳጅ ውሳኔ መሰረት ያላደረገ በመሆኑ የተሰጠው ብይን መሰረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት በመሆኑ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክተዋል፡፡

የስር ተከሳሽ የነበሩት ግለሰብ የነበራቸውን ቤት እና ይዞታ ለአሁን አመልካች በሽያጭ አስተላልፈዋል በተባለበት እና የስር ተከሳሽ በአሁኗ ተጠሪ ይዞታ ላይ ሁከት ፈጥረዋል የተባለው ከዚሁ ለአመልካቹ ካስተላለፉት ይዞታ ጋር በተያያዘ ሁኔታ መሆኑ በተገለጸበት ሁኔታ እንዲሁም በክርክሩ መጨረሻ የሚሰጠው ውሳኔ የአመልካቹን መብትና ጥቅም ሊነካ እንደሚችል ግምት መውሰድ በሚቻልበት ሁኔታ አመልካች በጣልቃ ገብነት ገብተው ለመከራከር ያቀረቡት ጥያቄ ውድቅ የመደረጉ አግባብ ለማጣራት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ተጠሪ በሰጡት መልስ አመልካች ከገዙት ቤት ካርታ ላይ ያልተመለከተ እና ተያያዥነት የሌለው ሲሆን በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር መንገዶች ባለስልጣን የመንገድ ፕላን የሌለውና ገና ለወደፊት ምን አልባት አስፈቅዳለሁ ብለው የገመቱትን ቤት መንገድ እንጂ በአሁኑ ደረጃም ሆነ ከመግዛታቸውም በፊት ከገዙም በኋላ መንገድ ነው ተብሎ የተሰጠው ፕላን እውቅና የለውም፡፡

በአጠቃላይ አመልካች የጣልቃ ልግባ ጥያቄ ያቀረቡበት ጉዳይ ተጠሪ በስር ፍ/ቤት ሁከት ይወገድልኝ በማለት ካቀረብኩበት አቤቱታ ጋር ምንም የሚያገናኘው ነገር የሌለበት እና የአመልካችን መብትና ጥቅምን የማይነካ በመሆኑ መብትና ጥቅም ስለሌለው በክርክሩ ጣልቃ መግባት የለብህም ተብሎ የተሰጠው ውሳኔ አግባብ ያለውና የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት ባለመሆኑ የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ እንዲፀናልኝ በማለት ተከራክረዋል፡፡ አመልካች የመልስ መልሳቸውን በማቅረብ ክርክራቸውን አጠናክረዋል፡፡

በአጠቃላይ የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፣ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረነዋል፡፡

በመሰረቱ ከክርክር አመራር መርህ አንፃር የክርክሩን አድማስ ቅጥ የለሽ የሚያደርጉትን እና መዘግየትን የሚያስከትሉ አዳዲስ ጭብጦችን በማስቀረት ለጉዳዩ መጨረሻ እንዲኖረው ማድረግ የአንድ ፍርድ ቤት መሰረታዊ ግዴታው ነው፡፡በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.41 መሰረት የጣልቃ ገብነት አቤቱታ ያቀረበው ወገን በተጀመረው ክርክር መብት ወይም ጥቅም ያለው መሆኑ መረጋገጡ ግዴታ ቢሆንም ጣልቃ ገብ እንዲሆን የተፈቀደለት ወገን ፍፁም የተለየና ቀደም ሲል ከተጀመረው ክርክር የማይጣጣም አዲስ ጭብጥና ጥያቄ ይዞ እንዲቀርብ ግን ሊፈቀድለት አይገባም፡፡የግሉን የዳኝነት ጥያቄ ይዞ የሚቀርብ አቤቱታ አቅራቢ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.41 መሰረት ጣልቃ ገብ ሆኖ እንዲከራከር ሊፈቀድለት የሚችልበት የህግ አግባብ አይኖርም፡፡

የጣልቃ ገብነትን አቤቱታ ለመቀበል በሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች መካከል በተጀመረው ሙግትና በኋላም በሚሰጠው ውሳኔ አፈፃፀም ጣልቃ ገብ ሆኖ መከራከር የሚፈልገው ጥቅሙ ይነካል?ወይስ አይነካም ?የሚለው መሰረታዊ መስፈርት በመሆኑ አቤቱታው ተቀባይነት ሊያገኝ የሚችለው በክርክሩና ክርክሩን ተከትሎ በተሰጠው ውሳኔ አፈፃፀም ወቅት መብቱ የሚነካ መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ ነው፡፡አሁን በያዝነው ጉዳይ በስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ላይ እደተመለከተው ተጠሪ በስር ተከሳሽ ላይ በስር ፍርድ ቤት ክሱን ያቀረቡት በጊቢዬ ውስጥ የማከናውነውን ግንባታ ግቢዬ ውስጥ በመግባት እንዳልገባና እንዳልጠቀም አድርጎኛል በዚህም የሁከት ተገባር ፈፅሟል በማለት የስር ተከሳሽ የግል የሆነው የሁከት ተግባር እንዲወገድላቸው ሲሆን ፍርድ ቤቱ የቀረበው ክስ በተገቢው ማስረጃ ቢረጋገጥ እንኳ ለጉዳዩ የሚሰጠው የስር ተከሳሽ ፈፀሙት የተባለውን ድርጊት ብቻ መሰረት የሚያደርግ በመሆኑ አመልካች በተጠሪ በስር ፍርድ ቤት የቀረበውን ክስ መሰረት ያደረገው ክርክር መብትና ጥቅሚን የሚነካ ነው በማለት ጣልቃ ለመግባት መጠየቃቸው የሚያሳምን ሆኖ አልተገኘም፡፡

በአጠቃላይ ተጠሪ በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ የስር ተከሳሽ ፈፀመ ያሉትን የሁከት ተግባር መሰረት ያደረገ በመሆኑ አመልካች ደግሞ ወደ ክርክር ጣልቃ ለመግባት መነሻ ያደረጉት በግዢ አገኘሁ የሚሉትን ቤትና ይዞታ አስመልክቶ የመፋለም ክስን መሰረት በማድረግ ውሳኔው በቤቱ ላይ ያለኝን መብት ያጣብባል በማለት በመሆኑ አመልካች በቤትና በቦታው ላይ አለኝ የሚሉት መብት የስር ተከሳሽን የግል ተግባር መሰረት አድርጎ የቀረበን ክስ መርምሮ ለሁከት ይወገድልኝ ክስ ተገቢውን እልባት በሚሰጠው የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊጣበብ የሚችልበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የስር የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንኑ መሰረት በማድረግ የአመልካችን የጣልቃ ገብነት አቤቱታ ውድቅ ማድረጉ ህጉን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ፤ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የአመልካች የጣልቃ ገብነት አቤቱታው ተመርምሮ ጉዳዩ እልባት ባላገኘበት ወደ ፍሬ ጉዳዩ ክርክር በመግባት የስር ተከሳሽ የሌላቸውን መብት ለአመልካች ሊያተላለፉ አይችሉም በማለት የስር ተከሳሽን የግል ተግባር መነሻ በማድረግ በቀረበው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር ላይ አመልካች ክርክር ባስነሳው ይዞታ ላይ መብትና ጥቅም የላቸውም በማለት መወሰኑ አግባብ ባይሆንም ከውጤት አንፃር የስር ፍርድ ቤትን ብይን ማፅናቱ አግባብ በመሆኑ ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

1.የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ 84139 በቀን 16/07/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 231614 በቀን 03/02/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ ከውጤት አንፃር በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.348(1) መሰረት ፀንተዋል፡፡

2.በዚህ መዝገብ በፍ/ስ/ስ/ሕ/ቁ 332 መሰረት በቀን 14/2/2012 ዓ.ም የተሰጠው ዕግድ ተነስቷል፡፡ ይጻፍ፡፡

3.ግራ ቀኙ በሰበር ክርክሩ ምክንያት ያወጡትን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ይመለስ፡፡

የሰ/መ/ቁጥር 196172

የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- የኢትዮ ጅቡቲ ምድር ባቡር ድርጅት

ተጠሪ፡- የድሬ ዳዋ ከተማ ስራ አስኪያጅ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚሁ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ አመልካች በስር ፍርድ ቤት ተሰጥቶ የነበረው እግድ እንዲነሳ በስር ፍርድ ቤት ትዕዛዝ መሰጠቱና ይህ ትዕዛዝ በከፍተኛ ፍርድ ቤቱ መፅናቱ በስር ፍርድ ቤቶች የተፈፀመን መሰረታዊ የህግ ስህተት የሚያሳይ በመሆኑ በሰበር ሰሚ ችሎቱ ሊታረም ይገባል በማለት ያቀረበውን የሰበር አቤቱታ መሰረት በማድረግ ሲሆን አመልካች በፌ/መ/ደረጃ ፍርድ ቤት ከሳሽ የነበሩ ሲሆን ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ ነበሩ፡፡

አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት በተጠሪ ላይ ባቀረበው ክስም ንብረትነቱ የአመልካች የሆነውን በድሬዳዋ ከተማ ቀበሌ 03 የሚገኘውን የቤት ቁጥር 2362 የሆነውን ቤት አከራይተን ተከራዩ በቤቱ ላይ እድሳት በማድረግ ላይ እያለ ተጠሪ በቤቱ ላይ አንዳችም መብት ሳይኖረው ተከራዩ በቤቱ ላይ እድሳት እንዳያደርግና እንዳይገለገል በማድረግ ሁከት የፈጠረ በመሆኑ ሁከቱ እንዲወገድ ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን ይህንን ተከትሎም ተጠሪ ቤቱን ለቃችሁ እንድታስረክቡ በማለት አስገድዶኛል በማለት አመልካች የእግድ ትዕዛዝ እንዲሰጥለት ጠይቆ በ29/11/2012 ዓም ፍርድ ቤቱ የእግድ ትእዛዝ ሰጥቷል፡፡

ከዚህ በማስከተልም ተጠሪ ጳጉሜ 03 ቀን 2012 ዓም በተፃፈ አቤቱታ ክርክር የተነሳበት ቤት ለጅቡቲ ፕሬዝዳንት መኖሪያ ቤት ለማስፋፊያነት እንዲጠቀምበት የተሰጠ መሆኑን በመግለፅ እግዱ እንዲነሳለት ያመለከተ ሲሆን አመልካች መስከረም 04 ቀን 2013 ዓም በተሰጠ ምላሽ

የድሬዳዋ አስተዳደር ካቢኔ የድርጅቱን ንብረት አስመልክቶ ውሳኔ ማሳረፍ የማይችል መሆኑን፤የከተማ አስተዳደር ከሌላ ሀገር ጋር የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ በቀጥታ የዲፕሎማቲክ ግንኙነት ለማድረግ የማይችል መሆኑን በመጥቀስ ቢከራከርም ፍርድ ቤቱ መስከረም 04 ቀን 2013 ዓም በዋለው ችሎት በሰጠው ትዕዛዝ የከተማውን ይዞታ በአግባቡ የማልማትና የማስተዳደር ስልጣኑ የአስተዳደሩ መሆኑን ፤ ለንብረቱ ተገቢው ካሳ የተወሰነ በመሆኑ ካሳው በቂ ካልሆነ በመጠኑ ላይ ቅሬታ ከማቅረብ ባለፈ ይዞታውን አላስረክብም ለማለት ስለማይችል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.154 መሰረት ትዕዛዝ ሰጥቷል፡፡

አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር ተሰኝተው ይግባኛቸውን ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ በሰጠው ትዕዛዝም በስር ፍርድ ቤት የተሰጠው ትዕዛዝ ጉድለት የለበትም በማለት አቤቱታውን በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.337 መሰረት ሰርዞታል፡፡

አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት መስከረም 20 ቀን 2013 ዓ.ም በተፃፈ ባቀረበው የሰበር አቤቱታም አመልካች ድርጅት የተቋቋመው በሁለቱ ሀገሮች ስምምነት ሆኖ የድርጅቱን ንብረትና ይዞታ ለመጠበቅ በ1973 ዓም እና 1989 ዓም ግዴታ ገብተው ግዴታው ሊጠናቀቅ 14 አመት የሚቀረው ሆኖ እያለ ይህ ስምምነት በህገ መንግስቱ አንቀፅ 9(4) መሰረት የሀገሪቱ የህግ አካል ተደርጎ የሚወሰድ ሆኖ እያለ ተጠሪ በቤቱ ላይ ከህግም ሆነ ከውል የመነጨ መብት ሳይኖረው እግድ በማንሳት በንብረቱ ላይ ጉዳት እንዲያደርስ በመፈቀድ ለካቢኔ ውሳኔ ከአለም አቀፍ ስምምነት እና ከህገ መንግስቱ ቅድሚያ በመስጠት የተሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው፡፡

የከተማ አስተዳደሩ በአለም አቀፍ ግንኙነት ላይ በቀጥታ ተሳታፊ ለመሆን ስምምነቶችንም ለማድረግ የሚያስችል ህገ መንግስታዊ ስልጣን የሌለው ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው፤ተጠሪ የፈፀመው ቤቱን ለጅቡቲ ፕሬዝዳንት ማስፋፊያነት በማለት በማፍረስ መስጠት ለህዝብ ጥቅም ሊባል የማይችል አዋጅ ቁጥር 455/1997ኝን የሚጣረስ ሆኖ እያለ የእግዱም መነሳት የክርክሩን መቋጨት የሚያስከትል ሆኖ እያለ እግዱ እንዲነሳ መታዘዙ መሰረታዊ የህግ ስህተት በስር ፍርድ ቤቶች መፈፀሙን ስለሚሳይ መዝገቡ ገና በቀጠሮ ላይ እያለ የመጨረሻ ውሳኔ አይነት ትእዛዝ መስጠቱ አግባብ ስላልሆነ ትእዛዙ ተሽሮ ሁከት እንዲወገድ ትዕዛዝ ይሰጥልን፤ተጠሪ የድርጅቱን ንብረት በመስበር እየፈፀመ ያለው ተግባር ህገ ወጥ ስለሆነ በግቢው ውስጥ ያሰማራቸውን ግለሰቦች እንዲያወጣ ለቀበሌ 03 አስተዳደር ፅ/ቤትና ለከዚራ ፖሊስ ጣቢያ ትዕዛዝ ይሰጥልን በማለት አመልክቷል፡፡

በስር ፍርድ ቤት የቀረበው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር የመጨረሻ ውሳኔ ባላገኘበት ሁኔታ አላስረክብም ማለት አትችልም በማለት እግዱ እንዲነሳ ትዕዛዝ የተሰጠበትን አግባብ ለማጣራት

የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ለተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ጥቅምት 26 ቀን 2013 ዓም የተፃፈ መልሱን አቅርቧል፡፡

ተጠሪ በዚህ መልሱም ክልሎች በክልላቸው የሚገኝን በማንኛውም አካል የተያዘን ይዞታ ፌደራል መንግስት በሚያወጣው ህግ መሰረት ሀገራዊ ፋይዳ ላላቸው ጉዳዮች፤ለኤምባሲዎች፤ለህዝብ ጥቅም ወይም ለተሻለ ልማት ወይም መንግስት ለሚያካሂደው የልማት ስራ አስፈላጊ ሆኖ ካመነበት ይዞታውን በማስለቀቅ ለታሰበው አላማ የማዋል ስልጣን እና ሃላፊነት የተሰጣቸው መሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀፅ 52(2)(መ) እና በአዋጅ ቁጥር 721/2004 አንቀፅ 12 እና 26(3) እንዲሁም በካሳ አዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀፅ 5 የተመለከተ ሲሆን 1973 እና 1989 በተደረገው ስምምነት አንቀፅ 3 ሁለቱ መንግስታት በየግዛታቸው በሚገኙ የምድር ባቡር ድርጅት መኖሪያ ቤቶች ህዲዶችና ጣቢያዎች ወዘተ መጠቀም እንደሚችሉ የሚደነግግ በመሆኑ የአዲስ አበባ መስተዳደርም በዚሁ አግባብ የድርጅቱን ንብረቶች ለልማት እያዋለው በመሆኑ አመልካች የካሳ ግምቱ በቂ አይደለም የሚሉ ከሆነ ለተገቢው አካል ከማመልከት ውጪ ካቢኔው የወሰነውን ይዞታ አላስረክብም ለማለት አይችሉም፤ተጠሪ ይዞታን ለማስለቀቅ የሚችለው ለህዝብ ጥቅም ብቻ ነው በማለት አመልካች ያቀረበው ክርክር የሊዝ አዋጁን መሰረት ያላደረገ በመሆኑ ለይዞታው ካሳ እንዲከፈል የተወሰነ በመሆኑ፤የእግዱ መነሳት የክርክሩን መቋጨት የሚያስከትል ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ትእዛዝ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክሯል፡፡አመልካች የመልስ መልሱን በማቅረብ ክርክሩን አጠናክሯል፡፡

በአጠቃላይ የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፤ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረነዋል፡፡አመልካች በተጠሪ ላይ ክሱን ያቀረበው ክርክር የተነሳበትን ቤት አከራይቶ የመጠቀም መብቱን በመተላለፍ ቤቱን የተከራየው ሰው ቤቱን እንዳያድሰና እንዳይገለገል በአካልና ደብዳቤ በመፃፍ ሁከት የፈጠረ መሆኑን በመግለፅ ሁከቱ እንዲወገድ በመጠየቅ ሲሆን በዚህ አግባብ ክርክሩ እየተመራ ባለበት ተጠሪ በ28/11/2012 ዓም በተፃፈ ደብዳቤ ቤቱን በ7 ቀናት ውስጥ ለቀው እንዲያስረክቡ መጠየቁን መነሻ በማድረግ እግድ እንዲሰጥለት ጠይቆ በዚሁ አግባብም የእግድ ትዕዛዝ መሰጠቱን የግራ ቀኙ የስር ፍርድ ቤት ክርክር ያሳያል፡፡

በመሰረቱ ይህ የእግድ ትዕዛዝ የተሰጠው በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.154(ሀ) አግባብ በመሆኑ የእግድ ትዕዛዙ መነሻ ተጠሪ ንብረቱን ለ3ኛ ወገን ለማስተላለፍ እያደረገ ያለው ጥረት እግድ ትዕዛዝ ሳይሰጥበት እንዲቀጥል ቢደረግ በዋናው ጉዳይ የተያዘው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር ዋጋ የሚያጣ መሆኑን መነሻ በማድረግ መሆኑን ከግራ ቀኙ ክርክርና ፍርድ ቤቱ ይህንን ተከትሎ ከተሰጠው ትዕዛዝ ይዘት ለመረዳት ይቻላል፡፡ፍርድ ቤቱ ለአመልካች በአቤቱታው መሰረት የእግድ ትዕዛዙን የሰጠው

እግዱን ለመስጠት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦለት በመሆኑ በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.158 እግዱን ሊያነሳ የሚችለው በህጉ በግልፅ እንደተመለከተው እግዱ እንዲነሳ የቀረበው "...አቤቱታ በቂ ምክንያት የሚያስገኝ መሆኑን ..."ያረጋገጠ ሆኖ ሲገኝ ብቻ ሊሆን እንደሚገባ ከድንጋጌው ይዘት ለመረዳት ይቻላል፡፡

እግዱ በስር ፍርድ ቤት የተነሳው የተሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ ለማስነሳት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦ መሆን አለመሆኑን ስንመረምረውም ተጠሪ እግዱ እንዲነሳለት የጠየቀው ክርክር የተነሳበት ቦታ ለጅቡቲ ፕሬዝደንት መኖሪያ ቤት ማስፋፊያ በካቢኔ ውሳኔ መሰጠቱን መነሻ በማድረግ ሲሆን ተጠሪ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ባቀረቡት መልስም የእግዱ መቀጠል "...በኢትዮጲያና በጅቡቲ መንግስታት መካከል የነበረውን የረዥም አመታት የጉርብትና ታሪክና መልካም ግንኙነት 3000 ካሜ በማይሞላ ቦታ ምክንያት..."ሊያበላሸው ስለሚችል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት የተከራከሩ ቢሆንም ይህ ምክንያት በምን አግባብ ክርክሩ ሳይጠናቀቅ እግዱን ለማንሳት በቂ ምክንያት እንደሆነ ግልፅ ያላደረገ ሲሆን ክርክሩ በህጉ አግባብ ተመርቶ በተገቢው ጊዜ እልባት እስኪሰጠው ጊዜ ድረስ የእግዱ መቀጠል በምን አግባብ የሀገራቱን የጉርብትና ታሪክና መልካም ግንኙነት እንደሚያበላሽ ተጠሪ ግልፅ በማድረግ እግዱ እንዲነሳለት ያቀረበው ምክንያት በቂ ምክንያት መሆኑን ባላሳየበት ፍርድ ቤቱ በተጠሪ የቀረበውን ምክንያት በቂ ነው በማለት ተቀብሎ እግዱን ማንሳቱ የፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.158ን መሰረት ያላደረገ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ እያለ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ይህንኑ ሊያርም ሲገባ ማፅናቱ አግባብ ሆኖ ስላልተገኘ ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

1. የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ድሬዳዋ ምድብ ችሎት በመ/ቁ.78425 በ04/01/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት በ15/11/2012 ዓም የሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ በማንሳት የሰጠው ትዕዛዝና ይህንን ትዕዛዝ በማፅናት ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁ.17124 በ15/01/2013 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.348(1) መሰረት ተሽረዋል፡፡
2. በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ.78425 በ15/11/2012 ዓም የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በግራ ቀኙ መሃል የተያዘው ክርክር በስር ፍርድ ቤት ተገቢውን እልባት እስኪያገኝ ድረስ ወይም በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ.158 እግዱን ለማንሳት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦ በፍርድ ቤቱ ተቀባይነት አግኝቶ እግዱ እንዲነሳ ተገቢው ትዕዛዝ እስኪሰጥበት ድረስ ፀንቶ ሊቆይ ይገባል ብለናል፡፡
3. ግራ ቀኙ በሰበር ክርክሩ ምክንያት ያወጡትን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ፡፡

ጉዳዩ ተገቢውን እልባት ስላገኘ መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ይመለስ፡፡

የሰ.መ.ቁ 182044

ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- መዓዛ አሽናፊ

ሰለሞን አረዳ

እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- ወ/ሮ ጠጂቱ ጎረምሶ ማገር

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ወርቅነሽ በሻ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው፡፡ በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ አመልካች በስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ይዞታና ቤቱ ይለቀቅልኝ፤ በተጠሪ ስም የተሰራው ካርታም እንዲመክን ይወሰንልኝ ሲሉ ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ የመጨረሻ ፍርድ ያገኘ ጉዳይ ነው ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ/ 5 መሠረት ውድቅ መደረጉ እና ይህም ውሳኔ በይግባኝ መጽናቱ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት በመሆኑ ሊታረምልኝ ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው መነሻነት ነው፡፡

አመልካች ለስር ፍርድ ቤት አቅርበውት የነበረው ክስ ይዘት በአጭሩ፡- በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 08 ቤ.ቁ 147 የይዞታ መለያ ቁጥሩ 559 የሆነ እና በ500 ካ.ሜ. ላይ ያረፈውን ቤት ተጠሪዋ በስጦታ ወይም በግዢ ሳይተላለፍላቸው 250 ካ.ሜ. የሆነውን ይዞታ በስማቸው ካርታ አሰርተው የያዙባቸው መሆኑን በመግለጽ ይዞታውን እንዲለቁ እና አላግባብ ያሰሩት ካርታ እንዲመክን ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው፡፡ ተጠሪ መጥሪያ ተልኮላቸው ስላልቀረቡ ጉዳያቸው በሌሉበት የታየ መሆኑን ከመዝገቡ ጋር ተያይዞ የቀረበልን የውሳኔ ግልባጭ ያመለክታል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ክሱን ሲሰማ ተጠሪ በአሁን አመልካችና በባለቤታቸው ላይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ አቅርበውባቸው ክሱ ተቀባይነት አግኝቶ ሁከት እንዲወገድ ተወስኖ ቤቱንም በአፈፃፀም ተገደው በመልቀቃቸው የመፋለም ክስ ያቀረቡ መሆኑን ለፍ/ቤቱ ገልጸዋል፡፡ ፍርድ ቤቱም በተጠሪ ክስ አቅራቢነት ውሳኔ እና የአፈጻጸም ትዕዛዝ ተሰጥቶባቸዋል የተባሉትን የመዝገብ ቁጥራቸው 14278 እና 95883 የሆኑትን መዛግብት ካስቀረበ እና ጉዳዩ የሚመለከተው የአስተዳደር አካልም ተጠሪ ቤቱን በምን አግባብ እንደያዙ አጣርቶ እንዲልክለት ካደረገ በኋላ አመልካች ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት ውድቅ አድርጎታል፡፡

አመልካች ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርበዋል፡፡ ይግባኙ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ጉዳዩን መርምሮ የስር ፍ/ቤት የአመልካችን ክስ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ማድረጉ ተገቢ ነው ሲል አጽንቶታል፡፡

አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ያቀረቡት የሰበር አቤቱታው ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል የቀረበ ሲሆን ይዘቱም፡- ተጠሪ በአመልካች እና በባለቤቱ ላይ በመ.ቁ 14278 ያቀረበችው ክስ ሁከት ይወገድልኝ በሚል የቀረበ እንጂ ይዞታ እንዲመለስ ወይም ካርታ እንዲመክን በሚል የቀረበ ክስ አይደለም፣ በጉዳዩ ላይ ውሳኔ የተሰጠውም የተፈጠረው ሁከት እንዲወገድ በሚል እንጂ ይዞታው የተጠሪ መሆኑ ተገልጾ የተሰጠ ውሳኔ የለም፤ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ተጠሪ ቀርባ ባልተከራከረችበት እና ካርታውም ባልመከነበት ሁኔታ ጉዳዩን ከሁከት ክስ ጋር አገናኝቶ አመልካች ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ በሰበር አጣሪው ችሎቱ ተመርመሮ ቀደም ሲል በመዝገብ ቁጥር 14278 በቀን 30/11/1999 ዓ.ም. ውሳኔ ያረፈበት ጉዳይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ ሆኖ አሁን የቀረበው ክስ ግን ባለቤትነትን የሚመለከት ሆኖ ሳለ፤ ተጠሪዋም በዚህ ረገድ ያቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ሳይኖር ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ስለሆነ በድጋሚ የክርክር ምክንያት ሊሆን አይችልም በሚል የመወሰኑን አግባብነት ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል፡፡ ተጠሪ መጥሪያ ተልኮላቸው መልስ ለመስጠት ፈቃደኛ ባለመሆናቸው መልስ የማቅረብ መብታቸው ታልፏል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው፡፡ ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነውን ውሳኔ አመልካች ካቀረቡት ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ፡-

1. ፍርድ ቤቶች ከሳሽ ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል መቃወሚያ ከሌላው ተከራካሪ

ወገን ባልቀረበበት ሁኔታ ይህንኑ ድንጋጌ መሠረት በማድረግ የቀረበውን ክስ ውድቅ ማድረግ ይችላሉ? ወይስ አይችሉም?

2. ፍርድ ቤቶች በሌላው ተከራካሪ ወገን የቀረበ መቃወሚያ ባይኖርም ከሳሽ ያቀረበው ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ መሆኑን በማናቸውም ምክንያት ባረጋገጡ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ክሱን ውድቅ ማድረግ ይችላሉ ከተባለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን ክስ በተጠቃሹ ድንጋጌ መሠረት ውድቅ ያደረገው በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት ሁኔታዎች የተሟሉ መሆኑን አረጋግጦ ነው? ወይስ አይደለም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ጉዳዩን እንደሚከተለው መርምረነዋል፡፡

የመጨረሻ ውሳኔ ስላገኙ ጉዳዮች የሚደነግገው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 በንዑስ ቁጥር (1) ላይ በሕግ ስልጣን የተሰጠው ማንኛውም ፍርድ ቤት ክርክሩን ተቀብሎ የመጨረሻ የፍርድ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አንድ ዓይነት ከሆነ በክርክሩ ላይ የነበሩት ወይም ከተከራካሪዎቹ መብት ያገኙ ሶስተኛ ወገኖች በዚያው ነገር ሁለተኛ ክስ ወይም ማናቸውንም ዓይነት ሌላ ክርክር ለማቅረብ አይችሉም በማለት ይደነግጋል፡፡ በዚህ አግባብ የሚቀርበው መቃወሚያም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የሚቀርብበትን ሥርዓት አስመልክቶ በተደነገገው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244 ድንጋጌ ላይ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት የሚቀርቡ ናቸው ተብለው ከተዘረዘሩት ውስጥ አንዱ ነው፡፡ የዚሁ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር (3) የቀረቡት መቃወሚያዎች ከአንድ በላይ ሲሆኑ በተቻለ መጠን በቶሎ ተጠቃለው ሁሉም መቅረብ እንዳለባቸው፤ መቅረብ ከሚገባቸው መቃወሚያዎች ውስጥ ሳይቀርቡ የቀሩት ትክክለኛውን ፍርድ ለመስጠት የማያሰናክሉ ከሆኑ ባለጉዳዩ ራሱ ሆነ ብሎ ለማቅረብ ባለመፈለግ እንደተዋቸው ይቆጠራል በማለት ይደነግጋል፡፡

ከላይ በዝርዝር የተመለከቱት የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ድንጋጌዎች አንድ ጉዳይ የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ ነው በሚል የሚቀርበው መቃወሚያ የሚቀርብበትን ሥርዓት የሚደነግጉ ናቸው፡፡ ሆኖም ፍርድ ቤቶች ተከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከሳሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በአንድም ወይም በሌላ ምክንያት ባወቁ ጊዜ ሊኖራቸው የሚገባው ሚና በዚህ ችሎት ምላሽ ማግኘት ያለበት የክርክሩ መሠረታዊ ጭብጥ ነው፡፡ ስለሆነም በጉዳዩ ላይ ምላሽ መስጠት ያስችለን ዘንድ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 እና 124660 አንጻር እንደሚከተለው መርምረናል፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 በሰጠው ውሳኔ በአብዛኛው ትኩረት ያደረገው አስቀድሞ በተሰጠው ፍርድ ላይ የነበረው የፍሬ ነገር ጭብጥ እና አሁን በቀረበው ጉዳይ ላይ የተያዘው የፍሬ ነገር ጭብጥ ተመሳሳይ ነው? ወይስ አይደለም? በሚለው ላይ ሲሆን የፍሬ ነገር

ጭብጥ ከመጀመሪያው ጋር ተመሳሳይ ሆኖ የመጨረሻ ፍርድ ያረፈበት መሆኑ ከተረጋገጠ እንዲሁም ጉዳዩ የመጨረሻ ፍርድ አርፎበታል የሚል ተቃውሞ በተከራካሪ ወገን ከተነሳ ተቀባይነት አለው በሚል በውሳኔ ላይ በግልጽ አመልክቷል፡፡ ችሎቱ ይህንኑ ውሳኔ በመጥቀስ በሰ.መ.ቁ 124660 የሰጠው ውሳኔ ደግሞ የስር ፍርድ ቤቱ ከተጠሪ ጋር የነበረውን ጋብቻ የፈረሰ መሆኑን በመግለጽ የንብረት ክፍፍል እንዲደረግ ያቀረቡትን አቤቱታ ውድቅ ያደረገው ይህ ክርክር አስቀድሞ ታይቶ አብቅቷል በማለት ቢሆንም በአመልካች የቀረበው አቤቱታ ለተጠሪ ደርሶ ተጠሪ መቃወሚያ አላቀረቡበትም፤ ፍርድ ቤቱ ተከሳሽ በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጡበት በማድረግ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ጉዳይ መሆኑን በመግለጽ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በማለት ያቀረቡት መቃወሚያ ካለ ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ጉዳይ መሆን ያለመሆኑን በማስረጃ አጣርቶ ከሚወስን በቀር ተከራካሪዎች ባላነሱት መቃወሚያ በራሱ ጊዜ ማንሳት አይችልም፤ ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ተከራካሪዎች መልስ ያልሰጡበትን እና ያላነሱትን መቃወሚያ በማንሳት ጉዳዩ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በማለት አቤቱታውን ውድቅ ማድረጉ ተገቢ አይደለም ካለ በኋላ ግራ ቀኙ በስምምነት ፍቺ ፈጽመው የንብረት ክፍፍላቸው በፍርድ ቤት የጸደቀ በመሆኑ ምንም እንኳን ፍርድ ቤቱ ተጠሪ በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጡት ሳያደርግ መቃወሚያው በተጠሪ ሳይነሳ በራሱ ጊዜ በማንሳት ጉዳዩ አስቀድሞ ትዕዛዝ ተሰጥቶበታል በማለት መዝጋቱ ተገቢ ባይሆንም የንብረት ክፍፍላቸው በፍርድ ቤት ጸድቆ ባለበት እና ይህ ስምምነት እንዲፈርስ ጠይቀው ባላስፈረሱበት እንደ አዲስ ንብረት እንድንካፈል ይወሰንልኝ በማለት ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ተገቢ አይደለም በማለት የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በውጤት ደረጃ ተቀብሎ ያጸናው መሆኑን የውሳኔው ይዘት ያሳያል፡፡

ከላይ ከተመለከቱት ውሳኔዎች ይዘት መገንዘብ የሚቻለው ሰበር ሰሚ ችሎቱ በአንድ በኩል ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ነው የሚል መቃወሚያ በተከራካሪ ወገኖች እስካልቀረበ ድረስ ፍርድ ቤቱ ራሱ ማንሳት አይችልም የሚል አቋም ያለው መሆኑን፤ በሌላ በኩል ደግሞ በተመሳሳይ ጉዳይ የተሰጠ የጸና ፍርድ ባለበት ሁኔታ አዲስ በቀረበው ክስ ላይ ውሳኔ የሚሰጥበት አግባብ አይኖርም የሚል አቋም ያለው መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው፡፡ ይህም ሰበር ሰሚ ችሎቱ ፍርድ ቤቶች ተከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከሳሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን ባወቁ ጊዜ አዲስ የቀረበው ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ማድረግ የሚኖርባቸው ስለመሆን አለመሆኑ ግልጽ የሆነ አቋም ያልያዘበት መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡

በመሠረቱ በሕግ ሥልጣን በተሰጠው ማናቸውም ፍርድ ቤት ታይቶ የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ ጉዳይ ድጋሚ ክስ ሊቀርብበት አይገባም በማለት የተደነገገበት ዋና ዓላማ አንድ ተከራካሪ ወገን በተመሳሳይ

ጉዳይ ላይ በተለያየ ጊዜ ክስ እየቀረበበት ጊዜውን እንዳያባክን፣ ተጨማሪ ወጪ እንዳያወጣ እና እንዳይሸማቀቅ ለማድረግ፣ አንድ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ በበላይ ፍርድ ቤት እስካልተሻረ ድረስ በሕብረተሰቡ ዘንድ ተቀባይነት እንዲኖረው ለማድረግ፣ ክርክሮች በአጭር ጊዜ ውስጥ መቋጫ እንዲኖራቸው ለማድረግ፣ ሕጉ ላልተፈለገበት ዓላማ እንዳይውል በመከላከል የፍትሕ አስተዳደር ሥርዓቱ ተገማች እና ፍትሐዊ እንዲሆን ለማድረግ ስለመሆኑ በዘርፉ ከዳበረው ሥነ ሕግ መገንዘብ ይቻላል፡፡

ስለሆነም አንድ ጉዳይ ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ታይቶ ውሳኔ ያገኘ መሆኑ ከተረጋጠ አዲስ የቀረበውን ክስ በድጋሚ አይቶ ውሳኔ መስጠት ከላይ የተመለከተውን የሥነ ሥርዓት ሕጉን አይነተኛ ዓላማ የማያሳካ እና በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ የተጣረሰ ውሳኔ ሊሰጥ የሚችልበትን ዕድል የሚፈጥር በመሆኑ ፍርድ ቤቶች ተከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከሳሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በአንድም ወይም በሌላ ምክንያት ባወቁ ጊዜ በድንጋጌው የተመለከቱት መስፈርቶች መሟላታቸው እስከተረጋገጠ ጊዜ ድረስ አዲስ የቀረበውን ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሰረት ውድቅ ሊያደርጉት ይገባል በማለት ቀደም ሲል የተሰጠውን የሕግ ትርጉም አሻሽለን በያዝነው ጉዳይ የተሰጠው የሕግ ትርጉም ገዢ ሊሆን ይገባል ብለናል፡፡ ፍርድ ቤቶች በፊታቸው የቀረበላቸው ጉዳይ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በክርክሩ ሂደት ባረጋገጡ ጊዜ ድረስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት አዲስ የቀረበውን ክስ ውድቅ ማድረግ ይችላሉ ከተባለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን ክስ ድጋሚ የቀረበ ክስ ነው በማለት ውድቅ ያደረገው በእርግጥም በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት መስፈርቶች መሟላታቸውን አረጋግጦ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን ቀጥለን እንመለከታለን፡፡

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5(1) ላይ በግልጽ እንደተመለከተው አንድ ጉዳይ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ ሊደረግ የሚችለው ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አሁን ከቀረበው ጉዳይ ጋር አንድ ዓይነት ከሆነ እና አዲስ በቀረበው ክስ ላይ ተከራካሪ በመሆን የቀረቡት ወገኖች ቀድሞ በነበረው ክርክር ላይ የነበሩ ወይም ከተከራካሪዎቹ መብት ያገኙ ሶስተኛ ወገኖች በሆኑ ጊዜ ነው፡፡

በያዝነው ጉዳይ የአሁን ተጠሪ በአሁን አመልካች እና በባለቤታቸው ላይ በመ.ቁ 14278 አቅርበውት የነበረው ክስ ይዞት ሁከት ይወገድልኝ በሚል የቀረበ ሲሆን አሁን በእጃችን ባለው ጉዳይ አመልካች ያቀረቡት ክስ ደግሞ ተጠሪ አከራከሪ የሆነው ቤት በስጦታም ሆነ በሽያጭ ሳይተላለፍላት ካርታ በስሟ ያወጣችበት ስለሆነ ያለአግባብ የተሰጣት ካርታ እንዲሰረዝልኝ የሚል ነው፡፡ ይህም ቀድሞ በነበረው ክስ

ሊያዝ የሚችለው ጭብጥ ሁከት ተፈጥሯል? ወይስ አልተፈጠረም? የሚል መሆኑን አመልካች ባቀረቡት አዲስ ክስ ላይ ደግሞ ሊያዝ የሚችለው ጭብጥ የንብረቱ ባለቤት ማነው? የሚል እና ከዚሁ ጭብጥ ጋር ተያያዥነት ያለው ሌላ ጭብጥ መሆኑን ነው፡፡ ስለሆነም ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አሁን ከቀረበው ጉዳይ ጋር አንድ ዓይነት ባልሆነበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤቶች አስቀድሞ በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ጸንቶ ባለበት ሁኔታ በድጋሚ አዲስ ክስ ማቅረባቸው ተገቢ አይደለም በማለት የአመልካችን ክስ ውድቅ በማድረግ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡ በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት አመልካች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ አለመሆኑን ተገንዝቦ አግባብነት ያለውን ትዕዛዝ በመስጠት ጉዳዩን አጣርቶ እንዲወስን ማድረግ ስነ- ስርዓታዊ ሆኖ አግኝተነዋል፡፡ በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

1) ከላይ በፍርድ ሐተታው በተገለጸው ምክንያት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 እና 124660 የሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል ፍርድ ቤቶች ተከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ ወይም ተከሳሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ያላነሳው ቢሆንም ከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በክርክሩ ሒደት ባረጋገጡ ጊዜ በድንጋጌው የተመለከቱት መስፈርቶች መሟላታቸው እስከተረጋገጠ ጊዜ ድረስ አዲስ የቀረበውን ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሰረት ውድቅ ሊያደርጉት ይገባል በማለት ወስነናል፡፡
2) የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ 61458 በቀን 02/05/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሣኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 222445 ሐምሌ 17 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሽሯል፡፡
3) የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በማለት የተወሰነ መሆኑን ተረድቶ በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ እንደገና በማንቀሳቀስ አግባብነት ያለውን ትዕዛዝ በመስጠት ጉዳዩን አጣርቶ ተገቢውን እንዲወስን በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 341/1 መሠረት ጉዳዩ ተመልሶለታል፡፡

ትዕዛዝ

- የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይድረሳቸው፡፡
- ይህ ውሳኔ ይታተም ዘንድ ለሕግ እና ጥናት ክፍል ግልባጩ ይድረሰው፡፡

የሠ/መ/ቁጥር 184757

መስከረም 25 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች ፡-ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ደረጀ አያና

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- የደቡብ ኦሞ ዞን ዳሰነች ወረዳ ገቢዎች ባለስልጣን፡- አልቀረቡም

ተጠሪዎች ፡- 1.ፍራኦል ኢትዮጵያ የእርሻ ልማት ድርጅት፡- አልቀረቡም

2. የፌዴራል መንግስት ልማት ድርጅት ይዞታና አስተዳደር ኤጀንሲ፡- ነ/ፈጅ ምህረቱ መኮንን ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሕግ የተሰጠ የቀደምትነት መብት አፈጻጸም የሚመለከት ሆኖ የፍርድ አፈጻጸም ክርክር በዉክልና በሚታይበት በደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት 2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለመብት 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የፍርድ ባለእዳ ሆነዉ በሚከራከሩበት መዝገብ ላይ አመልካች የመቃወም አመልካች በመሆን የተከራከረ ነዉ፡፡ ከክርክሩ እንደተረዳነዉ የደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፍርዱን እያስፈጸመ የሚገኘዉ 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደዉን ፍርድ እንዲያስፈጽም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሰጠዉ የዉክልና ሥልጣን መነሻ ነዉ፡፡ ይህ የተወከለዉ ፍርድ ቤት የፍርድ ባለእዳዉ ንብረት የሆኑትን የዕርሻ መሳሪያዎች ፣የዕርሻና ኮንስትራክሽን መሳሪያዎች፣ ተቀጽላ መሳሪያዎች፣ ሞተሮች፣ የዉሃ ፓምፖችና ጀኔሬተሮች፣ የወርክ ሾፕ መገልገያ መሣሪያዎች እና የተለያዩ አይነት መገልገያ መሳሪያዎች ተከብረዉ እንዲቆዩ ካደረገ በኋላ የመነሻ ዋጋቸዉ እንዲታወቅ አድርጎ በብር 25,284,862.69 መነሻ ዋጋ በሐራጅ እንዲሸጥ ትእዛዝ ሰጥቷል፡፡

ከላይ የተመለከተዉ ትእዛዝ ከመሰጠቱ በፊት የአሁን አመልካች ለፍርድ ቤቱ ባቀረበዉ አቤቱታ 1ኛ ተጠሪ ብር 10,393,364.75 የግብር እዳ ስላለበት እንዲከበሩ(እንዲታገዱ) በተደረጉት በተጠቃሾቹ

ንብረቶች ላይ በታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 39፣41፣እና 43 መሰረት 1ኛ ተጠሪ ባልከፈለዉ ዉዝፍ የግብር እዳ ልክ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ የቀደመ መብት ስላለኝ በሕጉ መሰረት የቀደምትነት መብት ይጠበቅልኝ በማለት ጠይቋል፡፡

ፍርዱን እያስፈጸመ ያለዉ የደቡብ አሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ መርምሮ በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ የአሁን 2ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለመብት) የንብረት ዝርዝርና ግምታቸዉን አቅርቦ ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠዉ ገንዘቡ እንዲከፈለዉ በጠየቀበት ሁኔታ የአሁን አመልካች 1ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለዕዳዉ) ላለበት የግብር እዳ እነዚህን ንብረቶች በመያዣያነት ማስከበሩን የሚያስረዳ ማስረጃ ከአቤቱታዉ ጋር አያዞ አላቀረበም፡፡ስለሆነም መብቱን አስከብሮ ባልቀረበበት በ2ኛ ተጠሪ በኩል የቀረቡት ንብረቶች በጨረታ ሲሸጥ የቀደምትነት መብት ይሰጠኝ በማለት መጠየቁ ተገቢነት የለዉም፡፡ ነገር ግን ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ከሚቀረዉ ቀሪ ገንዘብ ላይ ገንዘቡን ከፍርድ ባለእዳዉ ላይ መቀበል ይችላል በሚል 2ኛ ተጠሪ በጠየቀዉ መሰረት ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠዉ በፍርዱ መሰረት ለ2ኛ ተጠሪ እንዲከፈለዉ አዟል፡፡ አመልካች በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ይግባኝ አቅርቦ ችሎቱ በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት በሰጠዉ ትእዛዝ ይግባኙን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዟል፡፡

አመልካች በቀን 10/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበዉ በዚህ አግባብ በተሰጠ ዉሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታዉ ይዘት በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ፡፡የስር ፍርድ ቤት የሰጠዉ ትእዛዝ በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 ስር ያልተከፈለዉን የግብር እዳ አመልካች የግብር ባለእዳዉን ንብረት በማሸጥ ለማስከፈል የቀዳምነት መብት እንዳለዉ የተደነገገዉን የሚቃረን ነዉ፡፡ የአዋጁን ድንጋጌ አለአግባብ በመተርጎም የቀደምትነት መብት ተጠቃሚ ለመሆን የግብር ባለእዳዉ ንብረት በዋስትና መያዝና መያዣዉ መመዝገብ አለበት በማለት አመልካች ያቀረበዉን አቤቱታ ዉድቅ ማድረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 እንደተደነገገዉ እና በሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133 ላይ በተሰጠዉ ትርጉም መሰረት በፍርድ አፈጻጸም በታገደዉ ንብረት ላይ አመልካች ተቀዳሚ መብት አለኝ በሚል ያቀረበዉን አቤቱታ ተቀብሎ በመደበኛ የሙግት አመራር መሰረት ግራ ቀኙን ሳያከራክር ፣የአመልካችን የሠነድ ማስረጃዎች ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ዉድቅ አድርጎ አፈጻጸሙ እንዲቀጥል ማዘዙ ከስነ ስርዓት ሕጉ ዉጪ ነዉ፡፡2ኛ ተጠሪ ያለዉ መብት በንብረቱ ወይም በሽያጭ ገንዘቡ ላይ የቀዳሚነት መብት ያለዉ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገዉን የግብር እዳ በቀዳሚነት ካስከፈለ በኋላ የሚተርፈዉን ገንዘብ መዉሰድ በመሆኑ አመልካች በተጠየቀዉ መሰረት በንብረቱ ላይ 2ኛ ተጠሪ ያሰጠዉ እግድ እንዲነሳ ማዘዝ ሲገባዉ የሥር ፍርድ ቤት ከአመልካች ዳኝነት ጥያቄ ዉጭ ንብረቱ በሐራጅ ከተሸጠ በኋላ ከ2ኛ ተጠሪ የሚተርፈዉን ገንዘብ መጠየቅ ይችላል

በማለት መወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ የተሰጠዉን አስገዳጅ ትርጉም እና የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ላይ የተደነገገዉን ያልተከተለ በመሆኑ ስህተት ነዉ፡፡አመልካች ዳኝነት ባልጠየቀበት ንብረቱ በሐራጅ ሲሸጥ ንብረቱን አመልካች በቀደምነት የመግዛት መብት እንዲጠበቅለት እንደጠየቀ አድርጎ የሥር ፍርድ ቤት በትእዛዙ ላይ መግለጹም ስህተት ነዉ፡፡1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ዉሳኔ ማስታወቂያ ደርሶት በተጠየቀ ጊዜ ካልከፈለ አመልካች የግብር እዳዉን ለማስከፈል በሕግ የሚጠበቅበት ተግባር የባለእዳዉን ንብረት አግዶ በመሸጥ ግብር ያስከፍላል እንጂ ለፍርድ ቤት ጥያቄዉን አቅርቦ ንብረቱን እንዲያስከብር አይገደድም፡፡ በተጨማሪም ንብረቱን ይዞ መሸጥ የሚችለዉ ንብረቱ ላይ በፍርድ ቤት የተሰጠ እግድ ካለ እግዱን ካስነሳ በኋላ በመሆኑና 1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ የሚፈለግበት መሆኑን የሚያሳይ የግብር ማስታወቂያ ዉሳኔ 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለእዳ ከመሆኑ በፊት አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ መስጠቱን ለስር ፍርድ ቤት ያቀረብነዉ ማስረጃ የሚያሳይ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ ከሕግና ካቀረብነዉ ማስረጃ አንጻር ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ዉድቅ ማድረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ እያለ ስህተቱን ይግባኝ ሰሚዉ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አለማረሙ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ ሲል አቤቱታዉን አቅርቧል፡፡

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ እንዲከፈለዉ ለሚጠይቀዉ የግብር እዳ ንብረቱን በመያዣነት ስላላስከበረም የቀዳሚነት መብት የለዉም የመባሉን አግባብነት ከአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39/1 ከደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 ጋር ተገናዝቦ እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ መስጠቱን ተከትሎ ተጠሪዎች እንደቅደም ተከተላቸዉ በቀን 01/05/2012 ዓ/ም እና በቀን 30/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ፡፡

1ኛ ተጠሪ ባቀረበዉ መልስ 1ኛ ተጠሪ በዉጭ ባለሀብቶች የተቋቋመ፣የኢንቨስትመንት እና የንግድ ፈቃድ የተሰጠዉ ከፌዴራል መንግስት በመሆኑ አመልካች 1ኛ ተጠሪን ግብርና ታክስ የማስከፈል ሥልጣን የለዉም፡፡አመልካች እየጠየቀ ያለዉ የመሬት መጠቀሚያ ግብርና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለኝ አለ በሚል ቢሆንም መከፈል ያለበትን የቴምብር ቀረጥ የከፈልን ሲሆን የሊዝ ክፍያ የለም እንጂ የሊዝ ክፍያ አለ ቢባል እንኳን አመልካች በመደበኛ ፍርድ ቤት ክስ በማቅረብ ከመጠየቅ በስተቀር የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል መጠየቅ የሚችልበት የሕግ መሰረት የለም፡፡የመሬት የሊዝ ክፍያ ማስከፈል እንዲችል በሕግ ከሌሎች ባለመብቶች የቀደመ መብት ለአመልካች አልተሰጠዉም፡፡ የቀደምትነት መብት የሚኖረዉ የሊዝና የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ሳይሆን ያልተከፈለ የንግድ ግብርና የግብርና ግብር ክፍያ ሲኖር ብቻ ሲሆን ከዚህ አንጻር እዳ እንደሌለብን የፌዴራል ግብር አስከፋይ መስሪያ ቤት በጽሁፍ ስላሳወቀ አመልካች አለአግባብ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል ያቀረበዉን አቤቱታ የሥር ፍርድ ቤት ዉድቅ ማድረጉ ተገቢ ስለሆነ የሠበር አቤቱታዉ ተቀባይነት ሊያገኝ አይገባም በማለት ተከራክሯል፡፡

እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ባቀረበዉ መልስ አመልካች የግብር ሰብሳቢ በመሆኑ ብቻ ያለምንም ገደብ የግብር ከፋይ ንብረት ላይ ቀዳሚ መብት አለኝ በማለት የሐራጅ ማስታወቂያዉ እንዲታገድና እግዱ እንዲነሳ መጠየቅ አይችልም፡፡በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) መሰረት በማንኛዉም የፍርድ ሂደት እገዳ በተደረገበት ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ በተሰጠበት ንብረት ላይ የመያዣ ዋስትና መስጠት እንደማይቻል ስለተደነገገ አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ በማለት ያቀረበዉ አቤቱታ የሕግ ድጋፍ የለዉም፡፡በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 41 በተዘረጋዉ ስርዓት መሰረት ለግብር እዳዉ ንብረቱን በመያዣያነት መያዙን የሚገልጽ ማስረጃ በማቅረብ ሳያስረዳ እንዲሁም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418/3 መሰረት በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለዉ የሚያሳይ የጽሁፍ ማስረጃ ሳያቀርብ በማንኛዉም ግብር ከፋይ ንብረት ላይ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የቀደምትነት (absolute preemption right) አለኝ ሲል አቤቱታ ማቅረቡ የሕግ መሰረት ስለሌለዉ የሥር ፍርድ ቤት አቤቱታዉን ዉድቅ ማድረጉ ተገቢ ነዉ፡፡አመልካች ያቀረበዉ አቤቱታ በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት ሙግት ከተደረገ በኋላ ዉድቅ የተደረገ በመሆኑ ተገቢዉ ሙግት ሳይደረግ ዉድቅ እንደተደረገ በመቁጠር የሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133ን በመጥቀስ ያቀረበዉ መከራከሪያም አግባብ አይደለም፡፡በእዳ ምክንያት በፍርድ ቤት የተከበረ ንብረት እንዲሸጥ በተደረገ ጊዜ ንብረቱን ያስከበረዉ ወገን የሚኖረዉ መብት ከሽያጭ ገንዘብ ላይ የቀደምትነት መብት ካላቸዉ ባለገንዘቦች የሚተርፍ ካለ የመዉሰድ መብት ብቻ እንዳለዉ በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ አስገዳጅ ትርጉም ስለተሰጠና አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለዉ በማስረጃ ስላላስረዳ አመልካች ያለዉ መብት እንደማንኛዉም መብት ጠያቂ ለ2ኛ ተጠሪ ተከፍሎ በሚቀረዉ ገንዘብ ላይ ብቻ ነዉ ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም፡፡ማንኛዉም ታክስ ከፋይ ታክስ የመክፈል ግዴታዉን ያልተወጣ እንደሆነ ባለስልጣኑ እዳዉን በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ ማስፈጸም የሚፈልግ ከሆነ በዋስትናነት ማስመዝገብና ንብረቱን በማሸጥ ታክሱን እንደሚያስከፍል የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ይሰጣል ተብሎ ተደንግጓል እንጂ የግብር ዉሳኔ ማስታወቂያ እንደደረሰዉ የግብር ከፋይ ንብረት ይይዛል የሚል ሕግም ሆነ አሰራር ባለመኖሩ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ትእዛዝ የተፈጸመ ስህተት የለም ተብሎ አቤቱታዉ ዉድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክሯል፡፡

ከላይ በአጭሩ የተመዘገበዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በዚህ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እና በስር ፍርድ ቤት የተሰጡ ዉሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘዉ ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል፡፡

እንደመረመርነዉም አመልካች የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል የፍርድ አፈጻጸሙን በመቃወም አቤቱታ ያቀረበዉ 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደዉን የገንዘብ ፍርድ ለማስፈጸም 2ኛ ተጠሪ ባስከበረዉ የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ በ1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ልክ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል

እንደሆነ ክርክራቸዉ ያሳያል፡፡ 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የግብር እዳ ስለሌለብኝ የጠቀሳቸዉን ሕጎች መሰረት በማድረግ በንብረቶቹ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ መጠየቅ አይችልም ብሎ ተከራክሯል፡፡ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ደግሞ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገዉን እዳ ለማስከበር ንብረቱን ከ2ኛ ተጠሪ አስቀድሞ ያስከበረ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ ባለማቅረቡ ይህንን ሳያደርግ ሕግ የቀደምትነት መብት አይሰጠዉም በሚል ተከራክሯል፡፡

በመሰረቱ በፌዴራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 ስር በተመሳሳይ እንደተደነገገዉ መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት በታክስ ሕግ መሠረት ታክስ ከፋዩ መክፈል የሚገባዉ የመክፈያ ጊዜዉ የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ ባለሥልጣኑ በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት አለዉ፡፡በዚህ ድንጋጌ የታክስ ሕግ ተብሎ የተገለጸዉ በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 2(36) ላይ በተመለከተዉ ትርጓሜ መሰረት የታክስ አስተዳደር አዋጁን ጨምሮ የገቢ ግብር አዋጅ፣የተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣የሴክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣የቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣የተርን ኦቨር ታክስ አዋጅ፣የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛዉም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም የሚወጣ ደንብና መመሪያ እንደሆኑ በግልጽ ተመልክቷል፡፡በመሆኑም ታክስ የመጣልና የመሰብሰብ የሥልጣን ክፍፍሉን ተከትሎ የፌዴራል እና የክልል ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን የሚሰበስቡት የታክስና የቀረጥ ዓይነት እንዲሁም የእነዚሁ ምንጭ የሆኑ ሕጎች ሊለያዩ የሚችሉ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በፌዴራሉ ታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(በክልሉ አዋጅም በተመሳሳይ እንደተደነገገዉ) መሰረት በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት የሚኖረዉ በእነዚህ ሕጎች መሰረት ታክስ ከፋዩ መክፈል የሚገባዉን የመክፈያ ጊዜዉ የደረሰዉን ታክስ ቀረጥና ተያያዥ ክፍያ ለማስከፈል መሆኑ ሊረጋገጥ ይገባል፡፡ይህም ቅቡልነት ያለዉ ዋና ግዴታ መኖሩን(valid principal obligation) መሠረት ያደረገ ነዉ፡፡

ከላይ በተመለከተዉ መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የሚኖረዉን የቀደምትነት መብት አፈጻጸምና አድማስ ሌሎች ከታክስ ከፋዩ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ከሚኖራቸዉ መብት ጋር በማነጻጸር መመርመር እና ያላቸዉን ልዩነት በግልጽ ማወቅ ያስፈልጋል፡፡በዚህ መልኩ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ታክስ ሰብሳቢዉ ባለስልጣን ያለዉ የቀደምትነት መብት በሕግ ጽንሰ ሐሳብ በእንግሊዝኛዉ Preferential/Preferred Creditor ተብሎ የሚታወቅ ሲሆን ጥቅል ሀሳቡም በአገራችን የታክስ አስተዳደርና በሌሎች የታክስ ሕጎች ላይ ጭምር እንደተንጸባረቀዉ በመርህ ደረጃ ገንዘብ ጠያቂ (በታክስ ጉዳይ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን) በባለእዳዉ(በታክስ ከፋዩ) ሀብት ላይ ከሌሎች ከባለዕዳዉ ገንዘብ ከሚጠይቁ ተራ ባለገንዘቦች(unsecured/ordinary creditor) ቅድሚያ እንዲከፈለዉ መብት የሚሰጠዉ ነዉ፡፡እንዲህ አይነት የገንዘብ ጠያቂዎች የቀደምትነት መብት(Preferential/Preferred Creditor) ከባለእዳዉ ሀብት ላይ በቅድሚያ እዳ የማስከፈል መብት እንደመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1386ና ተከታዮቹ ፣በቁጥር 1410ና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ እንዲሁም በሌሎች የሕግ ድንጋጌዎች ላይ

ተደንግጎ ከሚታወቀዉ ከሕግ ወይም ከዉል ከሚመነጨዉ አንድን ንብረት በቀደምትነት መግዛትን (Pre-emption) ከሚመለከተዉ የተለየ ነዉ፡፡

እንዲሁም ከፍርድ በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 394/1 እና ከቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ባለእዳዉ የሆነዉን ታክስ ከፋይ ንብረት ያስከበሩ የፍርድ ባለመብቶች በሕግ የቀደምትነት መብት ከተሰጠዉ ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን ጋር የሚኖራቸዉ የመብት ቅደም ተከተል ምን እንደሆነ መመርመር ይገባል፡፡በዚህ መልኩ የሚሰጠዉ ንብረት የማስከበር ትእዛዝ ዓላማዉ የፍርድ ባለዕዳዉ ዕዳዉን ከመክፈሉ በፊት ይህንን ንብረት ለሌላ ሰዉ እንዳይሰጥ፣እንዳይሸጥ፣እንዳይለዉጥ ወይም በማናቸዉም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳያዛዉር ለማገድና የፍርድ ባለእዳዉ እዳዉን መክፈል ካልቻለ ንብረቱን በሐራጅ በማሸጥ በፍርዱ መሰረት ለፍርድ ባለገንዘቡ ለመክፈል ቢሆንም በዚህ መልኩ የሚደረገዉ ንብረት ማስከበር በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 3044 መሠረት በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ በፍርድ ከሚቋቋመዉ የመያዣያ መብትን (Judicial mortgage right) የተለየ መሆኑን መገንዘብ ይገባል፡፡ምክንያቱም በፍርድ የሚቋቋም መያዣ አስቀድሞ በፍርድ ቤት ወይም በግልግል ዳኝነት አካል አንዱ ተከራካሪ ወገን ለሌላዉ ተከራካሪ ወገን እንዲከፍል የተወሰነን የገንዘብ እዳ ለማስፈጸም ዳኝነት ተጠይቆ ተለይቶ በሚታወቅ ንብረት ላይ እዳ ለማስከፈል የሚቋቋም በመሆኑ በፍርድ አፈጻጸም መዝገብ ላይ ንብረት ለማስከበር ከሚሰጥ ትእዛዝ የተለየ በመሆኑ ነዉ፡፡ስለሆነም በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት የፍርድ ባለእዳዉን ንብረት ያስከበረ ሰዉ የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ ለመጠየቅ እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ አልተደነገገም፡፡

በሌላ በኩል በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(2 እና 7) ላይ እንደተመለከተዉ በታክስ ሰብሳቢዉ ባለስልጣን ታክስ ከፋዩ እንዲከፍል የጠየቀዉ ታክስ ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ የሚከፈል ታክስ፣የተጨማሪ እሴት ታክስ፣የተርን ኦቨር ታክስ ወይም የኤክሳይስ ታክስ ካልሆነ በስተቀር ባንኮች በንብረቱ ላይ የዋስትና(የመያዣያ) መብት ያቋቋሙት ብድሩን ከመስጠታቸዉ በፊት ታክስ ከፋዩ የታክስ እዳ የሌለበት መሆኑን ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን አረጋግጠዉ ከሆነ በታክስ ከፋዩ ንብረት ላይ የዋስትና(የመያዣያ) መብት ያቋቋሙ ገንዘብ ጠያቂ ባንኮች (secured creditor) እና ከታክስ ከፋዩ ደመወዝ የሚጠይቁ የታክስ ከፋዩ ተቀጣሪዎች ከታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን የቀደመ መብት አላቸዉ፡፡

እንዲሁም ታክስ ከፋዩ ታክስ የመክፈል ግዴታዉን ያልተወጣ እንደሆነ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በሕግ የተሰጠዉን የቀደምትነት መብት በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለዉን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደዉ እርምጃ የሚያስከትለዉን ወጪ እንደሚያስከፍለዉና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ መስጠት እንዳለበት በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39/3 ላይ በግልጽ ተደንግጓል፡፡በተጨማሪም ታክስ ከፋዩ የታክስ

ማስጠንቀቂያ በደረሰዉ በ30 ቀናት ዉስጥ ታክሱን አለመክፈሉን ምክንያት በማድረግ ታክስ ሰብሳቢዉ ባለሥልጣን የታክስ ከፋዩ ንብረት በማናቸዉም የፍርድ ሂደት እገዳ ተደርጎበት ከሆነ ወይም በንብረቱ ላይ የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ ተሰጥቶበት ከሆነ ንብረቱ ላይ የተሰጠዉን እግድ ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ ካላስነሳ በስተቀር የታክስ ከፋዩን ንብረት መያዝ (Seizure of Property) እንደማይችል በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) ስለተደነገገ የቀደምትነት መብቱን ከመጠቀም ጋር ተያይዞ የታክስ ከፋዩን ንብረት ለመያዝ በንብረቱ ላይ የተሰጠዉን የፍርድ ቤት እግድ ወይም የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ አስቀድሞ ማስነሳት ይጠበቅበታል፡፡

በተያዘዉ ጉዳይ 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደዉን ፍርድ ለማስፈጸም የ1ኛ ተጠሪን ንብረት ያስከበረ ተከራካሪ ወገን እንደመሆኑ ያለዉ መብት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 394/1፣ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት እግዱን የሠጠዉ ፍርድ ቤት እግዱን እስካላነሳ ድረስ ያስከበረዉን ንብረት 1ኛ ተጠሪ ዕዳዉን ከመክፈሉ በፊት ለሌላ ሰዉ እንዳይሰጥ፣ እንዳይሸጥ፣ እንዳይለዉጥ ወይም በማናቸዉም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳያዛዉር አስከብሮ ማቆየትና የፍርድ ባለእዳዉ እዳዉን መክፈል ካልቻለ ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ገንዘቡ እንዲከፈለዉ መጠየቅ ነዉ፡፡ ከዚህ ዉጭ የፍርድ ባለእዳውን በዚህ አግባብ ማስከበሩ ንብረቱ ከመከበሩ ወይም ከመያዙ በፊት በንብረቱ ላይ መብት የነበራቸዉና በክርክሩ ዉስጥ የሌሉ የሦስተኛ ወገኖች *በሕግ፣በፍርድ ወይም በዉል በንብረቶቹ ላይ ያቋቋሙትን የቀደምትነት መብት የሚነካ አይደለም፡፡* ከያዝነዉ ጉዳይ ጋር በተያያዘ አመልካች በፌዴራልም ሆነ በክልል የታክስ አስተዳደር አዋጆች ላይ በተመሳሳይ በተደነገገዉ መሰረት 1ኛ ተጠሪ አልከፈለም ብሎ ንብረቱን ይዞ በመሸጥ ለማስከፈል የፈለገዉ የክልሉን ታክስ የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ከሲክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ከተርን ኦቨር ታክስ አዋጅ፣የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛዉም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ መሆኑን እስካረጋገጠ ድረስ በ1ኛ ተጠሪ ንብረት ላይ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቱን በመሸጥ ያልተከፈለዉን ታክስና ቀረጥ የማስከፈል በሕግ ጥበቃ የተደረገለት መብት አለዉ፡፡ ነገር ግን አመልካች 1ኛ ተጠሪ እንዲከፍለዉ የጠየቀዉ ታክስና ቀረጥ እንዲሁም ተያያዥ ክፍያ በዝርዝር ከተጠቀሱ ሕግጋት የመነጨ መሆናቸዉን እና በሥልጣኑ ክልል ዉስጥ የሚገኝ ታክስና ቀረጥ መሆኑን በሌላ አገላለጽ ቅቡልነት ያለዉ ዋና ግዴታ መኖሩን(valid principal obligation) ማስረዳት እና ፍርድ ቤቶችም ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል፡፡ሆኖም የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየዉ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀዉ የክርክር አመራር መሰረት ከዚህ አኳያ የግራ ቀኙን ክርክር ካለመመርመራቸዉም በተጨማሪ ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር አለማጣራታቸዉን ተገንዝበናል፡፡

እንዲሁም በሕግ የተሰጠዉን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለዉን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደዉ እርምጃ የሚያስከትለዉን ወጪ

እንደሚያስከፍለዉና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ከፋዩ) የሰጠ መሆኑን ማስረዳት የሚጠበቅበት ሲሆን ፍርድ ቤቶችም አመልካች ባቀረበዉ ማስረጃ ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል፡፡ አመልካች በዚህ መልኩ ማስረዳት እስከቻለ ድረስ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተከበሩት በ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ የቀደምትነት መብት መጠቀም ይችላል፡፡ አመልካች በዚህ በቀደምትነት መብቱ መጠቀም ይችል ዘንድ ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠዉ የእግድ ትእዛዝ እንዲነሳለት መጠየቁ በፌዴራልና በክልሉ ታክስ አስተዳደር አዋጆችም ሆነ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ስር የተደነገገዉን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቶቹን ያስከበረ ስለመሆኑ ማስረጃ እንዲያቀርብ ሊጠየቅ የሚችልበት የሕግ አግባብ የለም፡፡ ምክንያቱም የቀደምትነት መብት ያገኘዉ በሕግ በመሆኑና ንብረቶቹን መያዝና ሸጦ ታክስና ቀረጥ እንዲሁም ከላይ ከተጠቀሱ ሕጎች የመነጩ ሌሎች ክፍያዎችን ማስከፈል የሚችለዉ አስቀድሞ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ሲነሳለት ብቻ በመሆኑና ለዚህ የፍርድ ዉሳኔ መነሻ የሆነዉን አቤቱታ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 መሰረት ያቀረበዉንም ለዚሁ ዓላማ በመሆኑ ነዉ፡፡ከዚህም ረገድ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየዉ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀዉ የክርክር አመራር መሰረት የግራ ቀኙን ክርክር ሳይመረምሩና ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር ማስረዳት ያለበት ተከራካሪ ወገን እንዲያስረዳ በማድረግ ሳያጣሩ በሕግ ጥበቃ የተደረገለትን የአመልካችን የቀደምትነት መብት ዉድቅ ማድረጋቸዉ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡

<u>ዉ ሳ ኔ</u>

1. የደቡብ አሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም የሰጠዉ ትእዛዝ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም የሰጠዉ ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥ 348/1 መሰረት ተሽረዋል፡፡

2. 2ኛ ተጠሪ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ባስከበራቸዉ የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ አመልካች የቀደምትነት መብት አለዉ ብለናል፡፡ሆኖም አመልካች በዚህ የቀደምትነት መብት መጠቀም የሚችለዉ የክልሉን የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ከኤክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ከተርን ኦቨር ታክስ አዋጅ፣የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛዉም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ እና ይህም በአመልካች እንዲሰበሰብ በሕግ ለአመልካች ሥልጣን የተሰጠዉ መሆኑን እንዲሁም አመልካች በሕግ የተሰጠዉን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለዉን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደዉ እርምጃ የሚያስከትለዉን ወጪ እንደሚያስከፍለዉና

በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ከፋዩ) መስጠቱ ሲረጋገጥ በመሆኑ የደቡብ አሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ከዚህ አኳያ ግራ ቀኙን አከራክሮና በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚገባቸዉን ፍሬ ነገሮች በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ በማስረጃ እንዲረጋገጡ በማድረግ ሕግን መሰረት ያደረገ ዉሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን መልሰንለታል፡፡

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጪ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል፡፡

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ፡፡
2. በዚህ መዝገብ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል፡፡ ይጻፍ፡፡
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 192823

ቀን፡- ጥቅምት 23 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ፀጋይ ተስፋይ፡- ቀረቡ

ተጠሪ፡- የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ብረታ ብረት ኢንዱስትሪ ልማት ኢንስቲትዩት-ነ/ፈጅ አድማስ ደምሳቸው ቀረቡ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የደረጃ ዕድገት ውድድርን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው፡፡ የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በተጠሪ መሥሪያ ቤት ሠራተኛ ሲሆኑ በመሥሪያ ቤቱ በወጣው የገበያ ልማት ቡድን መሪ የደረጃ ዕድገት ውድድር ላይ ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ አይደለም ተብሎ ከውድድሩ ውጭ በመሆናቸው ለቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ ያመለከቱ ሲሆን ኮሚቴው ለሥራ መደቡ ከሚያስፈልገው ስምንት ዓመት የሥራ ልምድ አመልካች ያላቸው ሰባት ዓመት ከአስራ ስድስት ቀን የሥራ ልምድ በመሆኑ ለሥራ መደቡ በቂ አይደለም በማለት ቅሬታቸውን ሳይቀበለው ቀርቷል፡፡ አመልካች በውሳኔው ባለመስማማት ለፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን የአስተዳደር ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የደረጃ እድገት ውድድሩ ለነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀውን ፎርም ቁጥር 14 መከተል ሲገባው በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዝር መሠረት የደረጃ ዕድገት ውድደሩ መደረጉ ተገቢ አይደለም፡፡ በነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 መሠረት ለገበያ ልማት ቡድን መሪ የሚጠይቀውን የትምህርት ዝግጅት አመልካች ስለማያሟሉት በደረጃ ዕድገት ውድድሩ እንዳይሳተፉ መደረጉ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል፡፡ አመልካች ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱ ግራ ቀኙን አከራክሮ የአስተዳደር ፍርድ ቤቱን ውሳኔ አጽንቷል፡፡

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በሥር ከተከራከርንበት ጭብጥ እና ከቀረበው ማስረጃ ውጭ መወሰኑ ተገቢ አይደለም፡፡ ለሁሉም የደረጃ ዕድገት ውድድር በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዝር መሠረት ተደርጎ እያለ ለምንከራከርበት የሥራ መደብ ብቻ በነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 ተግባራዊ ይደረግ መባሉ ስህተት ነው፡፡ ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዝር መሠረት የተደረጉ የደረጃ ዕድገት ውድድሮችን ውጤት አጽድቋል፡፡ ለሥራ መደቡም ከስምንት ዓመት በላይ የሥራ ልምድ ስላለኝ ልወዳደር ይገባል የሚል ነው፡፡ የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ ለግራ ቀኙ ክርክር መነሻ የነበረው የአመልካች ቀጥታ አግባብነት ያለው የሥራ ልምድ ለደረጃ ዕድገቱ በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚል ሆኖ ሳለ የሥር ፍርድ ቤቶች ግራ ቀኙ ባልተከራከሩበትና ዳኝነት ባልተጠየቀበት የትምህርት ዝግጅት ላይ መሠረት በማድረግ መወሰናቸው ሕጋዊነቱን ለመመርመር ለሰበር ችሎት ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ መልስ እንዲያቀርብ አዟል፡፡ ተጠሪ የሠጠው መልስ የአመልካች የሥራ ልምድ ሰባት ዓመት ከአስራ ስድስት ቀን ብቻ ነው፡፡ የሥር ፍርድ ቤቶች ውሳኔም ከጭብጡ ውጭ ሳይሆን የውድድሩን መሠረት ያደረገ ስለሆነ ውሳኔው ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብሏል፡፡ አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታቸውን አጠናክረው ተከራክረዋል፡፡

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ክርክሩ የተደረገው የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል፡፡

እንደመረመርነው አመልካች በተጠሪ መሥሪያ ቤት ሠራተኛ ሲሆኑ በመሥሪያ ቤቱ በወጣው የገበያ ልማት ቡድን መሪ የደረጃ ዕድገት ውድድር ላይ ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ አይደለም ተብሎ ከውድድሩ ውጭ በመሆናቸው ለፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን የአስተዳደር ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የደረጃ እድገት ውድድሩ ለነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀውን ፎርም ቁጥር 14 መከተል ሲገባው በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዝር መሠረት የደረጃ ዕድገት ውድደሩ መደረጉ ተገቢ አይደለም፡፡ በነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 መሠረት ለገበያ ልማት ቡድን መሪ የሚጠይቀውን የትምህርት ዝግጅት አመልካች ስለማያሟሉት በደረጃ ዕድገት ውድድሩ እንዳይሳተፉ መደረጉ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል፡፡

ተጠሪ በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 182/2002 ተጠሪነቱ ለንግድና ኢንዱስትሪ ሚኒስቴር ሆኖ የተቋቋመ የፌደራል መሥሪያ ቤት ስለመሆኑ በደንቡ አንቀጽ 3 ላይ ተመልክቷል፡፡ ሠራተኞችንም በፌደራል የመንግሥት ሠራተኞች ሕጎች መሠረት የሚያስተዳድር ስለመሆኑ በደንቡ አንቀጽ 11(2)(ለ)

ላይ ተደንግጓል፡፡ እንደ አስተዳደር መሥሪያ ቤት ከሚፈጽመው የሥራ ተግባር እና ከሚያስተዳድራቸው ሠራተኞች ጋር በተያያዘ አስተዳደራዊ ውሳኔ የመስጠት የራሱ ብቸኛ ሥልጣኑ ስለመሆኑ የኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 50(2) ላይ የተመለከተው የመንግሥት አካላትን የሥልጣን ክፍፍል መርህ (principle of separation of powers) ያሥገነዝባል፡፡ በሦስቱ የመንግሥት አካላት በሆኑት ሕግ አውጭው፣ ሕግ አስፈጻሚው እና የሕግ ተርጓሚው መካከል የሥልጣን ክፍፍል ያለ ቢሆንም በመካከላቸው የእርስ በእርስ ቁጥጥር (check and balance) ከሌለ ተቋማቱ በሕግ የተጣለባቸውን የዜጎችን ሠብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብት ማክበርና ማስከበር አይችሉም፡፡ የእርስ በእርስ ቁጥጥሩ ጣልቃ መግባትን ካስከተለ ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ የሚያመዝንና የተጣለባቸውን ግዴታ እንዳይወጡ ሊያደርጋቸው ስለሚችል ቁጥጥሩ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት አግባብ መፈጸም አለበት፡፡

አስተዳደራዊ አካላት የሚሠጧቸው ውሳኔዎች በፍ/ሕ/ቁ. 401(1) እንደተመለከተው ከተሠጣቸው ሥልጣን በማለፍ ከወሰኑ (ultra vires) ወይም በተሠጣቸው ሥልጣን ስር ሆኖ ነገር ግን በሕጉ የተመለከቱትን አስገዳጅ ሁኔታዎችና ፎርም ሳይከተሉ የሚፈጽሙት ተግባር ወይም ውሳኔ ፈራሽ ነው፡፡ በኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 37 ላይ ሠዎች ፍትሕ የማግኘት መብት ያላቸው በመሆኑ አስተዳደራዊ ውሳኔዎች የሰዎችን መብቶች ሲነኩ በዳኝነት አካል ጉዳዩ ቀርቦ ውሳኔያቸው ሕግን የተከተለ መሆን አለመሆኑ ይመረምራል፡፡ የመዳኘት ሥልጣን የፍርድ ቤቶች ቢሆንም የሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 78(4) እና 37 ላይ አንድ ላይ ሲነበቡ በሕግ የተደነገገን የዳኝነት ሥርዓትን የሚከተል የዳኝነት ነክ አካላት በሕግ የመዳኘት ሥልጣን ሊሰጣቸው እንደሚችል ያስገነዝባል፡፡ የእነዚህ አካላት የዳኝነት ሥልጣን በተፈጥሮ የሚገኝ ሳይሆን በግልጽ ሕግ ለመዳኘት ሥልጣን ሲሰጣቸውና የሚሰሩበት የተደነገገ የዳኝነት ሥርዓት ሲኖራቸውና ይህን ተከትለው ሲሰሩ የሚኖራቸው ሥልጣን ነው፡፡ ይህም በዘመናዊው የመንግሥት ሥርዓት መንግሥት ብዙ ጉዳዮች ላይ ሠፊ ሥልጣን ያለው በመሆኑ ለመንግሥት የሕግ አስፈጻሚ አካል የዳኝነት ነክ ሥልጣን አስፈላጊ በመሆኑ፣ የተወሰኑ ጉዳዮች ደግሞ ፍሬ ነገሮችን ለመመልከት ልዩ ዕውቀት የሚጠይቁ (specialization) በመሆኑ እና ፍርድ ቤቶች ላይ ያለውን የሥራ ጫና ለማቃለል ሥራ ላይ ይውላሉ፡፡

የፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤትም በዚህ አግባብ የተቋቋመ የዳኝነት ነክ አካል ነው፡፡ ተጠሪ የሠጠው አመልካችን ከደረጃ ዕድገት ውድድር ውጭ የማድረግ አስተዳደራዊ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የሚቀርብበት ስለመሆኑ የፌደራል መንግሥት ሠራተኞች አዋጅ ቁጥር 1064/2010 አንቀጽ 81 የተመለከተ በመሆኑ ጉዳዩ በአስተዳደር ፍርድ ቤት በይግባኝ ተጀምሮ መመራቱ ሕጉን የተከተለ ነው፡፡ ነገር ግን ጠንካራና አስተማማኝ የዜጎች ሰብዓዊ መብት የሚከበርበት ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት ለመገንባት የሕግ የበላይነትን ማስፈን ወሳኝ ነው፡፡ በኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት መግቢያ ክፍል ላይ እንደተመለከተው የሕግ የበላይነት የሕገ-መንግሥቱ ዋነኛ መገለጫ ሲሆን አንዱ መስፈርት ደግሞ የዳኝነት ሥልጣን በነፃና ገለልተኛ ፍርድ ቤት መታየቱ ነው፡፡ ሥለሆነም ከመደበኛ ፍርድ ቤት ውጭ በሕግ የመዳኘት

ሥልጣን የተሰጣቸው አካላት የሚወስኑት ውሳኔ በዳኝነት ክለሳ (judicial review) ሂደት በማለፍ በፍርድ ቤት መታየት ይኖርበታል፡፡ በተያዘው ጉዳይም አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የሠጠው ውሳኔ በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በዳኝነት ክለሳ ሂደት ታይቶ ለዚህ ችሎት የቀረበ የሠበር አቤቱታ ነው፡፡

የሠበር አቤቱታው የተመሠረተው የሥር ክርክሩ አመልካች ያላቸው የሥራ ልምድ ለሥራ መደቡ በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚል ሆኖ እያለ አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የትምህርት ዝግጅት ላይ ተመስርቶ መወሰኑ ተገቢ የሆነ የዳኝነት አመራር ሂደት አይደለም በሚል ነው፡፡ የዳኝነት ነክ አካል ከመደበኛው ፍርድ ቤት ውጭ በአስፈጻሚው አካል ሥር የሚቋቋም በሕግ በግልጽ የተለዩ ውስን ጉዳዮችን የሚመለከት ዳኝነት ሰጭ አካል እንደመሆኑ መጠን መደበኛው ፍርድ ቤት የሚመራበት ሥርዓትን መከተል ሳይገባው በሚወጣለት ልዩ ሥነ-ሥርዓት ተከትሎ ውሳኔ ሊሰጥ ይችላል፡፡ ነገር ግን ማንኛውም የዳኝነት አካል ሊከተለው የሚገባ የዳበረ የዳኝነት አሰጣጥ ዝቅተኛ መስፈርቶች አሉ፡፡ ዋና ዋናዎቹም የቀረበለትን ጉዳይ ለመመልከት ሥልጣን ያለው መሆኑ፣ ጉዳዩን ያቀረበው ሠው አቤቱታውን ለማቅረብ መብት ያለው መሆኑ (standing right)፣ መብቱ የበሰለ ስለመሆኑ (ripeness)፣ የግራ ቀኙን ወገን የመደመጥ መብት (basic due process) ያከበረ መሆንና ውሳኔው የተመሠረተው በተጠየቀው ዳኝነት አግባብ መሆን ናቸው፡፡

የፍትሐ ብሔር ክርክር ተከራካሪን የተከተለ (party doctrine) ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የተመለከተውም አቤቱታ የቀረበለት በአመልካች በመሆኑ ውሳኔው መመስረት ያለበት አመልካችን አስመልክቶ የተጣሱ መብቶችን በመመርመርና አመልካች በጠየቀው ዳኝነት ላይ ነው፡፡ የአስተዳደር መሥሪያ ቤት በራሱ አነሳሽነት ሆነ አቤቱታ ሲቀርብለት በደረጃ ዕድገት ውድደሩ ላይ ጥሰት ካገኘ ማንኛውንም አስተዳደራዊ ጥሰት የማረም ሙሉ ሥልጣን ያለው በመሆኑ ግድፈቱን ማረም ይችላል፡፡ ጉዳዩ ለዳኝነት አካል ከቀረበ ግን የዳኝነት አካል የሚመራበት ሥርዓት ያለው በመሆኑ ማንኛውንም ስህተት የማረም ሥልጣን የለውም፡፡ ማረም የሚችለው አቤቱታውን ባቀረበው ሰው መብት ልክና በተጠየቀው ዳኝነት አግባብ ነው፡፡ የአመልካች ክርክር ለደረጃ ዕድገት ውድድሩ በቂ የሥራ ልምድ አለኝ የሚል ሆኖ እያለ ባልተጠየቀ ዳኝነት አስተዳደር ፍርድ ቤቱ ውድድሩ መሠረት ያደረገበትን ፎርምና የአመልካች የትምህርት ዝግጅትን መሠረት በማድረግ ውሳኔ መስጠቱም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ስህተቱን ሳያርም ውሳኔውን ማጽናቱ መሠረታዊ የሆነ የዳኝነት አሰጣጥ ሂደት ግድፈት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡

ውሳኔ

1. የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 182944 ግንቦት 27 ቀን 2012 ዓ/ም እና የፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 697/2011 ነሀሴ 16 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሽሯል፡፡
2. የፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት አመልካች በይግባኝ ማመልከቻቸው በጠየቁት ዳኝነት አግባብ ለሥራ መደቡ የደረጃ ዕድገት ውድድር ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ መሆን አለመሆኑን አጣርቶ የመሠለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሠናል፡፡
3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡

ትዕዛዝ

- የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ፡፡ በውሳኔው መሠረት የፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት እንዲፈፅም አዘናል፡፡ ይጻፍ
- መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 201182

ሚያዝያ 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች- ወ/ሮ ጦይባ እንድሪስ

ተጠሪ- ወ/ሮ መሠረት አበበ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርዱ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ ጉዳይ አንድ የፍትሐብሔር ጉዳይ በክርክር ሂደት ላይ እያለ የእግድ ትዕዛዝ የተሰጠበትን ተሽከርካሪ ከተከሳሽ በግዥ ይገቼ ባለሀብት የሆንኩበት ነዉ በሚል ምክንያት የሚቀርብ የእግድ ይነሳልኝ አቤቱታ ተቀባይነት ሊያገኝ የሚችልበትን አግባብ የሚመለከት ነዉ፡፡

የጉዳዩም አመጣጥ ሲታይ የአሁን አመልካች በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በዚህ ችሎት የክርክሩ ተካፋይ ባልሆኑት ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸዉ ላይ ያቀረቡት ክስ በሂደት ላይ እያለ የሰሌዳ ቁጥሩ ኢት 03-91811 የሆነ ጣሊያን አይቪኮ ተሽከርካሪ ታግዶ እንዲቆይ በፍርድ ቤቱ ታዟል፡፡ ይህ በእንዲህ እንዳለ ተጠሪ በቀን 07/03/2013 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ ሰኔ 03 ቀን 2011 ዓ.ም በተፃፈ የውል ስምምነት እግድ የተሰጠበት ተሽከርካሪ የጋራ ባለሀብት ከሆኑት ከስር ተከሳሽ እና አቶ ሰለሞን ሰመረ ከተባሉት ግለሰብ በብር 700,000.00 ገዝቼ ውሉ በተደረገበት ቀን ብር 400,000.00 ከፍዬ ቀሪውንም ክፍያ በኋላ ላይ ከፍዬ ንብረቱን በእጄ አድርጌ እየተጠቀምኩበት በመሆኑ ፍርድ ቤቱ የሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ. 158 መሠረት እንዲነሳ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

አመልካች በበኩላቸው በቀን 11/03/2013 ዓ.ም ጽፈው ለፍርድ ቤቱ በሰጡት አስተያየት ተሽከርካሪው የታገደው በአፈፃፀም ተይዞ እንጂ የክርክሩ መነሻ ባለመሆኑ አቤቱታው መቅረብ ያለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ. 418 መሠረት እንጂ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ. 158 መሠረት መሆን አልነበረበትም፤ የቀረበው የሽያጭ ውልም በሰነዶች ማረጋገጫ ጽ/ቤት ያልተመዘገበ ሲሆን ንብረቱን በእጅ ማድረግ ብቻውን በቂ አይደለም፤ የንብረት ባለቤትነት የሚረጋገጠው በተመዘገበ የሽያጭ ውል እና ስመ ንብረቱ ተሠርዞ በገዢ

ስም ሲተላለፍ ብቻ በመሆኑ የቀረበው የእግድ ይነሳልኝ ጥያቄ ውድቅ ሊደረግ ይገባዋል በማለት ተከራክረዋል፡፡

አቤቱታዉ የቀረበለት የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም በተጠሪ እና የተሽከርካሪው ባለንብረት በነበሩት ግለሰቦች መካከል የሽያጭ ውል ስለመኖሩ ባልተካደበት በአዋጅ ቁጥር 681/2002 መሠረት የስም ምዝገባ ባለመደረጉ ብቻ በሽያጭ ውል የተገኘውን የባለቤትነት መብት የሚያሳጣበት የህግ መሠረት የለም በማለት የሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ አንስቶታል፡፡ በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኙት አመልካች ይግባኛቸውን ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ይግባኙ ተሠርዞባቸዋል፡፡ ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ለማስለወጥ ነው፡፡

አመልካች በቀን 13/05/2013 ዓ.ም በተፃፈ ስድስት ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያሏቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ችሎት እንዲታረሙላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡ የአቤቱታዉ ይዘትም በአጭሩ የስር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ተሽከርካሪው የእሳቸው ስለመሆኑ ያቀረቡት ማስረጃ ሳይኖር እግዱ እንዲነሳ የሰጡት ውሳኔ የህግ እና የማስረጃ መሠረት የሌለው በመሆኑ፤ በተጠሪ እና በተሽከርካሪው ባለንብረቶች መካከል የተደረገ የሽያጭ ውል የሌለ እና በማስረጃነት የቀረበውም ሀሰተኛ በመሆኑ፤ ተጠሪ ታግዶብኛል በማለት የሰሌዳ ቁጥሩን የጠቀሱት ተሽከርካሪ እና እኔ ያሳገድኩት ተሽከርካሪ የሰሌዳ ቁጥር የተለያየ በመሆኑ ባላሳገድኩት ተሽከርካሪ ላይ የእግድ አቤቱታ ይነሳልኝ በማለት አቤቱታ ሊቀርብ አይገባም ሲል ያቀረብኩት ክርክር ያለበቂ ምክንያት መታለፉ መሠረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው፡፡

ጉዳዩ በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ የሽያጭ ውል ስለመኖሩ በሻጮች እና በተጠሪ አልተካደም በሚል ምክያት የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ እንዲነሳ የመወሰኑ አግባብነት ይህ ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 24693 ከሰጠው አስገዳጅ የህግ ትርጉም አንፃር መጣራት አለበት ተብሎ ስለታመነበት ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቧል፡፡ በዚሁም መሠረት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡበት ጥሪ ተደርጎላቸው በቀን 10/06/2013 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ ተሽከርካሪውን መግዛቴን የሚያሳይ የሽያጭ ውል ሰነድ ካቀረብኩ፣ ሻጮችም የሸጡ መሆናቸውን ካረጋገጡ፣ እንዲሁም የሽያጭ ገንዘቡን ለሻጮች ስለመክፈሌ ያቀረብኩት ማስረጃ የተሽከርካሪው ባለቤት መሆኔን ለማረጋገጥ በቂ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ተደርጎ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክረዋል፡፡ አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተዋል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ሲታይ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታዉ ምክንያት የሆነዉን ብይን ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸዉ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለዉ መርምሮታል፡፡

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለዉ የአሁን አመልካች በስር ፍርድ ቤት ተከሳሽ በሆኑት ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸዉ በተባሉት ግለሰብ ላይ ያቀረቡት ክስ ከቼክ ጋር የተያያዘ ዕዳን የሚመለከት እንጂ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ተሽከርካሪ የሚመለከት አለመሆኑን እና ጉዳዩ በሂደት ላይ እያለ ተሽከርካሪዉ እንዲከበር የተደረገዉ ለፍርድ ማስፈጸሚያ እንዲዉል ታስቦ መሆኑን ነዉ፡፡ ይህም እግዱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 151 መሠረት የሚሰጥ ዓይነት ይዘት ያለዉ መሆኑን የሚያሳይ ነዉ፡፡ በዚህ መልኩ የሚሰጥ የንብረት ማስከበር ትዕዛዝ ሊነሳ ስለሚችልበት አግባብ የሚደነግገዉ የህጉ አንቀጽ 153(3) ድንጋጌ ከፍርድ በፊት በተያዘ ወይም በተከበረ ንብረት ላይ መብት አለኝ የሚለዉ ሦስተኛ ወገን መብት ያለዉ መሆኑ የሚመረመረዉ በፍርድ አፈፃፀም ላይ ያለዉ ንብረት የሦስተኛ ወገን መብት ያለበት መሆኑ በሚመረመርበት ዓይነትና ሁኔታ መሆን እንዳለበት ያስገነዝባል፡፡ ይህም ማለት ክርክሩ ስለሚመለከተዉ ሳይሆን በሌላ ክርክር ምክንያት ከፍርድ በፊት በሚሰጥ ትዕዛዝ በተከበረ ወይም በተያዘ ንብረት ላይ መብት አለኝ የሚል ሦስተኛ ወገን መብቱን የሚያስከብረዉ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 418 እና ተከታዮቹ ላይ በተመለከተዉ አግባብ መሆን አለበት ማለት ነዉ፡፡ የህጉ አንቀጽ 158 ድንጋጌ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ንብረት ወይም ለክርክሩ መነሻ ከሆነዉ ጉዳይ ጋር ተያያዥነት ያለዉ ንብረት ከፍርድ በፊት በአንቀጽ 154 እና 155 መሠረት የታገደ ሲሆን ተፈፃሚ የሚሆን ድንጋጌ እንጂ ለተያዘዉ ጉዳይ ዓይነት ማለትም በሌላ ክርክር ምክንያት ከፍርድ በፊት ስለተከበረ ንብረት የሚመለከት ባለመሆኑ ለተያዘዉ ጉዳይ ተፈፃሚነት የለዉም፡፡ ስለሆነም ጉዳዩን ከዚህ አንፃር ማየት ሲገባዉ የስር የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ንብረቱ የተከበረዉ ከፍርድ በፊት እንጂ በአፈፃጸም ምክንያት አይደለም በሚል ምክንያት አመልካች በዚህ ረገድ ያቀረበዉን ክርክር ዉድቅ በማድረግ በህጉ አንቀጽ 158 መሠረት መቅረቡ በአግባቡ ነዉ በማለት የደረሰበት ድምዳሜ መታረም ያለበት ሆኖ ተገኝቷል፡፡

ወደ ዋናዉ የክርክር ነጥብ ስንመለስ፣ ከፍ ሲል እንደተመለከተዉ፣ ተጠሪ ላቀረቡት የእግድ ይነሳልኝ ጥያቄ መሠረት ያደረጉት ተሽከርካሪዉን ገዝተዉ ተረክበዉ እየተጠቀሙበት የሚገኙ መሆኑን ሲሆን፣ ይህም የተጠሪ አቤቱታ ተሽከርካሪዉ የግሌ እንጂ የስር ተከሳሽ አይደለም የሚል ይዘት ያለዉ መሆኑን የሚያሳይ ነዉ፡፡ አመልካች ማሳገዳቸዉን ሳይክዱ እግዱ ተጠሪ በአቤቱታዉ ላይ የጠቀሱትን ተሽከርካሪ አይመለከትም በማለት ነገር ግን የትኛዉን ተሽከርካሪ እንዳሳገዱ ለይተዉ ሳይገልጹ በደፈናዉ የሚያቀርቡት ክርክር ተቀባይነት ያለዉ አይደለም፡፡ ይልቁንም እግድ የተሰጠበት ተሽከርካሪ ተጠሪ በአቤቱታቸዉ የጠቀሱት ስለመሆኑ የተረጋገጠ በመሆኑ በጉዳዩ ላይ እልባት ለመስጠት መያዝ የሚገባዉ ጭብጥ ተጠሪ በተሽከርካሪዉ ላይ መብት ያላቸዉ መሆኑን የሚያሳይ በህግ አግባብነት ያለዉን ማስረጃ ያቀረቡ መሆን አለመሆኑ ነዉ፡፡

በዚህም መሠረት ተጠሪ ለመቃወም አቤቱታቸዉ ምክንያት የሆነዉን ተሽከርካሪ ከስር ተከሳሽ እና ከባለቤታቸዉ መግዛታቸዉንና ተሽከርካሪዉን ተረክበዉ እየተጠቀሙበት የሚገኙ መሆኑን እንጂ

የተሸከርካሪዉ ስመ ሀብት በስማቸዉ የተዛወረ ስለመሆኑ ያቀረቡት ክርክር የለም፡፡ አንድን ንብረት አስመልክቶ የሚደረግ የሽያጭ ዉል የንብረቱን ባለቤትነት ወደ ገዥዉ ለማስተላለፍ የሚደረግ ዉል ነዉ (የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2266 ይመለከቷል)፡፡ ይሁንና ንብረትን በዉል የገዛ ሰዉ የንብረቱ ባለቤት ሊሆን የሚችለዉ እና የንብረት ባለቤትነት መብት በሚሰጠዉ መብት ተጠቃሚ ሊሆን የሚችለዉ ንብረቱ በዉሉ መሠረት የተፈጸመ ሲሆን ማለትም የንብረት ባለቤትነት መብቱ በህግ አግባብ የተላለፈለት መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ መሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ ስለ ዉል መፈጸም በሚል ርዕስ በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 2273 እና ተከታዮቹ ላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎችም ይህንኑ የሚያስገነዝቡ ናቸዉ፡፡ ይህም ማለት አንድን ንብረት መግዛት ብቻዉን በንብረቱ ላይ የባለቤትነት መብትን አያጎናጽፍም፤ የባለቤትነት መብት የሚተላለፈዉ ወይም ገዥዉ በገዛዉ ንብረት ላይ ባለመብት የሚሆነዉ ንብረቱን በዉሉ መሠረት በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ሲያደርግ ነዉ፡፡ ስለሆነም በዉል የገዛሁት ንብረት የባለቤትነት መብቱ ከሻጭ ወደ እኔ ተላልፎልኛል የሚል ክርክር የሚያቀርብ ገዥ በእርግጥም በህግ አግባብ ይህ መብቱ የተላለፈለት መሆኑን የማስረዳት ኃላፊነት ይኖርበታል፡፡ በመሆኑም በተያዘዉ ጉዳይ ተጠሪ የሚከራከሩት በሽያጭ ዉሉ መሠረት ለክርክሩ መነሻ በሆነዉ ተሸከርካሪ ላይ የባለቤትነት መብት አግኝቻለሁ በማለት በመሆኑ ተሸከርካሪዉ በህግ አግባብ ከሻጮች የተላለፈላቸዉ መሆኑን የማስረዳት ግዴታ አለባቸዉ፡፡

በዚህ አግባብ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ተሸከርካሪ ከሻጮች ወደ ተጠሪ የተላለፈ መሆን አለመሆኑን ወይም ተጠሪ በእርግጥም የተሸከርካሪዉ ባለቤት መሆን አለመሆናቸዉን በመወሰን ረገድ አንድ ንብረት ከሻጩ ወደ ገዥዉ በህግ አግባብ ተላልፏል የሚባለዉ መቼ ነዉ? የሚለዉን ጭብጥ መመርመር ያስፈልጋል፡፡ የፍትሐብሔር ህጉ የንብረት ባለቤትነት የሚተላለፍበትን ሁኔታ በአንቀጽ 1184 እና ተከታዮቹ ላይ ይደነግጋል፡፡ ከእነዚህ ድንጋጌዎች ለተያዘዉ ጉዳይ አግባብነት ያለዉ በአንቀጽ 1186 ላይ የተመለከተዉ ሲሆን፣ ይህ አንቀጽ የሚንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት የሚተላለፍበትን ሁኔታ የሚደነግግ ሲሆን በዚህ ድንጋጌ መሠረት ልዩ ተንቀሳቃሽ ንብረቶችን የሚመለከቱ ህጎች እንደተጠበቁ ሆነዉ፣ አንድ ሰዉ የሚንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት ተላልፎለታል ማለት የሚቻለዉ ንብረቱን በእጁ ማድረጉ ሲረጋገጥ ነዉ፡፡ ይህም ማለት ልዩ ተንቀሳቃሽ ንብረት ባለቤትነት ከአንድ ወደ ሌላ ሰዉ ተላልፏል ሊባል የሚችልበት ሁኔታ በህግ በተለይ የተመለከተ እንደሆነ፣ ንብረቱ ተላልፏል ሊባል የሚችለዉ ስለጉዳዩ በሚደነግገዉ ህግ በተመለከተዉ መሠረት መሆኑ ሲረጋገጥ መሆኑን ነዉ፡፡

የተያዘዉ ጉዳይ ተሸከርካሪን የሚመለከት ነዉ፡፡ የተሸከርካሪ መለያ፣ መመርመሪያና መመዝገቢያ አዋጅ ቁጥር 681/2002 አንቀጽ 4 የተሸከርካሪ ባለንብረት የባለንብረት መታወቂያ (ሊብሬ) መያዝ ግዴታ መሆኑን ይደነግጋል፡፡ ስለሆነም ተሸከርካሪን አስመልክቶ በተደረገ ዉል የተሸከርካሪዉ ባለንብረትነት ከሻጩ ወደ ገዥዉ ተላልፏል ወይም ገዥ በዉሉ መሠረት ተረክቧል ማለት የሚቻለዉ ከላይ በተጠቀሰዉ አዋጅ አንቀጽ 6 እና 7 ላይ በተዘረጋዉ ስርዓት መሠረት የመኪናዉ ባለቤት መሆኑ

ተረጋግጦ የባለቤትነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት በስሙ የተሰጠዉ መሆኑ ሲረጋገጥ ነዉ። አዋጁ ይህን ጥብቅ መስፈርት ሲያስቀምጥ የተለያዩ ምክንያቶችን ታሳቢ በማድረግ ሲሆን ከዚህም ዉስጥ አንዱ አንድ ተሽከርካሪ ከአንዱ ወደ ሌላ የሚተላለፍበትን ጥብቅ የምዝገባ እና የባለቤትነት ማረጋገጫ መስፈርት በማስቀመጥ የሦስተኛ ወገኖችን መብትና ጥቅም ለማስከበር እንደሆነ ይታመናል። ስለሆነም ለተያዘዉ ክርክር መነሻ የሆነዉ ተሽከርካሪ በግዥ ዉል መሠረት ተላልፎልኛል በማለት ተጠሪ ክርክር ያቀረቡ ቢሆንም ባለሀብትነቱ ከላይ በተመለከተዉ አግባብ የተላለፈላቸዉ ስለመሆኑ ገልጸዉ አልተከራከሩም፤ ይልቁንም የተሽከርካሪዉ ስመ ሀብቱ በስር ተከሳሽ ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸዉ ስም ያለ ስለመሆኑ ግራ ቀኝ የተማመኑበት ፍሬ ነገር መሆኑን ለመገንዘብ ተችሏል። ተጠሪ ላቀረቡት የመቃወም አቤቱታ ምክንያት ያደረጉት የተሽከርካሪዉ ባለሀብት እኔ እንጂ የስር ተከሳሽ አይደለም የሚል ከመሆኑ አንፃር የአመልካች የመቃወም አቤቱታ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 418 መሠረት ተቀባይነት ያለዉ መሆን አለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ መመርመር ያለበት ነጥብ፣ ከላይ ለመግለጽ እንደተሞከረዉ፣ በህግ አግባብ በተሽከርካሪዉ ላይ የባለቤትነት መብት ያገኙ መሆን አለመሆኑ እንጂ የግዥ ዉሉን ህጋዊነት አለመሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል።

በአጠቃላይ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ተሽከርካሪ ገዝቼ ባለሀብት ሆኛለሁ በማለት የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡ ቢሆንም ይህ የመቃወም አቤቱታቸዉ ተሽከርካሪዉን በዉሉ መሠረት ተረክበዉ እና ባለሀብትነትም በስማቸዉ መመዝገቡን በሚያሳይ ማስረጃ ባልተደገፈበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካችን ክርክር ከዉሉ ህጋዊነት አንፃር ብቻ በመመርመር የቀረበዉን የመቃወም አቤቱታ በመቀበል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት የደረሱበት ድምዳሜ የተሽከርካሪ ባለንብረትነት መብት ከአንዱ ወደ ሌላ ሊተላለፍ የሚችልበትን ሁኔታ አስመልክቶ ከፍ ሲል በዝርዝር የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ያገናዘበ ባለመሆኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል። በዚህ ሁሉ ምክንያት ተከታዩ ተወስኗል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 281065 በቀን 18/03/2013 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ዉሳኔ እንዲሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 260954 በቀን 06/05/2013 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሽረዋል፡፡

2. ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ተሽከርካሪ ተከብሮ እንዲቆይ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተሰጥቶ የነበረዉ ትዕዛዝ ሊነሳ አይገባም ተብሏል፡፡

3. የሰበር አጣሪ ችሎት በቀን 14/05/2013 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ የእግድ ትዕዛዝ ተነስቷል፡፡

4. በዚህ ችሎት የተደረገዉ ክርክር ያስከተለዉን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸዉን ይቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ.መ.ቁ.184447

ህዳር 21 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- 1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2. ቀነዓ ቂጣታ

3. ፊይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካቾች፡- 1. አቶ መስፍን ጌታቸዉ
2. ወ/ሮ ሂሩት አድማስ } ጠበቃ - መሐመድ አወል አህመድ ቀርበዋል

ተጠሪዎች፡- 1. አቶ መለሰ ግርማ
2. አቶ ሚኪያስ ግርማ
3. አቶ ሐየሎም ግርማ } ጠበቃ - ስንታየሁ ባህሩ ቀርበዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለዉ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ የዉርስ ሀብት ክርክር የተጀመረዉ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፣ የአሁን አመልካቾች የሥር ከሳሾች፣ የአሁን ተጠሪዎች የሥር ተከሳሾች ሆኖ ሲከራከሩ ነበር፡፡ ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለዉ የአሁን አመልካች የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.239640 በ02/12/2011 ዓ.ም የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸዉ ነዉ፡፡

ፍ/ቤቱ የግራ ቀኙን ክርክር ለማጣራት ግራ ቀኙ የሰው ማስረጃቸውን እንዲያቀርቡ ታዞ በቀጠሮው ቀን አመልካቾች 1ኛና 2ኛ ምስክሮቻችን ስልካቸውን እየዘጉና እየተደበቁ ፤ማግኘትም ስላልቻልን ሌሎች ምትክ ምስክሮች እንዲቀርቡላቸው የጠየቁ ሲሆን፤ ተጠሪዎች በበኩላቸው የአመልካቾች ምስክሮች ያሉ በመሆኑ በሚኖሩበት ወረዳ በኩል ወይም እራሳቸው(ተጠሪዎች) ማቅረብ እንደሚችሉ አስተያየት በመስጠታቸው፣ ፍ/ቤቱም በአሁን ተጠሪዎች በኩል መጥሪያ እንዲደርሳቸው በማዘዙ መጥሪያውን ለአመልካች ምስክሮች እንዲያደረሱ ትዕዛዝ ሰጥቷል፡፡ ይህን

ተከትሎ አመልካቾች ባቀረቡት አቤቱታ የእኛን ምስክሮች የአሁን ተጠሪዎች እንዲያቀርቡ የታዘዘው ስነ ስርዓታዊ ባለመሆኑ የተሰጠው ትዕዛዝ እንዲሻርላቸው ቢጠይቁም ፍ/ቤቱ አቤቱታዉን በመመርመር በሰጠዉ ብይን የስነ ስርዓት ግድፈት የለበትም በማለት በመወሰኑ እና ይህም ስህተት እንዲታረምላቸው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኝ ቢቀርቡም ፍ/ቤቱ ይግባኙ አያስቀርብም በማለት የስር ፍ/ቤት ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበዉ በዚህ ብይንና ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነዉ።

የአሁን አመልካቾች በ6/2/2012 ዓ.ም በተጻፈዉ የሰበር አቤቱታ፡ እነዚህ ምስክሮች በተጠሪዎች ተፅዕኖ ስር ያሉ በመሆኑና ትክክለኛ ፍትህም ማስጠት የማይችሉ በመሆኑ፤ በእኛ ላይ ጉዳት የሚያደርስ መሆኑ ሲረጋገጥ ትዕዛዙን በትዕዛዝ መበየን ሲችል፤የአመልካቾችን ምስክሮች መጥሪያ የሚያደርሰውና የሚያቀርበው አመልካቾች ሆነው ሳለ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.111 እንዲሁም ማስረጃችንን መለወጥ የሚከለክል አይደለም በማለት በሰበር መ/ቁ.45984 ተወስኖ እያለ ጥያቄያችን ውድቅ መደረጉ አግባብ አይደለም በማለት የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ እንዲሻርልን በማለት ጠይቀዋል፡፡

ይህ ችሎት የሰበር አቤቱታዉ ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ ትዕዛዝ ሰጥቷል፡፡ በዚህ መሰረት ተጠሪዎች ባቀረቡት መልስ የአመልካቾች አቤቱታ ጊዜያዊ ትዕዛዝ እንጂ የመጨረሻ ፍርድ አይደለም፤የፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.111 እና የሰበር ቅፅ.9 የመ/ቁ.45984 ምስክሮች ያለመጥሪያ ከቀረቡ እና ፍ/ቤትም ምስክር ለመቀየር በቂ ምክንያት እያለ ካለፈ እንጂ እንደ አመልካቾች ያለን ምስክር ያለበቂ ምክንያትና በስር ፍ/ቤት ባልተነሳ ምክንያት ምስክር ለመቀየር የሚቀርብ ጥያቄን አይደለም በማለት የስር ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲፀናላቸው ጠይቀዋል፡፡ የአሁን አመልካቾች የሰበር አቤቱታቸዉን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርበዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተጠቀሰዉ ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸዉ የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመርነዉ በዚህ ጉዳይ ምላሽ ማግኘት ያለበት ፤በዚህ ጉዳይ የሥር ፍ/ቤት የሰጠዉ ዉሳኔ ይግባኝ የሚባልበት ነዉ ወይስ አይደለም? የሚለዉ ነጥብ መሆኑን ተገንዝበናል። ከዚህ አንጻር የግራ ቀኙ ክርክር ሲታይ የአሁን አመልካቾች ባቀረቡት አቤቱታ ሁለት የሰዉ ምስክሮቻችን ስልካቸዉን እየዘጉና እየተደበቁን ልናገኛቸዉ ስላልቻልን፣ በእነርሱ ምትክ ሌሎች ምስክሮች እንድናቀርብ እንዲፈቀድልን የሚል አቤቱታ ያቀረቡ ሲሆን፤ የአሁን ተጠሪዎች በዚህ ጉዳይ ላይ በሰጡት አስተያየት የአመልካቾች ምስክሮች እንዳሉ በመግለጽ፣ አመልካቾች ያለበቂ ምክንያት ምስክሮችን ለመቀየር ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት የለዉም፤ ምስክሮቹ በወረዳዉ በኩል ወይም እኛ መጥሪያ እንያናደርስ እንዲታዘዝልን በማለት መጠየቃችንን ተከትሎ፤ የሥር ፍ/ቤት የተጠሪዎችን አስተያየት በመቀበል

ተጠሪዎች ለምስክሮቹ መጥሪያ እንዲያደርሱ ትዕዛዝ ሰጥቷል። የአሁን አመልካች ይህ ትዕዛዝ የሥነሥርዓት ጉድለት አለበት በማለት አቤቱታ ቢያቀርቡም ፍ/ቤቱ አቤቱታዉን ዉድቅ ማድረጉን የሥር ፍ/ቤት ዉሳኔ ግልባጭ ያሳያል።

እንደሚታወቀዉ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320 [1] መሰረት ሕግ በሌላ አግባብ ካልደነገገ በስተቀር ከሳሽ ወይም ተከሳሽ በፍትሐ ብሔር ፍ/ቤት በተወሰነበት የመጨረሻ ፍርድ ላይ ይግባኝ ለማለት እንደሚችል ይደነግጋል። እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320 [3] ሥር የተዘረዘሩት ጉዳዮች በተመለከተ ከሥረ ነገር ፍርድ በፊት ይግባኝ ማለት እንደማይቻልና ለክርክሩ የመጨረሻ የፍርድ ዉሳኔ ከተሰጠ በኋላ እነዚህን ነገሮች የቅሬታ ምክንያቶች በማድረግ ከሥረ ነገር ይግባኝ ጋር ማቅረብ እንደሚቻል ያስገነዝባል።

በዚህ መሰረት አሁን ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ የሥር ፍ/ቤት የአሁን አመልካቾች ከሳቸዉ የጠቀሱአቸዉን ምስክሮች ቀይሮ በእነርሱ ፋንታ ሌሎች ምስክሮች ለማቅረብ በቂ ምክንያት የለም፣ ለምስክሮቹ በተጠሪዎች በኩል መጥሪያ ደርሷቸዉ እንዲቀርቡ በማለት ትዕዛዝ መስጠቱ፣ እና የአሁን አመልካቾች ይህ ትዕዛዝ የስነሥርዓት ጉድለት አለበትና እንዲታረምልን በማለት ያቀረቡትን አቤቱታ ዉድቅ መደረጉ፣ ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ ነዉ ወይስ አይደለም? የሚለዉ ነጥብ መታየት አለበት። ከፍ ሲል እንደተጠቀሰዉ ለክርክሩ የመጨረሻ የፍርድ ዉሳኔ ባልተሰጠበት ጉዳይ ላይ ይግባኝ ማቅረብ እንደማይቻል የተመለከተ ከመሆኑ አንጻር የሥር ፍ/ቤት አመልካቾች ምስክሮቻቸዉን ለመቀየርና በምትካቸዉ ሌሎች ምስክሮች ለማቅረብ ያቀረቡት ምክንያት በቂ አይደለም፣ ለምስክሮቹ የፍ/ቤቱ መጥሪያ በተጠሪዎች በኩል ይድረስ፣ ይህም ትዕዛዝ ደግሞ የሥነሥርዓት ጉድለት የለበትም በማለት የሰጠዉ ትዕዛዝ፣ በዚህ ጉዳይ የመጨረሻ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል ለማለት የሚያስችል አይደለም። ምክንያቱም የአመልካቾች ምስክሮች በተጠሪዎች ወይም በወረዳዉ አስተዳደር በኩል መጥሪያ ደርሷቸዉ፣ ምስክሮቹ ቀርበዉ በሕጉ አግባብ የሚያዉቁትን ጉዳይ መመስከር የሚችሉበት እድል ሊኖር ስለሚችል ነዉ። ከዚህም በላይ ምስክሮቹ ቀርበዉ ቃላቸዉን ከሰጡ በኋላ እና በሥረ ነገሩ ጉዳይ ላይ የመጨረሻ ፍርድ ከተሰጠ በኋላ፣ አመልካቾች የሥር ፍ/ቤት ምትክ ምስክሮች ለማቅረብ ያቀረብነዉን ጥያቄ በቂ ምክንያት የለዉም፣ ለምስክሮቹ የፍ/ቤቱ መጥሪያ በተጠሪዎች በኩል ይድረስ ማለቱ እና ይህም ትዕዛዝ የሥነሥርዓት ጉድለት የለዉም በማለት የሰጡት ብይን መብታችንን ነድቶታል የሚሉ ከሆነ፣ በሥረ ነገሩ ላይ በሚሰጠዉ የመጨረሻ ፍርድ ላይ ቅሬታ የሚያቀርቡ ከሆነ እነዚህን ምክንያቶችም ጨምሮ ቅሬታቸዉን ማቅረብ ይችላሉ። ስለሆነም የአሁን አመልካቾች በዚህ ጉዳይ ላይ የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በሰጠዉ ብይን ላይ የይግባኝ ቅሬታ የሚቀርብበት የመጨረሻ ፍርድ ባልሆነበት የይግባኝ ማመልከቻ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ማቅረባቸዉ እና ፍ/ቤቱም ይህ ጉዳይ

በክርክሩ የመጨረሻ ፍርድ በፊት ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት ዉድቅ ማድረግ ሲገባዉ፣ የቀረበዉን ይግባኝ በማየት የሰጠዉ ትዕዛዝ የህግ መሰረት የለዉም።

ሲጠቃለል የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በዚህ ጉዳይ የሰጠዉ ብይን ላይ ይግባኝ የማይባልበት ሆኖ እያለ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አመልካቾች ያቀረቡትን የይግባኝ ማመልከቻ ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ አይደለም በማለት ዉድቅ ማድረግ ሲገባዉ ይግባኙ አያስቀርብም በማለት የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለዉ ተወስኗል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.239640 በ02/12/2011 ዓ.ም የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሽሯል።
2. አመልካቾች ያቀረቡት ቅሬታ ከመሰረቱም ከሥረ ነገር ፍርድ በፊት ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ አይደለም ብለናል።
3. አመልካቾች በሥረ ነገሩ ላይ የመጨረሻ ፍርድ ከተሰጠ በኋላ ይግባኝ የሚሉ ከሆነ እነዚህን ምክንያቶች በሥረ ነገር ፍርድ ላይ ከሚያቀርቡት ቅሬታ ጋር ጨምሮ ከማቅረብ ይህ ዉሳኔ የሚከለክላቸዉ አይሆንም ብለናል።
4. በዚህ ችሎት የደረሰባቸዉን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸዉን ይቻሉ፤ መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ.መ.ቁ.182136

ጥቅምት 24 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- 1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2. ቀነዓ ቂጣታ

3. ፈይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካች፡- አቶ ገ/ማርያም ገ/እግዚአብሔር -የቀረበ የለም

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ዓለምጸሐይ ገብሩ - ጠበቃ የሺዋስ ኢያሱ - ቀርበዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለዉ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ የባልና ሚስት የንብረት ክርክር የተጀመረዉ በትግራይ ክልል የሓየሎም ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት ሲሆን፣ የአሁን አመልካች የሥር ተከሳሽ፣ የአሁን ተጠሪ የሥር ከሳሽ ሆኖ ሲከራከሩ ነበር፡፡ ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለዉ የአሁን አመልካች የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.102019 በ21/9/2011 ዓ.ም የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከቱ ነዉ፡፡

የአሁን ተጠሪ በሥር ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ከአሁን አመልካች ጋር የነበራቸዉ ጋብቻ እንዲፈርስ፣ በጋራ ያፈራናቸዉ ንብረቶች እንድንካፈል በማለት ዘርዝሮ አቅርቧል፡፡ የአሁን አመልካች በዚህ ክስ ላይ ባቀረቡት መልስ የአሁን ተጠሪ አሻሽለዉ ያቀረቡት ክስ የክስ ማሻሻል ዓላማን የሚቃረን ስለሆነ ዉድቅ እንዲደረግልኝ፣ ከተጠሪ ጋር ጋብቻ የፈጸምን በ1992 ዓ.ም ሳይሆን በ1997 ዓ.ም ነዉ፣ የአሁን ተጠሪ ያልደከሙበትና ያልጣሩበት ሃብት ለመዉሰድ በማሰብ እዉነታ የሌለዉ ክስ ስለሆነ ዉድቅ እንዲደረግልኝ በማለት ዝርዝር ክርክር አቅርበዋል፡፡

የሓየሎም ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት፣ የሰዉ ምስክሮች በመስማት፣ የሰነድ ማስረጃ በመመርመር የግራ ቀኙ ጋብቻ ከ11/6/2009 ዓ.ም ጀምሮ እንዲፈርስ፣ የጋራ ንብረቶች ናቸዉ ያላቸዉን እንዲካፈሉ እና የልጆች ቀለብ ወስኗል፡፡ የአሁን ተጠሪ በዚህ ዉሳኔ ቅር ተሰኝተዉ ይግባኝ ለትግራይ ክልል የሓወልቲ ወረዳ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍ/ቤት ግራ ቀኙን በማከራከር ተገቢ ነዉ ያለዉን ዉሳኔ ሰጥቷል፡፡ የአሁን ተጠሪ አሁንም በዚህ ዉሳኔ ቅር ተሰኝተዉ ይግባኝ ለመቐለ ከተማ ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን የግራ ቀኙን ክርክር በመመርመር ተገቢ ነዉ ያለዉን ዉሳኔ ሰጥቷል፡፡

የአሁን አመልካች በበኩላቸዉ በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታ ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበዉ አመልካች በ27/7/2011 ዓ.ም በዋለዉ ቀጠሮ መቅረብ ባለመቻሉ

መዝገቡ የተዘጋ ሲሆን፣ የአሁን አመልካች ጠበቃ በቀጠሮዉ ቀን ያልቀረቡት በሁለት ፍ/ቤቶች ቀጠሮ ስለነበረኝ ነዉ የሚል ምክንያት ያቀረቡ ሲሆን፣ የአሁን ተጠሪ በበኩላቸዉ ባቀረቡት ክርክር የአመልካች ጠበቃ ያቀረቡት ምክንያት በቂ ስላልሆነ መዝገቡ ሊንቀሳቀስ አይገባም በማለት ተከራክሯል። ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር በመመርመር የአመልካች ጠበቃ በቀጠሮ ቀርቶ መዝገቡ ሊዘጋ የቻለዉ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ የሚል እንጂ ሌላ በቂ ምክንያት ስላላቀረቡ እና ይህ ምክንያት ደግሞ በቂ ሆኖ ስላላገኘነዉ የተዘጋዉ መዝገብ ሊከፈት አይገባዉም በማለት ትዕዛዝ ሰጥቷል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበዉ በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነዉ።

የአሁን አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት በያዘዉ ቀጠሮ በችሎቱ ብቻ ሳይሆን አራት የተለያዩ መዝገቦች የነበሩ መሆኑ እየታወቀ መጋቢት 27 ቀን 2011 ዓ.ም የአመልካች ጠበቃ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ እንጂ ሌላ በቂ ምክንያት አላቀረቡም በማለት የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ። ምክንያቱም የሥር የሰበር ሰሚ ችሎት ሌላ ቀጠሮ መኖሩን ተቀብሎ እያለ ይህን ነባራዊ ሁኔታ፣ ከመከራከር መብትና የሕጉን ዓላማ አንጻር ከግንዛቤ ሳይገባ በቂ ምክንያት አልቀረበም በሚል መዝገቡን በመዝጋት የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ፣ መዝገቡ ተከፍቶ ክርክሩን ሰምቶ ዉሳኔ እንዲሰጥልኝ በማለት አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት ፣አመልካች መዝገቡ በተዘጋበት ቀን ከሌላ ቦታ ሁለት መዝገብ ቀጠሮ ያለዉ መሆኑን ገለጾ እያለ ያከራከረዉ ምክንያት በቂ አይደለም የተባለበትን አግባብ ለማጣራት ሲባል ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡ ትዕዛዝ የሰጠ ሲሆን፣ በ24/4/2012 ዓ.ም በሰጡት መልስ ከአመልካች ጋር በፍ/ቤት በ27/7/2011 ዓ.ም በነበረን ቀጠሮ አመልካች ራሳቸዉ የቀረቡ ሲሆኑ ጠበቃቸዉ ግን በቀኑ በነበረን ሶስት ቀጠሮዎች አልነበሩም፣ ስለዚህ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት በዚህ ጉዳይ የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ያልተፈጸመበት ስለሆነ እንዲጸናልኝ በማለት ተከራክሯል። የአሁን አመልካች የመልስ መልስ አቅርበዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተመለከተዉ ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸዉ የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንዲሁም የሰበር አቤቱታዉ ያስቀርባል ሲባል ከተያዘዉ ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለዉ መርምሮታል። እንደመረመርነዉ በአመልካች እና በተጠሪ መካከል በነበረዉ የባልና ሚስት የንብረት ክፍፍል ክርክር አመልካች የሥር ፍ/ቤት ዉሳኔ በመቃወም የሰበር አቤቱታ ለክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበዉ ችሎቱ ግራ ቀኙን ለመስማት በቀጠረዉ ቀነ ቀጠሮ የአመልካች ጠበቃ ከቀጠሮ በመቅረታቸዉ መዝገቡ የተዘጋ መሆኑን የግራ ቀኙ ክርክርና የችሎቱ የትዕዛዝ ግልባጭ ያሳያል። የአሁን ተጠሪ ካቀረቡት ክርክር መረዳት እንሚቻለዉ በተባለዉ ቀጠሮ አመልካች ራሳቸዉ እንደቀረቡና የአመልካች ጠበቃ በቀኑ በነበራቸዉ ሶስት ቀጠሮዎች ያልነበሩ መሆናቸዉን ገልጸዋል። የሥር የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰጠዉ ትዕዛዝ እንዳረጋገጠዉ አመልካች ጠበቃ በተያዘዉ ቀነ ቀጠሮ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ በማለት የተጠቀሰዉን

ፍሬ ነገር ከተቀበለ በኋላ ይህ በቂ ምክንያት ሊሆን አይችልም፤ አመልካች በቀጠሮዉ የቀሩበትን ሌላ በቂ ምክንያት አላቀረቡም በማለት ዉድቅ አድርጓል፡፡ ከክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ትዕዛዝ መረዳት እንደሚቻለዉ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ መኖሩ በቂ ምክንያት ሊሆን እንደማይችል ነዉ፡፡

እንደሚታወቀዉ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.73 መሰረት በአንድ ነገር ክስ ያቀረበ ሰዉ ክርክሩ እንዲሰማ በተወሰነ ቀን ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረ እንደሆነና ተከሳሹ ቀርቦ የተከሰሰበትን ነገር በሙሉ ወይም በከፍል ያመነ እንደሆነ ከሳሹ በሌለበትም ቢሆን ፍ/ቤቱ ተከሳሹ በሙሉ ወይም በከፊል ላመነዉ ጉዳይ የፍርድ ዉሳኔ ለመስጠት ይችላል፡፡ ከሳሹ የካደ እንደሆነ ግን መዝገቡን በመዝጋት ያሰናብተዋል በማለት ይደነግጋል፡፡ ይህ ድንጋጌ ደግሞ ለይግባኝ ጉዳይም ተፈጻሚነት እንዳለዉ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.32 [2] እና 74 [1] ድንጋጌ ይዘት መረዳት ይቻላል፡፡ በዚህ ረገድ ለሰበር ጉዳይ የተለየ የሥነ ሥርዓት ድንጋጌ እስከሌለ ድረስ ይህ የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ድንጋጌ ተፈጻሚነት ይኖረዋል ማለት ነዉ፡፡

በዚህ መሰረት ከፍ ሲል በተጠቀሰዉ የሕግ ድንጋጌ መሰረት ከሳሽ ክርክር በሚሰማበት ቀነ ቀጠሮ በመቅረቱ መዝገቡ የተዘጋ እንደሆነ፣ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [1] መሰረት መዝገቡ በተዘጋ በአንድ ወር ጊዜ ዉስጥ እንደገና ተከፍቶ ነገሩ እንዲታይለት መጠየቅ እንደሚችል እና ከሳሹ በቀዳሚዉ ቀነ ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረዉ በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት መሆኑን ፍ/ቤቱ የተረዳዉ እንደሆነ ስለ ኪሳራዉና ስለ ወጪዉ አከፋፈል ተስማሚ መስሎ የታየዉን ዉሳኔ ከሰጠ በኋላ የተዘጋዉ መዝገብ ተከፍቶ ነገሩ እንደገና እንዲቀጥል ትዕዛዝ መስጠትና የሚሰማበትን ቀጠሮ መወሰን እንደሚችል ተመልክቷል፡፡ ነገር ግን በዚህ ድንጋጌ "በቂ ሆኖ የሚገመት እክል" ምን እንደሆነ የሚጠቁም ነገር የለዉም፡፡

በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ የአሁን አመልካች የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ለመስማት በያዘዉ ቀነ ቀጠሮ ከችሎት ለመቅረት የቻለዉ የአመልካች ጠበቃ በቀጠሮዉ ቀን በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ስለነበረዉ መሆኑን የችሎቱ የትዕዛዝ ግልባጭ ያሳያል፡፡ የሥር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የአመልካች ጠበቃ በቀነ ቀጠሮዉ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ የነበረዉ መሆኑን አረጋግጦ ከተቀበለ በኋላ፣ ነገር ግን ይህ ምክንያት በቂ ሆኖ የሚገመት እክል አይደለም የሚል ድምዳሜ ላይ በመድረስ የተዘጋዉ መዝገብ መከፈት የለበትም ማለቱን መረዳት ተችሏል፡፡ ከፍ ሲል እንደተመለከተዉ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [2] ደንጋጌ መሰረት "በቂ ሆኖ የሚገመት እክል" ምን እንደሆነ የተመለከተ ባይሆንም አመልካች ቀጠሮ ለመቅረት የቻለዉ በምን ምክንያት እንደሆነ አጠቃላይ ሁኔታዉን መመርመር የሚያስፈልግ ሆኖ፣ አመልካች በራሱ ጉድለት ወይም ቸልተኛነት ቀጠሮዉን ሳይከታተል ቀርቶ ካልሆነ በስተቀር፣ ፍትሕ የማግኘትና የመከራከር መብት ከግምት በማስገባት አመልካችን የገጠመዉ እክል እንደ በቂ ምክንያት በመዉሰድ ለተጠሪ ተገቢ ኪሳራና ወጪ በማስከፈል፣ የተዘጋዉ መዝገብ ተከፍቶ ክርክሩ እንዲሰማ መድረጉ አግባብ ነዉ፡፡ በመሆኑም አመልካች ክርክሩን በጠበቃ ለማካሄድ ወስኖ በሕጉ አግባብ ተገቢዉን ዉክልና ሰጥቶ እያለ ጠበቃዉ ችሎት በሚሰጠዉ ቀነ ቀጠሮ ተገኝቶ አመልካችን ወክሎ ተገቢዉን ክርክር የማቅረብ ኃላፊነት ይኖርበታል፡፡ ነገር ግን ጠበቃ የተለያዩ

ደንበኞች ሊኖሩት ስለሚችል ፍ/ቤት በሚሰጠዉ ቀነ ቀጠሮ በተቻለ መጠን ለደንበኞቹ ተገቢዉን የጥብቅና አገልግሎት መስጠት በሚያስችለዉ አግባብ አጀንዳዉን አስማምቶ ቀጠሮ እንዲያዝለት ለፍ/ቤቱ ማመልከት ይጠበቅበታል። ይህም ሆኖ ቀጠሮ ተደራርቦበት በአንድ ጊዜ በተለያዩ ችሎቶች የሚቀርብበትን እድል በማዛባቱ ምክንያት የባለጉዳዩ መዝገብ ከፍ ሲል በተጠቀሰዉ የህጉ ድንጋጌ መሰረት ተዘግቶ እንደሆነ፣ አጠቃላይ የነገሩን ሁኔታ በመመርመር፣ የአመልካች የመከራከርና ፍትሕ የማግኘት መብት ታሳቢ በማድረግ መዝገቡ ተከፍቶ ክርክሩ እንዲሰማ ማድረጉ ተገቢ ነዉ።

ሲጠቃለል የአሁን አመልካች ራሱ በችሎት መገኘት በተጠሪ የተነገረ ቢሆንም ጠበቃዉ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ስለነበረዉና ባለመቅረቡ መዝገቡ የተዘጋ መሆኑን በፍሬ ነገር ደረጃ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት የተቀበለ እስከሆነ ድረስ፣ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [2] መሰረት መዝገቡ የተዘጋዉ "በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት መሆኑን" የሚያስገነዝብ ሆኖ ሳለ፣ የሥር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ይህ እክል በቂ ምክንያት አይደለም በማለት የተዘጋዉ መዝገብ ሊከፈት አይገባም በማለት የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለዉ ተወስኗል።

ዉሳኔ

1. የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.102019 በ21/9/2011 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የተዘጋዉ መዝገብ ሊከፍት አይገባም በማለት የሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሽሯል።
2. የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በፍርድ ሐተታዉ በተመለከተዉ አግባብ የአመልካች ጠበቃ ችሎቱ ክርክሩን ለመስማት በያዘዉ ቀነ ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረዉ "በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት" ስለሆነ የተዘጋዉ መዝገብ ተከፍቶ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ተገቢ ነዉ ያለዉን ዉሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.341 [1] መሰረት ተመልሶለታል።
3. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ ብለናል።
4. የአሁን አመልካች በዚህ ምክንያት በተጠሪ ላይ ለደረሰባቸዉ ወጪና ኪሳራ ብር 5000 [አምስት ሺህ] ለተጠሪ ሊከፍሉ ይገባል ብለናል።
5. ይህ ችሎት የካቲት 4 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠዉ የእግድ ትዕዛዝ በዚህ ዉሳኔ ተነስቷል። ይጻፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ/መ/ቁ. 191402

መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- የማነ ግርማይ ጠቅላላ ሥራ ተቋራጭ ኃ/የተ/የግል ማህበር ፡- ጠበቃ አውግቸው ክብረት ቀረበ

ተጠሪ፡- 1. ቻይና ሲ ኢ ኤም ሲ ኢንጂነሪንግ ኩባንያ ሊሚትድ ፡- ጠበቃ ሙሉጌታ በላይ ቀረቡ

2. ወጋገን ባንክ አ.ማ. ፡- ነ/ፈጅ በላይ ተህልቁ ቀረቡ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ፡፡

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው፡፡ የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በስር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ 1ኛ ተከሳሽ እና 2ኛ ተጠሪ 2ኛ ተከሳሽ ነበሩ፡፡ አመልካች ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥሮች 220837 እና 228090 ያቀረባቸው ክሶች ተጣምረው የታዩ ሲሆን ይዘቱም 1ኛ ተጠሪ በወልቃይት ስኳር ፋብሪካ የሲቪል ወርክ ሥራዎች ለመገንባት ባወጣው ጨረታ አመልካች አሸናፊ በመሆን ሚያዚያ 26 ቀን 2008 ዓ/ም የግንባታ ውል ተደርጓል፡፡ ለዚህም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ብር 20,800,000.00 እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ብር 28,801,383.62 ከ2ኛ ተጠሪ የተሠጠ በአመልካች ቀርቧል፡፡ 1ኛ ተጠሪ ግንባታው ዘግይቷል በሚል ጥቅምት 17 ቀን 2011 ዓ/ም ውሉን በመሠረዝ 2ኛ ተጠሪ በዋስትናው መሠረት እንዲፈጽምለትም ጠይቋል፡፡ ግንባታው የዘገየው አመልካች ባለሀብት ላይ በደረሠ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያትና በ1ኛ ተጠሪ ጥፋት በመሆኑ የሥምምነት ውል ማቋረጥ ተግባሩ ውድቅ እንዲደረግና የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠኝ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ትዕዛዝ እንዲሰጥ ዳኝነት ጠይቋል፡፡ 1ኛ ተጠሪ

የሠጠው መልስ ውሉ የተቋረጠው አመልካች በሥምምነቱ መሠረት ባለመፈጸሙ ነው፡፡ አመልካች ጥፋት ባይኖርበትም ውሉን የማቋረጥ በሕግ መብት አለን፡፡ ውሉ የችሮታ ጊዜን አይፈቅድም፡፡ ሁለቱም ዋስትናዎች ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ በመሆናቸው በፍርድ ቤት ክርክር የሚቀርብባቸውና የሚታገዱ አይደሉም፡፡ ስለዚህ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል፡፡ 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ አመልካች እግድ ካላሰጠ በስተቀር ክፍያውን ለ1ኛ ተጠሪ እንፈጽማለን ብሏል፡፡

የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን አከራክሮ ውሉ የግንባታ ውል በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3035 መሠረት አሠሪው ተቋራጩ አንዳችም ጥፋት ባያደርግም እንኳን የፈረመውን ውል ማፍረስ እንደሚችል ተደንግጓል፡፡ ለሥራ ተቋራጩ የሠጠው መብት ሌሎች የይገባኛል መብቶች/ጥቅሞች ካሉ ማቅረብ ነው፡፡ ስለዚህ ሕጉ ውሉን በተናጠል ማፍረስ ስለሚፈቅድ ውሉ መፍረሱ ተገቢ ነው፡፡ በፈረሰ ውል የችሮታ ጊዜ ሊጠየቅ አይችልም፡፡ ዋስትናዎቹም በፍ/ሕ/ቁ. 1925(1) መሠረት ያለ ቅድመ ሁኔታ የተደረጉ በመሆኑ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ከመክፈል የሚያስቀር የሕግ ሆነ የውል ግዴታ የለም በማለት ክሱን ውድቅ በማድረግ ወስኗል፡፡ አመልካች ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበው ቅሬታ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ተሠርዟል፡፡

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ባደረግነው የግንባታ ውል መሠረት ዝቀተኛ አፈጻጸም ነው ያለን ወይስ አይደለም የሚለውን እና ውሉ ቢቋረጥ እንኳን የምንጠይቀውን የተለያዩ ክፍያዎች መጠየቅ የምንችለው በሥምምነታችን መሠረት በግልግል ጉባዔ ሆኖ እያለ የግንባታ ውሉን አስመልክቶ በፍርድ ቤት ውሳኔ መስጠቱ ተገቢ አይደለም፡፡ ጉዳዩ ለግልግል ቀርቦ ውሳኔ እስኪያገኝ ድረስም በዋስትናው የተያዘው ብር 48,300,000.00 ገንዘብ ታግዶ እንዲቆይ ትዕዛዝ ሊሠጥ ይገባል የሚል ነው፡፡ የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን መርምሮ በውላቸው አለመግባባት የሚፈታው በግልግል ጉባዔ እንደሆነ ተመልክቶ እያለ ይህ ታልፎ ውሉ ተቋርጧል፤ በዋስትና የተያዘው ገንዘብም ለ1ኛ ተጠሪ ይከፈል መባሉ ተገቢ መሆን አለመሆኑን ለማጣራት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርብ በማዘዙ 1ኛ ተጠሪ ያቀረበው መልስ የአመልካች የሠበር አቤቱታ በዋነኛነት መሠረት ያደረገው እግድ እንዲሰጥ ሲሆን የእግድ ጥያቄ የሚቀርበው ዋና ክርክር ወይም ክስ ኖሮ ክርክሩ በፍርድ ቤት እስኪወሰን ድረስ ለጊዜው የሚሰጥ ትዕዛዝ ነው፡፡ ዋና ክርክር በሌለበት ገና ለገና ጉዳዩ በግልግል እስኪታይ ድረስ እግድ ይሰጥልኝ ብሎ ዳኝነት መጠየቅ በሕግ ያልተፈቀደ ነው፡፡ በሥር ፍርድ ቤትም ያልተነሳ ክርክር ነው፡፡ ክሱን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ እየቻለና የእግድ ጥያቄውን በዚሁ ማቅረብ እየተቻለ ሆነ ብሎ ሥልጣን ለሌለው ፍርድ ቤት ክስ አቅርቧል፡፡ አመልካች ክስ ሲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ሥልጣን የለውም በማለት የተከራከረን ሲሆን አመልካች ፍርድ ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት ክርክር አቅርቧል፡፡ ይህም በውሉ መሠረት ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የሚችለውን መብቱን እንደተወ ይቆጠራል፡፡ ማንም ሠው በጥፋቱ ተጠቃሚ ሊሆን አይችልም፡፡ ውሉን ማቋረጥ መብት አለን፡፡ ዋስትናውም ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈል በመሆኑ እግድ ሊቀርብበት አይገባም በማለት

ተከራክሯል፡፡ 2ኛ ተጠሪ ለሠበር አቤቱታው መልስ ባያቀርብም በዚህ ችሎት በነበረው የእግድ ክርክር ላይ ቀርቦ የዋስትናው ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፈል እግድ ስለተሠጠበት እንጂ አንከፍልም አላልንም በማለት ክርክር አቅርቧል፡፡ አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል፡፡

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ፍርድ ቤት የግንባታ ውሉን አስመልክቶ ክርክር ለማድረግ ሥልጣን አለው ወይስ የለውም? የዋስትና ገንዘቡ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፈል እግድ እንዲሰጥ ዳኝነት መቅረቡ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን የተከለተ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል፡፡

የመጀመሪያውን ጭብጥ እንደመረመርነው አመልካች ያቀረበው ክስ 1ኛ ተጠሪ በወልቃይት ስኳር ፋብሪካ የሲቪል ወርክ ሥራዎች ለመገንባት ባወጣው ጨረታ አመልካች አሸናፊ በመሆን ሚያዚያ 26 ቀን 2008 ዓ/ም የግንባታ ውል ተደርጓል፡፡ ለዚህም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ብር 20,800,000.00 እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ብር 28,801,383.62 ከ2ኛ ተጠሪ የተሠጠ በአመልካች ቀርቧል፡፡ 1ኛ ተጠሪ ግንባታው ዘግይቷል በሚል ጥቅምት 17 ቀን 2011 ዓ/ም ውሉን በመሠረዝ 2ኛ ተጠሪ በዋስትናው መሠረት እንዲፈጽምለትም ጠይቋል፡፡ ግንባታው የዘገየው አመልካች ባለሀብት ላይ በደረሠ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያትና በ1ኛ ተጠሪ ጥፋት በመሆኑ የሥምምነት ውል ማቋረጥ ተግባሩ ውድቅ እንዲደረግና የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠኝ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ትዕዛዝ እንዲሰጥ ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ ውሉ የተቋረጠው አመልካች በሥምምነቱ መሠረት ባለመፈጸሙ ነው፡፡ አመልካች ጥፋት ባይኖርበትም ውሉን የማቋረጥ በሕግ መብት አለን፡፡ ውሉ የችሮታ ጊዜን አይፈቅድም፡፡ ሁለቱም ዋስትናዎች ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ በመሆናቸው በፍርድ ቤት ክርክር የሚቀርብባቸውና የሚታገዱ አይደሉም፡፡ ስለዚህ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል፡፡ 2ኛ ተጠሪም አመልካች እግድ ካላሰጠ በስተቀር ክፍያውን ለ1ኛ ተጠሪ እንፈጽማለን ብሏል፡፡ የሥር ፍርድ ቤቶች ውሉ የግንባታ ውል በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3035 መሠረት አሠሪው ተቋራጩ አንዳችም ጥፋት ባያደርግም እንኳን የፈረመውን ውል ማፍረስ እንደሚችል ተደንግጓል፡፡ ለሥራ ተቋራጩ የሠጠው መብት ሌሎች የይገባኛል መብቶች/ጥቅሞች ካሉ ማቅረብ ነው፡፡ ስለዚህ ሕጉ ውሉን በተናጠል ማፍረስ ስለሚፈቅድ ውሉ መፍረሱ ተገቢ ነው፡፡ በፈረሰ ውል የችሮታ ጊዜ ሊጠየቅ አይችልም፡፡ ዋስትናዎቹም በፍ/ሕ/ቁ. 1925(1) መሠረት ያለ ቅድመ ሁኔታ የተደረጉ በመሆኑ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ከመክፈል የሚያስቀር የሕግ ሆነ የውል ግዴታ የለም በማለት ክሱን ውድቅ አድርገዋል፡፡

የአመልካች የሠበር አቤቱታ የተመሠረተው በግንባታው ውል መሠረት የሚጠየቁ ክፍያዎችን ለመጠየቅ በውላችን መሠረት አለመግባባት የሚፈታው በግልግል ጉባዔ በመሆኑ ግንባታ ውሉን አስመልክቶ

የተሠጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም እንዲሁም ክሱን ለግልግል ጉባዔ እስክናቀርብ ድረስ 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ 48,300,000.00 ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ታግዶ ሊቆይ ይገባል የሚል ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ ክሱን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ እየቻለና የእግድ ጥያቄውን በዚሁ ማቅረብ እየተቻለ ሆነ ብሎ ሥልጣን ለሌለው ፍርድ ቤት ክስ አቅርቧል፡፡ አመልካች ክስ ሲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ሥልጣን የለውም በማለት የተከራከርን ሲሆን አመልካች ፍርድ ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት ክርክር አቅርቧል፡፡ ይህም በውሉ መሠረት ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የሚችለውን መብቱን እንደተወ ይቆጠራል፡፡ ማንም ሠው በጥፋቱ ተጠቃሚ ሊሆን አይችልም በማለት ተከራክሯል፡፡

አመልካች ሆነ 1ኛ ተጠሪ በዚህ ችሎት ባደረጉት ክርክር የግንባታ ውሉ አስመልክቶ ያለመግባባት ካለ የሚፈታው በግልግል ጉባዔ ስለመሆኑ መስማማታቸውን ግራ ቀኙ ተማምነዋል፡፡ የዳኝነት ሥልጣን በመርሕ ደረጃ የሚወሰነው በሕግ ቢሆንም ተዋዋዮች በሕግ በተፈቀደው አግባብ አለመግባባት የሚታይበትን የዳኝነት አካል የመምረጥ መብት አላቸው፡፡ ሰዎች በመካከላቸዉ ከፈጠሩት ሕጋዊ ተግባራት በመነጨ ወይም ከዚህ ጋር በተያያዘ ለወደፊት በመካከላቸዉ የሚፈጠረዉን አለመግባባት ወይም ተፈጥሮ ያለዉን አለመግባባት ከመደበኛ ፍርድ ቤት ዉጭ በግልግል ዳኝነት በኩል ለመፍታት የመዋዋል ነጻነታቸዉን በመጠቀም መስማማት እንደሚችሉ የፍ/ሕ/ቁ. 3328 እና የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(1) ያስረዳሉ፡፡ የግልግል ዳኝነት ሥምምነት በጽሁፍ በተዋዋሉት በዋናዉ ዉላቸዉ በሚያደርጉት የግልግል ዳኝነት ስምምነት ቃል (Arbitration Clause) ወይም አስቀድሞ በመካከላቸዉ ተከስቶ ያለዉን አለመግባባት በግልግል ዳኝነት ለመፍታት ራሱን በቻለ የጽሁፍ የግልግል ዳኝነት ስምምነት (Arbitral Submission) ሊመለከት ይቻላል፡፡

ተዋዋዮች በውል አለመግባባቱ የሚታይበትን ሥርዓት ከወሰኑ ውል በፍ/ሕ/ቁ. 1731(1) እንደተመለከተው በተዋዋዮች መካከል እንደ ሕግ አስገዳጅ በመሆኑ በወሰኑት የዳኝነት አካል የመዳኘት ግዴታ ይጥልባቸዋል፡፡ በግልግል ዳኝነት ሊታይ የሚገባው ክስ ፍርድ ቤት ከቀረበ ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት ሥልጣን የለሌው ስለመሆኑ ውላቸውን መሠረት በማድረግ ተከራካሪዎች ወይም ፍርድ ቤቱም በግልግል እንዲታይ ሥምምነት መኖሩን ካወቀ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 9(2) መሠረት በማናቸውም የክርክሩ ደረጃ ሊያነሳው ይችላል፡፡ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን የማይኖረው በሕግ መሠረት ይሁን በተዋዋዮች የግልግል ዳኝነት ጉባዔን መምረጥ ውጤቱ ተመሳሳይ ነው፡፡ ተዋዋዮች በግልግል ዳኝነት ጉባዔ ሊታይ የሚገባን ጉዳይ ፍርድ ቤት ካቀረቡ በኋላ መልሰው ጉዳዩን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የማይችሉት በሁለትዮሽ የኢንቨስትመንት ሥምምነቶች (Bilateral Investment Treaties) ሁለት አማራጮች የያዙ ድንጋጌዎች (fork in the road provisions) ሲኖሩ ነው፡፡ መርሑ ተዋዋዮች አለመግባባትን በዓለም አቀፍ የግልግል ጉባዔ ሆነ በሀገራቱ ፍርድ ቤት እንዲታይ ሥምምነት ሲያደርጉ እና በመጀመሪያ በፍርድ ቤት ከታየ ሥምምነታቸውን መሠረት አድርገው ለሁለተኛ ጊዜ በዓለም አቀፍ

የግልግል ጉባዔ እንዲታይ ክስ ከማቅረብ የሚከለክል ነው። ይሕም በሥምምነቱ ጉዳዩ በሀገሪቱ ፍርድ ቤት ሆነ በግልግል ጉባዔ እንዲታይ አማራጭ የሚሰጥ መሆኑን መሠረት ያደረገ ነው። በዚህ አግባብ አማራጭ ሥምምነት ከሌለ ጉዳዮች ከፍርድ ቤት ውጭ እንዲታዩ ካስፈለገበት ዓላማ አንዱ የፍርድ ሂደት ቅልጥፍና (efficiency) ለመጨመር በመሆኑ ተዋዋዮች ጉዳዩ በግልግል ጉባዔ እንዲታይ ከተስማሙ በኋላ ሊተው እንደሚችል መብት (waivable right) ተቆጥሮ ክሱን በፍርድ ቤት ካቀረቡት ለግልግል ጉባዔ የማቅረብ መብታቸውን እንደተውት የሚቆጠርና ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን የሚሰጠው አይደለም። ሥለሆነም ጉዳያቸው በግልግል ዳኝነት ያደረጉትን የፅሑፍ ስምምነት በተመሣሣይ የፅሁፍ ምምነት አድርገው እስካላሻሻሉት ድረስ የዳኝነት ሥልጣን በተከራካሪዎች የክርክር አቀራረብ ሆነ ክርክሩ በደረሰበት ደረጃ ምክንያት የሚወሰን አይደለም። በግንባታ ውል አለመግባባት ላይ ዳኝነት ለመስጠት ሥልጣን ያለው የግልግል ጉባዔ በመሆኑ የሥር ፍርድ ቤቶች አመልካች የግንባታ ውል ማቋረጥ ተግባር ውድቅ ተደርጎ ውሉን የሚፈጽምበት የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠው የጠየቀውን ዳኝነት በሥረ-ነገሩ አከራክረው መወሰናቸው ሥልጣን ሳይኖራቸው የተሠጠና መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ወደ ሁለተኛው ጭብጥ ስንመለስ አመልካች በሠበር አቤቱታው ለግልግል ጉባዔ የሚገባውን ክፍያዎች በተመለከተ ክስ እስከምናቀርብ ድረስ ዋስትናዎች እንዳይከፈሉ ታግዶ እንዲቆይ ሊደረግ ይገባል ያለ በመሆኑ ለክርክሩ አወሳሰን ዋናው ጭብጥ ክስ ባልቀረበበት ሁኔታ የእግድ ጥያቄ ሊቀርብ ይችላልን? ዋስትናዎቹ ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ መሆናቸው ሲታይ እግድ ሊሰጥባቸው ይችላል ወይስ አይችልም? የሚለውን መመርመር ያስፈልጋል። በዚህ ረገድ 1ኛ ተጠሪ የሚከራከረው የእግድ ጥያቄ የሚቀርበው ዋና ክርክር ወይም ክስ ኖሮ ክርክሩ በፍርድ ቤት እስኪወሰን ድረስ ለጊዜው የሚሰጥ ትዕዛዝ ነው። ዋና ክርክር በሌለበት ገና ለገና ጉዳዩ በግልግል እስኪታይ ድረስ እግድ ይሰጥልኝ ብሎ ዳኝነት መጠየቅ በሕግ ያልተፈቀደ ነው በማለት ነው።

እግድ በሠው የንብረት መብት አጠቃቀም ላይ ገደብ የሚፈጥር ነው። በኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 40(1) ላይ ጥበቃ የተደረገለት ንብረት መብት ላይ ገደብ ለማድረግ ደግሞ በሕግ በግልጽ በተመለከተ፣ ውስን ጉዳይና አፈጻጸሙም መብቱን መልሶ የመውሰድ ያህል ውጤት በማይፈጥር ሁኔታ ውስጥ ብቻ ሊሆን ይገባል የሚለው ስለሠብዓዊ መብት ጥበቃ የተደረጉ የሥምምነት ድንጋጌዎች ሆነ በሕገ-መንግሥቱ ውስጥ የተቀረጸ የሕግ መርሕ ነው። በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 151 መሠረት ከፍርድ በፊት ንብረት ተከብሮ እንዲቆይ (attachment) የሚደረግበትን ሥርዓትና ሁኔታ የሚመለከተው ሆነ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 154 መሠረት ነገሩ በፍርድ እስኪወሰን ወይም ሌላ ትዕዛዝ እስኪሰጥ ድረስ ንብረቱ እንዳለ እንዲቆይ፣ ከመጥፋት እንዲድን ወይም እንዳይበላሽ፣ ለሌላ ሰዉ ተላልፎ እንዳይሰጥ፣ ወደ ሌላ ስፍራ እንዳይዛወር ወይም እንዳይባክን የእግድ ትዕዛዝ የተጠየቀው ለጥያቄው መሠረት የሆነው ክስ

ቀርቦ ከሆነ እግድ መስጠቱ የተከሳሹ ወገን የንብረት መብት አጠቃቀም ላይ የሚያስከትለውን ውጤት በመረዳት በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነው፡፡

የእግድ ትዕዛዝ በመርሕ ደረጃ የቀረበ ክስን መሠረት ያደረገ እና በሥነ-ሥርዓት ሕጉ አግባብ በተመለከቱት መስፈርቶች የሚሰጥ ነው፡፡ ዓላማው ደግሞ ክሱ ያለ ውጤት እንዳይቀርና ፍርድ በሚሰጥበት ጊዜም የሚፈጸምበት ንብረት እንዲኖርና ዜጎች መብታቸውን ማስከበር የሚችሉበትን ዕድል የሚፈጥርና በሂደቱም ፍርድ ቤቶች ላይ ያላቸውን እምነት የሚጨምር ነው፡፡ በመሆኑም ሠዎች ክስ ከማቅረባቸው በፊት ነገር ግን በክስ ዝግጅት ላይ እያሉ ተከሳሽ የሚሆነው ወገን ጉዳዩን በመረዳት ክስ ሲቀርብ ክሱ ውጤት እንዳይኖረው በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 154(ለ) እንደተመለከተው ተግባሮችን እየፈጸመ ከሆነ፤ ተግባሩን ለመከላከል ሥነ-ሥርዓት ሕጉ የተቀረጸበትን ዓላማ እንዳይሳካ ያደርገዋል፡፡ ነገር ግን እግዱ እንዲሰጥ የተጠየቀው ክስ ሳይቀርብ ከሆነ ተከሳሽ የሚሆነው ወገን ላይ ያልተገባ የመብት ገደብ እንዳይደረግበት፤ ጊዜያዊ እግድ የሚጠይቀው ወገን ክስ ለማቅረብ ዝግጅት ላይ እንዳለ፣ የክስ ዝግጅቱ ተጨማሪ ጊዜ ያስፈለገበትን ምክንያት፣ ክሱ እስኪቀርብ ድረስ የእግድ ትዕዛዙ ባይሰጥ የሚያስከትለው ጉዳት ማሳየት ያለበት ሲሆን ፍርድ ቤቱም ክሱን ለማቅረብ የሚያስፈልገውን ምክንያታዊ ጊዜ ድረስ ብቻ በጊዜ ገደብ የተገደበ የእግድ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል፡፡

አመልካች እንዲሰጥ የጠየቀው የዋስትና ክፍያ የእግድ ትዕዛዝን እንደተመለከትነው በግልግል ጉባዔ ክፍያ እንዲከፈለው የሚያቀርበው ክስ ካለ ለምን እስካሁን እንዳላቀረበ፣ ክስ ለማቅረብ እያደረገ ያለው ዝግጅትና የክስ ዝግጅቱ በዚህ ጊዜ ሂደት ሁሉ ያልተጠናቀቀበትን ምክንያት ላይ ክርክር ያላቀረበና ያላስረዳ በመሆኑ የእግድ ትዕዛዝ እንዲሰጥ ያቀረበው ጥያቄ የሕጉን መስፈርት ያላሟላ ስለሆነ አልተቀበልነውም፡፡ በሌላ በኩል አመልካች የእግድ ትእዛዝ እንዲሰጠው የሚጠይቀው ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈል የዋስትና ክፍያን (irrevocable and unconditional bank bond guarantee) ነው፡፡ የገንዘብ ግዴታ/ዋስትና ሠነድ የፋይናንስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 648/2001 አንቀጽ 2(20) ጨምሮ በተለያዩ ሕጎች የፋይናንስ ቃል ኪዳን ወይም የፋይናንስ ግዴታን ለመፈጸም የሚሰጥ ወይም የሚያዝ ማንኛውም ሠነድ ሲሆን የግምጃ ቤት ሠነድን፣ የተስፋ ሠነድን እና ቦንድን ይጨምራል ተብሎ ትርጉም ተሰጥቶታል፡፡ ዋስትናው የተሠጠው ያለቅድመ ሁኔታ በመሆኑ የሚፈጸመውም በውሉ አግባብ ያለ ማናቸውም ቅድመ ሁኔታ መሆን ይገባዋል፡፡ ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈለን ዋስትና ክስ ስለሚቀርብ የሚታገድ ከሆነ የውሉን ባሕሪ የሚቀይረው ስለሚሆን ሕጉ ሆነ ተዋዋዮች ያሰቡትን ዓላማ ማሳካት አይችልም፡፡ ሥለሆነም ያለቅድመ ሁኔታ ለመክፈል በአመልካችና በተጠሪዎች መካከል የተገባውን የዋስትና ግዴታ ውል 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል እንዲታገድለት ያቀረበው ጥያቄ ሕጋዊ ባለመሆኑ የሥር ፍርድ ቤቶች ጥያቄውን ውድቅ ማድረጋቸው ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብለናል፡፡

ውሳኔ

1. የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 186987 የካቲት 13 ቀን 2012 ዓ/ም እና የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 228090 ሕዳር 16 ቀን 2012 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሻሽሏል፡፡

2. አመልካች የግንባታ ውል ማቋረጥ ተግባር ውድቅ ተደርጎ ውሉን የሚፈጽምበት የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠው የጠየቀውን ዳኝነት በሥረ-ነገሩ መወሰኑ ሥልጣን ሳይኖራቸው የተሠጠ በመሆኑ ተሽሯል፡፡

3. የዋስትና ክፍያ ሊታገድ አይገባም ተብሎ የተሠጠው ውሳኔ በውጤት ደረጃ ጸንቷል፡፡

4. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡

ትዕዛዝ

- የውሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ፡፡
- የካቲት 20 እና ሚያዚያ 08 ቀን 2012 ዓ/ም የተሠጠው እግድ ተነስቷል፡፡ ይጻፍ
- መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 193312

የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ኑረዲን ከድር

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች- 1. አቶ ጉዑሽ ካሳ

2. አቶ ዳንኤል ጸጋዬ

ተጠሪ- አቶ ሲሳይ ታረቀኝ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ አንድ ክስ በድጋሚ የቀረበ ነዉ ሊባል የሚችልበትን ሁኔታ የሚመለከት ነዉ፡፡ ክርክሩ በተጀመረበት በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ከሳሽ ሲሆን አመልካቾች ደግሞ ተከሳሾች በመሆን ተከራክሯል፡፡

የተጠሪ ክስ ይዘትም ተከሳሾች ባለአክሲዮኖች የሆኑበት ጂድጂ የኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር የሚባል ኩባኒያ በህዳሴ ግድብ ዉስጥ የምንጣሮ ስራ ለመስራት ከብረታ ብረት ኢንጅነሪንግ ኮርፖሬሽን ጋር ዉል የፈጸመ ሲሆን ከሳሽ እና ሌሎች ጓደኞቼ ደግሞ የምንጣሮ ስራዉን ለመስራት ከኩባኒያዉ የንዑስ ተቋራጭነት ዉል ፈጽመን ስራዉን የሰራን ቢሆንም ኩባኒያዉ የሰራንበትን ገንዘብ ሊከፍለን ፍቃደኛ ባለመሆኑ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ አቅርበን ብር 21,362,40.00 ከታህሳስ 21 ቀን 2010 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ ወለድ ጋር እንዲከፍል ተወስኗል፡፡ ይሁንና ኩባኒያዉ በዉሳኔዉ መሠረት ገንዘቡን ባለመክፈሉ የአፈፃፀም ክስ ያቀረብን ቢሆንም 1ኛ ተከሳሽ (1ኛ አመልካች) ኩባኒያዉ ምንም ዓይነት ገንዘብ የሌለዉ እና በምንጣሮ ስራዉ የተከፈለዉ ገንዘብ ያለመኖሩን ለፍርድ ቤቱ ገልጸዋል፡፡ ይሁንና ከ2006 ዓ.ም ጀምሮ ኩባኒያዉ ብር 22,408,085 የተከፈለዉ መሆኑንና ለተከሳሾችም ከ02/08/2006 ዓ.ም እስከ 19/10/2007 ዓ.ም ባለዉ ጊዜ ዉስጥ በአጠቃላይ ብር 16,420,383.00 ለተከሳሾች የተከፈለ መሆኑ ተረጋግጧል፡፡ ተከሳሾች የኩባኒያዉን ትርፍ የተከፋፈሉት በንግድ ህጉ አግባብ ኩባኒያዉ ትርፍ ማግኘቱ በኦዲተር ሳይረጋገጥ መሆኑ

ክፍፍሉን ህገ ወጥ የሚያደርገዉ ሲሆን ተከሳሾች ይህን በማድረግ ከሳሽ በፍርድ ባገኙሁት መብት እንዳልጠቀም ምክንያት በመሆናቸዉ ወለዱን ጨምሮ ከተወሰነዉ ብር 2,811,436.48 ዉስጥ የእኔን ድርሻ ብር 702,859.12 ክሱ ከቀረበበት ጀምሮ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍሉ ይወሰንልኝ የሚል ነዉ፡፡

አመልካቾች ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነዉ የሚል የመጀመሪያ መቃወሚያ በማስቀደም የተለያዩ የፍሬ ነገር ክርክሮችን አቅርበዉ የተከራከሩ ሲሆን፣ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነዉ በሚል ላቀረቡት የመጀመሪያ መቃወሚያ መሠረት ያደረጉትም ከሳሽ ከሌሎች ከሳሾች ጋር አብሮ በመሆን በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 161772 በጂዲጂ የኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ ያቀረቡት ክስ የመጨረሻ ፍርድ የተሰጠዉ በመሆኑ በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ዳኝነት ማቅረብ አይችልም የሚል ነዉ፡፡

ጉዳዩ በመጀመሪያ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበዉን ክርክር ከሰማ በኋላ ከሳሽ ከሌሎች ጋር በመሆን ክስ መስርተዉ ከኩባኒያዉ ጋር ባደረጉት የንዑስ ኮንትራት ዉል መሠረት ብር 2136240.00 እንዲከፈላቸዉ ተወስኗል፤ ፍርዱ ባለመፈጸሙ ምክንያት በአፈ/መ/ቁጥር 205193 አቅርበዉ ከሳሾች የአፈፃፀም ተከሳሽን ንብረት ወይም ገንዘብ አጣርተዉ ሲያቀርቡ አፈፃፀሙ የሚቀጥል መሆኑን ጠቅሶ ፍርድ ቤቱ መዝገቡን መዝጋቱ መረጋገጡን፤ ይህ ከሆነ በኋላ የኩባኒያዉ ወራሾች በሆኑት ተከሳሾች ላይ ከሳሽ ያቀረበዉ ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 መሠረት በድጋሚ የቀረበ ነዉ በማለት ክሱን ዉድቅ በማድረግ ወስኗል፡፡ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተዉ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በበኩሉ ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ቀደም ሲል በመ/ቁጥር 161772 በሆነዉ መዝገብ ጂዲጂ ኮንስትራክሽን ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላቀረቡት ክስ ዉልን መሠረት ያደረገዉ ሲሆን በመ/ቁጥር 210891 በአሁን አመልካቾች ላይ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ ደግሞ አመልካቾች የማህበሩን ገንዘብ ወደ እራሳቸዉ በማዛወራቸዉ የተወሰነላቸዉ ገንዘብ እንዳይፈጸምላቸዉ በማድረግ ጉዳት አድርሰዋል የሚል ያላግባብ መበልጸግን የሚመለከት በመሆኑ በድጋሚ የቀረበ ነዉ ለማለት አይቻልም በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤቱን ዉሳኔ በመሻር ወስኗል፡፡

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበዉም በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ሲሆን፣ አመልካቾች በጠበቃቸዉ አማካይነት ሐምሌ 22 ቀን 2012 ዓ.ም አዘጋጅተዉ ባቀረቡት አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠዉ ዉሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ የሚሉባቸዉን ምክንያቶች በመዘርዘር ታርሞ እንዲወሰንላቸዉ ዳኝነት የጠየቁ ሲሆን፣ የአቤቱታቸዉ መሠረታዊ ይዘትም በአጭሩ የአሁን ተጠሪ አስቀድመዉ መርጠዉ እና ወስነዉ አመልካቾችን መክሰስ ሲችሉ ሆን ብለዉ ትተዉ ጂዲጂ ኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ በመ/ቁጥር 161770 ላይ ዳኝነት ጠይቀዉ ተወስኖላቸዉ የኩባኒያዉን ንብረት ባገኙ ጊዜ መዝገቡን ማንቀሳቀስ እንዲችሉ መብት ተጠብቆላቸዉ

እያለ በአመልካቾች ላይ ያቀረቡት ክስ በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ሆኖ እያለ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ክሱ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በሚል የሰጠዉ ዉሳኔ ክስ በድጋሚ እንዳይቀርብ የሚከለክለዉን የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉን ዓይነተኛ ዓላማ ያገናዘበ አይደለም የሚል ነዉ፡፡

የሰበር አቤቱታዉ በአጣሪ ችሎት ተመርምሮም ተጠሪ ያቀረቡት የመጀመሪያ መቃወሚያ ተቀባይነት የማግኘቱን አግባብነት ከፍ/ብ/ህጉ አንቀጽ 5 አንፃር ለማጣራት ሲባል ለሰበር ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ በተደረገላቸዉ ጥሪ መሠረት ህዳር 23 ቀን 2013 ዓ.ም በተፃፈ መልስ በስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የቀረቡት ሁለቱ ክሶች የተለያዩ በመሆናቸዉ ክሱ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በማለት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠ ዉሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት አለመሆኑን ጠቅሰዉ ጸንቶ እንዲወሰንላቸዉ ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡ አመልካቾች ባቀረቡት የመልስ መልስ አቤቱታቸዉን በማጠናከር ተከራክረዋል፡፡

ከስር ጀምሮ የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት በአጭሩ ከላይ የተገለጸዉን ሲመስል ይህ ችሎትም መዝገቡን ለማስቀረብ በሰበር አጣሪ ችሎት የተያዘዉን ጭብጥ ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸዉ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለዉ መርምሮታል፡፡ እንደመረመረዉም ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ጂዲጂ ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ ባቀረቡት ክስ ከማህበሩ ጋር ባደረጉት የምንጣሮ ስራ ዉል መሠረት ለሰሩት ስራ ያልተከፈላቸዉ ገንዘብ መኖሩን ጠቅሰዉ ዳኝነት መጠየቃቸዉን ተከትሎ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት 15ኛ ፍትሐብሔር ችሎት ጉዳዩን በመ/ቁጥር 161772 ላይ አስተናግዶ ከታህሳስ 21 ቀን 2007 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ ወለድ ጋር ብር 2136240.00 እንዲከፈላቸዉ መወሰኑንና ማህበሩ እንደ ፍርዱ ባለመፈጸሙ ምክንያትም የአፈፃፀም ክስ ቀርቦበት ማህበሩ ገንዘብ እንደሌለዉ በመረጋገጡ ምክንያት ተጠሪን ጨምሮ በፍርዱ መብት ያገኙት ሌሎች ሰዎች ማህበሩ ገንዘብ ሲያገኝ የማንቀሳቀስ መብታቸዉ ተጠብቆ የአፈፃፀም መዝገቡ ለጊዜዉ እንዲዘጋ ስለመደረጉ የግራ ቀኝ ክርክር እና የስር ፍርድ ቤቶች ዉሳኔ ይዘት ያሳያል፡፡ ተጠሪ ለዚህ የሰበር አቤቱታ ምክንያት በሆነዉ ክስ ለጠየቁት ዳኝነት መሠረት ያደረጉት አመልካቾች የጂዲጂ ኃላ/የተወ/የግል ማህበር ባለአክሲዮኖች በተለይም 1ኛ አመልካች የማህበሩ ስራ አስኪያጅ በመሆን የማህበሩን ስራ ባልተገባ መንገድ በመምራት ማህበሩ ትርፍ ማግኘቱ ሳይረጋገጥ ለማህበሩ የተከፈለዉን ገንዘብ የንግድ ህጉ ከሚፈቅደዉ ዉጪ ያላግባብ ተከፋፍለዉ ማህበሩ ገንዘብ እንዳይኖረዉ በማድረግ ተጠሪ በማህበሩ ላይ ያስፈረደዉን ገንዘብ እንዳያገኝ ምክንያት መሆናቸዉን ስለመሆኑ ለመገንዘብ ተችሏል፡፡ እንግዲህ የተጠሪ ክስ ይዘት ይህ ከሆነ ቀደም ሲል በማህበሩ ላይ በቀረበዉ ክስ መነሻነት የተሰጠ ዉሳኔ ተጠሪ በአመልካቾች ላይ ያቀረበዉን ክስ በድጋሚ የቀረበ ነዉ የሚያስብለዉ መሆን ያለመሆኑ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻዉ መሠረታዊ ጭብጥ ይሆናል፡፡

በመሠረቱ የፍትሐብሔር የክርክር አመራር ሥርዓት ዓይነተኛ ዓላማ የክርክርን ሂደት ለማቀላጠፍና አንድ ደረጃ ላይ ሲደርስ መቋጫ ለማበጀት መሆኑ ይታወቃል፡፡ ይህን ዓላማ ለማሳካት ከተደነገጉት የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ጽንሰ ሃሳቦች ዉስጥ አንዱ የመጨረሻ ፍርድ ያገኙ ጉዳዮች (Res judicata) የሚለዉ ጽንሰ ሃሳብ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጋችን አንቀጽ 5 ላይ በግልጽ ተመልክቷል፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 ድንጋጌ መሠረት ማንኛዉም ፍርድ ቤት ወይም በህግ የዳኝነት ስልጣን የተሰጠዉ አካል ክርክሩን ተቀብሎ የመጨረሻ ዉሳኔ ከሰጠ በኂላ ቀድሞ በፍርድ የተወሰነዉ ክርክር ሥረ ነገርና የተያዘዉ ጭብጥ አንድ ዓይነት ከሆነ በክርክሩ ላይ የነበሩት ወይም ከተከራካሪ መብት ያገኙት 3ኛ ወገኖች በዚያዉ ነገር ላይ ሁለተኛ ክስ ወይም ማናቸዉም ዓይነት ሌላ ክርክር ሊቀርብባቸዉ አይችልም፡፡ አንድ ጉዳይ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ነዉ ለማለት መረጋገጥ ካለባቸዉ ሁኔታዎች ዉስጥ ቀደም ሲል ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የነበሩ ጉዳዮች በድጋሚ በቀረበዉ ክስም ላይ በቀጥታ የፍሬ ነገር ጭብጥ ሆነዉ መቅረባቸዉ፣ ቀደም ሲል የነበረዉን ክርክር አሁን በክርክር ተሳታፊ በሆኑ ወገኖች ወይም ከእነሱ መብት በተላለፈላቸዉ ወገኖች መሆኑንና እነዚህ ጉዳዮችም ቀደም ሲል በተካሄደዉ ሙግት የመጨረሻ ዉሳኔ ያረፈባቸዉ መሆኑን ስለመሆኑ ከድንጋጌዉ መገንዘብ የሚቻል ሲሆን ይህ ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 28522፣ 36780 እና በሌሎች መዛግብት ላይ የሰጣቸዉ የህግ ትርጉሞችም ይህንኑ የሚያስገነዝቡ ናቸዉ፡፡ ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የሚለዉ ሐረግ አጠቃላይ ይዘቱ ሲታይም በመጀመሪያዉ ክርክር ላይ በአንደኛዉ ወገን ተጠይቆ በሌላኛዉ ወገን የተካደ ወይም በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ የተካደ እና በዚህ ጉዳይ ላይም ዉሳኔ የተሰጠበት ወይም ሊሰጥበት ይገባ የነበረ መሆኑንም መገንዘቡ ተገቢ ነዉ፡፡ አዲስ በቀረበዉ ክስ መሠረት በጭብጥነት ተይዞ እልባት ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ በሌላ መዝገብ ላይ በጭብጥነት ተይዞ እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ ምንም እንኳ በቀደመዉ ክስ ለተጠየቀዉ ዳኝነት ምክንያት የሆነዉ ጉዳይ አዲስ ከቀረበዉ ክስ ጋር የተለያየ ቢሆንም አዲስ የቀረበዉን ክስ መሠረት በማድረግ በጭብጥነት ተይዞ መጣራት የሚገባዉ ጭብጥ በቀደመዉ ክርክር እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ አዲስ የቀረበዉ ክስ ድጋሚ የቀረበ (resjudicata) ነዉ የማይባልበት ምክንያት የለም፡፡

ከዚህ አንፃር የተያዘዉን ጉዳይ ስንመለከት፣ ከፍ ሲል እንደተገለጸዉ፣ ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ቀደም ሲል በማህበሩ ላቀረቡት ክስ መሠረት ያደረጉት በመካከላቸዉ የተደረገዉን የምንጣሮ ስራ ዉል ሲሆን በክሱ ላይ የተመለከተዉን ገንዘብ ማህበሩ የመክፈል ኃላፊነት ያለበት መሆን ያለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ በጭብጥነት የሚያዘዉ ወይም በጭብጥነት ተይዞ ሊሆን የሚችለዉ በመካከላቸዉ የምንጣሮ ስራ ዉል ግንኙነት መኖር ያለመኖሩ እና ዉሉ መኖሩ ካልተካደ ወይም መኖሩ በማስረጃ ከተረጋገጠ ማህበሩ በዉሉ መሠረት ገንዘቡን የማይከፍልበት ህጋዊ ምክንያት መኖር ያለመኖሩ ነዉ፡፡ በአንፃሩ ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት በሆነዉ ጉዳይ ላይ ግን ተከሳሾች የአሁን አመልካቾች እንጂ ማህበሩ (ማህበሩ ምንም እንኳን በአመልካቾች የተቋቋመ ቢሆንም ራሱን

የቻለ ህለረዉና ያለዉ መሆኑን ልብ ይሏል) አይደለም፤ አመልካቾች ከፍሬ ነገር ጋር በተያያዘ ያቀረቡትን ክርክር መሠረት በማድረግም በፍርድ ቤቱ የሚያዘዉ ጭብጥ አመልካቾች ለማህበሩ መከፈል የነበረበትን ገንዘብ ከህግ አግባብ ዉጪ ተከፋፍለዉ በዚህም ምክንያት ማህበሩ ገቢ እንዲያጣ አድርገዋል? ወይስ አላደረጉም? ድርጊቱን መፈጸማቸዉ ከተረጋገጠ ይህ ድርጊታቸዉ ተጠሪ በማህበሩ ላይ ያስወሰነዉን ገንዘብ እንዳያገኝ ምክንያት ሆኗል ወይ? አልሆነም? የሚሉ እና ተያያዥ ጭብጦች እንደሚሆን ይታሰባል፡፡ ይህም የሚያሳየዉ ተጠሪ በአመልካቾች ላይ ባቀረበዉ ክስ እና በቀደመዉ መዝገብ ላይ በሚያዙ የክርክር ጭብጦች መካከል ልዩነት መኖሩን ነዉ፡፡ ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት የሆነዉን ክስ መሠረት በማድረግ ከላይ በተመለከተዉ መልኩ የሚያዙ ከጭብጦች በቀደመዉ ክርክር በጭብጥነት አልተያዙም፤ መያዝ የሚገባቸዉ ጭብጦችም አይደሉም፡፡ በመዝገብ ቁጥር 161772 ላይ በቀረበዉ ክስ መነሻነት ለተሰጠ ዉሳኔ ምክንያት የሆነዉ ዉል ሲሆን፣ አሁን በተያዘዉ ጉዳይ ለተጠየቀዉ ዳኝነት ምክንያት የሆነዉ ከዉል ዉጪ ኃላፊነትን የሚመለከት መሆኑ ሲታይ በሁለቱ መዝገቦች ላይ የቀረቡት ክሶች የተለያዩ የክስ ምክንያቶችን መሠረት ያደረጉ መሆናቸዉን ነዉ፡፡

በአጠቃላይ በመ/ቁጥር 161772 ላይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠ ዉሳኔ ተጠሪ ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት የሆነዉን ክስ እንዳያቀርብ የሚከለክል ባለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት፣ የተጠሪ ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በሚል ምክንያት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠዉን ዉሳኔ በመሻር፣ የሰጠዉ ዉሳኔ በሁለቱ መዝገቦች ላይ በቀረቡት ክሶች መካከል ያለዉን መሠረታዊ ልዩነት እና ባህሪ ክስ በድጋሚ ቀርቧል ለማለት የሚቻልበትን ሁኔታ አስመልክቶ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 ላይ ከተመለከተዉ ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ የተሰጠ ትክክለኛ ዉሳኔ ነዉ ከሚባል በስተቀር በዚህ ችሎት ሊታረም የሚችል መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ ለማለት የሚያስችል ህጋዊ ምክንያት የለም፡፡ ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል፡፡

ዉሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 178204 በቀን 28/07/2012 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ዉሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ፀንተዋል፡፡
2. በዚህ ችሎት የተደረገዉ ክርክር ያስከተለዉን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸዉን ይቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ/መ/ቁ.186816

መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ ታንጉት ዲበኩሉ

ተጠሪ፡- 1. አቶ ይታያል ዲበኩሉ

2. ወ/ሮ የወጌ በልስቲ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ፡፡

ፍርድ

የሰበር መዝገቡ የቀረበው የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው፡፡ የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆኑ ተጠሪዎች ተከሳሾች ነበሩ፡፡ አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዞታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ የሚል ነው፡፡ ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረስን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል፡፡ በአማራ ክልል የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ጉዳዩን መርምሮ አመልካች ላይ ለደረሠው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሠኔ 28 ቀን 2010 ዓ/ም ወስኗል፡፡ አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ ለምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱ በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም በሠጠው ውሳኔ የደረሠው ጉዳት ግራ ቀኙ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል፡፡ የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት የደረሠውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች ብር 8,000.00 ከወጭና ኪሣራ ጋር እንዲከፈላቸው

ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም ውሳኔ ሰጥቷል፡፡ አመልካች ያቀረቡትን ይግባኝ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ሠርዟል፡፡ የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር አጣሪ ችሎት የአመልካች የሠበር አቤቱታን በአብላጫ ድምጽ ለሠበር ሰሚ ችሎቱ አያስቀርብም በማለት ወስኗል፡፡

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ተጠሪዎች የጉዳት ካሣ ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ በተሠጠው ውሳኔ ላይ ያቀረቡት ይግባኝ የለም፡፡ ካሣው አንሷል በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት አመልካች ሆኜ እያለ የመጀመሪያ ቅሬታዬን ባላገናዘበ መልኩ ቀድሞ ከተወሰነው በታች ብር 8,000.00 እንዲከፈለኝ መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት የሚል ነው፡፡ የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ አመልካች ባቀረቡት ይግባኝ መነሻነት ግምቱ እንደገና እንዲሰራ ጉዳዩ ሲመለስ ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ሕጋዊነቱን ለማጣራት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ በማዘዙ ተጠሪዎች መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት ታይቷል፡፡

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ክርክሩ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ የተመራ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል፡፡

እንደመረመርነው አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዞታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ ይወሰንልኝ የሚል ሲሆን ተጠሪዎች የሚከራከሩት የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረስን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ነው፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት አመልካች ላይ ለደረሠው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሲወስን አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ አቅርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የደረሠው ጉዳት ግራቀኙ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል፡፡ ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤትም የደረሠውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች አስቀድሞ ከተወሰነው ካሣ በመጠኑ የሚያንስ ብር 8,000.00 እንዲከፍል ውሳኔ ሰጥቷል፡፡

የአመልካች የሠበር አቤቱታም ተጠሪዎች ይግባኝ ባላቀረቡበት ሁኔታ አስቀድሞ ከተወሰነው ካሣ በታች መወሰኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ነው፡፡ መመርመር ያለበት ጭብጥም የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ሥርዓት ነው፡፡ ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቱ ኃላፊነት ሲሆን በተገቢው ሁኔታ ካልተመራ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ዓላማዎች የሆኑትን እንደ አንጻራዊ እውነትን የመፈለግ፣ ሥነ-ሥርዓታዊ ፍትህ፣ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጭና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ አግባብ መምራት የመሳሰሉትን ማሳካት ስለማይቻል የተከራካሪዎችን መብት ይነካል፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከው ፍርድ ቤት ክሱን በሥረ-ነገሩ

አከራክሮና ማስረጃ ሰምቶ ለአመልካች ተገቢ ነው ያለውን ካሣ ወስኗል፡፡ አመልካች በካሣ መጠኑ ላይ ይግባኝ በማቅረባቸው ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ ጉዳዩ እንደገና ተጣርቶ እንዲወሰን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ለሥር ፍርድ ቤት መልሶታል፡፡

በሥነ-ሥርዓት ሕጉ ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ወደሥር ፍርድ ቤት የሚመለስበት ሁኔታ የመጀመሪያው በአንቀጽ 341(1) የተመለከተ ሲሆን ይህም የሥር ፍርድ ቤት ወደ ሥረ-ነገሩ ሳይገባ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ላይ ውሳኔ ከሰጠና ውሳኔው በይግባኝ ሠሚ ችሎት ከተለወጠ ሊመረምራቸው የሚገቡ ነጥቦችን በመለየት ጉዳዩን የሚመለስበት ሥርዓት ነው፡፡ ሁለተኛው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 ላይ የተደነገገው በዚህ ችሎትም ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ሲሆን ውሳኔው በሥረ-ነገሩ የሠጠው ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ ባለመያዙና ማጣራት የሚገባውን ፍሬ ነገር በተገቢው ሁኔታ ሳያጣራ ሲወሰን ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ እንደገና እንዲመረምርና ማስረጃ እንዲሰማ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት ነው፡፡ የሥር ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ አለመያዙ ሁልጊዜ ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ ለመመለስ በቂ ምክንያት አይደለም፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 እንደተመለከተው በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ሳይመለስ የመጨረሻ ፍርድ ሊሰጥ ይገባል፡፡ ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ጊዜና ወጪ ቆጣቢ በሆነ አግባብ ክርክሩ እንዲመራ ያለውን ዓላማ ያሳያል፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 መሠረት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ መሆኑ መገለጹ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ አለመሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ጉዳዩ ሲመለስ የሥር ፍርድ ቤት ያጣራውን ማስረጃ፣ የወሰደውን እርምጃና ለነገሩ አወሳሰን ምክንያት ያደረገውን በመግለጽ ለይግባኝ ሰሚ ችሎት እንደሚልክ በድንጋጌው ንዑስ ቁጥር ሁለት ላይ ተመልክቷል፡፡ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ማስረጃ ሆነ ማናቸውም ዓይነት ውሳኔ የቀድሞው መዝገብ አባሪ ሆኖ እንደሚቆጠር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(2) ላይ ተገልጿል፡፡ ሥለሆነም ይግባኝ ሰሚ ችሎት የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጠው የመዝገቡ አባሪ ተሟልቶ ውጤቱ ከቀረበለት በኋላ ነው፡፡ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 344(1) መሠረት የሥር ፍርድ ቤት በአዲስ አጣርቶ በላከው የመዝገቡ አባሪ ላይ መቃወሚያ ያለው ወገን ክርክሩን (አስተያየቱን) የሚያቀርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሚወስነው ጊዜ መሆኑ ተመልክቷል፡፡ የሥር ፍርድ ቤት የሚልከው አባሪ እንደ አዲስ ውሳኔ የማይቆጠርና ራሱን ችሎ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ አዲስ የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ የሚቀርብበት አይደለም፡፡ በመሆኑም ይግባኝ ሰሚ ችሎት አዲስ በመጣው የመዝገብ አባሪ ላይ ግራ ቀኙ ክርክር እንዲያደርጉበት እድል ከሠጠ በኋላ አስቀድሞ ከተከፈተው የይግባኝ መዝገብና ክርክር ጋር መርምሮ በይግባኙ ላይ ውሳኔ ይሠጣል፡፡

የሥነ-ሥርዓቱ ሕጉ ከ342-344 ያሉት ድንጋጌዎች በሥረ-ነገሩ ታይቶ የተወሰነ ጉዳይ ላይ በተቻለ መጠን ወደ ሥር ፍርድ ቤት ሳይመለስ ጭብጡን በይግባኝ ሰሚ ችሎቱ በኩል እንዲለወጥ ተደርጎ

ክርክሩ እንዲቋጭ የሚያዝና መጣራት የሚገባው ነገር ካለ ግን ግራ ቀኙ ሆኑ ማስረጃዎች በቅርብ በሚገኙበትና ጉዳዩ በተጀመረበት ፍርድ ቤት እንዲታይ እድል የሚሰጥና የተጣራው ውጤት ሲቀርብም አዲስ የይግባኝ መዝገብ ሳይከፈት ቀድሞ በተመለሰበት መዝገብ ተጠቃሎ እንዲታይ መደረጉ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጪና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ ሁኔታ እንዲመራ ያለውን ሃሳብ ያሳያል። በፍርድ ቤቶች በተግባር የሚሰራበት የተሰማው ማስረጃ በቂ ሆኖ የተያዘው ጭብጥ ስህተት በመሆኑ ብቻ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342ን ድንጋጌ ያልከተለና ሊታረም የሚገባው ነው።ጉዳዩ በፍሬ ነገሩ የሚጣራና የሥር ፍርድ ቤት እንዲመለከተው በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 መሠረት የሚመለስ ከሆነም ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጥበት ሳይሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ እስኪልክ ውጤቱን የሚጠብቅበትና የሥር ፍርድ ቤት ባጣራው ነጥብ ሆነ በወሰደው እርምጃ ላይ አዲስ ይግባኝ ሳይቀርብበበት ከቀድሞ ይግባኝ መዝገብ ጋር አባሪ በመሆን የሚቀርብ ነው። ተጣርቶ ከቀረበ በኋላ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤቱ አንድ ላይ ፍርድ የሚሰጥበት ነው። በፍርድ ቤቶች ያለው አተገባበሩ ግን ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩ እንደገና እንዲጣራ በሠጠው ውሳኔ ሆነ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ በደረሰበት ድምዳሜ ላይ በሁሉቱም ውሳኔዎች ላይ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ በማቅረብ አንድ ጉዳይ የተለያዩ ፍርድ ቤቶች ላይ እንዲታይ የሚያደርግ አላስፈላጊ የፍርድ ቤቱን ሆነ የተከራካሪዎችን ጊዜና ወጪ የሚወስድ እና ፍርድ ቤቶች ላይ የሥራ ጫና በመፍጠር ውጤታማ እንዳይሆኑ የሚያደርግ ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ካሰበው ዓላማ ውጭ የሆነ መታረም ያለበት የክርክር አመራር ግድፈት ነው።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች በተወሰነው ካሣ አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረቡ በመሆኑ ጉዳዩ በሥረ-ነገሩ የተወሰነ መሆኑን ያሳያል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩ እንደገና እንዲወሰን የመለሰበት ፍርድ ላይ በቀጥታ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ ባይቀርብበትም በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 119851 ቅጽ 23 ላይ ተጠቃሎ ሲመጣ የሠበር አቤቱታ ሊቀርብበት የሚችልና በሰበር ችሎት የሚመረመር ስለመሆኑ በተሠጠው ትርጉም መሠረት የውሳኔው ተገቢነትን ተመልክተናል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ለካሣ አወሳሰኑ የንብረቱ ግምት መገመት አስፈላጊ ነው ካለ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ግምቱ ተጣርቶ እንዲቀርብለት በማዘዝ መዝገቡን ለጊዜው በመዝጋት ውጤቱን መላክ ሲገባው ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው ፍርድ ቤት እንደ አዲስ እንደገና እንዲወስን መመለሱ ተገቢ አይደለም። ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት ካሣ መጠኑ ላይ መርምሮ ቀድሞ ከወሰነው ብር 15,000.00 በመቀነስ ብር 8,000.00 ለአመልካች እንዲከፈል ወስኗል። አመልካችም የሚከራከሩት ብር 15,000.00 ካሣ ሲወሰን አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት እኔ ሆኜ እያለ ተጠሪዎች ካሣ መጠኑ በዛ በማለት ያቀረቡት ይግባኝ ሳይኖር ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ይግባኝ ያቀረብኩበትን ዓላማ ይጥሳል በማለት ነው። ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ነው። የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 በሚያዘው አግባብ

የንብረቱ ግምት ተጣርቶ እስኪመጣ ጠብቆ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ቢወስን ኖሮ ቀድሞ ከተወሰነውና ይግባኝ ከቀረበበት ከብር 15,000.00 በታች ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ሊወሰን አይችልም ነበር። ምክንያቱም ብር 15,000.00 ካሣ መወሰኑን ተጠሪዎች ተቀብለውት ይግባኝ ያላቀረቡበት በመሆኑ ነው። ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ከሚያዘው ውጭ ጉዳዩ ላይ የሥር ፍርድ ቤት በሥረ-ነገሩ እንደገና እንደ አዲስ እንዲወስን በመመለሱና ፍርድ ቤቱም በሕግ አግባብ የመሠለውን የመወሰን ነጻነት ያለው በመሆኑ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት ቀድሞ የወሰነውን በመለወጥ ወስኗል። ውጤቱም አመልካች የካሣ መጠኑ በቂ አይደለም በማለት ይግባኝ ካቀረቡበት ብር 15,000.00 በታች የሆነ ብር 8,000.00 ካሣ እንዲወስን ሆኗል። በዚህም ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ዓላማ ቢሆንም በሂደቱ የይግባኝ ሥርዓትን ዓላማ የለወጠና ይግባኝ ባለው ሠው ላይም የመብትና የጥቅም ጉዳት በሚያመጣ ሁኔታ ክርክሩ ተመርቷል። አመልካች ላይ የመብት ጥሰት ያስከተለው የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ግድፈት መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት የግምት ውጤት ለይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ከተላከ በኋላ ግራ ቀኙ ክርክር አድርገውበት አመልካች አስቀድሞ ባቀረቡት የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ መሠረት በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ ነው።

ከዚህ ጋር ተያይዞ ሊመረመር የሚገባው ጭብጥ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ.ቁ. 343(1) አተገባበር በሰበር ችሎት ያለው ውጤት ነው። የሠበር ችሎት በዋነኛነት የሚመራበት ሥርዓት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት፣ በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 እና ማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 454/1997 የተመለከቱ ልዩ ደንቦች ካልሆነ በቀር፤ ልዩ የሥነ-ሥርዓት ደንብ እስካልወጣለት ድረስ፤ በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕግ ስለይግባኝ አቀራረብ የተመለከተው ለሰበር ችሎቱም ተፈጻሚ ነው። ሰበር ሰሚ ችሎት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80(3) ሆነ የፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10 ላይ በመጨረሻ ውሳኔ ላይ በተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት እንጂ ማስረጃው ተመዝኖ የተደረሠበትን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ እንዲመለከት ሥልጣን አልተሠጠውም። ይህም ማስረጃ ማጣራትና መመዘን ሥልጣን እንደሌለው ያስገነዝባል። ማስረጃ ለመስማትና ለመመዘን ሥልጣን የለውም ማለት ግን ከማስረጃ ጋር የተያያዘ ጭብጥ ያለውን የሠበር አቤቱታ አይመለከትም ማለት አይደለም። ማስረጃ ለመመዘን ሥልጣን የተሠጠው ፍርድ ቤት ማስረጃ ሲቀበል የተከራካሪዎችን እኩል የመደመጥ መብት ካላከበረ፣ የማስረዳት ሸክም (burden of production) የማን ነው የሚለውን ካልለየ፣ የማስረጃ ተቀባይነትና ተገቢነት ላይ መከተል የሚገባውን ሥርዓት ካልተከተለ፣ በምዘና ጊዜ የሁሉንም ተከራካሪዎች ማስረጃ አብሮ ካልመዘነ፣ የተለየ የማስረዳት ደረጃ (standard of proof) የሚጠይቁ ጉዳዮችን በሚጠይቀው ደረጃ ልክ መረጋገጡን ካላሳየ እና በመሠረታዊ ሕግ ሆነ በሥነ-ሥርዓት ሕግ ያሉትን የማስረጃ ሕጎችና መርሆች ካላከበረ ጉዳዩ የማስረጃ ምዘና ሳይሆን የሕግ አተረጓጎም ስህተትና

ፍርድ ቤት ያለበትን ኃላፊነት አለመወጣት ስለሚሆን የሰበር ሰሚ ችሎቱ የሚመለከተው ጉዳይ ይሆናል፡፡

በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ ነገር ግን የጭብጥ አመሠራረቱ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 246 እና ተከታይ ድንጋጌዎችን መሠረት ያላደረገ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ጉዳዩን ሳይመልስ የሰበር ችሎቱ ሊወስን ይችላል፡፡ ከዚህ ውጭ ማስረጃ ማጣራትና መመዘን የሚጠይቅ ተግባር ከሆነ እና በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ለሥር ፍርድ ቤት የሚመለስ ሲሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ውጤት ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃ ጋር ምዘና የሚጠይቅ ከሆነ ሰበር ችሎት ማስረጃን በመመዝን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ ሊደርስ ስለማይችል ጉዳዩ የተመለሰለት የሥር ፍርድ ቤት አዲስ ያጣራውን አባሪ አድርጎ ሳይልክ ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃና ክርክር ጋር አጣምሮ ተመልክቶ ጉዳዩ ላይ እንደገና እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት ይሆናል፡፡ ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ አቀራረጽና አተገባበር ላይ የተለየ ውጤት የሚያስከትል ነው፡፡

የሥነ-ሥርዓት ሕጉ የወጣው የኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት ሥራ ላይ ከመዋሉ በፊት በመሆኑ የክርክር አመራር ሥርዓቱ በሕገ-መንግሥቱ ስለ ሰበር ችሎት የተሠጠውን ሥልጣን ታሳቢ ያደረገ አይደለም፡፡ ሕገ-መንግሥቱ በአንቀጽ 9(1) ላይ እንደተመለከተው የሀገሪቱ የበላይ ሕግ በመሆኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ በሕገ-መንግሥቱ ሰበር ችሎት ካለው ሥልጣን ጋር ተጣጥሞ መተርጎም ይኖርበታል፡፡ ሥለሆነም በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) የተመለከተው ጉዳዩ የሥር ፍርድ ቤት እንደገና ተመልክቶ ማስረጃ በማጣራትና ተገቢ ያለውን እርምጃ በመውሰድ ለመለሰለት ፍርድ ቤት አባሪ በማድረግ የሚመለስበት ሥርዓት ማስረጃ እንደገና እንዲመዘን የሚያደርግ ከሆነ ሰበር ሰሚ ችሎቱ ይህን የማድረግ ሥልጣን ስለሌለው ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ ሊመለስ አይችልም በማለት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

<u>ውሳኔ</u>

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 90436 ጥቅምት 21 ቀን 2012 ዓ/ም፣ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም እና በመዝገብ ቁጥር 75183 ሠኔ 12 ቀን 2011 ዓ/ም እንዲሁም የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሽሯል፡፡

2. የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ የሥር ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት ስለካሣ አወሳሰኑ በመዝገብ ቁጥር 00749 የቀረበውን የንብረት

ግምት ውጤት አመልካች አስቀድመው ካቀረቡት የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ ጋር መርምሮ የመሠለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሠናል፡፡

3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ አመልካች የራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡

<u>ትዕዛዝ</u>

- የውሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ፡፡ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በውሳኔው መሠረት እንዲፈጽም አዘናል፡፡ ይጻፍ
- መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሠ/መ/ቁጥር 185837

መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች ፡-ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ኑሪዲን ከዲር

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፦ ጀፎር ኮንስትራክሽን

ተጠሪ ፡- አስማማዉ ኃላ/የተ/የግ/ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የግንባታ ሥራ ዉል አፈጻጸምን መሰረት ላደረገዉ ክርክር የተሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ ተብሎ የቀረበ አቤቱታ መነሻ ያደረገ ሆኖ ይህ ዉሳኔ የተሰጠዉ ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ተብሎ የሚወሰንበትን ሥርዓትና በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸዉ ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነዉ መቼና በምን ሁኔታ ነዉ የሚሉትን ጭብጦች በተመለከተ ነዉ፡፡

አመልካች በግልግል ዳኝነት ጉባኤ በተጠሪ ላይ በመሰረተዉ ክስ ከተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2006ዓ/ም በፈጸመዉ የሕንጻ ግንባታ ዉል ሁለት ምድር ቤቶች፣አንድ የመነሻ ፎቅና ዘጠኝ ፎቆች ያሉት የሆቴል ሕንጻ በጠቅላላ ዋጋ በብር 44,475,608.75 ለመገንባት ተስማምቶ የዋጋዉን 10% ቅድመ ክፍያ ተቀብሏል፡፡ተጠሪ አንድ ተጨማሪ ፎቅ እንዲጨመር በመጠየቁ የዲዛይን ክለሳ ከተደረገ በኋላ በአመልካች ለተሰራዉ ስራ ክፍያ ተጠይቆ አምስት ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች (Interim payment certificates) ተዘጋጅተዉ በተዋዋዮችና በአማካሪ መሐንዲሱ በጊጋር ኮንሰልት እየጸደቁ ቢቀርቡም ተጠሪ በመጀመሪያዉ የክፍያ ምስክር ወረቀት የተጠየቀዉን ቢከፍልም ከሁለተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀት ያልተከፈለዉን ቀሪ ክፍያ፣ ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀዉን ክፍያ አልከፈለም፡፡በዉሉ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 59.2.4 መሰረት ክፍያ አለመፈጸም ዉሉን ለማቋረጥ የሚያበቃ መሰረታዊ የዉል ጥሰት ነዉ፡፡በተጨማሪም ተጠሪ የዉሉን አንቀጽ 59.2.2 በመተላለፍ

ሥራዉ ከ28 ቀናት በላይ እንዲቆም አድርጓል፡፡በእነዚህ ምክንያቶች አመልካች ዉሉን በማቋረጥ በዉሉ ላይ በመጀመሪያ ጉዳዩ ለአማካሪ መሐንዲስ ታይቶ መወሰን ስላለበት ለአማካሪ መሐንዲሱ አቅርቦ ማስወሰኑን ገልጾ ከሁለተኛ ክፍያ ምስክር ወረቀት ሳይከፈል የቀረዉን፣ ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች ተጠይቆ ያልተከፈለዉን ብር 9,282,136.82፣ክፍያ ለዘገየበት ጊዜ የታሰበ ወለድ ብር 1,022,707.50፣የቀረ የትርፍ ጥቅም ብር 1,695,261.09፣ሥራዉ በመዘግየቱ ያስከተለ ተጨማሪ ወጪ ብር 1,770,691.38፣ተቀንሶ የተያዘ ክፍያ ብር 874,183.94፣በግንባታ ስፍራ የሚገኙ ቁሳቁሶች ዋጋ ብር 31,344.16፣ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) ብር 655,722.02 በድምሩ ብር 14,447,339.50 ተጠሪ እንዲከፍለኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

ተጠሪ ለክሱ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በሰጠዉ የፍሬ ነገር መልስ ዉሉ ከተቋረጠ በኋላ ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀት መሰረት በማድረግ (የመጨረሻ የክፍያ ምስክር ወረቀት ባለመሆኑ) ክፍያ አልተፈጸመም በሚል ምክንያት ክስ መመስረት አይችልም፡፡ አማካሪ መሀንዲሱ የክፍያ ምስክር ወረቀቶቹን ያጸደቀዉ በአመልካች ጋር በመመሳጠር ነዉ፡፡ይህ በመታወቁ አማካሪ መሐንዲሱ በሌላ ላይፍ ኮንሰልት በተባለ አማካሪ መተካቱ ለአመልካች ተገልጾለት እያለ ለዚህ አማካሪ አመልካች የክፍያ ጥያቄ አላቀረበለትም፡፡በዉሉ አንቀጽ 43.1 መሰረት የወለድ ጥያቄዉ በአማካሪ መሐንዲሱ ያልጸደቀ በመሆኑ ተቀባይነት የለዉም፡፡በኋለኛዉ አማካሪ መሐንዲስ በተዘጋጀዉ የማጠቃለያ ክፍያ ምስክር ወረቀት አመልካች የሠራዉ ሥራ ሙሉ በሙሉ ግድፈት ያለዉ(Defective)መሆኑ ስለተረጋገጠ በዉሉ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 57 እና 60/2 መሰረት አመልካች ሊያነሳዉ የሚችል የክፍያ ጥያቄ አይኖርም፡፡አማካሪ መሀንዲሱ ባጸደቀዉ የመጨረሻ ክፍያ የምስክር ወረቀት አመልካች በዉሉና በዉሉ መሰረት በጸደቁት የሥራ ለዉጥ ትእዛዞች (Variation Orders)መሰረት የሰራዉ ሥራ ዋጋ ብር 11,563,316.00 ሲሆን የተከፈለዉ ከተ.እ.ታ በፊት ብር 11,311,995.00 ነዉ፡፡በአጠቃላይ አመልካች የሕንጻዉን የመዳረሻ ወለል(Lobby entrance floor)ከዋናዉ የቦሌ መንገድ ጋር በእኩል ከፍታ መስራት ሲገባዉ ከመንገዱ በላይ 1.34 ሜትር አስበልጦ በመስራቱ ሕንጻዉ ለታቀደለት ተግባር እንዳይዉል ስለሚያደርገዉ በዲዛይኑ መሰረት እንዲያስተካክል ተጠይቆ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀርቷል፡፡የመሰረቱ የኮንክሪት ንጣፍ፣የግድግዳ አፈር መጠበቂያ ስራዉ፣ እና የኮንክሪት ምሰሶዎች በሕግ የተቀመጠዉን ደረጃ በጠበቀ አኳኋን አልተሰሩም፡፡እንዲሁም የዉሃ መከላከያ ጥጋቱ በሸክላ መሰራት ሲገባዉ ዉስጡ ክፍት በሆነ ብሎኬት የተሰራ በመሆኑ እነዚህ ግድፈቶች ሕንጻዉን በማይጠገንበት ደረጃ ያደረሱ ስለሆኑና ይህም በአመልካች ጥፋት የደረሰ በመሆኑ በዉሉ መሰረት ለአመልካች ክፍያ አይገባዉም በማለት ተከራክሯል፡፡

እንዲሁም ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ በማቅረብ የግንባታ ሥራዉ በአግባቡ አልተሰራም በማለት አስቀድሞ ለአመልካች የተከፈለ ገንዘብ እንዲመለስለት፣የካሳ ክፍያና የተሰራዉ ሥራን ለማስፈረስ የሚያስፈልግ ወጪ ጨምሮ በድምሩ ብር 17,126,759.00 እንዲከፈለዉ ዳኝነት ጠይቋል፡፡አመልካች

ለተከሳሽ ከሳሽነቱ ክስ በሰጠዉ መልስ ለተከሳሽ ከሳሽነቱ ክስ መሰረት ያደረገዉ ላይፍ ኮንሰልት የተባለዉ አማካሪ መሐንዲስ የሰራዉን ሪፖርት ነዉ፡፡ተጠሪ አማካሪ መሐንዲሱን የቀጠረዉ ዉሉ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ በመሆኑና ግንባታዉን ሲቆጣጠርና ዉሉን ሲያስተዳድር የነበረዉ ጊ.ጋር የተባለዉ አማካሪ መሐንዲስ የቁጥጥር ሥራዉን ሰርቶ ክፍያዉን ያጸደቀ በመሆኑ ግንባታዉን ተቆጣጥሮ ያልሰራዉን መሐንዲስ አማካሪ አድርጎ መቅጠሩም ሆነ ይህ አማካሪ ያቀረበዉን ሪፖርት መሰረት አድርጎ ያቀረበዉ ክስ የሕግም ሆነ የዉል ድጋፍ ስለሌለዉ ክሱ ዉደቅ ሊሆን ይገባል የሚሉትንና ሌሎች መከራከሪያዎችን በማንሳት ክሱ ዉድቅ ሊሆን ይገባል ሲል ተከራክሯል፡፡

የግልግል ዳኝነት ጉባኤዉ የግራ ቀኙን ክርክር፣ምስክሮች፣የሙያ ምስክርነት በመስማት እና የሰነድ ማስረጃዎች በመመርመር በቀን 18/01/2011ዓ/ም በአብላጫ ድምጽ በሰጠዉ ዉሳኔ ተጠሪ ዉሉ ከተቋረጠ በኋላ ላይፍ ኮንሰልት የተባለዉን አማካሪ ስለቀጠረ ይህ አማካሪ በቀጣይ የሚኖረዉን የግንባታ ሂደት በተመለከተ የሙያ ድጋፍ ሊሰጥ ከሚችል በስተቀር በግራ ቀኙ መካከል በነበረዉ ዉል መነሻ የተሰራዉን ግንባታ በተመለከተ ወደ ኋላ ተመስርቶ አማካሪ መሐንዲስ መሆን ስለማይችል ይህ አማካሪ መሀንዲስ ያዘጋጃቸዉን ማስረጃዎች ተቀባይነት የለዉም በማለት እነዚህን ማስረጃዎች መሰረት በማድረግ ተጠሪ ያቀረበዉን ክርክር ዉድቅ አድርጓል፡፡አመልካች የግንባታ ሥራዉን በዉሉ እና በዲዛይኑ መሰረት ባለመስራቱ እና የተሰራዉ የሕንጻ ግንባታ ጉድለት ያለበት ሆኖ እያለ ዉሉን አለአግባብ አቋርጧል በማለት አመልካች በክፍያ ምስክር ወረቀቶቹ ሊከፈለኝ ይገባል ሲል የጠየቀዉን እና ለሌሎች በክሱ የጠየቃቸዉ ክፍያዎች እንዲሁም በግንባታ ሥፍራ ቀርተዋል የተባሉ እቃዎች ከነዋጋ ግምታቸዉ በማስረጃ የተደገፈ አይደሉም በማለት ዉድቅ በማድረግ ወስኗል፡፡ተጠሪ ያቀረቡትን የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ በተመለከተ በአመልካች የተሰራዉ ግንባታ ሥራ ላይ ያለዉ ጉድለት በተጨማሪ ሥራ ሊስተካከል እንደሚችል በማስረጃ በመረጋገጡና ይህም በተጠሪ ላይ ተጨማሪ ኪሳራ ስለሚያስከትልበት አመልካች ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች እንዲከፈለዉ ጠይቆ ሳይከፈለዉ የቀረዉ ብር 7,461,146.02 ተጠሪ ጉድለቱን ለማስተካከል የሚደርስበትን ኪሳራ ለመካስ በቂ ነዉ በማለት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2102/1 የተደነገገዉን በመጥቀስ በርትእ በመወሰን ለተጠሪ የሚከፈል ክፍያ የለም በማለት ወስኗል፡፡

በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ሁለቱም ወገኖች በተለያዩ መዝገቦች ላይ ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበዉ ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ/ቁጥር 165539 ላይ በቀን 30/01/2012 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ የግልግል ዳኝነት ጉባኤዉ የሰጠዉን ዉሳኔ በማሻሻል የግልግል ዳኝነት ጉባኤዉ በላይፍ ኮንሰልት የቀረበዉን ሙያዊ አስተያየት ሳይቀበል ከግራ ቀኙ የቀረቡትንና ሌሎች ማስረጃዎችን መሰረት አድርጎ የግራ ቀኙን ክርክር ማየቱ ተገቢ ነዉ፡፡እንዲሁም የግልግል ዳኝነት አካሉ አመልካች የሰራዉ ግንባታ ጉድለት አለበት በማለት እንዲሁም አመልካች እንዲከፈለዉ የጠየቀዉ የተለያዩ ክፍያዎች ሊከፈለዉ አይገባም ሲል የሠጠዉ ዉሳኔ ተገቢ ነዉ በማለት ወስኗል፡፡በሌላ በኩል የተለያዩ ጭብጦችን

በመያዝ የግልግል ዳኝነት ጉባኤዉ ግራ ቀኙ በሚመርጡት ወይም በሌላ ገለልተኛ ኮሚቴ ወይም በባለሙያ እንዲጣራ አድርጎ የመሰለዉን እንዲወስን ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ለግልግል ዳኝነት ጉባኤ መልሶለታል፡፡

አመልካች በቀን 09/03/2012 ዓ/ም በ20 ገጽ ላይ የተጻፈ የሰበር የአቤቱታ ያቀረበዉ ከላይ በተመለከተዉ መሰረት በተሰጡ ዉሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ፡-የግንባታ ሥራዉን የሚቆጣጠረዉና ዉሉን የሚያስተዳድረዉ አማካሪ መሐንዲስ በኩል አመልካች የሠራዉ ግንባታ ጉድለት አለበት በሚል አልተረጋገጠም፡፡በሁለቱም በኩል ያሉት የሕንጻዉ መግቢያዎች በየአቅጣጫዉ ካለዉ መንገድ ጋር ታሳቢ ተደረጎ ዲዛይን የተሰራዉ ዋናዉ የቦሌ መንገድ እንደገና ከመሰራቱ በፊት ሲሆን የቦሌ መንገድ ፈርሶ እንደ አዲስ በመሰራቱና መንገዱ ቀድሞ ከነበረበት ዝቅ በማለቱ ምክንያት የሕንጻዉ ሁለቱ መግቢያዎች በኩል ያለዉ የመንገድ ከፍታ ቢለያይም ይህንን ታሳቢ በማድረግ በአማካሪ መሐንዲሱ በተሰጠ ማስተካከያ መሰረት በአመልካች ግንባታ ተፈጸመ እንጂ በአመልካች ጥፋት ምክንያት የተፈጠረ ጉድለት አይደለም፡፡ተጠሪ በአማካሪ መሐንዲሱ በጸደቁት ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቁ ክፍያዎች ቅሬታ ካለዉ ለአማካሪ መሐንዲሱ በማቅረብ ከማሳረም በስተቀር ክፍያዉን አልፈጽምም ማለት ስለማይችልና አማካሪ መሀንዲሱ የተሰራዉ ስራ ትክክል መሆኑን አረጋግጦ እያለ ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀዉን ክፍያ ተጠሪ እንዲከፍል አለመወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 44604 ላይ የተሰጠዉን አስገዳጅ ትርጉም እና የዉሉን አንቀጽ 24 የሚቃረን ነዉ፡፡ተጠሪ ግንባታዉ እንዲቆም የሰጠዉ ትእዛዝ በ28 ቀናት ዉስጥ አለማንሳቱና በአማካሪ መሃንዲሱ የተፈረሙ የክፍያ ምስክር ወረቀቶችን በ90 ቀናት ዉስጥ አለመክፈሉ መሰረታዊ የዉል ጥሰት በመሆኑ በአማካሪ መሃንዲስ የተረጋገጡ ክፍያዎች ከ13.75 ወለድ ጋር ለአመልካች እንዲከፈል አለመወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡እንዲሁም በክሱ የተጠየቁ ሌሎች ክፍያዎች ለአመልካች ሊከፈል እንደሚገባ ዉልንና ሕግን መሰረት በማድረግ በማስረጃ ተድግፎ ተጠይቆ እያለ በግልግል ዳኝነት ጉባኤዉና በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት ዉድቅ መደረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡የተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን ያቀረበዉ የግንባታ ሥራዉን ሲቆጣጠርና ዉሉን ሲያስተዳድር ባልነበረ እና የግንባታ ዉሉ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ የተቀጠረዉ አማካሪ ያቀረበዉን ማስረጃ መሰረት በማድረግ በመሆኑ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ ዉድቅ መደረግ ነበረበት፡፡ዉሳኔዎቹ ተሽረዉ በድምሩ ብር 14,447,339.40 ከነወለዱ ለአመልካች ሊከፈል ይገባል ተብሎ ይወሰንልኝ በማለት አቤቱታዉን አቅርቧል፡፡

አንደኛ ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በኮምፒዩተር በተዘጋጀ የትእዛዝ ፎርም ላይ ተፈርሞበት ትእዛዝ መስጠቱን መዝገቡ ያሳያል፡፡የትእዛዙ ይዘትም፡- "በቀረበዉ የሰበር አቤቱታ በግልግል ዳኝነት ጉባኤና በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት በተሰጡ ዉሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተሰርቷል ለማለት የሚያስችል እንዳልሆነ ገልጾ ጉዳዩ ለሰበር

ችሎት የሚያስቀርብ አይደለም ብለናል። መዝገቡ ስለተዘጋ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ" የሚል ይዘት ያለዉ ሲሆን በተጨማሪም በዚሁ ትእዛዝ በእጅ በእስክርብቶ ተጽፎ "የሐሳብ ልዩነት ከመስጠቱ በፊት ለመነጋገር" የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢዉ ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸዉን እንዳላኖሩ መዝገቡ ያሳያል።

በሌላ በኩል አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈዉ አቤቱታ "... የሰበር አቤቱታ አቅርቤ መዝገቡ ለተመራለት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ቅሬታዬን ያሰማሁ ቢሆንም በዳኝነት ሥራ ፍጹም ባልተለመደ መልኩ ችሎቱ እስከ ዛሬ ድረስ በቅሬታዬ ላይ ምንም አይነት ትእዛዝ ሳይሰጥበት መዝገቡም ከቀጠሮ ዉጪ ሆኖ በመንከራተት ላይ እገኛለሁ...በግልግል ዳኝነት አካልና በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት የተሰጠዉ ዉሳኔ ሰበር ሰሚ ችሎት አስቀድሞ የሰጠዉን አስገዳጅ ዉሳኔ የሚቃረን በመሆኑ የፍትህ መጓደልን ያስከተለ ፍርድ ሆኖ እያለ ሳይታረምና መዝገቡ ከነጭራሹ ከቀጠሮ ዉጪ መሆኑ ተገቢነት የሌለዉ ስለሆነ ክብርነቶዎ ይህንኑ ተገንዝበዉልኝ ሕጉ በሚፈቅደዉ አግባብ ጉዳዩ ታይቶ ተገቢዉ ትእዛዝ እንዲሰጥ አመለክታለሁ።"ሲል ጠይቋል።ይህንን ተከትሎ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታዉን በማጠፍ የሚከተለዉን በማስፈር፦

"በዚህ ጉዳይ ላይ በችሎቱ ዳኞች የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ወሰብሰብ ስለሚል ሁለት ዳኞች (ዳኞች በስም ተጠቅሰዋል) ተጨምረዉ በአምስት እንዲታይ ታዟል።" በጊዜዉ ለነበሩት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢ ዳኛ አቤቱታዉን መርተዋል።

በመቀጠልም በችሎቱ በነበሩት ሶስት ዳኞች ላይ ሁለት ዳኞች ተጨምረዉ አምስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የሰበር አቤቱታዉ ተመርምሮ በግልግል ዳኝነት አካሉና በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት በተሰጡ ዉሳኔዎች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ያለዉን ነጥቦች በመለየት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይና ተጠሪ መልስ እንዲሰጥ በአብላጫ ድምጽ በቀን 29/07/2012ዓ/ም ትእዛዝ ሰጥቷል።ከተሰየሙት አምስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አስቀድሞ በሰጠነዉ ትእዛዝ በነበረን አቋማችን ጸንተናል በማለት በሀሳብ ተለይተዋል። ይህንን ተከትሎ ተጠሪ በቀን 02/10/2012ዓ/ም የአመልካች አቤቱታ በዚህ ችሎት እንዲታይ የተደረገዉ ፍጹም ከሕግ እና ከሥነ ሥርዓት ዉጪ ነዉ ያለበትን ምክንያት እና ዋናዉን ጉዳይ የሚመለከት መከራከሪያ በ13 ገጽ ጽፎ ያቀረበ ሲሆን አቤቱታዉ ለዚህ ችሎት እንዲቀርብ የተደረገበት አግባብ ከሕግ ዉጪ ነዉ ያለበትን ምክንያት በአጭሩ በሚከተለዉ መልኩ አቅርቧል፦

አመልካች ያቀረበዉን የሰበር አቤቱታ አቅርቦና ሶስት ዳኞች ለተሰየሙበት ችሎት ካስረዳ በኋላ የተሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ ለማለት የሚያስችል ባለመሆኑ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ሲል በቀን 30/06/2012ዓ/ም በአብላጫ ድምጽ ወስኖ መዝገቡ እንዲዘጋ አዟል። በአብላጫ ድምጽ የተሰጠዉ ዉሳኔ በፍርድ ቤቱ ድህረገጽ ላይ ከመለጠፉም በተጨማሪ

በፍርድ ቤቱ የመረጃ ቋት (data base) እና በፍርድ ቤቱ አጭር የስልክ ቁጥር 992 በአጭር መልእክት(SMS) ተገልጾልናል፡፡ የልዩነት ሀሳብ መጻፍ የነበረባቸዉ ዳኛ የልዩነት ሀሳብ ጽፈዉ መዝገቡን ሳይመልሱ አዘግይተዋል፡፡ከዚህ በኂላ አመልካች በቀን 14/07/2012ዓ/ም ፍትህ ተጓደለብኝ የሚል አቤቱታ አቅርበዉ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአብላጫ ድምጽ ዉሳኔ በተሰጠበት ጉዳይ "የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ዉስብስብ ነዉ በሚል ምክንያት ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት በማለት በማዘዝ" ጉዳዩ በድጋሚ እንዲታይ ለማድረግ በሕግ ሥልጣን አልተሰጣቸዉም፡፡የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ ማድረግ እንዲችሉ ሕጉ ሥልጣን የሚሰጣቸዉ ጉዳዩ ዉሳኔ ከማግኘቱ በፊት እንጂ ጉዳዩ ላይ ዉሳኔ ከተሰጠ በኂላ አይደለም፡፡በተያዘዉ ጉዳይ በተሰጠ ዉሳኔ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመም ተብሎ በአብላጫ ድምጽ ዉሳኔ የተሰጠ በመሆኑ ከዚህ በኂላ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ ጉዳዩን እንዲያዩ በማድረግ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገበት አግባብ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22 መሰረት የተሰጠ ዉሳኔ ዉጤት አልባ አድርጓል፡፡ ይህም በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 79/3 እና በአለም አቀፍ እና አህጉራዊ ስምምነቶች ዳኞች የዳኝነት ተግባራቸዉን በሙሉ ነጻነት ያከናዉናሉ ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ አይመሩም በማለት የደነገጉትን መርሆ እና የሕግ የበላይት የጣሰ ነዉ፡፡በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በቀን 22/07/2012ዓ/ም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝም ሆነ በዚህ መነሻ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 9/1 መሰረት ተፈጻሚነት የለዉም በማለት ከሥነ ሥርዓት ዉጪ በሆነ አግባብ የቀረበዉ የሰበር አቤቱታ ዉድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ መልሱን በመስጠት ተከራክሯል፡፡

አመልካች በቀን 17/02/2013ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ተብሎ ተወስኖ አቤቱታዉን ላቀረበዉ አመልካች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ 180 እና 181 መሰረት ተነብቦ የተገለጸልን ዉሳኔ ወይም ትእዛዝ የለም፡፡ ተጠሪ በሁለት ዳኞች ተሰጠ ባለዉ ትእዛዝ መዝገቡ ተዘግቶ እንደነበር ያወቅነዉ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ ጉዳዩን አይተዉ ያስቀርባል ብለዉ መጥሪያ ስናወጣ ነዉ፡፡በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181 መሰረት ለተከራካሪ ወገኖች ያልተገለጸ ዉሳኔ እንደረቂቅ እንጂ እንደ ዉሳኔ ሊቆጠር አይችልም፡፡ አመልካች የሰበር አቤቱታ ካቀረብኩና ከተሰማሁ በኂላ መዝገቡ ላይ ትእዛዝ ባለመሰጠቱ ስመላለስ በዳኞች ጉዳዩ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ መዝገቡ ተዘግቷል በሚል ስላልተገለጸልኝ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታ አቅርቤ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር በተሰጣቸዉ ስልጣን መሰረት በጉዳዩ ላይ የተሰጠ ዉሳኔ እንደሌለ አረጋግጠዉ ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ ያደረጉት በሕግ በተሰጣቸዉ ስልጣን በመሆኑ ተጠሪ ያለአግባብ አቤቱታ ስላቀረበ ሥነ ሥርዓታዊ እርምጃ ሊወሰድበት ይገባል፡፡ተጠሪ አያስቀርብም በሚል ተገልጿል

ብሎ የገለጸዉ በዳታ ቤዝ ሠራተኞች በተፈጠረ ስህተት መሆኑ ተረጋግጦ ስህተቱ ስለታረመ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ የተሰጠ ትእዛዝ ሕጉን የተከተለ ነዉ በማለት ተከራክሯል፡፡

ከዚህ በላይ የተመለከተዉ የግራ ቀኝ ክርክር፣ በግልግል ዳኝነት አካል እና በይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሰጡ ዉሳኔዎች ይዘት እና ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለበትን አግባብ የሚያሳይ ሲሆን እኛም ዋናዉ ጉዳይ ከመመርመሩ በፊት ተጠሪ የሰበር አቤቱታዉ ለዚህ ችሎት የቀረበዉ በሕግ ከተደነገገዉ ሥነ ሥርዓት አግባብ ዉጭ ነዉ በማለት ባቀረበዉ መከራከሪያ መነሻ ለተደረገዉ ክርክር አስቀድሞ ዉሳኔ መስጠት አስፈላጊ መሆኑን በማመን 1) ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዝገቡ የተመራለት አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለዉ ትእዛዝ የሚኖረዉ ሕጋዊ ዉጤት ምንድን ነዉ? 2) የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸዉ ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነዉ መቼና በምን ሁኔታ ነዉ? እንዲሁም 3) ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገዉ በሕግ የተዘረጋዉን ሥነ ሥርዓት በመከተል ነዉ ወይ ? የሚሉ ጭብጦችን በመያዝ እንደሚከተለዉ መርምረናል፡፡

በመጀመሪያም ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዝገቡ የተመራለት ሰበር አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለዉ ትእዛዝ የሚኖረዉ ሕጋዊ ዉጤት ምንድን ነዉ?በሚል የያዝነዉን ጭብጥ መርምረናል፡፡በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር በተደነገገዉ መሰረት አንድ ዉሳኔ በዚህ አዋጅ አንቀጽ 10 መሰረት በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰበር የሚሰማዉ አስቀድሞ ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት ዉሳኔዉ ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነዉ፡፡በዚህ ድንጋጌ መሰረት አንድ የመጨረሻ ዉሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ ወይስ አይደለም የሚል ጭብጥ መርምሮ ሰበር ሰሚ ችሎት መወሰን የሚችለዉ ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት(በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት የሚባለዉ) ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነዉ፡፡በዚህ ድንጋጌ ሶስት ዳኞች የተሰየሙበት የሚለዉ የሕጉ ይዘት የሚያሳየዉ ሶስቱም ዳኞች አመልካቹ ያቀረበዉን አቤቱታና ዉሳኔዉን መርምረዉና እንደነገሩ ሁኔታ አመልካቹን በመስማት ተወያይተዉ በጉዳዩ ላይ ዉሳኔ መስጠት እንዳለባቸዉ ነዉ፡፡ በተጠቃሹ ድንጋጌ መሰረት ሰበር አጣሪ ችሎት የሰበር አቤቱታዉንና ለአቤቱታዉ መሰረት የሆነዉን ዉሳኔ መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ወይም የለበትም ብሎ የሚሰጠዉ ትእዛዝ እንደ ዉሳኔ የሚቆጠር ነዉ፡፡በአዋጅ ቁጥር 25/1988 ላይ ሰበር አጣሪ ችሎት ዉሳኔ የሚሰጥበት ጊዜ፣ዉሳኔ የሚሰጥበት ሁኔታና የዉሳኔዉ ይዘት(ፎርም) ምን ሊሆን እንደሚገባ በግልጽ አልተደነገገም፡፡በመሆኑም አንድን የሕግ ድንጋጌ እንደነገሩ ሁኔታ አገናዝቦ ተግባራዊ ማድረግን የሚፈቅደዉን መርህ (Principle of mutatis mutandis) የሰበር ባህሪይን ባገናዘበ መልኩ በመጠቀም እንደ ጉዳዩ አይነት ስለ ፍርድ ዉሳኔ አሰጣጥ እና አጻጻፍ

እንዲሁም ዉሳኔዉ ስለሚነበብበት አግባብ በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት እና በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግጋት የተደነገገዉን እንደ አግባብነቱ ተግባራዊ እንዲያደርግ ይጠበቃል፡፡የተያዘዉ ጉዳይ የፍትሐ ብሔር ጉዳይ በመሆኑ ስለፍርድ ዉሳኔ አሰጣጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 180 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች የተመለከተዉን እንደ አግባብነታቸዉ ተፈጻሚ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡

በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 12/1 ላይ እንደተደነገገዉ የመንግስት አሠራር ለሕዝብ ግልጽ በሆነ መንገድ መከናወን አለበት፡፡ፍርድ ቤት አንደኛዉ የመንግስት አካል እንደመሆኑ በሕግ በተደነገገ ልዩ ሁኔታ ካልሆነ በስተቀር የሚሰጠዉን የዳኝነት አገልግሎት ለተከራካሪ ወገኖች ብቻ ሳይሆን ለሕዝብ ግልጽ በሆነ አኳኋን መተግበር ይኖርበታል፡፡ይህንን ግዴታዉን ለመወጣት ከሚከተልባቸዉ ሥነ ሥርዓቶች መካከል ክርክሮችን በግልጽ ችሎት መስማት እና ለክርክሮች የሚሰጠዉን እልባት ለተከራካሪ ወገኖች ግልጽ በሆነ አኳኋን መስጠትና መግለጽ(ማሳወቅ)አንዱ ነዉ፡፡በተለይ ከፍርድ ዉሳኔ አሰጣጥና ዉሳኔዉን ከማሳወቅ/ከመግለጽ ጋር በተያያዘ የሰበር አጣሪ ችሎት የቀረበዉን የሰበር አቤቱታ ከሰማና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ የተባለዉን ዉሳኔ ከመረመረ በኋላ ወዲያዉኑ ወይም በሚወስነዉ አጭር ቀነ ቀጠሮ በግልጽ ችሎት ዉሳኔ መስጠት እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 180 ስር የተደነገገዉ ያስገነዝባል፡፡እንዲሁም የሚሰጠዉ ዉሳኔ ወይም ትእዛዝ በጽሁፍ ተዘጋጅቶ በአስቻሉት ዳኞች/ዳኛ ተፈርሞ ለተከራካሪ ወገኖች መነበብ እንዳለበት እና በአብላጫ ድምጽ የተሰጠ ዉሳኔ ከሆነም ገዥ የሚሆነዉ ዉሳኔ አብላጫ ቁጥር ባላቸዉ ዳኞች የተወሰነዉ ሆኖ በሀሳብ የተለየዉ ዳኛ የልዩነት ሀሳቡን በጽሁፍ ማስፈር እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181(1 እና 2) ስር የተደነገገዉ ያሳያል፡፡ በተጨማሪም ዉሳኔ ለተከራካሪዎች በንባብ ከማሰማት ጋር በተያያዘ ዉሳኔዉን የሰጡ ዳኞች በዉሳኔዉ ላይ ፊርማቸዉን እስካኖሩ ድረስ ሌላ ዳኛ ዉሳኔዉን በንባብ ሊያሰማ ይችላል(በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ይመለከቷል)፡፡

በያዝነዉ ጉዳይ መዝገቡ እንደሚያሳየዉ ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በተጻፈ ትእዛዝ የሰበር አቤቱታ በቀረበበት ዉሳኔ ላይ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንዳልተፈጸም ተገልጾ መዝገቡ እንዲዘጋ መታዘዙን መዝገቡ ያሳያል፡፡ በዚሁ ትእዛዝ ላይ በእጅ በእስክሪብቶ ተጽፎ <u>“የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር”</u> የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢዉ ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸዉን እንዳላኖሩ አረጋግጠናል፡፡በሕግ ስለዳኞች አሰያየም ሲደነገግ ከግምት የሚገቡ መሰረታዊ ሁኔታዎች የጉዳዩን የክብደት ደረጃ፣ ዉስብስብነት፣ጉዳዩ በተከራካሪዎችና በአጠቃላዩ ሕብረተሰብ ላይ የሚኖረዉን አዉንታዊም ሆነ አሉታዊ ፋይዳ እና የመሳሰሉትን ምክንያቶች ሲሆኑ የሚሰየሙት ዳኞች ቁጥር ብዛት ሦስትና ከሦስት በላይ እየተደረገ በሕግ የሚደነገግበት ዓላማ ደግሞ የዳኞቹ ቁጥር ሲጨምር በዳኞች መካከል በሚደረግ ዉይይትና በጋራም ሆነ በተናጠል ዳኞቹ በጉዳዩ ላይ በሚያደርጉት ምርምር አከራካሪዉን ፍሬ ነገር በአግባቡ በመለየት ለሚያከራክረዉ ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለዉን ሕግ

በአግባቡ በመለየትና በመተርጎም እና/ወይም ተፈጻሚ በማድረግ በአንጻራዊነት ትክክለኛ ዉሳኔ መስጠት ይቻላል በሚል እምነት ነዉ፡፡ከዚህ አንጻር በቀን 30/06/2012 ዓ/ም ተጽፎና በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በመዝገቡ ዉስጥ የተቀመጠዉን ትእዛዝ ስንመለከት ትእዛዙ በአንድ በኩል ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ በመፈረማቸዉ አብላጫ ቁጥር ባላቸዉ ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ተብሎ ድምዳሜ ላይ መደረሱን አመላካች ሲሆን በሌላ በኩል ከሦስቱ ዳኞች አንደኛዉ ዳኛ <u>"የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር"</u> በሚል ያሰፈሩት ሀሳብ ዳኛዉ የልዩነት ሀሳባቸዉን እንዳሰፈሩ እንዲቆጠር የሚያደርግ መግለጫ ሳይሆን በጉዳዩ ላይ ዉሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በሶስቱም ዳኞች መደረግ የነበረበት ዉይይት አለመጠናቀቁን የሚያሳይ ሀሳብ ነዉ፡፡ከዚህ በመነሳት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዝገቡ ላይ በተሰጠዉ ትእዛዝ ላይ ከዳኞች ቁጥር አኳያ ሦስት ዳኞች በስም ቢጠቀሱም በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መፈጸም አለመፈጸሙ መወሰን ያለበት ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ነዉ የሚለዉን በሚቃረን መልኩ ከሶስቱ ዳኞች አንደኛዉ ዳኛ በተሟላ ሁኔታ ጉዳዩን ሳይመረምሩና በጉዳዩ ላይ መደረግ ያለበት ዉይይት ሳያልቅ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነዉ የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሰናል፡፡ስለሆነም በሕጉ ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ለሰበር አቤቱታዉ መሰረት የሆነዉ ዉሳኔ ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩ መወሰን አለበት ተብሎ በተደነገገዉ መሰረት የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች ተወያይተዉበት በጉዳዩ ላይ በማያሻማ አኳኋን በሙሉ ድምጽ ወይም በአብላጫ ድምጽ ለመወሰን በሚያስችል መልኩ በቂ ዉይይት አድርገዉ ድምዳሜ ላይ ባልደረሱበት የሚሰጥ ዉሳኔ ሕጉ ታሳቢ ያደረገዉን ዓላማ የማያሳካ እና ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ዉሳኔ/ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ ሕጋዊ ዉጤት ሊሰጠዉ የሚገባ አይደለም፡፡የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 73696 ላይ (በቅጽ 13 ላይ እንደታተመዉ)"የዳኞች ቁጥር ሳይሟላ የሚሰጠዉ ትእዛዝ ወይም ዉሳኔ ሕጋዊ ዉጤት ሊኖረዉ እንደማይገባ የሰጠዉ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ይህንኑ የሚያስገነዝብ ነዉ፡፡

ከላይ እንደተገለጸዉ በመዝገቡ ላይ በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ነዉ በሚል የደረስነዉ ድምዳሜ እንዳለ ሆኖ ይህ ትእዛዝ ለተከራካሪ ወገኖች ተነብቦላቸዋል ወይስ አልተነበበላቸዉም?ያለመነበብ ዉጤት ምንድን ነዉ?የሚሉ ነጥቦችም ክርክር የተነሳባቸዉ ስለሆኑ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሹ ናቸዉ፡፡ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ስር እንደተደነገገዉ በመርህ ደረጃ የተሰጠዉ ዉሳኔ/ትእዛዝ ለተካራከሪ ወገኖች መነበብ አለበት፡፡ ይሕም የዳኝነት ሥራ ግልጸኝነትን የሚያረጋግጥ ነዉ፡፡ በሌላ በኩል ዉሳኔዉን የሰጡት ዳኞች ወይም ሌላ ዳኛ ዉሳኔዉን በንባብ ባላሰሙበት ጊዜ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚኒኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋዉ አሰራር መሰረት ዉሳኔዉን ለተከራካሪ ወገኖች በማድረስ ወይም በመግለጽ ያሳወቀ

ከሆነ ዉሳኔዉን በሰጡት ዳኞች ዉሳኔዉ ባለመነበቡ ብቻ ዉሳኔዉ ሕጋዊ ዉጤት እንዳይኖረዉ የሚያደርግ የሕግ መሰረት የለም፡፡በተጨማሪም ተከራካሪ ወገኖች ባለመቅረባቸዉ ምክንያት በንባብ ማሰማት የማይቻልበት ሁኔታ ሊኖር ስለሚችል ዉሳኔ በንባብ አለማሰማት የአንድን ዉሳኔ ሕጋዊ ዉጤት ሊያስቀር የሚችል አይደለም፡፡ በጸና አኳኋን ያልተሰጠ ዉሳኔ ወይም የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ዉሳኔም ስለተነበበ ብቻ መታረም ባለበት ሥርዓት ሊታረም አይችልም ወደሚል ድምዳሜ መድረስ አይችልም፡፡ በተያዘዉም ጉዳይ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚኒኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋዉ አሰራር መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠዉን ትእዛዝ ለተከራካሪዎች ማሳወቁን ስለተገነዘብን ዉሳኔዉ አለመነበቡ ብቻዉን ትእዛዙ የለም የሚያስብል ወይም ትእዛዙን እንደረቂቅ የሚያስቆጥር አይደለም፡፡በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ሊታረም የሚችል የሥነ ሥርዓት ጉድለት እንዳለበት ትእዛዝ ከሚቆጠር በስተቀር ትእዛዙ ለተከራካሪ ወገኖች ባለመነበቡ ብቻ አብላጫ ቁጥር ባላቸዉ ዳኞች በተፈረመበት ሁኔታ እንደረቂቅ እንዲቆጠር የሚያደርግ የሥነ ሥርዓት ሕግ አግባብ ባለመኖሩ ከዚህ አኳያ አመልካች ያቀረበዉን ክርክር አልተቀበልነዉም፡፡ ይህ ማለት ግን ከላይ በተጠቀሰዉ ምክንያት ባልተሟሉ ዳኞች ያተሰጠ ትእዛዝ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚኒኬሽን ቴክኖሎጂ መሳሪያዎችን በመጠቀም ተከራካሪዎች እንዲያዉቁት በመደረጉ ብቻ ትእዛዙ የስነ ሥርዓት ጉድለት የለዉም ወደሚል ድምዳሜ ተደርሷል ማለት እንዳልሆነ ልብ ይሏል፡፡

ከላይ እንደተመለከተዉ በሰበር አጣሪ ችሎቱ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ ሕጋዊ ዉጤት የለዉም ከተባለ ትእዛዙ ሕጋዊ ዉጤት የለዉም የሚል ዉሳኔ መቼ፣ በምን አግባብና በማን ሊሰጥ ይገባል የሚለዉ ጭብጥ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻ ሌላዉ ጭብጥ ነዉ፡፡ እንደሚታወቀዉ የዳኝነት ነጻነት በዓለም አቀፍ ሕግጋት፣ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥትና በተለያዩ አገራዊ ሕግጋት እዉቅና የተሰጠዉና ጥበቃ የተደረገለት መርህ ነዉ፡፡በተለይ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 78/1 እና 79(2 እና 3) ስር ስለፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት እና የዳኞች ግላዊ ነጻነት በተመለከተ እንደተደነገገዉ ፍርድ ቤቶች ከማንኛዉም የመንግሥት አካል፣ከማንኛዉም ባለሥልጣን ሆነ ከማንኛዉም ሌላ ተጽእኖ ነጻ እንደሆኑና ዳኞችም ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ ሳይመሩ የዳኝነት ተግባራቸዉን በሙሉ ነጻነት እንደሚያከናዉኑ ተደንግጓል፡፡በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 138/1991 እና በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደተሻሻለዉ) አንቀጽ 16(2/ሀ) ፣18(ሀ/1) እና 21/1 እንዲሁም በተሻሻለዉ የፌዴራል ዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 684/2002 አንቀጽ 6(1/ሰ) ስር እንደተደነገገዉ ዳኞችን በየችሎቱ መድቦ የማሰራት ሥልጣንና ተግባር በፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት ማእቀፍ ዉስጥ የሚታይ በመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት እና/ወይም የዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ሥልጣንና ተግባር ነዉ፡፡ የዳኝነት ነጻነት መርህ ዳኞች በተመደቡበት ችሎት የዳኝነት ተግባራቸዉን ከማናቸዉም ተጽእኖ ወይም ጣልቃ ገብነት

ነጻ ሆነዉ እንዲያከናዉኑ በዳኞች ላይ ግዴታ የሚጥል ነዉ፡፡ የፍርድ ቤቶች ፕሬዚዳንቶችም አግባብ ባለዉ ሕግ በተደነገገዉ መሰረት በችሎት ተሰይመዉ ሊሰሩ የሚችሉ ቢሆንም ሌሎች ዳኞች ተሰይመዉ በዳኝነት በሚያዩት ጉዳይ የዳኝነት ተግባራቸዉን በነጻነት እንዳይተገብሩ ከሚያደርጉ ጣልቃ ገብነት ራሳቸዉን መቆጠብና ሌላ ማንኛዉም ሰዉ የዳኝነት ነጻነትን የሚነካ ተግባር እንዳይፈጽም መከላከል ይጠበቅባቸዋል፡፡ ዳኞችን ከሚያስተዳድር አካልም ይሄዉ ይጠበቃል፡፡

በያዝነዉ ጉዳይ ከላይ በተገለጸዉ መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዝገቡ ላይ የተሰጠዉ ትእዛዝ ከላይ ተደጋግሞ እንደተገለጸዉ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነዉ፡፡ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 209/1 እና 211/2 ስር ከተደነገገዉ መንፈስና ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለዉ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ ከእነጉድለቱም ቢሆን ጉዳዩ በዳኝነት ታይቶ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የማረም ሥልጣን ላለዉ ፍርድ ቤት ወይም ችሎት ቀርቦ በሚሰጥ ዳኝነት የሚታረም እንጂ በተከራካሪ ወገኖች አመልካችነት ወይም በፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አነሳሽነት ታይቶ በፕሬዚዳንት በሚሰጥ አስተዳደራዊ ዉሳኔ እንዲታረም የሚፈቅድ የሕግ አግባብ የለም፡፡ በዚህ አግባብ ሥርዓቱን ጠብቆ ካልተሻረ ከእነጉድለቱም ቢሆን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሕግ ቁጥር 212 መሠረት የጸና ይሆናል፡፡ ይሕ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ በምን አግባብ ሊታረም ይችላል የሚለዉን የተመለከትን እንደሆነ ይህ ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ተፈጽሞ የተሰጠና ትክክለኛ ፍርድ ከመስጠት የሚያግድ ሆኖ ከታየ ትእዛዙን በመሻር(ትእዛዙ እንዳልተሰጠ በመቁጠር) ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ የሚያደርግ ትእዛዝ በመስጠት ማረም ይቻላል(የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይመለከቷል)፡፡በግልጽ እንደሚታየዉ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት የሚጠቀመዉ ድንጋጌ ነዉ፡፡ ሆኖም እስካሁን ሰበር ችሎት የሚመራበት ልዩ ሥነ ሥርዓት ስሌለ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ስር የተደነገገዉን አንድን የሕግ ድንጋጌ አገናዝቦ ተግባራዊ በማድረግ መርህ (mutatis mutandis) መሰረት ከሰበር ባህሪ አንጻር በማገናዘብ በሰበር በሚታይ ጉዳይ ላይም ተፈጻሚ ማድረግ ይገባል፡፡ በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ስላለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ሊሻር የሚገባዉ ነዉ ብለናል፡፡

በሌላ በኩል በአዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደገና እንደተሻሻለዉ)አንቀጽ 21 ስር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ ከማድረግ አንጻር ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት የተሰጠዉ ስልጣን ተፈጻሚ የሚሆነዉ መቼና በምን ሁኔታ ነዉ የሚለዉን መመርመር ያስፈልጋል፡፡ በአዋጁ አንቀጽ 21 ስር በተለያዩ ምክንያቶች በጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት ትእዛዝ እና በሕጉ በተጠቀሱት ምክንያቶች ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ የሚያዩባቸዉ ጉዳዮች ተመልክቷል፡፡በዚህ አንቀጽ ንኡስ አንቀጽ 1 ስር በተደነገገዉ መሰረት የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት በራሳቸዉ አነሳሽነት ወይም በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም

ከተከራካሪ ወገኖች በአንዱ ጥያቄ ሲቀርብላቸዉ አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት ለማድረግ ይችላሉ፡፡በዚህ ድንጋጌ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት የትኞቹን ጉዳዮች እንደሆነ በግልጽ ባይደነገግም ከንኡስ አንቀጽ 2 ጋር አገናዝበን ካየን በንኡስ አንቀጽ 2 ስር ከተጠቀሱት ጉዳዮች ዉጭ በሌሎች ጉዳዮች ለማሳያነትም ጉዳዩ ዉስብስብ ነዉ ብለዉ ሲያምኑ ወይም ደግሞ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ ቢያዩ ትክክለኛ ፍርድና የሕግ ትርጉም ሊሰጥ ይችላል ብለዉ ሲገምቱ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት ማድረግ ይችላሉ፡፡ከዚህ አንጻር የያዝነዉን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈዉ አቤቱታ ጉዳዩ በአምስት ዳኞች ይታይልኝ በማለት በግልጽ አልጠየቀም፡፡ በተጨማሪም ጉዳዩን ሲመለከት የነበረዉ ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ እንዲደረግ ማሳሰቡን መዝገቡ አያሳይም፡፡ይልቁንም ከመዝገቡ የተገነዘብነዉ ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ የተደረገዉ በፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አነሳሽነት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ጽፎ ላቀረበዉ አቤቱታ በተሰጠ ምላሽ ለሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢዉ ዳኛ በሰጡት ትእዛዝ ነዉ፡፡ይህም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአዋጁ አንቀጽ 21/1 የተሰጠ ሥልጣን በመሆኑ ከዚህ አንጻር የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም፡፡

ነገር ግን የአዋጁ አንቀጽ 21/1 የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት መቼ ነዉ የሚለዉን በግልጽ አላመላከተም፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት እየታየ ባለዉ አከራካሪ ጉዳይ ላይ ጉዳዩን ሲያዩ በነበሩት በችሎቱ ዳኞች በሙሉም ሆነ በአብላጫ ድምጽ የመጨረሻ ሊባል የሚችል ትእዛዝ ወይም ዉሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በማንኛዉም ጊዜ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት ለማድረግ ይችሉ ዘንድ ሰፊ ሥልጣን ለመስጠት ታስቦ እንደሆነ ይታመናል፡፡በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት በዚህ ረገድ የተሰጣቸዉን ሥልጣን ከመጠቀማቸዉ በፊት አስቀድሞ ጉዳዩ ተመርቶላቸዉ ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩት ዳኞች በጉዳዩ ላይ የሰጡት ትእዛዝ/ዉሳኔ አለመኖሩን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል፡፡እንዲሁም አስቀድመዉ ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩ ዳኞች የሰጡትን ትእዛዝ/ዉሳኔ ዋጋ በሚያሳጣ አኳኋን ያንኑ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲዳኙ ማድረግ እንዲችሉ ተጠቃሹ ደንጋጌ ሥልጣን አይሰጣቸዉም፡፡ከላይ እንደገለጽነዉ በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠዉ ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ መሆኑ የተረጋገጠ ቢሆንም መታረም ያለበት በሥነ ሥርዓት ሕጉ መሰረት በዳኝነት ታይቶ በመሆኑ ከዚህ ዉጭ በሆነ አኳኋን የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበትን ትእዛዝ በአስተዳደራዊ ዉሳኔ ዉጤት እንዳይኖረዉ ማድረግ በሕግ ከተዘረጋዉ ስርዓት ዉጭ በዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ/ዉሳኔ እንዳይፈጸም የሚያደርግ ዉጤት በማስከተል የዳኝነት ነጻነት መርህን ስለሚቃረን ተቀባይነት የሚሰጠዉ የዳኝነት ሥራ አመራር አይደለም፡፡በመሆኑም በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠ ትእዛዝ ያለበት ጉድለት በዳኝነት ታይቶ ሳይታረም ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ ጉዳዩን

እንዲመረምሩ አስተዳደራዊ ዉሳኔ መስጠት በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር የተሰጠዉን ሥልጣን በዳኝነት ሥራ ጣልቃ በሚያስገባ መልኩ በሰፊዉ በመተርጎም ተግባራዊ ማድረግ ስለሚሆን እና በዚሁ አዋጅ አንቀጽ 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የሚወሰንበትን ሥነ ሥርዓት አለመከተል ስለሆነ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡

በተጨማሪም ጉዳዩ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ የሚደረግበት ዓላማ ጉዳዩን በአብላጫ ድምጽ መወሰን እንዲቻል ብቻ ሳይሆን ከጉዳዩ ባህርይ አንጻር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች አከራካሪ የሆነዉን የሕግና የፍሬ ነገር ጉዳይ ቢመረምሩ አከራካሪዉን ነጥብ በአግባቡ በመለየት ሕግን መሰረት ያደረገ ፍትሀዊ ዉሳኔ ይሰጣሉ ተብሎ ስለታመነ ነዉ፡፡ በዳኝነት አገልግሎት አሰጣጥ ዳኞች የቀረበላቸዉን ጉዳይ በገለልተኛነት አይተዉ ዉሳኔ እንዲሰጡ ይጠበቃል፡፡ገለልተኝነት ከሚረጋገጥበት መንገድ አንዱ አንድን ጉዳይ በዳኝነት የሚያዩ ዳኞች በዳኝነት የሚያዩትን ጉዳይ አስቀድመዉ በዳኝነት በማየትም ሆነ በሌላ ሁኔታ አቋም ያልያዙበትና ይሕንንም አቋማቸዉን ለሕዝብ ይፋ ያላደረጉ መሆን እንዳለባቸዉ በማድረግ ነዉ(አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 27(1/ሐ) ይመለከቷል)፡፡ ስለሆነም የሚሰየሙት አምስት ዳኞች ጉዳዩን አስቀድመዉ በዳኝነት አይተዉ አቋም የያዙ መሆን የለባቸዉም፡፡ ሆኖም በያዝነዉ ጉዳይ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ብለዉ አስቀድሞ በቀን 30/06/2012ዓ/ም በተሰጠ ትእዛዝ አቋም የያዙ ዳኞች በድጋሚ በዚያዉ ጉዳይ ላይ ተሰይመዉ እንዲያዩ መደረጉ የገለልተኛነት መርህን ያላገናዘበ ከመሆኑም በተጨማሪ እነዚሁ ጉዳዩን የሚያዉቁ ዳኞች በተሰየሙበት ጉዳዩ መታየቱ ከዳኞች ቁጥር አንጻር ሲታይም በሕጉ አግባብ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዋል ብሎ ለመደምደም የሚያስችል አይደለም፡፡

ሲጠቃለል በመዝገቡ ላይ አስቀድሞ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች አብላጫ ቁጥር ያላቸዉ የችሎቱ ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም በማለት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በሰጡት ትእዛዝ መዝገቡ እንዲዘጋ ያዘዙ ቢሆንም በዚህ አግባብ በሁለቱ ዳኞች የተወሰነዉ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 መሰረት ከችሎቱ ሶስተኛ ዳኛ ጋር ተገቢዉ ዉይይት ሳያደርግና የሶስተኛዉን ዳኛ የመወሰን ሥልጣን በሚያሳጣ መልኩ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ ነዉ ብለናል፡፡ይህም የዉሳኔ አሰጣጥ ከትክክለኛ የዉሳኔ አሰጣጥ ተቃራኒ እና የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት በመሆኑ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡እንዲሁም ይህ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ባልታረመበት ይህንን ትእዛዝ ዋጋ በሚያሳጣ መልኩ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩ አስተዳደራዊ ዉሳኔ መስጠቱና ጉዳዩን አምስት ዳኞች መርምረዉ በአብላጫ ድምጽ በተሰጠ ትእዛዝ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የታዘዘዉም በአዋጁ አንቀጽ 21/1 እና 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል? አልተፈጸመም ?የሚለዉን መርምሮ ለመወሰን የተዘረጋዉን ሥነ

ሥርዓት ካለመከተሉም በተጨማሪ ለዚህ ችሎት የቀረበበት አግባብ የዳኝነት ነጻነት መርህን የሚቃረን በመሆኑ ተቀባይነት የለዉም ብለናል፡፡በሌላ በኩል በተፈጠረዉ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ምክንያት የሰበር አቤቱታዉ በአግባቡ ባለመመርመሩና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይም አልተፈጸመም የሚል ዉሳኔ በሕግ በተዘረጋዉ ሥርዓት መሰረት ባለመሰጠቱ ምክንያት በተከራካሪ ወገኖች ላይ ፍትህ ሊዛባ ወይም ሊጓደል ስለማይገባ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ እና ይህንን ተከትሎ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ የሰጡት ትእዛዝ ተሽሮ አመልካች የሰበር አቤቱታዉን የዳኝነት ክፍያ መክፈል ሳይጠበቅበት አስቀድሞ በከፈለዉ ዳኝነት በአዲስ መዝገብ ላይ አቅርቦ ሊታይለት ይገባል ብለናል፡፡ አመልካች በዚህ አግባብ አቤቱታ ሲያቀርብ በሌላ የመዝገብ ቁጥር አዲስ መዝገብ ተከፍቶ አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች በሕጉ በተመለከተዉ አግባብ በተሰየሙበት ችሎት አቤቱታዉ ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚለዉ ጭብጥ ላይ ተገቢዉ ዉሳኔ ሊሰጥበት ይገባል ብለናል፡፡በመሆኑም በአብላጫ ድምጽ ተከታዩ ተወስኗል፡፡

ዉ ሳ ኔ

1. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም እና በቀን 29/07/2012 ዓ/ም የተሰጡ ትእዛዛት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ተሰርዘዋል፡፡

2. አመልካች የሰበር አቤቱታዉን አስቀድሞ በከፈለዉ ዳኝነት በድጋሚ ማቅርብ እንዲችል መብት ተጠብቆለታል፡፡ አመልካች የሰበር አቤቱታ ሲያቀርብ አቤቱታዉ በአዲስ መዝገብ ላይ በሌላ የመዝገብ ቁጥር እንዲከፈትና አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች ለተሰየሙበት አጣሪ ችሎት እንዲመራና ችሎቱም አቤቱታዉንና ዉሳኔዉን መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚል ነጥብ ላይ ሕግን መሰረት ያደረገ ዉሳኔ ይስጥበት ብለናል፡፡

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል፡፡

ት እ ዛ ዝ

1. ከላይ በዉሳኔ ተራ ቁጠር 2 ላይ በተመለከተዉ መሰረት ጉዳዩ በሚመራለት ችሎት ዉሳኔ እስከሚሰጥ ድረስ የዉሳኔዉ ክፍል ብቻ ጉዳዩ ለሚመራለት ችሎት ሊቀርብ ይገባል፡፡ ሆኖም የፍርድ ዉሳኔዉ ግልባጭ ለግራ ቀኙ ሲጠይቁም ይሰጣቸዉ፡፡
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል፡፡ይጻፍ፡፡
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የልዩነት ሀሳብ

እኛ ስማችን በተራ ቁጥር 1 እና 2 ላይ የተሰየምን ዳኞች ጉዳዩ ለሰበር ችሎት የቀረበበት አግባብ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት (procedural irregularity) የተፈፀመበት እና የዳኝነት ነፃነት የሚቃረን ነው በሚል ተጠሪ ያቀረበውን መቃወሚያ በአብላጫ ድምጽ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ ባለመስማማት የልዩነት ሀሳባችንን እንደሚከተለው አስፍረናል፡፡

የክርክሩ መነሻ በግራ ቀኙ መካከል የተደረገ የግንባታ ዉል አፈጻጸም የሚመለከት ሲሆን የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ላይ መሠረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሟል በሚል አመልካች ለሰበር ያቀረበው አቤቱታ ተመርምሮ ለሰበር ያስቀርባል ተብሎ ተጠሪ በመልስ እንዲሰጥ መደረጉን ተከትሎ ተጠሪ ባቀረበዉ መልስ ላይ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት የቀረበው ከሕግ እና ከሥነ-ሥርዓት ዉጪ ነው በሚል መቃወሚያ አቀርቧል፡፡

የተጠሪ መቃወሚያ መሰረት ያደረገዉ የአመልካች አቤቱታ ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት ተሰምቶ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም በተሰጠ ትዕዛዝ ጉዳዩ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ በአብላጫ ድምፅ ተወስኖ መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መዝገብ ቤት እንዲመለስ ከተባለ በኋላ የልዩነት ሀሳብ ያላቸው ዳኛ ልዩነት ሀሳብ አስፍረው መዝገቡን መመለስ ሲገባቸው አዘግይተዋል፡፡አመልካች በዚህ አጋጣሚ መጋቢት 14 ቀን 2012 ዓ.ም ለፌደራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት አቤቱታ አቅርቦ ፕሬዝዳንቷም ከህግ ውጪ አምስት ዳኞች እንዲያዩት አድርገዋል፡፡ይህም አካሄድ የዳኝነት ነፃነትና የሕግ የበላይነት የሚፃረር ነው፤ስለዚህም አምስት ዳኞች ተሰይመዉ በአብላጫ ድምፅ ጉዳዩ ለሰበር እንዲቀርብ የሰጡት ትዕዛዝ ተፈፃሚነት የለውም ተብሎ ውድቅ እንዲደረግ የሚል ነው፡፡ተጠሪ ያቀረበዉ መቃወሚያ ላይ በአመልካች በኩል የቀረበው መከራከሪያ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ የተደረገው በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 21 መሠረት ስለመሆኑ በመግለፅ በአቀራረቡ ላይ የተፈፀመ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት የለም በሚል መቃወሚያው ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ክርክር ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ አመልክቷል፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ አምስት ዳኞች በተሰየሙበት አጣሪ ችሎት ተመርምሮ ለሰበር የቀረበበት ሂደት በመቃወም ተጠሪ ያቀረበዉ መከራከሪያ ተቀባይነት አለዉ ወይስ የለዉም (objection sustainable or not) የሚለውን ጭብጥ ችሎቱ መርምሯል፡፡ተጠሪ ያቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት አለው ሲል አብላጫው ድምፅ የደረሰበት ድምዳሜ ተገቢ አይደለም የምንልበትን ምክንያት አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንመለከታለን፡፡

በመሰረቱ የሰበር ሥርዓት ዋነኛ ዓላማ ወጥነትና ተገማችነት ያለው የሕግ አተገባበር እና አተረጓጎም እንዲረጋገጥ ማድረግ ነው፡፡በሌላ አነጋገር የሰበር ሥርዓት ተቀዳሚ ተግባር በአንድ ጉዳይ የቀረቡትን

ተከራካሪ ወገኖች መብትና ግዴታ ከማረጋገጥ ባሻገር በክርክር አመራር ስርዓት ወይም ሂደት እና በሚሰጠዉ ዉሳኔ ላይ ህጋዊነት እና የህግ የበላይነት መከበሩን እና ህጎች በሁሉም ላይ በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈጻሚ መደረጋቸዉን በማረጋገጥ ሰዎች በፍትህ ስርዓቱ ላይ እምነት እንዲኖራቸዉ ምቹ ሁኔታ መፍጠር ነዉ፡፡ለዚህም ነዉ የሰበር ስርዓት ዓላማ ከተከራካሪ ወገኖች ፍላጎት ወይም በአንድ መዝገብ ከቀረበዉ ክርክር ባሻገር ተገማች የሆነ ፍርድ ማረጋገጥ ነዉ የሚባለዉ፡፡የሰበር ሥርዓት በፌደራልም ሆነ በክልል ፍርድ ቤቶች ተግባራዊ እንዲደረግ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት መደንገጉ ይህንኑ ዓላማ ለማሳካት ታስቦ እንደሆነ እሙን ነው፡፡ይህንኑ ህገ መንግስት ድንጋጌ ተከትሎ የወጡት የፌደራል ፍርድ ቤቶች እንዲሁም የክልል ፍርድ ቤቶች አዋጆች የሰበር አቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘዉ እናገኛለን፡፡በእርግጥ ህጎቹ አስፈላጊና ዝርዝር ድንጋጌዎችን አሟልተዉ ባለመቀረጻቸዉ በክርክር አመራር ረገድ እንደአግባብነቱ የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ወይም የወንጀል ስነ ስርዓት ህግ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ እንደሚደረጉ ይታወቃል፡፡

የፌደራል ፍርድ ቤቶችን በተመለከተ የሰበር ሥልጣንና እና የአቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት መሰረታዊ ድንጋጌዎች በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 10 እና 22 ስር የተደነገገ ሲሆን ተጨማሪ መሰረተ ሀሳቦች በማሻሻያ አዋጆችም ተካተዉ እናገኛለን፡፡በዚህ ረገድ የሰበር ችሎቱ የህግ ትርጉም አስገዳጅነት (binding effect) እንዲኖረዉ አዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2(4) ላይ የተደነገገዉ ተጠቃሽ ነዉ፡፡በአዋጅ ቁጥር 25/88 እንደተደነገገው በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ የመጨረሻ ውሣኔ ላይ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል አቤቱታ ሲቀርብ ጉዳዩ ለሰበር የሚቀርበው ሦስት የጠቅላይ ፍ/ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ውሣኔው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ስለመሆኑ በአንቀፅ 10 እና 22(1) ላይ ተመልክቷል፡፡ ችሎቱ አቤቱታዉን መርምሮ ዉሳኔዉ ለሰበር የሚያበቃ የሕግ ስህተት የለውም ብሎ ካመነ አቤቱታውን ዉድቅ ማድረግ እንደሚችል የዚህ ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ ያስገነዝባል፡፡ስለሆነም የሰበር አቤቱታ ተቀባይነት አለው ወይም የለውም የሚል ውሳኔ የሚሰጠው ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት (በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት ተብሎ የሚታወቀዉ ማለት ነዉ) እንደመሆኑ የውሳኔ አሰጣጥ ሥርዓትም በአዋጁ የተለየ ድንጋጌ ባለመኖሩ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ የሚመራ መሆኑ ልብ ይለዋል፡፡የሰበር አጣሪ ችሎት ውሳኔ እንደማናቸውም የፍርድ ቤቱ ውሳኔ የሚታይ እና የፍርድ አሰጣጥና አፃፃፍ ሥርዓት ተከትሎ መፈፀም እንዳለበት አከራካሪ አይደለም፡፡በዚህ ረገድ ዉሳኔዉ ስርዓቱን ያሟላ መሆን አለመሆኑ ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 180 እና 181 አንጻር መታየት አለበት ሲል አብላጫ ድምጽ የሰጠዉ ምክንያት እኛም የምንስማማበት ነዉ፡፡

በተያዘው ጉዳይ አቤቱታዉ የተመራለት ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት የአመልካችን የሰበር አቤቱታ ሰምተዉ በ30/06/2012 ዓ.ም አቤቱታዉ ለሰበር አያስቀርብም በማለት በአብላጫ ድምፅ ውሳኔ ሰጥተዋል የሚል መከራከሪያ ነጥብ በተጠሪ በኩል ቀርቧል፡፡መዝገቡ ጋር የተያያዘዉ ትእዛዝ ይዘት ሲታይ በተጠቀሰው ዕለት በመዝገቡ ላይ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አቤቱታዉ

ለሰበር አያስቀርብም በሚል ትእዛዝ ሰጥተዉ ፊርማቸዉን ያኖሩ ቢሆንም አንደኛው ዳኛ **"<u>የሀሳብ ልዩነት ከመስጠቱ በፊት ለመነጋገር</u>"** (ሥርዝ የተጨመረበት) የሚል ጽሁፍ የሰፈረበት ስለመሆኑ እንጂ ዳኛዉ የልዩነት ሀሳባቸው አልገለፁም ወይም በአብላጫ ድምፅ ተስማምተው ፊርማቸውን አላስቀመጡም፡፡ ይህም፣ በአብላጫዉ ድምጽ ዉሳኔ ላይ እንደተመለከተዉም በጉዳዩ ላይ በቂ ዉይይት ተደርጎ የሁሉም ዳኞች ሃሳብ በአግባቡ ተንሸራሽሮ አቋም ያልተያዘበት መሆኑን አመላካች ነዉ፡፡ በጉዳዩ ላይ ውይይት አለመጠናቀቁን ብቻ ሳይሆን በችሎቱ የተሰየሙት ሦስት ዳኞች በተመሳሳይ ድምፅ ወይም በአብላጫ ድምፅ ዉሳኔ ስለመስጠታቸው በፊርማቸው ያላረጋገጡ መሆኑንም የሚያሳይ ነዉ፡፡ ከላይ እንደተመለከትነው የሰበር አጣሪ ችሎት ውሳኔ ሰጥቶበታል ሊባል የሚችለው በችሎቱ የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች በአብላጫ ድምጽ ወይም በተመሳሳይ (ያለ ልዩነት) ድምጽ ውሳኔ መስጠታቸውን በፊርማቸው ማረጋገጥ ሲችሉ ነው፡፡የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 181(2 እና 3) ይመለከታል፡፡በመሆኑም የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም ተሰጥቷል የተባለው ውሣኔ በሦስት ዳኞች ፊርማ ያልተረጋገጠ ስለሆነ ውሳኔ ያገኘ ጉዳይ ነው ሊባል አይችልም፡፡ ከዚህም ጋር በተያያዘ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ውሳኔ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል ሲል ይህ ሰበር ችሎት የሰጠው የህግ ትርጉም ይህንኑ ሀሳብ የሚያጠናክር ነው፡፡ ሰበር መ/ቁ 73696 ቅጽ 13 ይመለከታል፡፡ስለሆነም በዚህ ጉዳይ ላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ውሳኔ አብላጫው ድምፅ እንደሚለው የሥነ-ሥነዓት ጉድለት (procedural irregularity) ያለበት ነዉ ተብሎ በስነ ስርዓት ህጉ የሚታረም ጉዳይ ብቻ ሳይሆን ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ዉሳኔ ስለሆነ ዉሳኔው እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚል አቋም ወስደናል፡፡

ጉዳዩ በዚህ ሁኔታ ላይ እያለ አመልካች መዝገቡ ባልታወቀ እና ባልተለመደ ሁኔታ ከቀጠሮ ውጪ ሆኖ በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል በ14/7/2012 ዓ.ም የተፃፈ አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት ማቅረባቸውን ተለትሎ በዚህ አቤቱታ መነሻ መዝገቡ ላይ ተጨማሪ ሁለት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት መደረጉን መዝገቡ ያሳያል፡፡ የፌደራል ጠ/ፍ/ቤት ፕሬዚዳንት አምስት ዳኞች እንዲያዩት ማድረጋቸው ከህግ ዉጪ ነው ሲል ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ በአብላጫ ድምፅ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ አልተስማማንም፡፡በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎቶች በአንድ ጉዳይ ላይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት የሚደረገዉ በሁለት አግባብ ወይም መንገድ ስለመሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 21(1 እና 2) ድንጋጌዎች የምንገዘበዉ ጉዳይ ነዉ፡፡ አንደኛዉ የስር ፍርድ ቤቶች ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት አለበት ተብሎ በሰበር ችሎት የሚታይበትን አግባብ አስመልክቶ በህግ የተመለከቱ ሁኔታዎችን ተከትሎ ሲሆን ሁለተኛዉ ጉዳይ ደግሞ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በተሰጠዉ ስልጣን የሚወሰን ይሆናል፡፡ አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ለወስንበት አግባብ የሚደነግገዉ የአዋጁ አንቀጽ 21/1/ **የፌዴራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት በራሱ አነሳሽነት ወይም በፌደራል ጠ/ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም ከተከራካሪ ወገኖች ባንዱ ጥያቄ ሲቀርብለት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድረግ እንደሚችል** ተመላክቷል፡፡ ይህ

ድንጋጌ ተፈጻሚ የሚሆነዉ በየትኛዉ ችሎት እና ጉዳይ ላይ ነዉ የሚለዉን ድንጋጌዉ በግልጽ ለይቶ ያላስቀመጠ በመሆኑ ሊኖረዉ የሚችለዉ አንድምታ ከሶስቱ አንደኛዉ ምክንያት መኖሩ ሲረጋገጥ በየትኛዉም የፍርድ ቤቱ ችሎት እና በማናቸዉም ጉዳይ ላይ ተፈጻሚ ለማድረግ እንደሚቻል ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት የተተወ ፈቅደ ስልጣን መሆኑን ያሣያል፡፡ነገር ግን የዚህ ፈቅደ ስልጣን አተገባበር የዳኝነት ነጻነትን በማይነካ አኳኋን በጥንቃቄ እና በጠባቡ ተግባራዊ መሆን እንዳለበት ይታመናል፡፡ በተያዘውም ጉዳይ አቤቱታዉ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ በሰበር አጣሪ እንዲታይ የተደረገው በአመልካች አቤቱታ መነሻ ስለመሆኑ መዝገቡ ያሣያል፡፡

ከላይ እንደተመለከትነው ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት በአንድ በኩል ተጨማሪ ዉይይት እንዲደረግበት በተገለጸበት ትዕዛዝ ላይ ጉዳዩ ዉይይት ተደርጎበት አቋም እንደተያዘበት ተደርጎ በሁለቱ ዳኞች መፈረሙ፣ በሌላ በኩል ደግሞ መዝገቡ ሳይመለስ በእንጥልጥል ላይ መቆየቱ አመልካች ሂደቱን እንዲጠራጠር ምክንያት ይሆናል፡፡ በዉጤቱ ላይ አመኔታ እንዳይኖረዉም ምክንያት ይሆናል፡፡ አዋጁ ከላይ በተመለከተዉ ድንጋጌ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ መወሰን እንደሚችል ስልጣን ከተሰጠባቸዉ ምክንያቶች ዉስጥ አንዱ በእንደዚህ መሰል ጉዳዮች ምክንያት ሊፈጠር የሚችለዉን የፍትሕ መጓደል ሊኖር የሚችልበትን ሁኔታ ለማስቀረት እንደሆነ ይታመናል፡፡ ስለሆነም ተጨማሪ ውይይት ለማድረግ በሚል ጊዜ በመውሰዱ እና መዝገቡ በእንጥልጥል በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል አመልካች ያቀረበዉን አቤቱታ ፕሬዝዳንቷ ተቀብለዉ ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ ማድረጋቸው ውሳኔ ባገኘ ጉዳይ ጣልቃ እንደመግባት የሚያስቆጥር ሆኖ አላገኘንም፡፡ ይልቁንም የጉዳዩ ባህርይ እና የቀረበዉን አቤቱታ መሰረት በማድረግ አምስት ዳኞች እንዲያዩት ማድረጋቸዉ አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 16/1/ እና 21/1/ መሠረት ያደረገ ሆኖ አግኝተነዋል፡፡

እንዲሁም ቀደም ሲል ሁለቱ ዳኞች የሰጡት ዉሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ዉሳኔ በመሆኑ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚለዉ እንደተጠበቀ ሆኖ ዳኞቹ የሰጡት ዉሳኔ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ (web site) እና መረጃ ቋት (data base) ተመዝግቧል የሚለዉ የተጠሪ ክርክር ስንመለከት በስነ ስርዓት ህጉ የተደነገገዉን የዉሳኔ አሰጣጥ ስርዓት ተከትሎና ተሟልቶ የተሰጠ ዉሳኔ አለመሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ መለቀቁም ሆነ በመረጃ ቋት መመዝገቡ በራሱ ዉሳኔዉን የተሟላ እና አስገዳጅ ሊያደርገዉ አይችልም፡፡ ከዚህም በተጨማሪ መረጃዉ የተለቀቀበት አካሄድ ስህተት እንደነበር እና ስህተቱም የተፈጠረዉ በፍርድ ቤቱ የመረጃ ክፍል ሰራተኞች ስለመሆኑ በወቅቱ ከፍርድ ቤቱ የተሰጠዉ መግለጫ ያሣያል፡፡ የችሎቱ ዳኞች ቀደም ሲል በቂ ውይይት አድርገዉ አቋም የወሰዱበት መሆኑን ካመኑበት ከሌሎች ዳኞች ጋር በድጋሚ አንሰየምም ወይም ከችሎቱ እንነሳለን ማለት ይጠበቅባቸዉ ነበር፡፡ በሌላ በኩል ሁለቱ ዳኞች በጉዳዩ ላይ ከሌሎች ዳኞች ጋር ተሰይመው ማየታቸው አስቀድሞ የመጨረሻ ውሳኔ አለመስጠታቸው እንዲሁም በጉዳዩ ላይ በቂ ዉይይት ተደርጎበት በአግባቡ

ሃሳብ ተንሸራሽሮበት አቋም ያልተያዘበት መሆኑን የሚያሳይ ነው፡፡ ስለዚህም በዚህ ጉዳይ በ30/06/2012ዓ.ም የመጨረሻ ዉሳኔ ተሰጥቶበት እና መዝገቡ ተዘግቶ እያለ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት ሌሎች ሁለት ዳኞች ተጨምረዉ አምስት ዳኞች ተሰይመዉ እንዲያዩት ማድርጋቸዉ እና በዚህ አግባብ አቤቱታዉ ለዚህ ሰበር ችሎት መቅረቡ ከህግ ዉጪ ነዉ በማለት ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ መዝገቡ ዉስጥ ያለዉን እዉነታ ያገናዘበ ባለመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም ብለናል፡፡

በአጠቃላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ውሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ በመሆኑ ውሳኔዉ እንዳልተሰጠ የሚቆጠርና ተፈጻሚነት የሌለዉ መሆኑን እንዲሁም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የተደረገዉ አመልካች ባቀረበው አቤቱታ መነሻ ሆኖ በአዋጁ አንቀጽ 21(1) መሠረት መሆኑን የተገነዘብን ስለሆነ በሂደቱ ላይ የስነ ስርዓት ግድፈትም ሆነ ከህግ ዉጪ የተፈጸመ ተግባር ባለመኖሩ ተጠሪ ያቀረበው ተቋውሙሞ ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ጉዳይ ላይ ውሳኔ መስጠት ይቻላል የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሰናል፡፡ ስለዚህም አብላጫዉ ድምጽ አቤቱታዉ ለሰበር ችሎት የቀረበዉ ከህግ አግባብ ውጪ ነው በማለት አቤቱታዉ እንደገና በሌላ ሰበር አጣሪ ችሎት እንዲታይ የሰጠዉ ዉሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት የልዩነት ሀሳባችንን አጠቃለናል፡፡

የማይነበብ የሁለት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሠ/መ/ቁጥር 193215

ቀን 25/05/2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡-አቶ በቀለ ኢሳያስ - አልቀረቡም

ተጠሪዎች ፡- 1. አቶ በረከት እንዳሻው

2. አቶ አንዱአለም ስለሺ

3. ወ/ሪት ቤተልሔም ስለሺ

4. ተማሪ ናትናኤል ስለሺ

5. አቶ መሪሁን መኮንን

(ከ1-5) አልቀረቡም

6. ወ/ሮ መረተች መኮንን ቀረቡ

7. ወ/ሮ እመቤት እንዳሻው

8. ወ/ሮ ታምሯ እንዳሻው

(7-8) አልቀረቡም

9. ወ/ሮ ንግስት እንዳሻው ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የፍርድ አፈጻጸምን የሚመለከት ሲሆን ፍርዱን በሚያስፈጽመዉ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት የተፈጸመ ሀራጅ እንዲፈርስ በማመልከት የተከራከሩ ሲሆን 5ኛ እና 6ኛ ተጠሪዎች የፍርድ ባለመብት በመሆን ፣ከተራ ቁጥር 7 እስከ 9 የተጠቀሱት የፍርድ ባለእዳ በመሆን እንዲሁም አመልካች በሐራጅ የተሸጠዉ ቤት ገዥ በመሆን በክርክሩ የተሳተፉ ናቸዉ፡፡ ከክርክሩ እንደተረዳነዉ በፍርድ አፈጻጸም መዝገብ ላይ ባቀረቡት አቤቱታ የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በሟች ወ/ሮ በየነች ንጉሴ ስም በአዲስ አበባ

ከተማ ጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 1 ቀጠና 8 ውስጥ የሚገኝ ቤት የውርስ ሀብት እንደሆነ በመግለጽ በወራሾች መካከል በስምምነት ክፍፍል እንዲፈጸም ይህ ካልሆነ በሐራጅ ተሽጦ የፍርድ ባለመብትና ባለእዳ ሆነዉ የተሰየሙ ተከራካሪዎች እኩል እንዲካፈሉ በማለት በቀን 06/07/2010 ዓ/ም ውሳኔ ሰጥቷል። በዚህ ዉሳኔ መሰረት በተሰጠ የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ በወጣ የሐራጅ ማስታወቂያ መነሻ አመልካች በጨረታ ተሳትፈዉ በቀን 09/12/2010 ዓ/ም ቤቱን በብር 208,000.00 ገዝተዋል። አመልካች የሽያጩን ገንዘብ ገቢ አድረገዉ የቤቱ ስመ ሀብት በስማቸዉ ከመዞሩ በፊት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም አቤቱታ በማቅረባቸዉ አፈጻጸሙ ታግዶ መዝገቡ ተዘግቶ ቆይቷል።

ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም በመ/ቁጥር 20628 ላይ ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ በተጠሪዎች መካከል ክርክር ተደርጎ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ዉሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በዉርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ እንዳላቸዉ በመግለጽ ከሐራጅ ሽያጩ ገንዘብ ላይ እንዲካፈሉ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት ዉሳኔዉን አሻሽሎ ወስኗል።በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት ይግባኝ መነሻ እነዚህ ተጠሪዎች ወራሾች በመሆናቸዉ ሁሉም ተጠሪዎች ተጠቃሹን የጋራቸዉ የሆነዉን የዉርስ ሀብት የሆነ ቤት በስምምነት እንዲካፈሉ፣ስምምነት ላይ ካልደረሱ በሕጉ መሰረት በሀራጅ ተሽጦ እንዲካፈሉ በማለት የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ አሻሽሎ ወስኗል።

ከላይ የተጠቀሰዉን ዉሳኔ ተከትሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የውርስ ሀብት በሆነው ቤት ላይ ድርሻ እንዳለን በፍርድ ስለተረጋገጠ የአፈጻፀም ክርክሩ ተካፋይ ባልሆንበት የተካሄደው ሀራጅ የቀደምትነት መብታችንን የጎዳ፣ቤቱም በአነስተኛ ገንዘብ የተሸጠ በመሆኑ ሀራጁ እንዲፈርስ እንዲታዘዝልን እና ይህ ፍርድ ቤት የሰጠዉ ዉሳኔ ተሻሽሎ በተወሰነዉ መሰረት የፍርድ አፈፃፀሙ እንዲጀመር ተደርጎ ሐራጁም በድጋሚ እንዲወጣ እንዲታዘዝልን በማለት የፍ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 444 ጠቅሰዉ አቤቱታ ለሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበዋል። ለዚህ አቤቱታ በተራ ቁጥር 6 እና 7 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በሰጡት መልስ ይህ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ከውርስ ሀብቱ ሽያጭ ድርሻቸውን እንዲያገኙ አለ እንጂ ሽያጩ እንደ አዲስ ተከናውኖ ክፍፍል ይፈፀም ሲል የሰጠው ውሳኔ የለም። በመሆኑም አቤቱታዉ ውድቅ ተደርጎ በቀድሞ ትዕዛዝ መሰረት በፍርድ ቤቱ እጅ ያለው ገንዘብ ለወራሾቹ ክፍፍል ሊደረግ ይገባል በማት ተከራክረዋል። ከተራ ቁጥር 7 እስከ 9 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ ፍርድ ቤቱ በሕግ አግባብ የመሰለውን ውሳኔ ቢሰጥ አንቃወምም በማለት መልስ ሰጥተዋል። የአሁን አመልካችም በአቤቱታዉ ላይ አስተያየት እንዲሰጡ ተደርጎ በሰጡት መልስ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጅ እንዲፈርስ ያቀረቡት ጥያቄ ጊዜዉ ያለፈበትና የሥነ ሥርዓት

ሕጉን አንቀጽ 444/1 እና 447/1 የሚቃረን ከመሆኑም በተጨማሪ የሐራጅ ሽያጩን የሚያስፈርስ ምክንያት ስለሌለ አቤቱታዉ ዉድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል፡፡

ፍርዱን እያስፈጸመ የሚገኘዉ የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 24263 ላይ ግራ ቀኙን ከላይ በተመለከተዉ መሰረት ሰምቶ በቀን 07/05/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ መጀመሪያ በመ/ቁጥር 20628 ላይ የተሰጠዉ ዉሳኔ በቀን 21/03/2011ዓ/ም በተሰጠ ዉሳኔ ተሻሽሎ የተወሰነዉ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የዉርስ ሀብት የሆነዉ ተጠቃሹ ቤት በሀራጅ ተሸጦ ከተገኘዉ ገንዘብ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ የሚል እንጂ የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ የሚል ዉሳኔ እንዳልሆነ፤በሀራጅ ሽያጩ ተሳታፊ አለመሆን የሐራጅ ሽያጩን የሚያስፈርስ ምክንያት እንዳልሆነ፤በጨረታ ተወዳዳሪ ሆነዉ ሳይቀርቡ የቀደምትነት መብት ተጠቃሚ ሊሆኑ አይችሉም የሚሉ ምክንያቶችንና የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥ 447/1 ስር የተደነገገዉ የሁለት ወር ጊዜ ካለፈ በኋላ ነዉ የሚሉ ምክንያቶችን መሰረት በማድረግ የሐራጅ ሽያጩ ሊፈርስ አይገባም በማለት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡትን አቤቱታ ዉድቅ በማድረግ በይኗል፡፡

ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በዚህ ብይን ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 74456 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠው ዉሳኔ ፍርዱ መፈጸም ያለበት ተሻሽሎ በተወሰነዉ መሰረት ሊሆን እንደሚገባ፤በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 447/1 ስር የተደነገገው የ2 ወር የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚነት በአፈፃፀም ክርክሩ ተሳታፊ በነበረ ሰዉ ላይ እንጂ በአፈጻጸም ክርክር ተሳታፊ ባልሆኑት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 በተጠቀሱ ተጠሪዎች ላይ አለመሆኑን፤ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ አፈጻጸሙ ታግዶ በመቆየቱና በጉዳዩ ላይ የተሰጠዉ ዉሳኔ ተሻሽሎ ከተወሰነ በኋላ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት የሁለት ወር ጊዜ ሳይደርስ በመሆኑ፤በተቃውሞ መሰረት በቤቱ ላይ መብት ያላቸው መሆኑን ፍርድ ቤቱ ከማረጋገጡ በፊት ሐራጁ እንዲፈርስ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች አቤቱታ ማቅረብ ስለማይችሉ፤ የጋራ ባለሀብቶች የሆኑ ሰዎች ያልተከፋፈለውን የጋራ ንብረት ከማንኛውም ሶስተኛ ወገን በፊት ቀዳሚ ሆነው በግዥ የማስቀረት ሕጋዊ መብት ያላቸው ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1261/1 እና ከቁጥር 1386-1409 የተደነገገ መሆኑን፤ እንዲሁም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ ባለመብት የሆኑበትን ቤት በስምምነት ለመከፋፈል ካልቻሉ ቤቱ እንዲሸጥ ትዕዛዝ ሲሰጥ በቀረበው የቤቱ መነሻ ግምት ላይ ክርክር የማቅረብ መብት ስላላቸዉ አከራካሪው የውርስ ቤት የተሸጠበት ዋጋ በጣም ዝቅተኛ ነው በማለት ያነሱት ክርክር ተገቢነት ያለው ነዉ የሚሉ ምክንያቶችን መሰረት በማድረግ የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ ያቀረቡትን አቤቱታ ዉድቅ በማድረግ የሰጠዉን ዉሳኔ በመሻር ዋናዉ ፍርድ ተሻሽሎ በተወሰነዉ መሰረት የተከናወነውን ሽያጭ በማፍረስ ፍርድ ያረፈበትን የውርስ ሀብት

የሆነዉን ቤት ባለመብቶች በስምምነት እንዲከፋፈሉ ፤ ስምምነት ላይ ካልደረሱ በሕጉ መሰረት ሐራጅ እንዲወጣ በማድረግ እንዲሁም የቀደምትነት እና የመሳሰሉት ጥያቄዎች ከቀረቡ በሕጉ መሰረት በመመርመር አፈጻጸሙን እንዲመራ ጉዳዩን ለሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት መልሶለታል፡፡

አመልካች ከላይ በተገለጸዉ መሰረት በተሰጠ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 186757 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ ይግባኙን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዟል፡፡ አመልካች ለዚህ ችሎት በቀን 21/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተገለጸዉ መሰረት በተሰጡ ዉሳኔዎች መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ፡፡

የስር ፍርድ ቤቶች በግልፅ በሐራጅ ጨረታ የተሸጠ ንብረት በዝቅተኛ ዋጋ የተሸጠ ነው በሚል ሽያጩን በማፍረስ የሰጡት ውሳኔ በሰ.መ.ቁጥር 37503(ቅጽ 8) ፣በሰ.መ.ቁጥር 39175(በቅፅ 16) እና በሰ.መ.ቁጥር 945571 ላይ የአንድ ንብረት ከፍተኛ ወቅታዊ ዋጋ እንዲሁም ትክክለኛ ዋጋ ንብረቱ በጊዜው በሐራጅ ለሽያጭ ቀርቦ የሚያወጣው ዋጋ ነዉ ሲል የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በግልፅ የሚቃረን ነዉ፡፡አመልካች ቤቱን በጨረታ የገዛሁት ከስምንት ተጫራቾች ጋር በመወዳደር ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቤቱ ጉዳዩን ሳያጤን በዝቅተኛ ዋጋ ተሸጧል ተብሎ የቀረበዉን አቤቱታ መቀበሉ ስህተት ነዉ፡፡ ቀደም ሲል የውርስ ሀብቱ ሲጣራ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በወራሽነት ተለይተው የውርስ መብታቸው ተጠብቆ የነበረ ከመሆኑም በተጨማሪ በአፈጻጸም መዝገብ እየተደረገ የነበረዉን ጨረታ እያወቁ ሳይቃወሙ እንደቆዩ እየታወቀ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 444/1 ላይ አቤቱታ ማቅረብ የሚቻለዉ የማይንቀሳቀስ ንብረት ከመሸጡ በፊት ነዉ የሚለዉን በተቃረነ መልኩ በተጠናቀቀ ጨረታ ላይ የቀረበዉን አቤቱታ በመቀበል የሐራጅ ሽያጭ እንዲፈርስ መወሰኑ ስህተት ነዉ፡፡ሽያጩ ከተካሄደ ከአራት ወራት በኋላ ሽያጩ እንዲፈርስ መደረጉ እና የ2 ወር የይርጋ ጊዜ መቆጠር የሚጀምረው ጨረታው ከፀደቀበት ቀን ጀምሮ ሊሆን ሲገባ በዋናው መዝገብ ቀድሞውኑ በተረጋገጡ ፍሬ ጉዳዮችን እንደአዲስ የሚወሰን ነገር እንደነበር በማስመሰል ያቀረቡትን ያልተገባ ምክንያት መሰረት በማድረግ የአመልካች የይርጋ መከራከሪያ ታልፎ ጨረታው እንዲፈርስ መወሰኑ ስህተት ነዉ፡፡ ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት የቀደምትነት ጥያቄ በሌለበት ከፍተኛ ፍርድ ቤቱም ቀደምትነትን በተመለከተ ምንም ውሳኔ ባልሰጠበት ተጠሪዎች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሕግ ቁጥር 447(1 እና 3) ስር የተደነገገዉን በመጻረር እና በሰ.መ.ቁጥር 31963 እና 97206 ላይ የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በሚቃረን መልኩ በጨረታ ሂደት የተፈጸመ የማጭበርበር ወይም በጨረታ ስነ ስርዓቱ ላይ የተፈፀመ ግዙፍ የሆነ ጉድለት እና ትክክለኛ ያልሆነ ተግባር በሌለበት ጨረታዉ እንዲፈርስ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ የሚል ነዉ፡፡

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታዉን መርምሮ የስር ፍርድ ቤቶች የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ የሰጡትን ውሳኔ አግባብነት ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 443 እና 447 አንጻር ለማጣራት መዝገቡ ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር የሰጠዉን ትእዛዝ ተከትሎ ተጠሪዎች በተናጠል እና በጋራ በቀን 24/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል፡፡

1ኛ ተጠሪ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ባነሱት መከራከሪያ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በጉዳዩ ላይ የተወሰነዉ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም ሆኖ እያለ አመልካች የሰበር አቤቱታ የቀረቡት የአቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ነዉ ተብሎ በሕጉ የተመለከተዉ የሶስት ወር ጊዜ ካለፈ በኂላ በመሆኑ አቤቱታዉ ሊሰረዝ ይገባል በማለት ተከራክረዋል፡፡ እንዲሁም በዋናዉ ጉዳይ ላይ ከ5ኛ እና 6ኛ ተጠሪዎች በስተቀር ሁሉም ተጠሪዎች ባቀረቡት መልስ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠዉ ዉሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠዉ ትእዛዝ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ዋናዉን ፍርድ በመቃወም በፍ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ያቀረቡትን መቃወመሚያ በመቀበል የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ አስቀድሞ የሰጠዉን ዉሳኔ በማሻሻል ከዉርስ ሀብቱ ሽያጭ ላይ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ በሚል ወስኗል፡፡ሆኖም በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ በመቅረቡ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 74413 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ መወሰኑ ስህተት ነዉ በማለት ዉሳኔዉን አሻሽሎ ቤቱ ለተጠሪዎች የጋራ የዉርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፤ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ በተወሰነዉ መሰረት እንዲፈጸም የተደረገ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም፡፡ሐራጁ የተከናወነው በቀድሞ ውሳኔ መሰረት በመሆኑ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ያቀረቡት አቤቱታ ዉሳኔ ከማግኘቱ በፊት በመሆኑና በመቃወሚያዉ ላይ ዉሳኔ እስከሚሰጥ ድረስ ታግዶ በነበረዉ የፍርድ አፈጻጸም ላይ መቃወሚያ ወይም ሐራጁ እንዲፈርስና የቀደምትነት መብት እንዲከበር ለመጠየቅ የሚቻልበት የስነ ስርዓት ሕግ አግባብ የለም፡፡ በመሆኑም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ቤቱ ከመሸጡ በፊት ሽያጩ እንዲፈርስ ወይም እንዲታገድ ክርክር አቅርበዉ በፍርድ ያገኙት መብት ባለመኖሩ መቃወሚያቸዉን ተከትሎ ጉዳዩ ዉሳኔ ካገኘ በኂላ ሐራጅ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት በሕጉ የተመለከተዉ የይርጋ ጊዜ ሳያልፍ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ሐራጁ እንዲፈርስ በመወሰናቸዉ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል፡፡

በሌላ በኩል በ5ኛ እና 6ኛ ተራ ቁጥር ላይ የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ አመልካች ያቀረቡት ቅሬታ በአግባቡ ስለሆነ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሠጠው ውሳኔ ተሽሮ የስር የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊጸና ይገባል በማለት መልሳቸዉን ሰጥተዋል፡፡ አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ አቤቱታ ሳያቀርቡ የሶስት ወር ጊዜ ያለፈባቸዉ በኮቪድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ

ቤቶች ዝግ ሆነዉ በመቆየታቸዉ ምክንያት እንደሆነ በመግለጽና ዋናዉን ጉዳይ በተመለከተም አቤቱታቸዉን በማጠናከር ተከራክረዋል፡፡

ከዚህ በላይ የተመለከተዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡት ዉሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ብሎ ከያዘዉ ጭብጥ፣ ከግራ ቀኝ ክርክር እና አግባብነት ካለዉ ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል ፡፡

በመጀመሪያም አመልካች የሰበር አቤቱታቸዉን በሕጉ በተመለከተዉ 90 ቀናት ዉስጥ ስላላቀረቡ አቤቱታቸዉ ሊሰረዝ ይገባል በማለት 1ኛ ተጠሪ ያቀረቡትን መቃወሚያ መርምረናል፡፡አመልካች ለዚህ መቃወሚያ በሰጡት መልስ አቤቱታቸዉን በ90 ቀናት ዉስጥ ማቅረብ ያልቻሉት በኮቪድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ ቤቶች ዝግ ሆነዉ በመቆየታቸዉ ምክንያት ስለሆነ አቤቱታዬ ሊሰረዝ አይገባም በማለት ተከራክረዋል፡፡ የኮቪድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ በአገራችን መከሰቱን ተከትሎ የቫይረሱን ሥርጭት ለመከላከል፣ ለመቆጣጠር እና የሚያስከትለዉን ጉዳት ለመቀነስ የወጣዉን የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ ቁጥር 3/2012 እና ይህንን አዋጅ ለማስፈጸም የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 466/2012 ወጥቶ ሥራ ላይ ዉሎ እንደነበር ይታወቃል፡፡ በተጠቃሹ ደንብ አንቀጽ 2/2 እና 3/1 ስር እንደተደነገገዉ ከአራትና ከዚያ በላይ ሆኖ በአንድ ቦታ በአካል መገኘት ለቫይረሱ ስለሚያጋልጥ ለመንግስታዊ ሥራም ሆነ በደንቡ ለተመለከቱ ተግባራት መሰብሰብ የተከለከለ ነዉ፡፡ እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የዳኝነት አገልግሎት አሰጣት ከአራት ሰዉ በላይ በአንድ ቦታ እንዲሰባሰብ የሚያደርግበት ሁኔታ መኖሩን፣የወረቀት ቅብብሎሽ ለቫይረሱ አጋላጭ መሆኑንና ከየክልሉ ከከተማ አስተዳደሮች የሚመጡ ባለጉዳዮች ትራንስፖርት ተጠቅመዉ ሲመጡ ለቫይረሱ እንዲጋለጡ የሚያደርግ አጋጣሚ እንደሚፈጥር ታሳቢ በማድረግ የተጠቀሰዉ የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅና ደንብ ከመጽናቱ በፊትና በኋላ በቀን 09/07/2012 ዓ/ም ለመጀመሪያ ጊዜ በወጣዉ መግለጫ ፤በመቀጠል በቀን 23/07/2012 ዓ/ም፣በቁጥር W/1-38/8434 በቀን 30/08/2012 ዓ/ም፣በቁጥር ህ/ግ/0012 በቀን 28/09/2012 ዓ/ም ባወጣቸዉ መግለጫዎች የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን በከፊል ዝግ አድርጎ አቆይቷል፡፡ ቀጥሎም በቀን 10/11/2012 ዓ/ም ባወጣዉ የሥራ መመሪያ እና ባወጣዉ መርሀ ግብር መሰረት ከታህሳስ 10 ቀን 2012 ዓ/ም ጀምሮ የመጨረሻ ዉሳኔ ባገኙ ጉዳዮች ላይ የሚቀርብ የሰበር አቤቱታ ከነሐሴ 01 ቀን 2012 ዓ/ም ጀምሮ መዝገብ የመክፈት ሥራ እንደሚጀምር ገልጿል፡፡

በተያዘዉ ጉዳይ ላይ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የመጨረሻ ዉሳኔ የተሰጠዉ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም ሲሆን አመልካች የሰበር አቤቱታ ጽፈዉ ያቀረቡትና ፋይል ያስከፈቱት በቀን 21/11/2012 ዓ/ም ነዉ፡፡ ምንም እንኳን በመካከሉ ያለዉ ጊዜ ሲታይ አመልካች አቤቱታቸዉን ያቀረቡት የሠበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ነዉ ተብሎ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/4 ላይ የተመለከተዉ የ90 ቀናት ጊዜ ካለፈ በኋላ ቢሆንም ይህ የ90 ቀን ጊዜ ያለፈዉ በአመልካች ጉድለት

ምክንያት ሳይሆን ከላይ በተገለጸዉ አግባብ ከዓቅም በላይ በሆነ ዓለም አቀፍ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ ቤቶች መዝገብ የመክፈት አገልግሎት እንደማይሰጡ በይፋ ለሕዝብ በማሳወቅ በከፊል ዝግ ሆነዉ በመቆየታቸዉ ምክንያት ነዉ፡፡ስለሆነም ፍርድ ቤቱ ያቋረጠዉን አገልግሎት አሰጣጥ ለመጀመር ባወጣዉ መመሪያና መዛግብት የሚከፈቱበት ጊዜ ነዉ ብሎ ባወጣዉ የሥራ መርሀ ግብር መሰረት አመልካች የሰበር አቤቱታቸዉን በማቅረብ መዝገብ ስላስከፈቱ 1ኛ አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረቡትን መቃወሚያ አልተቀበልንም፡፡

ዋናዉን ጉዳይ በተመለከተ የያዝነዉን ጭብጥ እንደመረመርነዉ አመልካች የተጠሪዎች የዉርስ ሀብት የሆነዉን ቤት በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተሰጠ ትእዛዝ ቤቱን በብር 208,000.00 የገዙት በቀን 09/12/2010 ዓ/ም በተከናወነ ሐራጅ ነዉ፡፡ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ በዋናዉ መዝገብ ላይ የተሰጠዉን ፍርድ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ተቃዉመዉ ያስወሰኑት በመጀመሪያ በሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በቀን 21/03/2011 ዓ/ም ነዉ፡፡እንዲሁም ይሄዉ ዉሳኔ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74413 ላይ በይግባኝ አሻሽለዉ ያስወሰኑት ደግሞ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም ነዉ፡፡ይህም የሚያሳየዉ ቤቱ በሐራጅ ለአመልካች የተሸጠዉ በተሸጠዉ ቤት ላይ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የዉርስ ድርሻ አላቸዉ ተብሎ ከመወሰኑ በፊት መሆኑን ነዉ፡፡በመሆኑም አመልካች ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በዉርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ አላቸዉ ተብሎ ከመወሰኑ በፊት ወራሾች ናቸዉ ተብሎ ስለተወሰነላቸዉ የዉርስ ሀብት ክፍፍል ለማስፈጸም ሲደረግ የነበረዉን የፍርድ አፈጻጸም እያወቁ ሳይቃወሙ እንደቀሩ በመግለጽ ያቀረቡትን ክርክር የስር ፍርድ ቤቶች ዉሳኔዎች ስለማያሳዩ ከዚህ አኳያ ያቀረቡትን ቅሬታ አልተቀበልንም፡፡

ከላይ እንደተመለከተዉ አመልካች አከራካሪዉን ቤት በሐራጅ የገዙት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም የዉርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ እንዳላቸዉ ከማስወሰናቸዉ በፊት መሆኑ ከተረጋገጠ የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ ማድረግ አስፈላጊ ነበር ወይ ለሚለዉ ነጥብ ተገቢዉን ምላሽ መስጠት ይቻል ዘንድ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ የተረጋገጠላቸዉ መብት ምንድን ነዉ የሚለዉን ማወቅ ያስፈልጋል፡፡ የስር የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት የፍርድ መቃወሚያ መነሻ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ዉሳኔ የተወሰነላቸዉ ከዉርስ ሀብቱ ሽያጭ ላይ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ በመሆኑና ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የሐራጅ ሽያጩ ከተፈጸመበት ቀን ጀምሮ በሁለት ወር ጊዜ ዉስጥ ሐራጁ እንዲፈርስ አቤቱታ ስላላቀረቡ የሐራጅ ሽያጩ ሊፈርስ አይገባም በማለት ወስኗል፡፡ ጉዳዩን በይግባኝ ያየዉ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ደግሞ ይህ በሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠዉ ዉሳኔ በይግባኝ ታይቶ በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በተሰጠ ዉሳኔ ተሻሽሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ

ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ መወሰኑ ስህተት ነዉ ተብሎ ቤቱ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎችና ለተቀሩት ተጠሪዎች የጋራ የዉርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፤ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ በማለት ወስኗል።ስለሆነም በዚህ መልኩ ከመወሰኑ በፊት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ የመጠየቅ መብት ስለማይኖራቸዉ ባቀረቡት አቤቱታ መሰረት የሐራጅ ሽያጩ ሊፈርስ ይገባል ሲል ወስኗል። ከዚህ የምንረዳዉ የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ በመጠየቅ ያቀረቡትን አቤቱታ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዋናዉን ጉዳይ በይግባኝ አይቶ በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም አሻሽሎ ከሰጠዉ ዉሳኔ አንጻር መርምሮ መወሰን ሲገባዉ በዚህ ዉሳኔ መሰረት አይቶ አለመወሰኑን ነዉ።

በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጋችን ስለ ፍርድ አፈጻጸም በሚደነግገዉ ሰባተኛ መጽሐፍ ስር ካሉ ድንጋጌዎች እንደምንረዳዉ ፍርዱን የሚያስፈጽመዉ ፍርድ ቤት ፍርዱን ማስፈጸም ያለበትና በፍርድ አፈጻጸም ሂደት የተከናወኑ ተግባራትን በመቃወም የሚቀርቡ አቤቱታዎችን መርምሮ መወሰን የሚገባዉ ፀንቶ ከሚገኘዉ የፍርድ ዉሳኔ አንጻር ሊሆን ይገባል።እንደሚታወቀዉ አንድ የፍርድ ዉሳኔ ከተሰጠ በኋላ ይሄዉ የፍርድ ዉሳኔ ፍርዱን በሰጠዉ ፍርድ ቤት ወይም/እና በይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት ወይም/እና በሰበር ሰሚ ችሎት በሚሰጡ ዉሳኔዎች ተለዉጦ ሊወሰን ይችላል(የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 6፣360/2፣348/1 እና አዋጅ ቁጥር 25/1996 10 እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80(3/ሀ)ይመለከቷል።)። ዳግመኛ ዳኝነት የተጠየቀበት፣ተቃዉሞ፣ ይግባኝ ወይም የሰበር አቤቱታ የቀረበበት ፍርድ፣ዉሳኔ ወይም ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 6፣332፣ 359/4፣ 418/4 እና በሌሎች አግባብነት ባላቸዉ ድንጋጌዎች መሰረት ሳይፈጸም ታግዶ እንዲቆይ ካልተደረገ በስተቀር ፍርዱን፣ዉሳኔዉን ወይም ትእዛዙን በተሰጠዉ ፍርድ ቤት ወይም/እና ጉዳዩን በይግባኝ ባየዉ ፍርድ ቤት ወይም/እና በሰበር ሰሚ ችሎት ታይቶ እስከሚለወጥ ድረስ ሊፈጸም የሚችልበት አግባብ መኖሩን መገንዘብ ይቻላል። ይህ እንዲሆን ያስፈለገበት ምክንያት ከዳኝነት ነጻነት ገጽታዎች መካከል አንዱ የዳኝነት አካሉ የሰጠዉን ዉሳኔ ማስፈጸም መቻሉ በመሆኑና የሥነ ሥርዓት ሕጋችንም ጸንቶ የሚገኝ ፍርድ በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ እስካልታገደ ድረስ መፈጸም አለበት የሚል አቋም በመያዙ ምክንያት ነዉ። ይህ ማለት ግን ፍርዱ፣ዉሳኔዉ ወይም ትእዛዙ በተለይም በይግባኝ ታይቶ እስከሚሻሻል ወይም እስከሚለወጥ ድረስ በሚኖረዉ የክርክር ሂደት ፍርዱ፣ዉሳኔዉ ወይም ትእዛዙ ተፈጽሞ የተወሰደ ነገር ካለ ሥነ ሥርዓት ሕጉ መፍትሔ አላስቀመጠም ማለት አይደለም።ለዚህ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ያስቀመጠዉ መፍትሔ በቁጥር 349 ስር የተደነገገዉ አንዱ ሲሆን ይኸዉም ይግባኝ የተባለበት ፍርድ፣ዉሳኔ ወይም ትእዛዝ በይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት የተለወጠ ወይም የተሻሻለ እንደሆነ የተሻሻለዉ ወይም የተለወጠዉ ፍርድ ወይም ዉሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በነበረዉ የመጀመሪያ

ፍርድ፣ዉሳኔ ወይም ትእዛዝ መሰረት የተወሰደ ነገር እንዲመለስ ነገሩን በመጀመሪያ ደረጃ ያየዉ ፍርድ ቤት ተስማሚ ትእዛዝ መስጠት እንዳለበት የሚደነግገዉ ነዉ፡፡

በያዝነዉም ጉዳይ የሐራጅ ሽያጭ የተፈጸመዉ ዋናዉን ፍርድ ለማስፈጸም ስለሆነ የሐራጅ ሽያጩ ከተፈጸመ በኂላ ሐራጁ ሲፈጸም የነበረዉ ዉሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በተሰጠ ዉሳኔ ተሻሽሎ ተወስኗል፡፡ ይሄዉ ዉሳኔ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ ታይቶ ለአመልካች ቤቱን በሐራጅ የተሸጠበትን ክንዉን (ሽያጭ) የሚንድ ዉጤት ባለዉ መልኩ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸዉን እንዲያገኙ በሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት መወሰኑ ስህተት ነዉ ተብሎ ቤቱ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎችና ለተቀሩት ተጠሪዎች የጋራ የዉርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፤ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ ተወስኗል፡፡ በዚህ መልኩ በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ታይቶ የቀድሞዉ ዉሳኔ ተለዉጦ የተወሰነበት ዉሳኔ ጸንቶ እስካለ ድረስ የፍርድ አፈጻጸሙ ሊተገበር እና ፍርዱን ለማስፈጸም የተፈጸመዉን የሐራጅ ሽያጭ በመቃወም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡት አቤቱታ በዳኝነት ታይተዉ እልባት ሊያገኝ የሚገባዉ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዋናዉን የፍርድ ዉሳኔ ለዉጦ በወሰነዉ መሰረት ሊሆን ይገባል፡፡

በመሆኑም የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡትን አቤቱታ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተለወጠዉን ዉሳኔ መሰረት አድርጎ አከራክሮ አለመወሰኑ የፍርድ አፈጻጸም መመራት ያለበት ጸንቶ የሚገኘዉን የመጨረሻዉን የፍርድ ዉሳኔ መሰረት አድርጎ ሊሆን ይገባል ተብሎ በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋዉን ሥርዓት የተከተለ ባለመሆኑ የሰጠዉ ብይን መታረሙ ሕግን መሰረት ያደረገ ነዉ ከሚባል በስተቀረ የተፈጸመ ስህተት የለም፡፡ከዚህ ጋር በተያያዘ አመልካች በአቤቱታቸዉ በጠቀሷቸዉ የሰበር ዉሳኔዎች የተሰጠዉ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ከተያዘዉ ጉዳይ ጋር ተመሳሳይ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የተሰጡ ስላልሆኑ ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት የላቸዉም፡፡እንዲሁም በተለይም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት ዋናዉ ዉሳኔ ተለዉጦ በተወሰነዉ ዉሳኔ መሰረት የተረጋገጠላቸዉን መብት ለማስከበር ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት አቤቱታ መሰረት የዉርስ ሀብት የሆነዉን ቤት ለአመልካች በሐራጅ ለመሸጥ የተደረገዉ ሐራጅ እንዲፈርስ መወሰኑም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 349 ማዕቀፍ ወስጥ ሊታይ የሚችል በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ በመሆኑ ከዚህም አኳያ ከዉጤት አንጻር በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተሰጠ ዉሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም፡፡ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል፡፡

ዉ ሳ ኔ

1. የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74456 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም የሰጠዉ ዉሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 186757 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም የሰጠዉ ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል፡፡
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል፡፡

ት እ ዛ ዝ

1. የዉሳኔዉ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ፡፡ ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዉ፡፡
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል፡፡ይጻፍ፡፡
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሠ/መ/ቁጥር 185273

ሀምሌ 28 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አፍሪካ ጁስ ቲቢላ አ.ማ

ተጠሪዎች፡- 1/ አቶ ታዱ ጫላ

2/ አቶ ቴዎድሮስ ስጣርጌ

3/ አቶ አለማየው ደጀን

4/ አቶ ቴዎድሮስ አስማማው

5/ አቶ ሰለሞን አባተ

6/ አቶ ፋኖስ አንዳሳ

7/ አቶ አብዱልናስር መሀመድ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የአመልካች መልስ የመስጠት መብቱ የታለፈበት አግባብና ከዚህ በኋላ ክሱ በተሰማበት እለት የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበዉ አቤቱታ ተቀባይነት እንዳያገኝ የተደረገበት አግባብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ በሚል በቀረበ አቤቱታ መነሻ የተደረገ ክርክር የሚመለከት ሲሆን ጉዳዩ በመጀመሪያ በታየበት የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ተከሳሽ ተጠሪዎች ደግሞ ከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል፡፡ ተጠሪዎች በአመልካች ላይ በመሰረቱት ክስ በአመልካች ድርጅት ውስጥ በተለያየ የስራ መደብ ሲያገለግሉ ቆይተዉ ከሕግ ዉጭ እንዳሰናበታቸዉ በመግለጽ ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች የተለያዩ ክፍያዎች እንዲከፈላቸዉ 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ደግሞ ወደ ሥራቸዉ እንዲመልሳቸዉ እንዲወሰንላቸዉ ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡ አመልካች ለክሱ ያለዉን መልስ ሬጅስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ እንዲሰጥ ታዞ አመልካችን ወክሎ ወደ ፍርድ ቤት የቀረበዉ ሰዉ ዉክልና ይዞ ባለመገኘቱ እንዲሁም ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸዉ ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ ተክፍሎበት ተሟልቶ አለመቅረቡን በመግለጽ መልሱን ሬጅስትራር ሳይቀበለዉ ቀርቷል፡፡ከዚህ በኋላ አመልካች ለችሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ በቀን 17/04/2011ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት ቀነ ቀጠሮ የዉክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ የሚቀርበዉን የሠነድ

ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ሳይገልጽና ይህንን አሟልቶ ማቅረብ የራሱ ግዴታ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 196/3ን በመጥቀስ የአመልካችን አቤቱታ ዉድቅ አድርጓል፡፡

በመቀጠል አመልካች ፍርድ ቤቱ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ክስ ለመስማት በቀጠረበት እለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ የሰነድ ማስረጃዎች ከመዝገቡ ጋር እንዲያያዝለት ጠይቆ ፍርድ ቤቱ በቀን 20/06/2011ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበዉ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ዉድቅ አድርጓል፡፡ ዋናዉን ጉዳይ በተመለከተም በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት በሰጠዉ ዉሳኔ አመልካች ተጠሪዎችን ከሕግ ዉጭ አሰናብቷል በማለት ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በአዋጅ ቁጥር 377/1996 ሕገወጥ ስንብትን ተከትሎ የሚከፈሉ ክፍያዎች እንዲከፈላቸዉ እንዲሁም 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ወደ ሥራ መደባቸዉ እንዲመልሳቸዉ ወስኗል፡፡በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ይግባኙን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ 337 መሰረት በሰጠዉ ብይን ይግባኙን ሰርዟል፡፡ አመልካች በቀን 28/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበዉ በተገለጸዉ መሰረት በተሰጡ ዉሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታዉ ይዘት በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ፡፡

አመልካች በስር ፍ/ቤት የመከላከያ መልሳችንን በቀጠሮ ሰዓት ይዘን የቀረብን ሲሆን ፍ/ቤቱ ግን የውክልናው ደብዳቤ በሰነዶችና ማረጋገጫ አልተረጋገጠም የቀረበውም መልስ ቴምብር አልተለጠፈባቸውም ሲል በአመልካች ጉድለት ባልሆነ ምክንያት መልስ የማቅረብ መብታችንን አልፏል፡፡ ይህንን ተከትሎ ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ ይረዳ ዘንድ መልሳችንን በአቤቱታ አስደግፈን አቅርበን ተለዋጭ ቀጠሮ በመስጠት አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ ማድረግ ሲገባው ጥያቄያችንን ውድቅ ማድረጉ የስር ፍርድ ቤት ያለበቂ እና ህጋዊ ምክንያት ባልሆነበት ስነ ስርዓታዊ የሆነውን እንደ ጉድለት በመውሰድ መሰረታዊ የሆነውን መልስ የማቅረብ መብታችንን እንድናጣ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡ እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137 በሚፈቅደው መሰረት ክስ በሚሰማበት ወቅት ከተራ ቁጥር 1ኛ እስከ 3ኛ የተጠቀሱ ተጠሪዎች የስራ መሪ መሆናቸውንና ስንብቱ ሕገ ወጥ ነዉ የሚባል ቢሆን እንኳን ለ2ኛ ፣3ኛ ፣6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎች ደግሞ የስራ ውላቸው ከሕግ ውጪ ነው ቢባል እንኳን በሕግ አግባብ ሊፈጸምላቸው የሚገባው ማንኛውም ክፍያ የተፈፀመላቸው መሆኑን፤ እንዲሁም 1ኛ፣4ኛ እና 5ኛ ተጠሪዎች የፈፀሙትን ጉልህ የስራ ግድፈት ከሚያሳይ ዝርዝር አቤቱታ ጋር ያቀረብነዉን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት አይያያዝም በማለት ጥያቄያችንን ዉድቅ

ማድረጉ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን እና በሰ/መ/ቁጥር 37105 የሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ ተብሎ ይታረምልን በማለት አቤቱታዉን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች መልስ እንዲያቀርብ በተቀጠረበት ቀን ሬጅስትራር ሳይቀበለው መቅረቱ ለችሎቱ አመልክቶ እያለ መልስ የመስጠት መብቶ ታልፎ የተወሰነበትን አግባብነት ከመደመጥ መብት አንፃር እንዲጣራ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 07/04/2012 ዓ/ም የተፃፈ በአጭሩ የሚከተለዉን መልስ አቅርበዋል።

አመልካች በተሰጠዉ ጊዜ መልሱን ይዞ ባለመቅረቡ መብቱ እንደታለፈበት የስር ፍርድ ቤት መዝገብ በግልፅ ያስረዳል።ሰበር አጣሪ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ሲል የያዘዉ ጭብጥ አመልካች መልሱን አቅርቦ ነበር ወይስ አይደለም የሚል ፍሬ ነገርን አጣርቶ መወሰንን የሚጠይቅ በመሆኑ በሰበር ችሎት የሚታይ ባለመሆኑ ዉድቅ ይደረግልን።አመልካች በስር ፍርድ ቤት ሬጅስትራር በሰዓቱ ሳያቀርብ በመቅረቱ እና መልስ ባለማቅረቡ ከጅምሩ መልስ የማቅረብ መብቱን በራሱ ጊዜ እንደተወዉ ያስቆጥረዋል እንጂ የመደመጥ መብቱን ፍርድ ቤቱ ሳያከብርለት እንደቀረ አያሳይም። ይህም ለቀጠሮው ምክንያት የሆነ መሰረታዊ ጉዳይ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ስነ ስርዓት ሕጉ በሚፈቅደው መልኩ የማቅረብ መብቱን ሊያልፈው ችሏል።አመልካች በከፍተኛ ቸልተኝነት ወይም መልስ ለማቅረብ ፈቃደኛ ሳይሆን በመቅረቱ በስር ፍርድ ቤት የተከናወኑት ቀጠሮ ቀናቶች በግልፅ የሚያስረዱት የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን የመደመጥ መብቱን ለማስከበር ጥረት ማድረጉን የሚያሳይ በመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም ተብሎ የአመልካች አቤቱታ ዉድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።አመልካችም በቀን 01/05/2012ዓ/ም በተፃፈ የመልስ መልስ በማቅረብ የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ዉሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ያያዘዉን ጭብጥ እና አመልካች ክሱ በተሰማበት እለት ከመዝገቡ ጋር የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበዉ ጥያቄ ዉድቅ ተደርጎ በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ዉሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች ለቀረበበት ክስ መከላከያ መልሱን በፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር ጽ/ቤት ዘንድ ቀርቦ እንዲሰጥ በተያዘለት ቀነ ቀጠሮ መከላከያ መልሱን ይዞ የቀረበዉ ተወካይ የተሟላ የዉክልና ስልጣን ማስረጃ ይዞ እንዳልቀረበና ይህ የዉክልና ስልጣን ማስረጃ ሳይዝ የቀረበዉ ሰዉ ለሬጅስትራር ካቀረበዉ መልስ ጋር አያይዞ ያቀረበዉ የሰነድ ማስረጃ የቴምብር ቀረጥ የተከፈለበት መሆኑን ማረጋገጫ የሚሆን ቴምብር የተለጠፈበት ባለመሆኑ የፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር አልቀበልም ብሎ እንደመለሰለት ከስር ፍርድ ቤት መዝገብ ተመልክተናል ።

በፍትሐብሔር ክርክር ባለጉዳዩ ራሱ ቀርቦ እንዲከራከር ፍርድ ቤት ካላዘዘ በስተቀር ወይም ራሱ እንዲቀርብ የሚያስገድድ ሕግ ከሌለ ራሱ ለመቅረብ የማይችል ወይም የማይፈቅድ ሲሆን ነገሩን ለማስረዳት ወይም ለመከራከር ለሚጠየቀዉ ሁሉ በቂ መልስ ለመስጠት የሚችል ሰዉ በዋናዉ ባለጉዳይ ተተክቶ በነገረ ፈጅነት ፣በወኪልነት እና በጠበቃነት መከራከር እንደሚችል በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 57 ስር ከተደነገገዉ መረዳት ይቻላል፡፡እንዲሁም ተሚጋች ስለማቆም በሚደነግገዉ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 63(1 እና 2) ስር እንደተመለከተዉ ከሳሽም ሆነ ተከሳሽ ስለራሱ ሆኖ እንዲከራከርለት ለሚፈልግ ሰዉ እንደራሴነት ካልሰጠዉ ወይም ነገረ ፈጅ ሆኖ እንዲሰራ ቀጥሮት ወኪል አድርጎ በመሾም የጽሁፍ ዉክልና ካልሰጠዉ በስተቀር ይህ ሰዉ ስለሌላ ሰዉ ጉዳይ (ማንኛዉንም ተከራካሪ ወገን ወክሎ) ፍርድ ቤት ቀርቦ ለመከራከር እንደማይችልና ይህም የዉክልና ስልጣን ማስረጃ ከክሱ ወይም ከመልሱ ጋር ቀርቦ ክርክሩ በሚደረግበት የፍርድ ቤቱ መዝገብ ዉስጥ መቀመጥ እንዳለበት ተደንግጓል፡፡ በእነዚህ የሥነ ሥርዓት ድንጋጌዎች ላይ ዉክልናዉ በጽሁፍ የተሰጠና በወካዩ የተፈረመ መሆን እንዳለበት የተደነገገ ቢሆንም የዉክልና ስልጣን ማስረጃዉ በሕግ ስልጣን በተሰጠዉ ዉል አዋዋይ አካል ተረጋግጦ መመዝገብ እንዳለበት አልተደነገገም፡፡አንድ ተከራካሪ በሕግ ስልጣን በተሰጠዉ ዉል አዋዋይ አካል ተረጋግጦ ያልተመዘገበ ነገር ግን በጽሁፍ በተደረገ የዉክልና ስልጣን ማስረጃ ላይ ፈርሞበት ለተወካዩ ዉክልና ቢሰጥና የተወከለዉ ሰዉ ይህንኑ ይዞ ለፍርድ ቤቱ ቢያቀርብ ፍርድ ቤቱ አልተሟላም ብሎ ተወካይ ነኝ ሲል የቀረበዉን ሰዉ እንደተወካይ ሳይመዘግብ ያሰናብተዋል ወይስ ሰነዱን ተቀብሎ ተከራካሪዉን ወክሎ እንዲከራከር ይፈቅድለታል የሚለዉን ከሌሎች ሕጎች አንጻር መመርመር ያስፈልጋል፡፡

በሰነዶች ማረጋገጥና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) ስር በግልጽ እንደተመለከተዉ የዉክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በዚህ አዋጅ ሰነዶችን እንዲያረጋግጥና እንዲመዘግብ ሥልጣን ለተሰጠዉ አካል ቀርቦ ተረጋግጦ መመዝገብ እንዳለበት ተደንግጓል፡፡ በዚሁ አንቀጽ የመግቢያ ዐረፍተ ነገር ላይ እንደተመለከተዉ የዉክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በአዋጁ በተመለከተዉ መሰረት ካልተረጋገጠና ካልተመዘገበ ሕጋዊ ዉጤት እንደማይኖረዉ ተደንግጓል፡፡ ይህ ስነ ስርዓት እንዲፈጸም ሕግ አዉጪዉ የደነገገበት ምክንያት ዉክልና ሰዎች በራሳቸዉ መፈጸም የማይችሉትን ሕጋዊ ተግባራት በሌላ ሰዉ ማስፈጸም የሚችሉበትን ሁኔታ የሚያመቻች የዉል አይነት ከመሆኑም በተጨማሪ መብትና ጥቅም የማስተዳደር፣ የማስተላለፍ እንዲሁም የወካዩ መብትና ጥቅም እንዳይጎዳ የመጠበቅና መሰል ተግባራት እንዲፈጸም ለተወካዩ ሥልጣን የሚሰጥ ሰነድ በመሆኑ ለወካዩ ፣ ለሦስተኛ ወገን መብትና ጥቅም እንዲሁም በዉክልና ሥልጣን የሚደረጉ ግብይቶች በማሳለጥ ለንግድ እንቅስቃሴዉና ተሳታፊዎቹ ጥበቃ ለማድረግ እንደሆነ ይታመናል፡፡

ከዚህም በተጨማሪ የዉክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ ሥልጣን ባለዉ አካል ተረጋግጦ እንዲመዘገብ የሚፈለግበት ሌላዉ ምክንያት በቴምብር ቀረጥ አዋጅ ቁጥር 110/1990(በአዋጅ ቀጥር 612/2001

እንደተሻሻለዉ) አንቀጽ 3/11 መሰረት የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ጭምር ነዉ። በዚህ ድንጋጌ መሰረት የቴምብር ቀረጥ ሳይከፈልበት የቀረበ የዉክልና መስጫ ሰነድ(ሌሎች ሰነዶችንም እንደሚጨምር ልብ ይሏል) ከ10 ብር ያላነሰ ሁለት እጥፍ የቴምብር ቀረጥ ከተከፈለበት በኋላ ሌላ ጊዜ በማስረጃነት ሊቀርብ የሚችል መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በሕግ ማስረጃ የመቀበል ሥልጣን ባለዉ ሰዉ ወይም የመንግስት መሥሪያ ቤት ዘንድ በማስረጃነት ተቀባይነት እንደማይኖረዉ፣ ምልክት አደማይደረግበት ወይም ማረጋገጫ አንደማይሰጥበትም በዚሁ ሕግ አንቀጽ 10(1 እና 4) ስር ተደንግጓል። በመሆኑም በሕግ የዉክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ አረጋግጦ እንዲመዘገብ ሥልጣን በተሰጠዉ አካል ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ የዉክልና ሥልጣን ማስረጃ በመያዝ ሌላ ሰዉ ወክሎ ለመሟገት የቀረብን ሰዉ ለመወከል ብቁ የሚያደርግህን የዉክልና ሥልጣን ማስረጃ ይዘህ አልቀረብክም ብሎ ፍርድ ቤቱ ሊያሰናብተዉ ይገባል።

ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመጣ አመልካች ሕጋዊ ሰዉነት የተሰጠዉ ሰዉ እንደመሆኑ የቀረበበትን ክስ መከላከል የሚችለዉ በተፈጥሮ ሰዉ በመወከል ስለሆነ ለቀረበበት ክስ ሬጅስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘዉ መሰረት መልሱን ማቅረብ የሚችለዉ ለሚሟገትለት ሰዉ በሕግ ሥልጣን በተሰጠዉ አካል የተረጋገጠና የተመዘገበ የዉክልን ሥልጣን ማስረጃ በመስጠት ሊሆን ይገባዋል።በዚህ አግባብ ለሚሟገትለት ሰዉ የዉክልና ሥልጣን ማስረጃ ካልሰጠ መልሱን ይዞ የቀረበዉ ሰዉ በሱ የተወከለ ሰዉ መሆኑን ለማረጋገጥ ስለሚያዳግት ለራሱ መብት ጥበቃ ለማድረግ እና የዉክልና ሥልጣን መስጫ ሰነዱ ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ በመሆኑ የቴምብር ቀረጥ ስላልተከፈለበት ከላይ በተጠቀሱ ሕጎች ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር በሰነዱ ላይ ምልክት አድርጎበት ከመዝገቡ ማያያዝ አይችልም።

እንዲሁም አመልካች ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸዉ ሰነዶች በአዋጅ ቁጥር 110/1990 (ከአዋጁ ጋር የተያያዘዉን ሰንጠረዥ ጨምሮ) የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸዉ የሚገቡ ሰነዶች አይደሉም ብሎ አመልካች ያሰማዉ ክርክር ባለመኖሩ ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸዉ ሰነዶች ከመዝገቡ ጋር ሊያያዙ የሚችሉት የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸዉ ለሚገቡ ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ የተከፈለባቸዉ መሆኑን የሚያረጋግጥ ቴምብር ካልተመታበት ከላይ በተጠቀሰዉ አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 መሰረት በመዝገቡ ሊያያዙ አይችሉም። ስለሆነም የፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር አመልካችን ወክሎ የቀረበዉን ሰዉ እንደ አመልካች ተወካይ ቆጥሮ ይዞ የቀረበዉን ያልተመዘገበዉን የዉክልና ሥልጣን ማስረጃ እና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለባቸዉን ከመከላከያ መልሱ ጋር ተያይዘዉ የቀረቡ ሰነዶችን በመዝገቡ አለማያያዙ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 63/1 ፣ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) እና አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 ስር የተደነገገዉ ስለማይፈቅድለት ሕግን መሰረት ያደረገ ነዉ ከሚባል በስተቀር የሚነቀፍ አይደለም።

በተጨማሪም ስለጊዜ እና ስለቀጠሮ አወሳሰን በሚደነግገዉ የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጋችን ክፍል በሚገኘዉ አንቀጽ 196/3 ስር እንደተደነገገዉ ተጨማሪ ጊዜ ወይም ተለዋጭ ቀጠሮ እንዲሰጠዉ የሚጠይቅ አመልካች ሊፈጽም የሚገባዉን ነገር በመጀመሪያ በተሰጠዉ የጊዜ ዉሳኔ ዉስጥ ሳይፈጽም የቀረዉ ከአቅሙ በላይ ባልሆነ ምክንያት ሳይሆን በሥራ ብዛት፤ በዝንጋታ፤ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት መሆኑ የታወቀ አንደሆነ አዲስ የጊዜ መራዘም ዉሳኔ እንደማይሰጥ በግልጽ ተደንግጓል። አንደሚታወቀዉ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ክርክሮች ምክንያታዊ በሆነ ጊዜ እና በአነስተኛ ወጪ(በሂደቱ ተሳታፊ ለሚሆን የሰዉ ሀብትና ቁሳቁስ የሚወጣ ወጪና በክርክሩ ምክንያት የሚደርስ ኪሳራ አነስተኛ በሆነ ሁኔታ) ታይተዉ ፍትሐዊ ዉሳኔ በመስጠት ለክርክሮች እልባት ማስገኘት ነዉ።ይህ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ሊሳካ የሚችለዉ ክርክሮች የተቀመጠላቸዉን ሂደቶች ተከትለዉና ለሂደቶቹ ጥበቃ ለማድረግ የተዘረጋዉ ሥርዓትና ድንጋጌዎች በጥብቅ ዲስፒሊን ተጠብቀዉ ሲፈጸሙ ብቻ ነዉ። በሕጉ የተዘረጋዉ ሥነ ሥርዓት የተከራካሪ ወገኖችን የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት በማስጠበቅ መሰረታዊ ሕጎች ላይ የተረጋገጡ መብቶችና ጥቅሞች ተግባራዊ ይሆናሉ ተብሎ ታምኖባቸዉ በመሆኑ የተከራካሪ ወገኖች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት የሥነ ሥርዓት ሕጉን ድንጋጌዎች ጠብቆ ዳኝነት በሚስጥበት ሂደት የሚረጋገጥ ነዉ።

አመልካች ከላይ በተመለከተዉ መሰረት ወደ ፍርድ ቤቱ መልስ እንዲያቀርብለት የላከዉ ሰዉ ያቀረበዉ የዉክልና ሥልጣን ማስረጃና መልስ የፍርድ ቤቱ ሬጅስትራር ሳይቀበለዉ በመቅረቱ መልሱን እንዲያቀርብ በተሰጠዉ ቀነ ቀጠሮ ሳያቀርብ ቀርቷል። ይህም ተገቢ መሆኑን ከላይ ተመልክቷል። በመቀጠል አመልካች ችሎቱ ተለዋጭ ቀጠሮ ሰጥቶ መልሱን እንዲቀበለዉ ለችሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ አቤቱታዉን ለተጠሪዎች እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶት በተሰጠዉ ጊዜ አመልካች ለተጠሪዎች ሳያደርስ ቢቀርም ፍርድ ቤቱ በድጋሚ እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶና የተጠሪዎችን አስተያየት ሰምቶ በሰጠዉ ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት የመጀመሪያዉ ቀነ ቀጠሮ የዉክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ ላቀረበዉ የሠነድ ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት አለመግለጹን፤ አሟልቶ የማቅረብ ግዴታ የራሱ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት አቤቱታዉን ዉድቅ አድርጓል። ይህም ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 196/3 አንጻር ሲታይ አመልካች ማሟላት ያለበትን ነገር በማሟላት መልሱን በመጀመሪያ በተሰጠዉ ቀጠሮ ሳያቀርብ የቀረዉ ከአቅሙ በላይ የሆነ ምክንያት ገጥሞት እንደሆነ ለፍርድ ቤት ካላስረዳ በስተቀር ተለዋጭ ቀጠሮ ሊሰጠዉ አይችልም። የገጠመዉን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ማስረዳት ካልቻለ በመጀመሪያዉ ቀጠሮ አሟልቶ ያልቀረበዉ በሥራ ብዛት፤ በዝንጋታ፤ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት እንደሆነ ስለሚያሳይ የሥር ፍርድ ቤት ተለዋጭ ቀጠሮ አልሰጥህም ማለቱ የሕጉን ዓላማ የሚያሳካ በመሆኑ የሕግ ድጋፍ ያለዉ ነዉ። ስለሆነም የአመልካች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት ሊጠበቅ

የሚገባዉ ክርክሮችን በዘፈቀደ በመምራት ሳይሆን የሥነ ሥርዓት ሕጉ በዘረጋዉ ሥነ ሥርዓት ማእቀፍ ዉስጥ በመሆኑ ከዚህም አኳያ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ዉሳኔ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም፡፡

በመቀጠል አመልካች ክሱ በተሰማበት እለት ክሱን ለመከላከል ያቀረብኳቸዉን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት ለመቀበል ፈቃደኛ አለመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137 ስር የተደነገገዉን የሚጥስ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ በሚል ያቀረበዉን አቤቱታ በተመለከተ የያዝነዉን ጭብጥ መርምረናል፡፡ አመልካች በዚህ መልኩ ያቀረበዉን አቤቱታ ፍርድ ቤቱ ሳይቀበለዉ የቀረዉ አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበዉ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት መሆኑን መዝገቡን አስቀርበን በመመልከት አረጋግጠናል፡፡

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1፣ 234/1 እና 145 ጣምራ ንባብ መገንዘብ እንደሚቻለዉ ተከሳሽ ክርክሩ በሚሰማበት ጊዜ ክርክሩን የሚያስረዱለት የሰነድ ማስረጃዎች ካሉት የሰነድ ማስረጃዎቹን ዘርዝሮና የሚያስረዱለትን ፍሬ ነገር ለዚህ በተዘጋጀ የማስረጃ መግለጫ ላይ አመላክቶ እንዲሁም ሰነዶቹ በእጁ የማይገኙና በፍርድ ቤቱ ትእዛዝ የሚቀርቡ ከሆነም ይህንኑ በመግለጽ በእጁ የሚገኙት ሰነዶች ትክክለኛ ግልባጭ ከመከላከያ መልሱ ጋር አያይዞ ማቅረብ እንዳለበት በአስገዳጅነት ተደንግጓል፡፡

በሌላ በኩል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137(1-3) ስር እንደተደነገገዉ ተከራካሪ ወገኖች በእጃቸዉ የሚገኘዉን ወይም ለማቅረብ የሚችሉትን ወይም ለክርክራችን ይጠቅመናል ብለዉ የሚያምኑበትን ወይም ፍርድ ቤቱ እንዲቀርብ የጠየቀዉንና አስቀድመዉ ፍርድ ቤት ያላቀረቡትን የጽሁፍ ማስረጃ ሁሉ ዝርዝራቸዉንና ብዛታቸዉን ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር በመጀመሪያዉ ቀነ ቀጠሮ [ክሱን ለመስማት በተያዘዉ ቀነ ቀጠሮ] ወይም ከዚህ ቀነ ቀጠሮ በፊት ማቅረብ እንደሚችሉ ተደንግጓል፡፡ ይህ ድንጋጌ ከሳሽም ሆነ ተከሳሽ የጽሁፍ ማስረጃ ለማቅረብ ሲፈልጉ የሚጠቀሙት እንደመሆኑ በዚህ አግባብ የተቀረጸበት ምክንያት ከሳሽም ሆነ ተከሳሽ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 መሰረት አስቀድሞ እንደ ቅደም ተከተላቸዉ የክስ አቤቱታ እና መከላከያ መልሳቸዉን ማቅረብ እንዳለባቸዉ ታሳቢ ያደረገ ነዉ፡፡ እንደሚታወቀዉ አንድ የፍትሐብሔር ክርክር የሚጀምረዉ የፍትሐብሔር ክስ አቤቱታ በሕጉ በተዘረጋዉ ስርዓት በጽሁፍ አስቀድሞ ከቀረበ በኋላ በመሆኑ ይህ መስፈርት ለከሳሽ አስቸጋሪ አይደለም፡፡ ተከሳሹ ግን በተለያየ ምክንያት መከላከያ መልሱን የማያቀርብበት ሁኔታ ስለሚኖር ተከሳሽ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት በጽሁፍ ያላቀረበ ከሆነ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃ ይያያዝልኝ በማለት የሚያቀርበዉ ክርክር በዚህ ድንጋጌ በስተጀርባ ታሳቢ የተደረገዉን ቅድመ ሁኔታ ስለማያሟላ ተቀባይነት ሊሰጠዉ አይገባም፡፡ ምክንያቱም በተለያዩ ምክንያቶች ተከሳሽ መከላከያ መልሱን በተሰጠዉ ጊዜ ማቅረብ ካልቻለ ወይም የመከላከያ መልሱን የማቅረብ መብቱ ከታለፈ የሠነድ ማስረጃ የሚቀርበዉ በመከላከያ መልሱ ላይ ክዶ መልስ የሰጠበትን

ፍሬ ነገር ለመከላከል እንደመሆኑ አንድን ፍሬ ነገር ክዶ መልስ ባልሰጠበት ሁኔታ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያያዝለት የሚያቀርበዉ ጥያቄ ምን ለመከላከል እንደሆነ በግልጽ የሚታወቅ ባለመሆኑ ከዚህ አኳያ ማስረጃ ይያያዝልኝ ብሎ የሚነሳዉ ክርክር አመክኖያዊ ካለመሆኑም በተጨማሪ ጥያቄዉን መቀበል በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋዉን የክርክር አመራር ሂደቱን የሚያፋልስ በመሆኑ ነዉ፡፡

ከዚህ በተጨማሪ አስቀድሞ በራሱ ጉድለት (ቸልተኝነት) መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከሳሽ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃዎቹ ምን እንደሚያስረዱለት ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያቀርብ መፍቀድ በሕጉ የተደነገገዉን ስርዓት ተከትለዉ የመከላከያ መልሳቸዉንና ከመከላከያ መልሳቸዉ ጋር ያላቸዉን የሰነድ ማስረጃ ማቅረብ እየቻሉ በቀጣይ ባለዉ ሂደት እናቀርባለን የሚሉ ግደየለሽ ተከራካሪዎችን የማበራከት ዉጤት ስለሚኖረዉና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 እና 234/1 ድንጋጌዎችን ዉጤታማ ተፈጻሚነት ስለሚቀንስ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከሳሽ ክሱ በሚሰማበት ቀን የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን ጠቅሶ ከማስረጃ መግለጫ ጋር የሚያቀርበዉ የሰነድ ማስረጃ ይያያዝልኝ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ድጋፍ ያለዉ አይደለም፡፡ስለሆነም ከዚህም አኳያ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበዉ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ዉድቅ በማድረጉና በዚህ ላይ የቀረበዉ ይግባኝ በመሰረዙ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም፡፡በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል፡፡

<u>ዉ ሳ ኔ</u>

1. የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የአመልካችን መከላከያ መልስ እና የሰነድ ማስረጃዎች ይያያዝልኝ አቤቱታ ዉድቅ በማድረግ በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም የሰጠዉ ዉሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በዋለዉ ችሎት በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም የሰጠዉ ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል፡፡
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል፡፡

<u>ት እ ዛ ዝ</u>

1. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ፡፡የሥር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ፡፡
2. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 10/03/2012 ዓ/ም የተሰጠዉ እግድ ተነስቷል ይጻፍ፡፡
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የሠ/መ/ቁጥር 219089

ሰኔ 27 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- ኦሮሚያ ኢንሹራንስ አክሲዮን ማኅበር

ተጠሪዎች ፡- 1/ ወርልድ ቪዥን ኢትዮጵያ

2/ አዋሽ ኢንሹራንስ አክሲዮን ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ከውል ውጭ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ ሲሆን የተጀመረዉ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሆኖ አመልካች ከሳሽ 1ኛ ተጠሪ ተከሳሽ 2ኛ ተጠሪ ደግሞ ጣልቃ ገብ በመሆን ተከራክረዋል፡፡ አመልካች ከደንበኛው ከወ/ሪት ብርሃን ገ/ጻድቃን ግደይ ጋር በተዋዋለዉ የኢንሹራንስ ዉል የሰሌዳ ቁጥሩ 3-05135 ትግ ለሆነ ተሽከርካሪ ከቀን 19/11/2006ዓ/ም እስከ 18/11/2007ዓ/ም ድረስ ጸንቶ የሚቆይ እስከ ብር 1000,000.00 ካሳ ለመክፈል የመድን ሽፋን ሰጥቷል፡፡ ይህ ተሽከርካሪ በጉዞ ላይ እያለ በትግራይ ክልል ክልታ አዉላዕሎ ወረዳ ሐዉዛ ተብሎ በሚጠራ አካባቢ በቀን 28/08/2007ዓ/ም ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ የሆነ በሰሌዳ ቁጥር 35-3337 የሆነ ተሽከርካሪ መስመሩን ለቆ ወደ አመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ መስመር 1.20 ሜትር በመግባት የአመልካችን ደንበኛ ተሽከርካሪ ገጭቶ ጉዳት አድርሶበታል፡፡ ተሽከርካሪዉ ከወደቀበት በክሬን ተንስቶ ወደ አዲስ አበባ እንዲመጣ ተደርጎ የደረሰበትን ጉዳት ለማስጠገን የሚያስፈልገዉ ወጪ ተጣርቶ የጥገና ወጪዉ ከገበያ ላይ ተሽከርካሪዉን ከሚገዛበት ዋጋ በላይ በመሆኑ የቅሪት አካሉ ዋጋ፣ የአደጋ ተቀናሽ(excess) እና ሌሎች ወጪዎች ተቀንሶ አመልካች ለደንበኛዉ ብር 505,363.00 መክፈሉን በመግለጽ 1ኛ ተጠሪ ከ9% ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲተከለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

1ኛ ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ አመልካች በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት ስለመድረሱ ተዓማኒነት ባለዉ ማስረጃ አስደግፎ ያላቀረበ በመሆኑ ክሱ ዉድቅ ሊሆን ይገባል፡፡ አመልካች የደንበኛው ተሽከርካሪ የእርጅና ዋጋ ሳይቀንስ የገበያ ዋጋ ግምት ብሎ ያቀረበው የገንዘብ መጠን በትክክል የገበያ ጥናት

ያልተደረገበት ነው። የተሽከርካሪውን ቅሪት በጣም በዝቅተኛ ዋጋ ሸጦ ይህንን ልዩነት ተቀናሽ አድርጎ ተጠሪ እንዲከፍል መጠየቁ ተገቢ አይደለም። እንዲሁም የኢንሹራንስ ሽፋን የሰጠዉ 2ኛ ተጠሪ ጣልቃ እንዲገባ በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም የአሁን 2ኛ ተጠሪ በክርክሩ ጣልቃ እንዲገባ የሰጠዉን ትእዛዝ ተከትሎ 2ኛ ተጠሪ በሰጠዉ መልስ ከኃላፊነት መጠን ጋር በተያያዘ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ በ3ኛ ወገኖች ንብረት ላይ ለሚያደርሰው ጉዳት ወጪና ኪሳራን ጨምሮ እስከ ብር 100,000.00 ለመክፈል ግዴታ ስለገባ ከዚህ በላይ ልጠየቅ አይገባም። ግጭቱ ሊፈጠር የቻለው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት እንጂ በተጠሪ ተሽከርካሪ እንዳልሆነ እና አመልካች ያቀረበው የትራፊክ ፖሊስ አደጋ ሪፖርትም ትክክለኛ ያልሆነ እና እንዲታረም የተጠየቀበት ስለሆነ ይህንን ማስረጃ መሰረት በማድረግ አመልካች ያቀረበው ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል። እንዲሁም የተጠየቀው የጉዳት ካሳ ግምት የተጋነነ ነው። የአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ የ2010 ስሪት እንደሆነ ከአምስት ዓመታት በላይም አገልግሎት የሰጠ እና አመቺ ባልሆነ መንገድ እና መልከዓ ምድር ሲነዳ የቆየ ስለሆነ ቢያንስ የተሽከርካሪ አካል ላይ በአዲስ መለዋወጫ ሲተኩ ከ40-50 % የእርጅና ቅናሽ መደረግ ነበረበት። በተሽከርካሪው ዉስጣዊ ክፍሉ ሊደርስ የሚችለዉ ጉዳት ከብር 95,000.00 እስከ ብር 175,000.00 መሆኑ ተገምቶ እያለ አመልካች ተፈቶ ባልታየበት ሁኔታ አመልካች አጋኖ ማቅረቡ ተገቢ አይደለም። የቅሪት አካሉ በብር 275,000.00 በባለሙያ ተገምቶ እያለ አመልካች በብር 120,000.00 ቀንሶ መሸጡ የጉዳት ኪሳራ ካሳ መቀነስ ሲገባው አልቀነሰም የሚሉትንና ሌሎች የካሳ መጠን የሚመለከት መከራከሪያ በማቅረብ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 190749 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች ሰምቶና ማስረጃዎቻቸዉን መርምሮና መዝኖ በቀን 26/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ በአመልካች ደንበኛ እና በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎች መካከል ግጭት ሊከሰት የቻለዉ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን በተሻለ ሁኔታ ሚዛን በሚደፋ ማስረጃ ተረጋግጧል በማለት በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰዉ ጉዳት 1ኛ ተጠሪ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም በማለት ክሱን ዉድቅ በማድረግ ወስኗል። አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚችሎት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 187653 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 12/02/2014 ዓ/ም በተሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ጉድለት የለበትም ሲል በማጽናት ወስኗል።

አመልካች በቀን 04/05/2014 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበዉም ከላይ በተገለጸዉ መሰረት በተሰጠ ዉሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታዉ ይዘት በአጭሩ፡- በመንገድ ትራንስፖርት ትራፊክ መቆጣጠሪያ የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 አንቀፅ 85(3/ሀ እና ለ) መሰረት በበላይ ትራፊክ ፖሊስ ፅ/ቤት ወይም በይግባኝ ጉዳዩን የማየት ስልጣን ባለው

አካል ካልሆነ በስተቀር በትራፊክ ፖሊስ ልዩ እውቀት ላይ ተመስርቶ የቀረበውን የትራፊክ ፕላን ዉድቅ ማድረግ እንደማይቻል ተደንግጓል፡፡ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች የ1ኛ ተጠሪ ሠራተኞች የሆኑት አደጋው ሲደርስ በቦታው ስላልነበሩ የአይን ምስክሮች አልነበሩም፡፡የ1ኛ ተጠሪ ምስክሮችና የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሐንዲሶች በትራፊክ መርማሪ ፖሊስ የተሰራዉን የትራፊክ ፕላን ለመሻር በሕግ የተሰጣቸዉ ሥልጣን የላቸዉም፡፡የስር ፍርድ ቤት የመቀሌ የኒቨርሲቲ መካኒካል መሐንዲሶች የሰጡትን ማስረጃና የ1ኛ ተጠሪን ምስክሮች ምስክርነት ቃል ተቀብሎ የትራፊክ ፖሊሲ ያነሳዉን የአደጋ ፕላን ዉድቅ በማድረግ የሰጠዉ ዉሳኔ ከላይ የተጠቀሰዉን ደንብ እና በሰ/መ/ቁጥር 43452 ላይ የተሰጠዉን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ፡፡ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች ግጭቱን በተመለከተ ሰሩ የተባለው ሶፍትዌር አደጋው ከደረሰና ተሽከርካሪዎቹ ከቦታው ከተነሱ ከ2 ዓመት ተኩል በኋላ የተሰራ በመሆኑ የትራፊክ ሪፖርቱን ለማስተባበል ብቃት የሌለዉና በንድፈ ሀሳብ ላይ ተመሰረተ ማስረጃ ነዉ፡፡መካኒካል ምህንድስና ስለማሽን ንድፈ ሃሳብ አሰራር ወይም አመራረት እና ጥገና የሚያጠና ትምህርት ዘርፍ እንጂ የትራፊክ ደንብ በመተላለፍ ቀኝ ዘርዝን ትቶ ወደ ግራ መግባትና ከፊት ለፊት የሚመጣን ተላላፊ ተሽከርካሪ አለመኖሩን ሳያረጋግጥ በማለፍ ገጭቷል የተባለዉን አከራከሪ ነጥብ የሚያጠና የትምህርት ዘርፍ ባለመሆኑ ከዚህም አኳያ ሲታይ የስር ፍርድ ቤት በመካኒካል መሐንዲሶች የቀረበዉን ማስረጃ መሰረት አድርጎ መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ይታረምልን በማለት አቤቱታዉን አቅርቧል፡፡

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ከትራፊክ ፖሊስ የተሰጠውን ማስረጃ መሰረት በማድረግ በ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት በደንበኛዉ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰዉ ጉዳት ለደንበኛዉ የከፈለዉ ካሳ ብር 505,363.00 እንዲተካለት ያቀረበዉን ክስ የስር ፍርድ ቤት የመቐለ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል ምህንድስና ትምህርት ክፍል የቀረበዉን መረጃ መሰረት አድርጎ ዉድቅ በማድረግ የሰጠውን ውሳኔ ከመሰረታዊ የክርክር አመራርና ማስረጃ ምዘና መርህ አንፃር ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱት ተጠሪዎች በቀን 22/07/2014 ዓ/ም በተናጠል የተፃፈ መልሳቸውን ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፡-

አመልካች ያቀረበው የትራፊክ ፕላን በተገቢው ሁኔታ ያልተሰራና በአደጋው ቦታ ከነበረው እውነታ ጋር በተጣረሰ እና አጠራጣሪ በሆነ መልኩ የተሰራ ሪፖርት በመሆኑ በ2ኛ ተጠሪ ተጽፎ ቅሬታ ለትግራይ ክልል ፖሊስ ኮሚሽን ቀርቧል፡፡ ይህ ቅሬታ ቀርቦ እያለ የአመልካች ደንበኛ ሹፌር ለደረሰበት ጉዳት ካሳ ይከፈለኝ ሲል በ1ኛ ተጠሪ ላይ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 86558 ላይ ባቀረበው ክስ መነሻ ፍርድ ቤቱ ይህ የትራፊክ ፕላን አጠራጣሪና ቅሬታ የቀረበበት መሆኑን ከግምት በማስገባት በጉዳዩ ላይ ወገንተኛ ያልሆነና ሚዛናዊ ሙያዊ አስተያየት እንዲሰጥበት ለማስቻል ከክልሉ ፖሊስ ኮሚሽን በተወከሉ የትራፊክ ፖሊስ አባላት እንዲሁም ከመቐሌ ዩኒቨርሲቲ በተውጣጡ ባለሙያዎች

በጋራ በተዋቀረ ኮሚቴ የአደጋው መንስዔ ተጣርቶ ለፍርድ ቤቱ እንዲቀርብ በሰጠው ትዕዛዝ መሰረት የአደጋውን መንስኤ በቪዲዮ በተደገፈ ሲሙሌሽን በግልፅና ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ የሚያስረዳ ሙያዊ ትንታኔ ቀርቦለታል፡፡በሰ/መ/ቁጥር 43453 ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ እንደተመለከተዉ የሙያ ምስክርነት የሚሰጠዉ በቀጥታ ድርጊቱን በአይን በማየት ሳይሆን በሙያ ተመርምሮ የሚሰጥ ቀጥተኛ ያልሆነ ማስረጃ ወይም የሙያተኛ አስተያየት በመሆኑ ሙሉ ለሙሉ እምነት ሊጣልበት የሚችል ማስረጃ አይደለም፡፡የትራፊክ ፖሊሲ የአደጋ ሪፖርትም አደጋዉ ከደረሰ ከሰዓታት በኋላ ከአደጋዉ ቦታ በደረሰ የትራፊክ ፖሊስ የተሰራ በመሆኑ አደጋዉ ከደረሰበበት ቦታ አቀማመጥ አንጻር የተሻለ የሙያ ሀሳብ ሊያቀርቡ የሚችሉ ባለሙያዎች ያሉበት ኮሚቴ ተዋቅሮ አደጋዉ የተከሰተበት ሁኔታ በሳይንሳዊ ሙያ ተመርምሮ አደጋዉ የደረሰዉ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ነዉ የሚል ማስረጃ በመቅረቡ የስር ፍርድ ቤት ይህንን ማስጃና የምስክሮች ቃል መሰረት በማድረግ ተጠሪዎች አመልካች ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለባቸዉም ሲል በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም፡፡የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል ምህንዲስና ትምህርት ክፍል ያቀረበዉ ሪፖርት የትራፊክ ፖሊስ ሪፖርትን የመሻር ሥልጣን የለዉም ሲል ያቀረበዉም ክርክር ሪፖርቱ የቀረበበትን አግባብ ያላገናዘበ በመሆኑ ተቀባይነት የለዉም፡፡እንዲሁም የመካኒካል መሀንዲስና ትምህርት ዘርፍ ልዩ ልዩ ዘርፍ ያለዉ በመሆኑና ካሉት ዘርፎች መካከል ኃይልን እና እንቅስቃሴን የሚያጠና ዳይናሚክስ (Dynamics) የሚባል ዘርፍ ስላለዉ በተያዘዉ ጉዳይ አደጋ የደረሰበት ቦታ ፣መንገድ ስፋት፣ተሽከርካሪዎቹ የወደቁበት ቦታ፣የአደጋዉ ስፍራ አቀማመጥ ከትራፊክ ፖሊስ ሪፖርት ላይ በመዉሰድ ለአደጋዉ መንስኤ የሆነዉ የትኛዉ ተሽከርካሪ ነዉ የሚለዉን ለይተዉ ሙያዎ አስተያየት ለማቅረብ ብቃት ስላላቸዉ አመልካች ከዚህም አኳያ ያቀረበዉ ክርክር ተገቢ አይደለም፡፡ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ማስረጃዎችን መዝኖ ለደረሰዉ ጉዳት የ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት የለበትም በማለት ክሱን ዉድቅ በማድረግ በመወሰኑ ከማስረጃ ምዘና አኳያ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል፡፡አመልካችም በቀን 08/07/2014 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል፡፡

ከዚህ በላይ አጠር ባለ መልኩ የተገለጸዉ የግራ ቀኙን ክርክርና በጉዳዩ ላይ የተሰጡ ዉሳኔዎችን የሚመለከት ሲሆን እኛም 1) የስር የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ የመዳኘት ሥልጣን አለዉ ወይስ የለዉም? 2) የስር ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ መዳኘቱ ተገቢ ነዉ የሚባል ከሆነ አመልካች የኢንሹራንስ ዉል መሰረት በማድረግ ለደንበኛ በካሳ መልክ የከፈለዉ ገንዘብ እንዲተካለት ያቀረበዉን ክስ ዉድቅ አድርጎ በመወሰኑ ከማስጃ ምዘና መርህ አተገባበር አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግና ከሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል፡፡

በመጀመሪያም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ የመዳኘት ሥልጣን ያለዉ መሆን አለመሆኑን መርመረናል፡፡እንደመረመርነዉም አመልካች በ1ኛ ተጠሪ ላይ በቀን 02/06/2009ዓ.ም ጽፎ

ክስ የመሰረተዉ የመድን ሽፋን የሰጠዉን የደንበኛዉ ንብረት የሆነ በሰሌዳ ቁጥሩ 3-05135 ትግ የሚታወቅ ተሽከርካሪ ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ የሆነ ከተቃራኒ አቅጣጫ የሚጓዝ ተሽከርካሪ በትግራይ ክልል ክልታ አዉላዕሎ ወረዳ ሐዉዛ ተብሎ በሚጠራ አካባቢ ከመስመሩ በመዉጣት ገጭቶ ጉዳት በማድረሱ ለደንበኛዉ በኢንሹራንስ ዉሉ መሰረት ካሳ መክፈሉን በመግለጽ በካሳ መልክ የከፈለዉ ገንዘብ እንዲተካለት ዳኝነት በመጠየቅ ነዉ፡፡ የስር የፌዴራል ከፍተኛ ጉዳዩን ከስረ ነገሩ አንጻር መርምሮ በአመልካች ደንበኛ ተሽካሪ ላይ ጉዳቱ የደረሰዉ በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት አይደለም በማለት ክሱን ዉድቅ በማድረግ ወስኗል፡፡

በኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78/2 መሠረት የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በ2/3ኛ ድምጽ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እና የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት እንዲደራጅ እስካልወሰነ ድረስ የፌዴራል ከፍተኛና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቶች ሥልጣን በውክልና ለክልል ፍርድ ቤቶች ተሰጥቷል፡፡ ምላሽ የሚያስፈልገው ጉዳይ በውክልና በተሠጠ ሥልጣን ላይ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን የማየት ሥልጣን አላቸው ወይስ የላቸውም? የሚለው ጉዳይ ነው፡፡ ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቶች ኃላፊነት ሲሆን በዚህ ሂደት ፍርድ ቤቶች በቀዳሚነት መመርመር ከሚጠበቅባቸዉ ጉዳዮች መካከል ጉዳዩ ላይ ለመወሰን ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑ መርምሮ መወሰን ዋነኛው ነው፡፡ የፍርድ ቤት ሥልጣን ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን (judicial jurisdiction)፣ የሥረ-ነገር ሥልጣን (material jurisdiction) እና የግዛት ወይም አካባቢያዊ ሥልጣን (local or territorial jurisdiction) በሚል የተከፋፈለ ነው፡፡

ኢትዮጵያ የፌዴራል የመንግሥት አወቃቀር ሥርዓትን በ1987 ዓ/ም በወጣው የኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት መከተሏን ተከትሎ ሥልጣን በክልሎችና በፌዴራል መንግሥት የተከፋፈለ ስለመሆኑ በሕገ-መንግሥቱ ከአንቀጽ 50-52 ላይ ተመልክቷል፡፡ በዚህም ክልሎች በሥልጣናቸው ሥር ባሉ ጉዳዮች ሉዓላዊ ሥልጣን አላቸው፡፡ ክልሎች እንደ ፌዴራል መንግሥት ሕግ-አውጪ፣ ሕግ አስፈጻሚና የዳኝነት አካል ያደራጃሉ፡፡ በኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78 መሠረት የዳኝነት አካሉ በፌዴራል እና በክልል መንግሥት ደረጃ መቋቋሙ እና በአንቀጽ 80(1)(2) ላይ በፌዴራል ጉዳዮች የፌዴራል ፍርድ ቤት፤ በክልላዊ ጉዳዮች የክልል ፍርድ ቤት የመጨረሻ ሥልጣን ያለው መሆኑ መመልከቱ በፌዴራልና በክልል መንግሥታት መካከል የፍርድ ቤት የሥልጣን ክፍፍል እንዳለ ያሳያል፡፡ የፌዴራል ወይም የክልል ጉዳዮች የሚለው በጉዳይ ዓይነት የተከፋፈለ ሥልጣን ስለሆነ የፍርድ ቤቶች ሥልጣን የተለየው የሥረ-ነገር ሥልጣንን መሠረት ያደረገ ቢመስልም ጉዳዩ ከሉዓላዊ ሥልጣን እና ክልላዊ ጉዳይ በፌዴራል ፍርድ ቤት ቢታይ ከጣልቃገብነት ጋር የተያያዘ በመሆኑ ጉዳዩ የብሔራዊ ዳኝነት ሥልጣንን የሚያስነሳ ነው፡፡ በፌዴራል መዋቅር የብሔራዊ የዳኝነት ሥልጣን መሠረቱ ዓለምአቀፍ ሕግ ሳይሆን ሕገ-መንግሥት ነው፡፡ ሕገ-መንግሥቱ የፌዴራልና የክልል ፍርድ ቤቶች ያቋቋመና አንዱ የሌላዉን ሥልጣን አክብረው ለማስከበርም ግዴታ የጣለ ነው፡፡ይህንን ጉዳይ ከአለም አቀፍ አጠቃላይ

መርሆዎች አንጻር ሳይሆን በፌዴራልና በክልል መንግሥታት መካከል ከሚኖረዉ ግንኙነት አንጻር አጥበን ያየን እንደሆነ በአንድ ሀገር ያሉና በሕገ-መንግሥቱ የሕግ የበላይነትን በማረጋገጥ አንድ የኢኮኖሚና የፖለቲካ ማሕብረሰብ ለመፍጠር በሚሠሩ ተቋማትና ዜጎች ላይ፣ የተለያየ ሥልጣን ቢሆንም የጋራ የሆኑ ጉዳዮች ደግሞ ባላቸው ተቋማት መካከል የሚነሳ ስለሆነ የተለየ ያደርገዋል። ይኸዉም በፌዴራል መዋቅር የፌዴራል መንግሥት ሉዓላዊነቱ በመላው የኢትዮጵያ ግዛት ነው። ነገር ግን በግዛቱ ሥር ሁሉንም በፈቃዱ መወሰንና መፈጸም የሚችል ሳይሆን በግልጽ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት ሥልጣኑን የሚጠቀም መሆኑን የሚመለከት ነው። ለክልል ፍርድ ቤት ሥልጣን መሠረቱ ግን በግዛት ክልል ሥር ያለ ሰውና ንብረት መሆን አለመሆኑን መሠረት ያደረገ (limited sovereignty) ነው።

በሕገ-መንግሥቱ የሥልጣን ክፍፍሉም የክልል ከፍተኛና ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና ማየት የሚችሉ ሲሆን ክልላዊ ጉዳዮች በክልሎች ሉዓላዊ ሥልጣን ክልል ውስጥ (exclusive jurisdiction of state courts) ያለ በመሆኑ፤ በሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80(3/ሀ) ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ሰሚ ችሎት የተሠጠው ሥልጣን እንደተጠበቀ ሆኖ፤ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ማየት አይችሉም። ይሕም ክልላዊ ጉዳዮች ላይ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ሥልጣን (judicial jurisdiction) የሌላቸው መሆኑን ሲያሳይ በውክልና እና በጣምራ ሥልጣናቸው ከሚመለከቱት በሥተቀር የክልል ፍርድ ቤቶች የፌዴራል ጉዳዮችን ማየት አይችሉም። ከዚህ ጋር ተያይዞ መመርመር ያለበት በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) እና የፌዴራል ጉዳዮች የሚወሰኑበት ሥርዓት ነው። የፌዴራል ጉዳዩች ምን እንደሆኑ በሕገ-መንግሥቱ ያልተወሰነ ቢሆንም የተያዘዉ ጉዳይ ለስር ፍርድ ቤት በቀረበበት ጊዜ ተፈጻሚ ሲሆን በነበረዉ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 3 መሠረት የፌዴራል ጉዳዮች ሕገ-መንግሥቱን፣ የፌዴራል መንግሥት ሕጎችንና ዓለም አቀፍ ሥምምነቶችን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች (based on laws)፤ በፌዴራል ሕግ ተገልጸው በተወሰኑ ባለጉዳዮች (parties) እና በሕግ በተገለጹ ቦታዎች (places) ላይ የሚነሱ ጉዳዮች ናቸው። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 4 እና 5 መሠረት የተዘረዘሩት የፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት ሥልጣኑ የሚመለከታቸው ሕግንና ባለጉዳዮችን መሠረት አድርጎ የተለዩ የፌዴራል ጉዳዮች ሲሆን በሌሎች ሕጎች በግልፅ ለፌዴራል ፍርድ ቤት የተሠጡ ጉዳዮችን ይጨምራል። የአዋጁን አንቀጽ 11 እና ተከታዮችን ስንመለከት ደግሞ ቦታን መሠረት በማድረግ አዲስ አበባና ድሬዳዋ ከተሞች ላይ የሚነሡ ጉዳዮች የፌዴራል ፍርድ ቤት የሚመለከታቸው የፌዴራል ጉዳዮች እንደሆኑ ተደንግጓል።

በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 3 መሠረት ሕግን መሠረት አድርጎ የተለዩት የፌዴራል ጉዳዮች ውስጥ የፌዴራል መንግሥት ሕጎችን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች ያሉበት በመሆኑና

በአዋጁ የትርጉም ክፍል አንቀጽ 2/3 ላይ የፌዴራል መንግሥት ሕጎች ማለት በሕግ በተሠጠው ሥልጣኑ ክልል ሥር ያሉ ነባር ሕጎችን የሚጨመር መሆኑ ሲታይ በሕግ በግልጽ የፌዴራል ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥር ከተመለከቱት ሕግን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች እና በፌዴራል ሥልጣን ሥር እንዲታዩ ከተወሰኑት ባለጉዳዮች ውጭ ያሉ የፌዴራል ሕግን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች የፌዴራልና የክልል ፍርድ ቤቶች በጣምራ ሥልጣናቸው የሚመለከቷቸው ናቸው፡፡ ሥለሆነም የፌዴራል ሕግን መሠረት ያደረጉ ሌሎች ጉዳዮች እንደተነሱበት ቦታ የፌዴራል ፍርድ ቤት ወይም የክልል ፍርድ ቤት በክልላዊ ሥልጣኑ ሊመለከተው ይችላል፡፡

በሕገ መንግስቱ በአገራችን የተዘረጋዉን የፌዴራል ሥርዓት መሠረት ተደርጎ የተዋቀረው የዳኝነት ሥልጣን የፌዴራል እና የክልል ፍርድ ቤቶች ካላቸው የጣምራነት ሥልጣን ባለፈ በሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 78/2 እና 80(4-6) የፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት ሥልጣኑ የሚመለከታቸውን ጉዳዮች የክልል ጠቅላይና ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች በውክልና እንዲመለከቱ ሥልጣን ሰጥቷል፡፡ ይህም ሕገ-መንግሥቱ የክልል ፍርድ ቤቶችን ማብቃትን (empowerment)፣ተደራሽነትን፣ የክልሎችን ተሳትፎ ማሳደግ ላይ ዓላማ ያለውና ተቋሞቻቸው ላይ አመኔታ ያለው መሆኑን ያረጋግጣል፡፡ በሕገ-መንግሥቱ የዳኝነት አካል በፌዴራልና በክልል ደረጃ በየእርከኑ መዋቀሩ ሲታይ አደረጃጀቱ በተዋረድ ያለ የትይዩ አቀራረጽ (dual system) ያለው ቢሆንም የፌዴራልና የክልል ጉዳይን የክልል ፍርድ ቤቶች መመልከታቸው የተደባለቀ (integrated system) እንደሚከተልም ያሳያል፡፡

የክልል ፍርድ ቤቶች በጣምራ ሥልጣናቸው በክልል ግዛታቸው የተነሱ ጉዳዮች የመመልከት ሥልጣን ያላቸው በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት ሥልጣን አይኖረውም፡፡ ጉዳዩ በክልል ፍርድ ቤት የሚታየው ጉዳዩ የተነሳበትን ቦታና ተከራካሪውን መሠረት በማድረግ ነው፡፡ የጣምራነት ሥልጣን መሠረቱ የፌዴራል መንግሥት ሕግን መሠረት ያደረገ የፌዴራል ጉዳይ በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤት በፌዴራል ጉዳይ ላይ ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሊባል አይችልም፡፡ ነገር ግን በፌዴራል ፍርድ ቤት አዋጅ ቁጥር 25/1988 አቀራረጽ መሠረት ከተለዩት ውስን የፌዴራል ፍርድ ቤት ሥልጣኖች ውጭ ያሉ በክልል ግዛት የሚነሱ ጉዳዮችን የክልል ፍርድ ቤቶች እንዲመለከቷቸው የተተወ በመሆኑ ጉዳዩ የሥረ-ነገር ሥልጣን ጥያቄ የሚያስነሳ ይሆናል፡፡

በተመሳሳይ የክልል ፍርድ ቤቶች በፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት እንዲታዩ የተለዩ ጉዳዮችን (exclusive jurisdiction) በግዛታቸው በተከሠቱ ጉዳዮች፣ ባሉ ሰዎች ወይም ንብረቶች ጋር የሚነሱ ሲሆን በውክልና (delegation) እንዲመለከቱ በሕገ-መንግሥት ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል፡፡ በክልል የሚነሱ የፌዴራል ጉዳዮች ላይ ጉዳዩ የፌዴራል በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን አላቸው፡፡ በፌዴራል ፍርድ ቤት አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 4 እና 5 የተመለከቱት የፌዴራል ጉዳዮችን በተከታዮቹ ድንጋጌዎች ለፌዴራል ፍርድ ቤቶች የሥረ-ነገር ሥልጣናቸውን ያከፋፈለ በመሆኑ

ይሄዉ ሕግ መሠረት ተደርጎ ሲታይ የፌዴራል ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት የሥረ-ነገር ሥልጣን እንዳለው ያሳያል፡፡ የአፋር፣ የቤንሻንጉል ጉሙዝ፣ ጋምቤላ፣ ሶማሌና የደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልሎች በሕገ-መንግሥቱ የተሰጣቸዉ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ሥልጣን በውክልና በክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤቶቻቸዉ የማየት ሥልጣን በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማደራጃ አዋጅ ቁጥር 322/1995 ሲነሳ በእነዚህ ክልሎች የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት መደራጀቱ ታወጀ እንጂ በአምስቱ ክልሎች ግዛቶች የሚነሱ ጉዳዮችን የመመልከት የሥረ-ሥልጣን እንደ አዲስ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አለመሠጠቱ ቀድሞውንም በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 መሠረት የሥረ-ነገር ሥልጣን ተወስኖ ያደረ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነዉ፡፡ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከአዲስ አበባና ድሬዳዋ ከተሞች ውጭ በእነዚህ ክልሎች ሲደራጅ የማስቻያ ቦታው የተወሰነ በመሆኑ ጉዳዮችን ለማየት የግዛት ክልል ሥልጣን ያገኛል፡፡በአዋጅ ቁጥር 322/1995 መሰረት ከተጠቃሾቹ ክልሎች የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የዉክልና ስልጣን ቢነሳም የእነዚህ ክልሎች የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የዉክልና ሥልጣንም ሆነ የሌሎቹ ክልሎች የዉክልና ሥልጣን በሕገ መንግስቱ በተደነገገዉ አግባብ እስካሁን አልተነሳም፡፡ ይሕም የክልል ፍርድ ቤቶች በግዛታቸው ባሉ ሰዎች ወይም ንብረቶች ጋር የሚነሳ በውክልና የሚመለከቱትን የፌዴራል ጉዳይ ውክልናቸው ሳይነሳ ጉዳዩ ለፌዴራል ፍርድ ቤት ቀርቦ ከታየ በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተውን የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) አለመከተል ስለሚሆን ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ይሆናል፡፡

በዚህ መልኩ በሕገ-መንግሥቱ ለክልሎች የተሰጠዉን ሥልጣን አተገባበር በተመለከተ ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 182775 ላይ በቀን 22/04/2013 ዓ/ም እና የሠ/መ/ቁጥር 201652 እና በቀን 05/02/2014 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ ላይ እንደተገለጸዉ በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ከተመለከተው የግዛት ክልል ሥልጣን የተለየ አተገባበርና ውጤት ያለው እንደሆነ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል፡፡ በመሆኑም ጉዳዩ በሥነ-ሥርዓት ሕጉ እንደተቀረጸው የግዛት ክልል ሥልጣን በዋነኛነት አመቺነትን ብቻ መሠረት ያደረገ ስለሆነ አመቺ እስከሆነ ድረስ በፌዴራል ፍርድ ቤት ሊታይ ይችላል ከተባለ በሕገ-መንግሥቱ የክልል ፍርድ ቤቶች ውክልና ሊነሳ የሚችለው በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት 2/3ኛ ድምጽ ብቻ ስለመሆኑ በአንቀጽ 78/2 ላይ የተመለከተውን በመተላለፍ፤ የክልል ፍርድ ቤቶች በሕገ-መንግሥቱ የተሠጣቸውን የውክልና ሥልጣን በሕጉ በተገለጸው አግባብ ሳይነሳ በፍርድ ቤቶች ውክልናውን የማንሳት ውጤት ያስከትላል፡፡ ሕገ- መንግሥቱ የፌዴራል ጉዳይን በውክልና በክልል ፍርድ ቤቶች እንዲታይ በማድረግ ሊያሳካው የፈለገው ዓላማም ከግብ እንዳይደርስ ያደርጋል፡፡

በተጨማሪም ጉዳዩን የሚመለከተው ፍርድ ቤት ሥልጣን የሚወሰነው በሕግ ሆኖ እያለ በክልል ፍርድ ቤት በውክልና ሊታይ የሚችል ሥልጣን በፌዴራል ፍርድ ቤት የሚቀርብ ከሆነ ተከራካሪዎች ክሱን የሚያቀርቡበት ፍርድ ቤት የፌዴራል ወይስ የክልል ፍርድ ቤት መሆን አለበት የሚለዉን በራሳቸው ምርጫ እንዲወስኑ (forum shopping) ስለሚያደርግ ተገቢ ያልሆነ የዳኝነት አሠጣጥ ሥርዓት እንዲፈጠር ዕድል ይፈጥራል። ስለሆነም በእነዚህ ምክንያቶች የክልል ጠቅላይ እና ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች በሕገ-መንግሥቱ የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና እንዲመለከቱ የተሠጣቸው ሥልጣን መሠረቱ የፌዴራል አወቃቀር በመሆኑ ውክልናቸው በሕግ እስካልተነሳ ድረስ ጉዳዮቹ ለፌዴራል ፍርድ ቤት ሊቀርቡ አይችሉም። ጉዳዮቹ ቀርበው በፌዴራል ፍርድ ቤቶች ከታዩ ውጤቱም አስገዳጅነት ያለውን የፍርድ ቤት ሥልጣን ክፍፍል የሚጥስ ስለሆነ ጉዳዩ በየትኛውም ደረጃ ፍርድ ቤት ሲደርስ በተከራካሪዎች ሆነ በፍርድ ቤቱ የሥልጣን ጥያቄው ተነስቶ ክሱ ውድቅ ሊደረግ እና ከዚህ ሥርዓት ዉጭ የተሰጠ ዉሳኔ ካለም ሊሻር ይገባል።

ይህ ከላይ የተመለከተዉ የሕግ ትርጉም ተግባራዊ መደረግ የሚችለዉ ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን ያለዉ ክልል መደበኛ የዳኝነት አገልግሎት በሚሰጥበት ሁኔታ ላይ ሲሆን ብቻ እንደሆነ ግልጽ ነዉ። አከራካሪ የሚሆነዉ አንድ ክልል በተለያየ ምክንያት በክልሉ ዉስጥ መደበኛ የዳኝነት ሥልጣን መስጠት በማይችልበት ሁኔታ ላይ ከሆነ በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) አተገባበር ምን መሆን አለበት የሚለዉ ከሰዎች ፍትህ ከማግኘት እና በሕግ ፊት እኩል ጥበቃ ከማግኘት መብቶች ጋር ተገናዝቦ ታይቶ ምላሽ ማግኘት ይኖርበታል። እንደሚታወቀዉ ፍትህ የማግኘት መብት (*Right to Access to Justice)* በራሱ ሰብዓዊ መብት ሆኖ በተሟላ መልኩ ሌሎች ሰብዓዊ መብቶችን ለማስከበር የሚያስችል መሰረታዊ መብት ነዉ።ይህ መብት ኢትዮጵያ በተቀበለቻቸዉና ባጸደቀቻቸዉ ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ሕግጋት ፣ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ስምምነቶችና ዓለም አቀፍ ሠነዶች መርሆዎች ላይ እዉቅና ያገኘ መብት ነዉ።ለአብነት ለመጥቀስ ያህል በዓለም አቀፍ የሲቪልና ፖሊቲካ መብቶች ቃልኪዳን(International Covenant on Civil and Political Rights/ICCPR) አንቀጽ 2(3/ሀ እና ለ) 26 ላይ ማንኛዉም ሰዉ ፍትሕ የማግኘት መብት እና በሕግ ፊት እኩል ሆኖ የመታየትና እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት እንዳለዉ ደንግጓል።እነዚህን ድንጋጌዎች አተገባበር በተመለከተ የተባበሩት መንግስታት የሰብዓዊ መብቶች ኮሚቴ እንዳብራራዉ አገራት ሰዎች መብቶቻቸዉ ሲጣስ አቤቱታ አቅርበዉ ዳኝነታዊ መፍትሔ እንዲሰጣቸዉ መጠየቅ የሚችሉበትንና ዉጤታማ ፍትህ የሚያገኙበትን ተደራሽና ሥልጣን ያለዉን አካል በሕግ ስርዓታቸዉ የማቋቋምና የማመቻቸት ግዴታ አለባቸዉ።እንዲሁም በተባበሩት መንግስታት የሰብዓዊ መብቶች መግለጫ(Universal Declaration of Human Rights) አንቀጽ 7፣8፣እና 10 ላይ እንደተመለከተዉ ማንኛዉም ሰዉ በአገራት ሕግ ወይም ሕገ መንግስት በተደነገገዉ አግባብ ነጻና

ገለልተኛ በሆነ አካል ፊት ቀርቦ መብቱን ለማስከበር የሚያስችል ዳኝነታዊ መፍትሄ የማግኘት እና በሕግ ፊት እኩል ጥበቃ የማግኘት መብት እንዳለዉ ተደንግጓል፡፡

በተመሳሳይ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 25 ላይ ሁሉም ሰዎች… በመካከላቸዉም ማንኛዉም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ በሕግ እኩል ጥበቃ ይደረግላቸዋል ሲል ደንግጓል፡፡እንዲሁም ማንኛዉም ሰዉ በፍርድ ሊወሰን የሚገባዉን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ በሕግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠዉ አካል የማቅረብና ዉሳኔ የማግኘት መብት እንዳለዉ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 37/1 ስር ተደንግጓል፡፡በተጨማሪም ሕገ መንግስቱ ማንኛዉም ሰዉ እነዚህንና ሌሎች መብቶቹን የሚያስከብርበትን ነጻና ገለልተኛ ፍርድ ቤቶችን በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ አቋቁሟል፡፡

በያዝነዉ ጉዳይ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ጉዳይ ከዉል ዉጭ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ የጉዳት ካሳ ለማስከፈል የቀረበ ክስን መሰረት ያደረገ ሆኖ ለክሱ ምክንያት የሆነዉ ጉዳት በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ የደረሰዉ በትግራይ ክልል ዉስጥ በሚገኝ ስፍራ በደረሰ የተሽከርካሪ ግጭት ምክንያት ነዉ፡፡አደጋዉ የደረሰዉ በቀን 28/08/2007ዓ/ም ሲሆን አመልካች ለደንበኛዉ የከፈለዉ ካሳ እንዲተካለት በደንበኛዉ በመዳረግ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ክስ መስርቶ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ያቀረበዉ ደግሞ በቀን 02/06/2009ዓ/ም ነዉ፡፡በዚህ ጊዜ በትግራይ ክልል መንግስት እና በፌዴራል መንግስት መካከል ጤናማ ግንኙነት የነበረበት ጊዜ በመሆኑና የትግራይ ክልል ፍርድ ቤቶች መደበኛ የዳኝነት አገልግሎት እየሰጡ የሚገኙበት ጊዜ ነበር፡፡በሚንቀሳቀስ ንብረት ላይ ጉዳት በደረሰ ጊዜ ክሱ የሚቀርበው ጉዳቱ በደረሰበት ሥፍራ በሚገኝ ፍርድ ቤት መሆኑን ስለግዛት ክልል በሚደነግገው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 27/1 ላይ ተመልክቷል፡፡ ይሕም ክሱ በትግራይ ክልል ዉስጥ በሚገኝ ፍርድ ቤት እንደሚታይ ያስረዳል፡፡ በሌላ በኩል የተከራካሪዎችን ማንነት ስንመለከት አመልካችና 2ኛ ተጠሪ በፌደራል መንግሥቱ የተመዘገቡ የንግድ ድርጅቶች መሆናቸዉ እንዲሁም 1ኛ ተጠሪም በፌዴራል መንግስት የተመዘገበ በጎ አደራጊ ማኅበር መሆኑ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 5/6 መሠረት ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን ያለው የፌዴራል ፍርድ ቤት ስለመሆኑ ያስገነዝባል፡፡ በዚህ ምክንያት ጉዳዩ የፌዴራል ጉዳይ ቢሆንም ጉዳዩ የተነሳው በትግራይ ክልል በመሆኑ በሕገ-መንግሥቱ በተሠጠው ውክልና መሠረት ክስ ከቀረበበት ገንዘብ መጠን አንጻር ጉዳዩ መታየት ያለበት በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ነው፡፡በመሆኑም አመልካች ከላይ በተመለከተዉ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እና በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ መንግስት አንቀጽ 80/2 መሰረት ክሱን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማቅረብ ሲገባዉ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማቅረቡም ሆነ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በትግራይ ክልል ዉስጥ የተከሰተን ከዉል ዉጭ የሆነ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ የካሳ ጉዳይ የሚመለከት ክስ በዉክልና ሥልጣን በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሊታይ የሚገባዉ ነዉ ብሎ ዉድቅ ማድረግ ሲገባዉ ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ ዉሳኔ መስጠቱ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡

ሆኖም የትግራይ ክልል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት በሚቃረን አኳኋን በክልሉ ምክር ቤት የምርጫ ሕግ በሚል አዋጅ ቁጥር 352/2012ን በማዉጣት፣ የምርጫ ኮሚሽን በማቋቋም እና ክልላዊ ምርጫ ማካሄዱ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት የሚቃረን ስለሆነ ይህ አዋጅም ሆነ ይህንን አዋጅ ተከትሎ የተደረገዉ ምርጫም ሆነ የተቋቋመ የክልል መንግስት ኢ-ሕገ መንገስታዊ ስለሆነ ማንኛዉም ሕጋዊ ዉጤት እንደሌለዉና ከፌዴራል መንግስት ጋር ኦፊሴላዊ ግንኙነት ማድረግ እንደማይችል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ፌዴሬሽን ምክር ቤት ነሐሴ 30 ቀን 2012ዓ/ም ባካሄደዉ አስቸኳይ ስብሰባ ዉሳኔ አስተላልፏል፡፡ከዚህ በኋላም በተፈጠረ ግጭትና ይህንን ተከትሎ በፌዴራል መንግስቱ በተወሰደ ሕግ የማስከበር እርምጃ በትግራይ ክልልና በፌዴራል መንግስት መካከል ኦፊሴሊያዊ ግንኙነት እየተደረገ አይደለም፡፡ በዚሁ መልኩ ግንኙነቱ የተቋረጠዉ በክልሉና በፌዴራል አስፈጻሚ አካላትና ከምክር ቤቶች ጋር ብቻ ሳይሆን በፌዴራል ፍርድ ቤቶችና በክልሉ ፍርድ ቤቶች መካከል ያለዉ ዳኝነታዊና አስተዳደራዊ ጉዳዮች ግንኙነት ጭምር እስካሁን ተቋርጦ ይገኛል፡፡ በተጨማሪም በክልሉና በአካባቢዉ የሰላምና መረጋጋት እጦት ችግር ምክንያት ወደ ክልሉና ከክልሉ ወደ ሌሎች የአገራችን ክፍል የሰዎች ዝዉዉር የተገደበ ሆኗል፡፡ እነዚህም እዉነታዎች በገሀድ (በተግባር) የሚታይ በመሆኑ ችሎቱ የዳኝነት ግንዛቤ(judicial notice) የወሰደበት ጉዳይ ነዉ፡፡ በዚህ ምክንያት በአሁኑ ጊዜ የትግራይ ክልል ፍርድ ቤቶች በሕገ መንግስቱ የተሰጣቸዉን የዉክልና ሥልጣን ተግባራዊ ማድረግ በማይችሉበት ሁኔታ ላይ መሆናቸዉን ተገንዝበናል፡፡

ከላይ እንደተመለከተዉ ምንም እንኳን ክሱ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በቀረበበት ጊዜ ጉዳዩን በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 80/2 መሰረት የመዳኘት የዉክልና ሥልጣን ያለዉ የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመሆኑ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን የለኝም በማለት ክሱን ዉድቅ ማድረግ ሲገባዉ ክሱን ተቀብሎ ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ ዉሳኔ መስጠቱ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ቢሆንም በዚህ ምክንያት የስር ፍርድ ቤት የሰጠዉ ዉሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 9 መሰረት በዚህ ችሎት ቢሻር አመልካች ክሱን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማቅረብ ስለማይችል ፍትህ የማግኘት መብቱን ያጣል፡፡ እንዲሁም ተመሳሳይ የፌዴራል ጉዳይ ያላቸዉ ሌሎች ሰዎች መሰል ችግር በሌለባቸዉና የዉክልና ሥልጣን ባላቸዉ ክልሎች በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ክስ አቅርበዉ እንዲሁም የክሱ ምክንያት የተከሰተዉ በአዲስ አበባ እና በድሬ ዳዋ ከተሞች ሲሆን ደግሞ በቀጥታ ለፌዴራል ፍርድ ቤቶች ክስ በማቅረብ ዳኝነታዊ መፍትሄና የሕግ ጥበቃ ሲያገኙ አመልካች ደግሞ የክሱ ምክንያት የተከሰተዉ በትግራይ ክልል በመሆኑና ክልሉ ከፌዴራል መንግስት ጋር ያለዉ ግንኙነት በተቋረጠበት ሁኔታና በጸጥታ ችግር ምክንያት የሕገ መንግስቱን አንቀጽ 80/2ን መሰረት በማድረግ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ዉሳኔ ሽሮ መተዉ ደግሞ በዓለም አቀፍ ሰብዓዊ መብቶች ሰነዶችና በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት ጥበቃ የተሰጣቸዉን የአመልካችን ፍትህ የማግኘት መብት ከማሳጣትም ባለፈ ሰዎች

ሁሉ በመካከላቸዉ ማንኛዉም ልዩነት ሳይደረግባቸዉ እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት አላቸዉ የሚለዉን በሚቃረን አኳኋን በዚህ ረገድ የአመልካችን መሰረታዊ መብት ማሳጣት ይሆናል፡፡

ስለሆነም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ ነጻ እና ገለልተኛ የዳኝነት አካል በየደረጃዉ ማቋቋም ያስፈለገዉ እነዚህንና ሌሎች የሰዎችን ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ለማስከበር በመሆኑ የክልል ፍርድ ቤቶች በሕጋዊ ምክንያት በሕገ መንግስቱ የተሰጣቸዉን የዉክልና ሥልጣን መጠቀምና ለዜጎች ፍትህ መስጠት በማይችሉበት ሁኔታ ላይ ሲሆኑ እና ጉዳዩም የፌዴራል ጉዳይ ሲሆን የሰዎችን ፍትህ የማግኘት መብት ፣ እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት እና ሌሎች መብቶችን ማስከበር እንዲችሉ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች በቀጥታ ጉዳዩን ተቀብለዉ የመዳኘት ሥልጣን አላቸዉ ብለናል፡፡ በተጨማሪም አመልካች የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በአሁኑ ጊዜ መደበኛ የዳኝነት ሥራ እየሰራ ባለመሆኑ ቀጥሎ ክሱን ማቅረብ የሚችለዉ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ በሆነበት ሁኔታ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱ በቀረበለት ጊዜ በቀጥታ ክሱን ተቀብሎ ለመዳኘት ሥልጣን አልነበረዉም በሚል መነሻ ብቻ ዉሳኔዉ የሚሻር ከሆነ በአንድ ክርክር ተመሳሳይ የሆነ የጊዜ፣ የገንዘብና የሰዉ ጉልበት(ሀብት) ብክነት እንዲከሰት በማድረግ የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ዓላማ እንዳይሳካ ያደርጋል፡፡ በመሆኑም እነዚህን ምክንያቶች ከግምት በማስገባት የስር ፍርድ ቤት ዉሳኔ ሕገ መንግስታዊ የሆነዉን የፍርድ ቤቶች የዉክልና ሥልጣን የተከተለ አይደለም በሚል ምክንያት ሊሻር አይገባም ብለናል፡፡

ሁለተኛዉን ጭብጥ እንደመረመርነዉም አመልካች በደንበኛዉ ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት የደረሰዉ በ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ በሆነ ተሽከርካሪ ተገጭቶ ስለሆነ ለደንበኛዬ የከፈልኩትን ካሳ 1ኛ ተጠሪ ሊተካልኝ ይገባል በማለት ክስ የመሰረተ ሲሆን 1ኛ ተጠሪም ሆነ 2ኛ ተጠሪ ጉዳቱ በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት የደረሰ ባለመሆኑ አመልካች ለደንበኛዉ የከፈለዉን ካሳ የመተካት ኃላፊነት የለብንም በማለት ተከራክረዋል፡፡ አንድን ፍሬ ነገር ማስረጃ አቅርቦ የማስረዳት ሸክምን ከሚመለከተዉ መሠረታዊዉ መርህ (Basic Principle of Burden of Proof) መረዳት እንደሚቻለዉ አንድ አከራካሪ ፍሬ ነገር አለ ወይም የለም ብሎ የሚከራከር ሰዉ ፍሬ ነገሩ መኖሩን ወይም አለመኖሩን ተገቢነትና ተቀባይነት ያለዉን ማስረጃ በማቅረብ የማስረዳት ሸክም(ግዴታ) አለበት፡፡ (የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 258-260 እና የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2001 ይመለከቷል)፡፡ በተያዘዉ ጉዳይ በአመልካች የደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ የመገጨት አደጋ የደረሰበትና በዚህ መነሻ ካሳ የተከፈለበት ጉዳት ሊደርስ የቻለዉ በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን በቀዳሚነት ማስረዳት ይኖርበታል፡፡ በመቀጠልም ተጠሪዎች እንደነገሩ ሁኔታ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት የደረሰዉ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት እንዳልሆነ ማስረዳት ይኖርባቸዋል፡፡ ግራ ቀኙ በዚህ መልኩ የማስረዳት ሸክም ያለባቸዉ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ማስረጃ የመስማት፣የመመርመርና የመመዘን ሥልጣን ያላቸዉ ፍርድ ቤቶችም በግራ ቀኙ በቀረቡ ማስረጃዎች

ሳይገደቡና የገለልተኛነት ሚናቸዉንም ሳይተላለፉ አንጻራዊ እዉነታን የማፈላለግ ኃላፊነታቸዉን መወጣት በሚያስችላቸዉ መልኩ በተከራካሪ ወገኖች ሆነ በራሳቸዉ አነሳሽነት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 136 ፣ 145/1፣249 ፣264 (1 እና 2) እና 345 መሰረት ተጨማሪ ምስክሮችን፣የሰነድ ማስረጃዎችን፣ የሙያ ምስክሮችን አስቀርበዉ መስማትና መመርመር ይችላሉ፡፡

በያዝነዉ ጉዳይ አመልካች ለደንበኛዉ ካሳ እንዲከፍል ያደረገዉ ጉዳት በደንበኛዉ ተሽከርካሪ ላይ የደረሰዉ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን ለማስረዳት ያቀረበዉ ማስረጃ በወቅቱ ስለአደጋዉ ክስተት በትራፊክ ፖሊስ የተነሳዉን የአደጋ ፕላን እና ሪፖርት ሲሆን ተጠሪዎች ደግሞ ይህ አመልካች ያቀረበዉ ማስረጃ በአደጋዉ ምክንያት በሰዉ ላይ ለደረሰ አደጋ ካሳ ለማስከፈል በቀረበ ክስ መነሻ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተከፈተ መዝገብ ላይ በተሰጠ ትዕዛዝ የመቀሌ ዩኒቨርስቲ ባለሙያዎችና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተቋቁሞ ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ እንዲጣራ ተድርጓል፡፡ ኮሚቴዉ የአደጋዉ መንስኤ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ነዉ ተብሎ አስቀድሞ የቀረበዉ የትራፊክ ፖሊሲ የአደጋ ፕላንና ሪፖርት ትክክል እንዳልሆነና ለአደጋዉ መንስኤ የሆነዉን ጥፋት የፈጸመዉ የአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ እንደሆነ አረጋግጠዉ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረቡትን ሪፖርት በማስረጃነት በመመርመርና የምስክሮችን ቃል ጭምር በመመዘን ጉዳቱ የደረሰዉ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት በመሆኑ ተጠሪዎች ክስ የቀረበበትን ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለባቸወም ሲል ክሱን ዉድቅ አድርጓል፡፡

እንደሚታወቀዉ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80(3/ሀ) እና በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 2/4 እና 10 መሰረት ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠዉ ሥልጣን መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበትን የመጨረሻ ዉሳኔ እንዲያርም ነዉ፡፡ ሰበር ችሎት የማስረጃ አቀራረብን፣ አግባብነትንና ተቀባይነትን (Production, relevancy and admissibility of evidence)እንዲሁም የማስረዳት ሸክምንና የማስረጃ ምዘናን (burden of proof and weight of evidence) የሚመለከቱ መሰረታዊ መርሆዎች በግልጽ ተጥሶ የተሰጠ የመጨረሻ ዉሳኔ መኖሩን አረጋግጦ ስህተቱ እንዲታረም ሊወስን ከሚችል በስተቀር ተከራካሪ ወገኖች ማስረጃ ለመቀበል፣ለመስማትና ለመመዘን ሥልጣን ለተሰጣቸዉ የስር ፍርድ ቤቶች አቅርበዉ ማስረጃዎቹ ተመርምረዉና ተመዝነዉ የተደረሰዉን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ወደ ጎን በመተዉ ማስረጃዎችን በድጋሚ የመመዘን ተግባር ዉስጥ በመግባት ማስረጃዎችን በመመርመርና በመመዘን አከራካሪ የሆነዉ ፍሬ ነገር መኖር አለመኖሩን ለማረጋገጥ የሚያስችል ሥልጣን አልተሰጠዉም፡፡

ከላይ እንደተመለከተዉ የስር ፍርድ ቤት በዋናነት መሰረት የደረገዉ ማስረጃ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ትእዛዝ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎች እና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተቋቁሞ ተጣርቶ የቀረበዉን ማስረጃ መሰረት በማድረግ ነዉ፡፡በዚህ መልኩ ኮሚቴ ተዋቅሮ የአደጋዉ መነሻ

ምክንያት እንዲጣራ የተደረገዉ በመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎች አነሳሽነት ሳይሆን በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተሰጠ ትእዛዝ ነዉ፡፡ከላይ እንደገለጽነዉ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዚህ መልኩ አንድ አከራካሪ ጭብጥ በባለሙያ ተጣርቶ ማስረጃ እንዲቀርብለት ለማዘዝ እንዲችል የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ይፈቅድለታል፡፡በዚህ መልኩ የቀረበዉ ማስረጃ ደግሞ አመልካች በማስረጃነት ያቀረበዉንና አስቀድሞ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋተኛ እንደሆነ ተገልጾ የቀረበዉ የትራፊክ ፖሊስ የተዘጋጀ የአደጋ ፕላን/ሪፖርት ትክክለኛ ድምዳሜ አይደለም የሚያስብል በመሆኑ የስር ፍርድ ቤት በሳይንሳዊ መንገድ ስለአደጋዉ መንስኤ የሚያስረዳዉን ኒለኛዉን ማስረጃ መሰረት አድርጎ መወሰኑ ከማስረጃ አቀባበልም ሆነ ምዘና መርሆዎች አተገባበር አንጻር ጉድለት ፈጽሟል የሚያስብል አይደለም፡፡

እንዲሁም አመልካች ከላይ በተመለከተዉ መሰረት የመቀሌ ዩኒቨርስቲ ባለሙያዎችና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተዋቅሮ ተጣርቶ የቀረበዉን ማስረጃ መቀበል በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 አንቀጽ 85(3/ሀ እና ለ) ስር የተደነገገዉን እና በሰ/መ/ቁጥር 43452 ላይ የተሰጠዉን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን ነዉ በማለት ያቀረበዉንም ክርክር መርምረናል፡፡የመንገድ ትራንስፖርት ትራፊክ መቆጣጠሪያ የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 በደንብ ቁጥር 395/2009 የተሻሻለ ሲሆን በዚህ በተሻሻለዉ ድንብ አንቀጽ 85 ላይ የተደነገገዉ በጠቅላላዉ በደንብ ተላላፊዎች ላይ ስለሚጣል ቅጣት የተደነገገ ሲሆን በተለይ በንኡስ አንቀጽ 4(ሀ እና ለ) ላይ ደግሞ ደንብ ተላላፊ ነዉ ተብሎ ቅጣት የተጣለበት ሰዉ ቅሬታ ሲያድርበት መቼ ለማን ቅሬታዉን ማቅረብ እንዳለበት ተደንግጓል፡፡ ከዚህ ዉጭ በዚህ ድንጋጌም ሆነ በደንቡ ሌሎች ክፍሎች ላይ ስለአንድ የትራፊክ አደጋ በትራፊክ ፖሊስ የተነሳ የአደጋ ፕላን ወይም የትራፊክ ፖሊስ የአደጋ ሁኔታ ማሳያ ሪፖርት አጠራጣሪ ሆኖ ሲገኝ በፍርድ ቤት ትእዛዝ በሌላ ባለሙያ ወይም በሌላ የትራፊክ ፖሊስ ባለሙያ ተጣርቶ እንዲቀርብ የሚከለክል ድንጋጌ አልተደነገገም፡፡ በትራፊክ ፖሊስ የተዘጋጀ የአደጋ ሁኔታ የሚያሳይ ፕላን/ሪፖርት እንደማንኛዉም የሙያ ምስክርነት ከፍተኛ ዋጋ (high probative value) ተሰጥቶ እንደሚመዘን አጠቃላይ የማስረጃ መርህ የሚያስገድድ ቢሆንም እንዲህ አይነት የሙያ ምስክርነት አጠራጣሪ በሆነ ጊዜ በሌላ ባለሙያ የሙያ ምስክርነት ማጣራትን የሚከለክል ወይም አስቀድሞ የመጀመሪያዉ የሙያ ምስክርነት የማይስተባበል ማስረጃ (አሳሪ/conclusive evidence) ነዉ የሚል የሕግ ድንጋጌም ሆነ ከዚህ አንጻር የተሰጠ የሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የለም፡፡ በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት ለዉሳኔዉ መሰረት ያደረገዉ ማስረጃ ተጠቃሹን የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ እና የሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚጥስ ነዉ በሚል አመልካች ያቀረበዉን ክርክር አልተቀበልንም፡፡ በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት ኒለኛዉ የሙያ ምስክርነት ማስረጃ እና የምስክሮች ቃል መሰረት አድርጎና የተሻለ ዋጋ ሰጥቶ በመመዘኑ የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩን ወስነናል፡፡

ዉ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 190749 በቀን 26/02/2012 ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 187653 ላይ በቀን 12/02/2014 ዓ/ም የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንቷል፡፡
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል፡፡

ት እ ዛ ዝ

1. የዉሳኔዉ ግልባጭ ለይግባኝ ሰሚዉ ችሎትና ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ፡፡ ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

ውል

የሰ/መ/ቁ. 189608

የካቲት 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች- 1. ወ/ሮ ትርንጎ ገመቹ
2. አቶ ቱፋ ደስታ
3. ወ/ሮ ሙሉዬ ያለው
} አልቀረቡም

ተጠሪዎች - 1. ወ/ሮ ብርሀኔ ገመቹ
2. ወ/ሮ መገርቱ ገመቹ
} ጠበቃ እጄሣ አራርሶ ቀርበዋል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ይህ ጉዳይ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ ከተደረገ ዉል ይዘት ጋር በተገናኘ ክርክር ሲኖር የዉሉን ይዘት ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባዉን ማስረጃ የሚመለከት ነዉ፡፡

የጉዳዩም መነሻ የአሁን ተጠሪዎች ከሳሽ በመሆን በአመልካቾች ባቀረቡት ክስ በሟች እናታችን ወ/ሮ ነዲ ሆርዶፋ ስም በሱሉልታ ከተማ ቀሶ ወሰርቢ ቀበሌ ልዩ ቦታው ሹፋኔ ተብሎ ከሚጠራው ስር የሚገኝ መጠኑ 1.260 ሄክታር የሆነውን መሬት 1ኛ አመልካች እና ከሌላዋ እህታችን ወርቂ ገመቹ ጋር በውርስ አግኝተን በቀን 01/06/2005 ዓ.ም ባደረግነው የውል ስምምነት እያንዳንዳችን 2565 ካ.ሜ ደርሶን የተከፋፈልን ቢሆንም በግንቦት ወር 2007 ዓ.ም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እንዲሁም የስር 2ኛ ተከሳሽ የነበሩ ግለሰብ በተጠሪዎች ድርሻ ላይ አጥር ሰርተው ይዘውብናል፤ ይዞታችንን ለምን እንደያዙ ብንጠይቃቸው ከ1ኛ አመልካች ላይ ገዝተው እንደሆነና የስር 5ኛ ተከሳሽ የነበረው የሱሉልታ ከተማ አስተዳደርም የይዞታ ማረጋገጫ ካርታ እንደሰጣቸው ገልጸውልናል፡፡ ውሉን እንዲያሳዩን ስንጠይቃቸው እኛም በ9500 ካ.ሜ ይዞታ ላይ ያለውን ባለ 30 ቆርቆሮ ቤት እንደሸጥንላቸው የሚያሳይ በሀሰት የተዘጋጀ በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተፃፈ ውል ይዘው ቀርበዋል፡፡ በቀን 28/04/2007 ዓ.ም 1ኛ

አመልካች መሬቱን መንግስት ለልማት ስለሚፈልገው ካሳ ለመውሰድ ቅጽ መሙላች አለባችሁ በማለት ጠርታን የተለያዩ ወረቀቶች ላይ የፈረምን ሲሆን አመልካቾች ያቀረቡት ውል ላይ ያለው ፊርማ የእኛ ሆኖ እንኳን ቢገኝ ተጭበርብረን የፈረምነው እና ሽያጩም ባዶ መሬትን የሚመለከት በመሆኑ ህገ-ወጥ ስለሆነ ውሉ ተሠርዞ መሬታችንን እንዲለቁ ይወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

አመልካቾች በሰጡት መልስ 1ኛ አመልካች ከተጠሪዎች ጋር ያደረግኩት ውል ስለሌለ በእኔ ላይ የቀረበው ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት፣ 2ኛ አመልካች ዉሉ ከተደረገ ሰባት ዓመት ስለሞላው ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት፣ 3ኛ አመልካች ደግሞ ተጠሪዎች መሬቱ የእነሱ ስለመሆኑ ያቀረቡት ምንም ማስረጃ ስለሌለ ክሱ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚሉ መቃወሚያዎችን አቅርበዋል፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተዉ የሱሉልታ ወረዳ ፍርድ ቤትም የተከሳሾችን የመጀመሪያ መቃወሚያ ተቀብሎ ክሱን በብይን ውድቅ ያደረገዉ ቢሆንም ጉዳዩን በይግባኝ ያየው በፊንፍኔ ዙሪያ የኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ብይኑን በመሻር በፍሬ ነገሩ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩን መልሶ ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ልኮለታል፡፡ በዚሁም መሠረት በጉዳዩ ላይ ግራ ቀኙን ያከራከረውና እና ማስረጃ የሰማው የወረዳ ፍርድ ቤቱ ተጠሪዎች በይዞታው ላይ ያለውን ቤት ከ1ኛ አመልካች እና ከእህታቸው ወርቂ ገመቹ ጋር በጋራ በመሆን ባደረጉት ውል በብር 390,000.00 የሸጡ መሆናቸው በቀረበው ውል እና በምስክሮች ቃል መረጋገጡን ጠቅሶ አመልካቾች ይዞታውን ሊለቁ አይገባም በማለት የተጠሪዎችን ክስ ውድቅ በማድረግ ወስኗል፡፡

ተጠሪዎች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት በበኩሉ ለክርክሩ ምክንያት የሆነው እና በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተደረገው ውል በባዶ ቦታ ላይ የተደረገ እና ቀኑ በሀሰት ወደ ኋላ ተደርጎ የተፈረመ ስለሆነ እንዲሰረዝ እና አመልካቾችን ጨምሮ በስር ፍርድ ቤት 4ኛ ተከሳሽ የሆነው ግለሰብ በይዞታው ላይ የሰሩትን ግንባታ አፍርሰው ይዞታውን እንዲለቁ ሲል ወስኗል፡፡ አመልካቾች በበኩላቸው በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱም በይግባኙ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ ውሉ በይዞታው ላይ የተሰራውን ቤት ተጠሪዎች ስለመሸጣቸው ገልጾ እያለ እና በምስክርም ተረጋግጦ እያለ የከፍተኛ ፍርድ ቤቱ በባዶ መሬት ላይ የተደረገ የሽያጭ ውል ነው በማለት ውሉን መሠረዙ አግባብ አይደለም በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤቱን ውሳኔ በመሻር የወረዳው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማፅናት ወስኗል፡፡ ተጠሪዎች በበኩላቸው በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት የሰበር አቤቱታቸውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱም የጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር አመልካቾች ግንባታውን አፍርሰው ይዞታውን ለተጠሪዎች እንዲመልሱ፤ ተጠሪዎች ደግሞ የተቀበሉትን ብር 390,000.00 እንዲመልሱ ሲል ወስኗል፡፡ አመልካቾች ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነውን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡትም ይህንኑ ለማስለወጥ ነው፡፡

አመልካቾች በቀን 20/05/2012 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት 04 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያሏቸውን ስህተቶች ዘርዝረው በማቅረብ እንዲታረሙላቸው ጠይቀዋል፡፡ የአቤቱታቸዉ ይዘትም በአጭሩ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት እና የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ውሉ በይዞታው ላይ የተሰራውን ባለ 30 ቆርቆሮ ቤት በግዢ ለአመልካቾች የተላለፈልን ስለመሆኑ ተገልጾና በምስክሮችም ጭምር ተረጋግጦ እያለ ሽያጩ የባዶ መሬት ሽያጭ ስለሆነ ውሉ ፈራሽ ነው በማለት መወሰናቸው፣ ተጠሪዎች 1ኛ አመልካች አሳስታን ውሉ ላይ አስፈርማናለች ብለው ቢከራከሩም ስለመሳሳታቸው በማስረጃ ሳያስረዱ በብር 2,000,000.00 ወጪ የሰራነውን ቤት አፍርሳችሁ ይዞታውን መልሱ መባሉ፣ በ 9500 ካ.ሜ ላይ የተሰራን ቤት መግዛት መሬቱን ለመግዛት ያለን ሀሳብ ያመለክታል መባሉ ውሉን ያለገናዘበ እና መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው፡፡

ጉዳዩ በአጣሪ ችሎት ተመርምሮ በግራ ቀኙ መካከል የቤት ሽያጭ ውል የተፈፀመ ለመሆኑ በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተደረገው ውል ቀርቦ እያለ ውሉ የተደረገው በጋራ መሬት ስለሆነ ፈራሽ ነው ተብሎ የተወሰነበት አግባብ መጣራት አለበት በሚል ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቧል፡፡ በዚሁም መሠረት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ተደርጎ በቀን 18/02/2013 ዓ.ም ጽፈው በሰጡት መልስ አመልካቾች ተደርጓል የሚሉት ውል ላይ የሰፈረው ቀን ወደ ኋላ ተደርጎ የተጻፈ ሲሆን በጊዜውም መሬቱ ቤት የሌለበት የእርሻ መሬት ነበረ፤ እስከ 2005 ዓ.ም ድረስም ቤት አልነበረበትም፤ የቀረበው ውልም በሀሰት የተዘጋጀ እንጂ እኛ የፈረምንበት አይደለም በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ተጠሪዎች ብር 390,000.00 ለአመልካቾች እንድንመልስ ከሰጠው ውሳኔ ውጪ ሊፀና ይገባዋል በማለት ተከራክረዋል፡፡ አመልካቾችም የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተው ተከራክረዋል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም የአመልካችን የሠበር አቤቱታ በሰበር አጣሪ ችሎት ከተያዘው ጭብጥ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸዉ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለዉ መርምሮታል፡፡ እንደመረመረዉም ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት ክስ ለጠየቁት ዳኝነት መሠረት ያደረጉት ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ይዞታ በዉርስ ከተከፋፈሉ በኂላ ያደረጉት የሽያጭ ዉል ሳይኖር ወይም የተጭበረበረ የሽያጭ ዉል ሰነድ መሠረት በማድረግ ይዞታዉን የአሁን 1ኛ አመልካች ለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ማስተላለፏን እና ሽያጩም በባዶ ቦታ ላይ የተደረገ መሆኑን በመጥቀስ ሲሆን፤ አመልካቾች በበኩላቸዉ ቤቱን የገዙት በተጠሪዎች ስምምነት መሆኑንና የተሸጠዉም ቤት እንጂ ባዶ ቦታ አለመሆኑን በመግለጽ ክሱ ዉድቅ ሆኖ እንዲወሰንላቸዉ መከራከራቸዉን ለመገንዘብ ተችሏል፡፡ ይህም የሚያሳየዉ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገ የሽያጭ ዉል በተጠሪዎች መደረጉን እንዲሁም ተደረገ የተባለዉ የሽያጭ ዉልም ቤትን ወይም ባዶ ቦታን የሚመለከት መሆን ያለመሆኑም ግራ ቀኝን ያከራከረ ነጥብ መሆኑን ነዉ፡፡ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ይዞታ ቀደም ሲል የተጠሪዎች፣ የ1ኛ አመልካች እና

የሌላ አንድ እህታቸዉ የዉርስ ድርሻ የነበረ መሆኑ አላከራከረም፡፡ ይዞታዉ በህጋዊ መንገድ ለ2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ተላልፏል ማለት የሚቻለዉ የሽያጭ ዉሉ በተጠሪዎች ስምምነት ወይም ይሁንታ የተደረገ መሆኑ ሲረጋገጥ ነዉ፡፡ ከዚህም አልፎ በኢፌዲሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 40(3) መሠረት የገጠርም ሆነ የከተማ መሬት በሽያጭ ማስተላለፍ የተከለከለ በመሆኑ እና በዚህም ምክንያት ባዶ ቦታን አስመልክቶ የሚደረግ የሽያጭ ዉል በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1716 መሠረት ህገ ወጥ ዉል ነዉ፡፡ ስለሆነም 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቤትና ቦታዉ ላይ መብት ኖሯቸዉ ይዘዉ መቀጠል የሚችሉት ዉሉ በተጠሪዎች ይሁንታ ወይም ስምምነት የተደረገ መሆኑ እንዲሁም የዉሉ ይዘት ቤትን እንጂ ባዶ ቦታን የማይመለከት መሆኑ ሲረጋገጥ ነዉ፡፡ ከዚህ አንፃር የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻዉ መሰረታዊ ጭብጥ ዉሉ ስለመደረጉ ብሎም ዉሉ ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት መሆን አለመሆኑን ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባዉ ማስረጃ ምን ዓይነት ሊሆን ይገባዋል? የሚለዉ ነጥብ ነዉ፡፡ ይህንንም ጉዳዩ ዉሉ የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚመለከት መሆኑን ከግምት ዉስጥ በማስገባት እንደሚከተለዉ መርምረናል፡፡

እንደሚታወቀዉ የአገራችን የፍትሐብሔር ፍትሕ ሥርዓት የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ ለዜጎች የንብረት መብት ጥበቃ ከማድረግ አንፃር ፋይዳዉ የጎላ ስለመሆኑ ግምት ዉስጥ በማስገባት በፍትሐብሔር ህጉ የተለያዩ አንቀፆቹ ስለ ምዝገባ ይደነግጋል (አንቀጽ 1553-1646 እንዲሁም 1723፣ 2878 እና 3052 ይመለከቷል)፡፡ እነዚህ ድንጋጌዎች የየራሳቸዉ የሆኑ ዓላማዎች የሚኖሩት ቢሆንም፤ አጠቃላይ ዓላማቸዉ ግን ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ልዩ ጥበቃ በመስጠት እነዚህን ንብረቶች በተመለከተ ባለይዞታዉ መብቱን ሲያገኝ ወይም ንብረቱ በሆነ ምክንያት ወደ ሌላ ሦስተኛ ወገን በሚያስተላልፍበት ወቅት የመመዝገብ ስልጣን በተሰጠዉ መንግስታዊ አካል ካልተመዘገበ ህግ ፊት የሚጸና መብት እንዳይኖረዉ በማድረግ ዜጎች በዚህ ግዙፍነት ያለዉ ንብረት ያላቸዉን መብት ከፍላጎታቸዉ ዉጪ በሆነ መንገድ እንዳያጡ ጥበቃ ለመስጠት፤ ብሎም ንብረቱ ወይም ንብረቱን የሚመለከቱ መብቶች በዉል ሊተላለፉ የሚችሉ መሆን ያለመሆኑንም በማጣራት የዉሉን ህጋዊነት ለማረጋገጥ ጭምር ስለመሆኑ ከየድንጋጌዎቹ ይዘትና መንፈስ የምንገነዘበዉ ነዉ፡፡ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ ከሚከናወኑት ህጋዉያን ተግባራት ጋር በተያያዘ ምዝገባ ወይም ዉሉ በሚመለከተዉ አካል ዘንድ እንዲረጋገጥ የግድ ከሚልባቸዉ ዉስጥም አንዱ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) ስር የተመለከተዉ ድንጋጌ ሲሆን፣ በዚህ ድንጋጌ መሠረት የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስተላለፍ የሚደረጉ ዉሎች በጽሑፍና ዉል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠዉ አካል ፊት መሆን አለበት፡፡ ህግ አዉጪዉ ይህ እንዲሆን የፈለገበት ምክንያትም ዉሉ በተዋዋዮች መካከል ስለመደረጉ ለማረጋገጥ (certainty in transactions) ስለመሆኑ በዙሪያዉ ከተፃፉት አንዳንድ ጽሑፎች መገንዘብ የሚቻል ሲሆን፤ ይህ ሰበር ችሎትም በሰ/መ/ቁጥር 36887 ላይ በሰጠዉ የህግ ትርጉም በዚህ ድንጋጌ መሠረት የሚከናወን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ምዝገባ ዓላማ በተዋዋይ ወገኖች መካከል ዉል መኖሩን ለማስረዳት ስለመሆኑ ወስኗል፡፡

በሌላ በኩል ተከራካሪ ወገኖች ዉሉ መደረጉን ተማምነዉ ነገር ግን የዉሉን ይዘት አስመልክቶ የተለያዩ መከራከሪያዎችን ሊያቀርቡ ይችላሉ፡፡ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2005 በጽሑፍ ሰነዱ ላይ ስለሚገኘዉ የስምምነት ቃል እንዲሁም ስለተፃፈዉ ቀን በተፈራራሚዎቹ መካከል ሙሉ እምነት የሚጣልበት በቂ ማስረጃ ይደነግጋል፡፡ ይሁንና ይህ ሊሆን የሚችለዉ እንደ ዉለታዉ ዓይነት የጽሑፍ ዉል አደራረግን ሥርዓት አስመልክቶ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1678(ሐ) እና 1719(1) መሠረት አስፈላጊ የሆነዉን የዉል አደራረግ ሥርዓት አሟልቶ የያዘ ስለመሆኑ ከግምት ዉስጥ ሊገባ ይገባል፡፡ ከላይ እንደተመለከተዉ የዉል አደራረግ ሥርዓት በተለየ አኳኋን እንዲደረግ በህግ ከተመለከተዉ ዉስጥ አንዱ የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚደረግ ዉል በጽሑፍ ሆኖ በሚመለከተዉ አካል ዘንድ መረጋገጥ እንዳለበት የሚደነግገዉ የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) ድንጋጌ ነዉ፡፡ በመሆኑም የዉሉን ይዘት አስመልክቶ ማለትም ዉሉ የተደረገዉ መቼ ነዉ? የሽያጭ ዉል ከሆነ በምን ያህል ዋጋ ነዉ የተደረገዉ? ለዉሉ ምክንያት የሆነዉ ምን ዓይነት ንብረት ነዉ? የትስ የሚገኝ ነዉ? የሚሉት እና መሰል የይዘት ክርክሮች የተነሱ እንደሆነ ይህን ለማጣራት ሊቀርብ የሚገባዉ ማስረጃ ዓይነትም በጽሑፍ ሆኖ ዉል ለማዋዋል ስልጣን ባለዉ አካል ፊት የተደረገ ዉል ሊሆን ይገባል፡፡ ይህን አስመልክቶም ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 78398 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል፡፡

ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የሚቻለዉ የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ መደረጉን ብሎም የሽያጭ ዉሉን ይዘት አስመልክቶ የሚነሳን ክርክር ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባዉ ማስረጃ ዉሉ ዉል ለማማዋል ስልጣን በተሰጠዉ አካል ዘንድ ቀርቦ መመዝገቡን ወይም መረጋገጡን የሚያሳይ ሊሆን የሚገባዉ መሆኑን እና ለእንደዚህ ዓይነት ክርክር የሰዉ ምስክር ወይም ሌላ ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት የማይቻል መሆኑን ነዉ፡፡

ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ አመልካቾች ዉሉ መደረጉንና የዉሉም ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት መሆኑን የሚያሳይ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) መሠረት ዉል ለማዋዋል ስልጣን ባለዉ አካል ዘንድ የተረጋገጠ ወይም የተመዘገበ ዉል ያቀረቡ ስለመሆኑ መዝገቡ አያሳይም፡፡ ስለሆነም በእርግጥም ተደረገ የተባለዉ ዉል የተጠሪዎችን ስምምነት መሠረት ያደረገ ስለመሆኑ ጥያቄ ዉስጥ የሚያስገባ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ዉሉ ቤትን የሚመለከት ስለመሆኑ አመልካቾች ከላይ በተመለከተዉ አግባብ ያቀረቡት ማስረጃ ከሌለ የዉሉ ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት ነዉ በሚል ድምዳሜ ላይ ለመድረስ አይቻልም፡፡ ከፍ ሲል እንደተገለጸዉ ባዶ ቦታን የሚመለከት ዉል ደግሞ በህግ ፊት ተፈፃሚነት የሌለዉ በመሆኑ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በዉል መሠረት ይዘናል በሚሉት ይዞታ ላይ ባለይዞታ ሆኖ ሊቀጥሉ የሚችሉበት ሁኔታ አይኖርም፡፡ በመሆኑም የስር የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ከዚህ አንፃር ማየት ሲገባዉ ዉሉን ለማስረዳት የግራ ቀኙን ምስክሮች እና የተለያዩ የሰነድ ማስረጃዎችን መሠረት ማድረጉ የጉዳዩን ልዩ ባህሪ መሠረት ያላደረገ የማስረጃ አቀባበል በመሆኑ ስህተት ቢሆንም፣ ዉሉ

ሊጸና አይገባም በሚል ዉሉ ፈርሶ አመልካቾች የያዙትን መሬት ሊለቁ ይገባል በሚል የሰጡት ዉሳኔ ከዉጤት አንፃር ሲታይ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አልተገኘም፡፡

ሌላዉ መታየት የሚገባዉ ነጥብ በቦታዉ ላይ ወጪ አወጥተን ቤት ሰርተናል በማለት 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች የሚያቀርቡት ክርክር ነዉ፡፡ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤትና ቦታ የሚገኘዉ በሱሉልታ ከተማ አስተዳደር ስር መሆኑ አላከራከረም፡፡ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ቤትና ቦታዉን ይዘን በቦታዉ ላይ ገንብተናል ለሚሉት ቤት ምክንያት የሆነዉ ዉል ከላይ በተመለከተዉ ምክንያት ህጋዊ ዉጤት የሌለዉ በመሆኑ ይዞታዉን ይዞ የመቀጠል መብት የላቸዉም፡፡ የዉል መፍረስ በዉል የተቋቋሙ መብቶችና ግዴታዎች እንዲቋረጡ ወይም ተፈፃሚነት እንዳይኖራቸዉ ማድረግን የሚያስከትል ስለመሆኑ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1807(ሀ) እና 1815 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል፡፡ ዉል ሲሰረዝ ወይም ሲፈርስ ተዋዋዮች በተቻለ መጠን ዉሉ ከመደረጉ በፊት ወደነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ እና ዉሉን ለመፈጸም የተሠራ ሁሉ ቀሪ ሆኖ በማናቸዉም አኳኋን ዉጤት እንደሌለዉ የሚደነግገዉ የህጉ አንቀጽ 1815 ድንጋጌ በተለይ ሲታዩ በዉል መሠረት አንዱ ለሌላዉ የፈጸመዉ ተግባር ካለ ቀሪ ተደርጎ ግራ ቀኝ ከዉሉ በፊት ወደ ነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ ማድረግ ግዴታ መሆኑን ነዉ፡፡ በመሆኑም ዉሉ አንድን ንብረት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ከሆነ እና ዉሉ የማይረጋበት ምክንያት መኖሩ ከተረጋገጠ ዉጤቱ የሚሆነዉ ንብረቱን ገዝቶ በዉሉ መሠረት የተረከበዉ ተዋዋይ ንብረቱን ለሻጩ መልሶ እንዲያስረክብ፣ ሻጩም ደግሞ በዉሉ መሠረት የተቀበለዉ ገንዘብ ካለ ገንዘቡን ለገዥዉ እንዲመልስ ማድረግ ነዉ፡፡ ይህም ማለት ግራ ቀኝ የተቀባበሉትን ነገር ባሉበት ሁኔታ አንዱ ለሌላዉ እንዲመልስ ከማድረግ ዉጪ ሻጩ በዉሉ መሠረት ከተቀበለዉ ገንዘብ በላይ ገዥዉም ደግሞ ከተረከበዉ ንብረት በላይ አንዱ ለሌላዉ ለመመለስ የማይገደዱ መሆኑን ነዉ፡፡

ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ህጋዊ ዉጤት የማያስከትል መሆኑ ተረጋግጦ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት እንዲፈርስ በተወሰነዉ ዉል መነሻነት በእጃቸዉ ባስገቡት ይዞታ ላይ በእራሳቸዉ ወጪ ተጨማሪ ቤቶችን የገነቡ መሆኑን ገልጸዉ ይከራከራሉ፡፡ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1815 መሠረት ዉሉ በመፍረሱ ምክንያት 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በዉሉ ምክንያት በእጃቸዉ የገባዉን ይዞታ ለተጠሪ የማስረከብ ግዴታ እንዲሁም በዉሉ ምክንያት የከፈሉት ገንዘብ እንዲመለስላቸዉ የመጠየቅ መብት ያላቸዉ ሲሆን፣ ተጠሪዎች በበኩላቸዉ ገንዘቡን የመመለስ ግዴታ እንዲሁም 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በእጃቸዉ ያስገቡትን ይዞታ መልሰዉ እንዲያስረክቧቸዉ የመጠየቅ መብት ይኖራቸዋል፤ ይህ ዉሉ በመፍረሱ ምክንያት ግራ ቀኝ የሚኖራቸዉ መብትና ግዴታ ሲሆን፣ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታዉ ላይ በእራሳቸዉ ወጪ የገነቡት ቤት በዚህ ማዕቀፍ ዉስጥ የሚታይ አይሆንም፡፡ በዚህ ረገድ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በእጃቸዉ በገባዉ ቤትና ይዞታ ላይ የሰሩትን ተጨማሪ ግንባታ አስመልክቶ ሁለቱ አማራጮች ይኖራቸዋል፡፡ አንደኛዉ አማራጭ በይዞታዉ ላይ በእራሳቸዉ ወጪ የሰሩትን ቤት አፍርሰዉ ባዶ ቦታዉን ብቻ ለተጠሪዎች

ማስረከብ ሲሆን ሁለተኛዉ ደግሞ በተጨማሪነት በቦታዉ ላይ የተሰራዉን ቤት እዚያዉ በመተዉ ቤቱ የተሰራበትን ወጪ ተጠሪዎች እንዲከፍሉ መጠየቅ ነዉ፡፡ አመልካቾች ሁለተኛዉን አማራጭ ከመረጡ ይህ ጥያቄአቸዉ የሚስተናገደዉ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ላይ በተመለከተዉ አግባብ ነዉ፡፡

በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌ መሠረት ዉሉ ከመፍረሱ የተነሳ ንብረትን የመመለስ ግዴታ ያለበት ሰዉ ንብረቱን ለዉጦ ወይም በዚሁ ላይ ወጪ አድርጎ እንደሆነ ከዚህ መለዋወጥ ወይም ወጪ የተነሳ ያሉትን መብቶች በከዉል ዉጪ ኃላፊነት ድንጋጌዎች መሠረት መጠየቅ ይችላል፡፡ እንደሚታወቀዉ በዉል አንድ ሰዉ አንድን ንብረት በእጁ ካስገባ በኋላ በእራሱ ወጪ የተለያዩ ማሻሻያዎችን ያደረገ እንደሆነ በእራሱ ወጪ ተጨማሪ ነገር የሰራዉ ተዋዋይ ንብረቱን መልሶ ሲያስረክብ ከነማሻሻያዎቹ ለሌላኛዉ ተዋዋይ ሊያስረክብ የሚችልበት ሁኔታ ይኖራል፡፡ ይህ መሆኑ በአንድ በኩል ንብረቱ የተመለሰለት ሰዉ ያላግባብ እንዲበለጽግ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ንብረቱን የማስረከብ ግዴታ ያለበት ወገን ያላግባብ ተጎጂ ሊሆን የሚችልበት ዕድል ሊኖር ይችላል፡፡ የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌም ለእነደዚህ ዓይነት ሁኔታዎች መፍትሔ የመስጠት ዓላማ ያደረገ በመሆኑ የድንጋጌዉ አፈፃፀምም ከላይ በተመለከተዉ ምክንያት ሊፈጠር የሚችለዉን ተወዳዳሪ ጥቅም (computing interests) ማስታረቅ በሚያስችል መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡ በመሆኑም በተያዘዉ ጉዳይ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ዉሉን ተከትሎ በእጃቸዉ በገባዉ ይዞታ ላይ ቤት ገንብተዉ ከሆነ ቤቱን ለመገንባት ያወጡትን ወጪ ተጠሪዎች እንዲከፍሏቸዉ መጠየቅ ይችላሉ፡፡ ይህ የዳኝነት ጥያቄም የገንዘብ መጠኑ (ግምቱ) ተገልጾ ዳኝነት ተከፍሎበት የሚጠየቅ ነዉ፡፡ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታዉ ላይ የሰሩት ቤት ግምት ጠቅሶ ከማቅረብ ዉጪ ተጠሪዎች ቤቱን ለመስራት ያወጡትን ወጪ እንዲከፍሏቸዉ እንዲወሰንላቸዉ ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ስለመኖሩ መዝገቡ አያሳይም፡፡

ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1179 ላይ የተመለከተዉ ድንጋጌ ተፈፃሚነት የሚኖረዉ በባለይዞታዉ እና ይዞታዉን ይዞ ቤት በሰራ ሰዉ መካከል የታወቀ ግንኙነት በሌለበት ሁኔታ ብቻ በመሆኑ ዉሉ መፍረሱን ተከትሎ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታዉ ላይ የሰሩት ቤት ህጋዊ ዉጤትን አስመልክቶ ተፈፃሚነት ያለዉ ድንጋጌ አይደለም፤ ይልቁንም ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ያለዉ ከላይ የተመለከተዉ የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌ ነዉ፡፡ ከዚህም አልፎ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቦታ በከተማ ዉስጥ የሚገኝ መሆኑ በመረጋገጡ የገጠር መሬትን አስመልክቶ አሁን በስራ ላይ ያለዉ አዋጅ ቁጥር 130/99 በጉዳዩ ላይ ተፈፃሚነት አይኖረዉም፡፡ ስለሆነም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የፍትሐብሔር ህጉን አንቀጽ 1179 እንዲሁም የገጠር መሬት የገዛ ሰዉ ቤቱን አፍርሶ መሄድ እንዳለበት አዋጅ ቁጥር 130/99 ላይ የተመለከተዉን በዋቢነት በመጥቀስ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች የሰሩትን ቤት አፍርሰዉ ሊሄዱ ይገባል በሚል የደረሰበት ድምዳሜ የጉዳዩን መሠረታዊ ባህሪ ከግምት ዉስጥ ያላስገባ ድንጋጌ በመሆኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል፡፡

በአጠቃላይ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ይዞታ የያዙት በህግ ፊት ተቀባይነት በሌለዉ ዉል መሠረት በመሆኑ ዉሉ ፈርሶ ይዞታዉ ለተጠሪዎች ሊመለስ ይገባል በሚል በኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠዉ ዉሳኔ በአግባቡ ሆኖ ነገር ግን 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቤቱ ላይ የሰሩትን ቤት ሊያፈርሱ ይገባል በሚል የተሰጠዉ ዉሳኔ በአግባቡ ሆኖ አልተገኘም፡፡ ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል፡፡

ዉሳኔ

1. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 311491 በቀን 16/03/2012 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ዉሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሻሽሏል፡፡
2. ዉሉ ፈራሽ ነዉ በሚል 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ይዞታ ለተጠሪዎች ሊመለስ ይገባል በሚል የተሰጠ የዉሳኔ ክፍል ጸንቷል፤ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታዉ ላይ ለሰሩት ቤት ያወጡትን ወጪ ሊጠይቁ አይችሉም በሚል ምክንያት ቤቱን አፍርሰዉ ሊሄዱ ይገባል በማለት የተሰጠ የዉሳኔ ክፍል ተሽሯል፡፡
3. 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታዉ ላይ የሰሩት ቤት ካለ ቤቱን ለመስራት ያወጡትን ወጪ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 መሠረት ተጠሪዎች እንዲከፍሏቸዉ ዳኝነት የመጠየቅ መብት አላቸዉ ተብሏል፡፡
4. በዚህ ችሎት የተደረገዉ ክርክር ያስከተለዉን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸዉን ይቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 186626

የካቲት 24 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች- አቶ ሶሪ ጉተማ

ተጠሪዎች- 1. ወ/ሮ ሀረገወይን ተ/ጽዮን

2. አቶ ያሲን ኑሩ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ዉል በህግ ተቀባይነት ባለዉ ምክንያት ሊፈርስ ወይም ዉሉ ዉጤት እንዳይኖረዉ ሊደረግ የሚችልበት ሁኔታ ቢኖርም የሦስተኛ ወገንን መብትና ጥቅም ለመጠበቅ ሲባል ጸንቶ ሊቀር የሚችልበትን ሁኔታ የሚመለከት ነዉ።

ክርክሩ የተጀመረው በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሲሆን የአሁን አመልካች ለፍርድ ቤቱ ያቀረበዉን የመቃወም አቤቱታ መነሻ ያደረገ ነዉ። አመልካች ያቀረበዉ የመቃወም አቤቱታ ይዘትም በተጠሪዎች መካከል የነበረዉ ጋብቻ በፍርድ ቤት መፍረሱን ተከትሎ በተደረገ የንብረት ክርክር የከፍተኛ ፍርድ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ሀብት ናቸዉ ተብለዉ ዉሳኔ ከሰጠባቸዉ ዉስጥ በሻሸመኔ ከተማ አሌሉ ቀበሌ 10 ውስጥ በ2ኛ ተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚታወቅ ቤት 20/07/2009 ዓ.ም በተፃፈ ውል በብር 410,000.00 ከ2ኛ ተጠሪ ወኪል ገዝቼ ዉሉም በከተማው አስተዳደር ውል ምዝገባ ክፍል ቀርቦ ከተረጋገጠ በኋላ ስመ ንብረቱ በስሜ ዞሮ ማስረጃ ተሰጥቶኝ እና ተጨማሪ ገንዘብ አውጥቼ ቤት ሰርቼበት እየተጠቀምኩበት እያለ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ስለሆነ ይካፈሉት ተብሎ መወሰኑ መብቴን ስለሚነካ ውሳኔው ይሻርልኝ የሚል ነዉ።

1ኛ ተጠሪ ለመቃወም አቤቱታዉ በሰጡት መልስ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት እንጂ የአመልካች አይደለም፤ ቤቱ ስለመሸጡም አላውቅም። ቤቱ ለአመልካች በሽያጭ ተላልፏል የተባለው በቀን 29/09/2009 ዓ.ም ሲሆን ቤቱ በፍርድ ቤት የታገደው ደግሞ በቀን 22/07/2007 ዓ.ም ነው። 2ኛ

ተጠሪ ንብረቱ መታገዱን እያወቀ በጋራ ያፈራነውን ሀብት ሊያሳጣኝ ሲል ሆን ብሎ እንዲሸጥ ያደረገ እና ውሉን ያዋዋለው አካልም ቤቱ የታገደ መሆኑን እያወቀ እንዲሸጥ ማድረጉ ተገቢ ስላልሆነ የአመልካች ተቃውሞ ውድቅ ሊደረግ ይገባዋል በማለት ተከራክራለች፡፡ 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ እኔና 1ኛ ተጠሪ በ 2005 ዓ.ም ቤቱን ወ/ሮ ቤሩት ቀነዓ ለምትባል ግለሰብ በብር 80,000.00 በመሸጥ ገንዘቡንም ለቤተሰብ ጥቅም ያዋልነው ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በውሉ ላይ ባትፈርምም መሸጡን ታውቃለች፡፡ ቤቱ ከተሸጠ በኋላ የእኔና የ1ኛ ተጠሪ ጋብቻ በቀን 29/02/2006 ዓ.ም በፍርድ ቤት ውሳኔ የፈረሰ ሲሆን የቤቱ ስመ ንብረት ሳይዘዋወር 1ኛ ተጠሪ ቤቱ እንዲታገድ ያደረገች ሲሆን ቤቱ መሸጡን 1ኛ ተጠሪ ታውቃለች፡፡ ፍርድ ቤቱ እግዱን በቀን 26/06/2007 ዓ.ም ሲያነሳ ስመ ንብረቱን ለማዞር እንዲቻል ቤቱን በመጀመሪያ ለገዛችን ግለሰብ ሙሉ ውክልና ሰጥቻት፣ እሷም ለሌላ ግለሰብ ውክልና ሰጥታ ቤቱን ለአመልካች ተሸጠ እንጂ እኔ ከአመልካች ጋር ግንኙነት የለኝም፡፡ ስምምነቱ ሊፈርስ የሚገባበት ምክንያት የለም፡፡ በአቤቱታው መሰረት ለአመልካች ቢወሰንለት ተቃውሞ የለኝም በማለት ተከራክሯል፡፡

የመቃወም አቤቱታዉ የቀረበለት የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበዉን ክርክር እና ማስረጃ ሰምቶ እንዲሁም ከሚመለከታቸዉ አካላት ተጨማሪ ማስረጃ አስቀርቦ ከመረመረ በኋላ የግራ ቀኙ የጋራ ንብረት ስለመሆኑ እና 2ኛ ተጠሪ ቤቱ ተሽጦ ለቤተሰቡ የጋራ ጥቅም ስለመዋሉ አለማስረዳቱ ተረጋግጦ ተወስኖ እያለ እና ቤቱ እንዳይሸጥ እንዳይለወጥም ታግዶ እያለ 2ኛ ተጠሪ ለ3ኛ ወገን ውክልና ሰጥቶ ቤቱ በወኪሎቹ አማካኝነት እንዲሸጥ ማድረጉ ያላግባብ ነው፤ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ነው በማለት የአመልካችን የመቃወም አቤቱታ ውድቅ አድርጎታል፡፡ በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኘው አመልካች የይግባኝ አቤቱታ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረበ ቢሆንም ተቀባይነት ሳያገኝ ቀርቷል፡፡ በመቀጠል የሰበር አቤቱታ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም ውድቅ ተደርጎበታል ፡፡ ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ለማስለወጥ ነው፡፡

አመልካች በቀን 26/03/2012 ዓ.ም በተፃፈ 04 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያላቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ሰበር ችሎት እንዲታረሙለት ጠይቋል፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በአጭሩ ለክርክሩ ምክንያት የሆነውን ጅምር ቤት በምገዛበት ወቅት በፍርድ ቤት ትዕዛዝ የታገደ መሆኑን የማላውቅ ሲሆን እግድ መኖሩን ማረጋገጥ ህጋዊ ግዴታ ያለበት ሰነድ አረጋጋጩ ሲሆን ለሚደርሰው ጉዳትም ሃላፊነቱን የሚወስደው ይኸው አካል መሆን ሲገባው በቅን ልቦና እና በህጋዊ መንገድ ቤቱን የገዛሁትን አመልካችን የሚጎዳ ውሳኔ በስር ፍርድ ቤቶች መሰጠቱ፣ ተጠሪዎች የውሉን አደራረግ ፎርማሊቲ በሚመለከት ክርክር ሳያቀርቡ የስር ፍርድ ቤቶች በራሳቸው ተነሳሽነት በማንሳት መወሰናቸው፣ እንዲሁም ውሉ አመልካች እና ተጠሪ በመመሳጠር የፈፀሙት የሽያጭ ዉል ነው የሚል ክርክር በተጠሪዎች ሳይቀርብ የስር ፍርድ ቤቶች ውሉ በክፉ ልቦና የተፈፀመ ነው በማለት የደረሱበት መደምደሚያ ፍርድ ቤቶች የቀረበላቸውን ክርክር በህግ እና በማስረጃ

የማጣራት ሃላፊነት አለባቸዉ የሚለዉን መርህ ያልተከተለ በመሆኑ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው፡፡

የሰበር አቤቱታዉም በአጣሪ ችሎት ተመርምሮ አከራካሪዉን ቤት አመልካች ውክልና ካለው ግለሰብ ላይ ውል ለማዋዋል ስልጣን ባለው አካል ፊት በተደረገ ውል የገዛ መሆኑን ገልፆ እየተከራከረ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ስለሆነ ውሉ ሊፈርስ ይገባል የመባሉን አግባብነት ግራ ቀኝ በተገኙበት አጣርቶ ለመወሰን ያስቀርባል ተብሏል፡፡ በዚህም መሠረት 1ኛ ተጠሪ ባቀረበችው መልስ አመልካች ቤቱ እግድ እያለበት በህገ-ወጥ መንገድ ገዝቶ እያለ ውሉ በውል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ ሊጸና ይገባል ቢልም ይህ ብቻውን ውሉን ህጋዊ አያደርገውም፤ ውሉ የተፈፀመውም ከቅን ልቦና ዉጪ 1ኛ ተጠሪን ለመጉዳት ታስቦ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ሊፀና ይገባዋል በማለት ተከራክራለች፡፡ 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ በስር ፍርድ ቤት በነበረው ክርክር ላይ የሰጠውን መልስ በማጠናከር ቤቱ ሲሸጥ እግድ እንደሌለበት፤ 1ኛ ተጠሪ በውሉ ላይ ባትፈርምም በጋራ የሸጥነው በመሆኑ አመልካች ባቀረበው አቤቱታ መሠረት ቢወሰንለት ተቃውሞ የለኝም በማለት ተከራክሯል፡፡ አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በሚያጠናክር መልኩ የመልስ መልስ ሰጥቶ ተከራክሯል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታዉ ምክንያት የሆነዉን ዉሳኔ ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸዉ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለዉ መርምሮታል፡፡ እንደመረመረዉም ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት የነበረ መሆኑ አላከራከረም፡፡ አመልካች በመቃወም አቤቱታዉ ለጠየቀዉ ዳኝነት መሠረት ያደረገዉ ቤቱን መጋቢት 20 ቀን 2009 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ዉል ከ2ኛ ተጠሪ ወኪል መግዛቱንና ዉሉንም በሚመለከተዉ አካል ዘንድ አስመዝግቦ የቤቱም ስመ ሀብት ወደ ስሙ ተዛዉሮ ማስረጃ የተሰጠዉ መሆኑን ነዉ፡፡ በሌላ በኩል በተጠሪዎች መካከል ሲደረግ በነበረዉ የባልና ሚስት ንብረት ክርክር መነሻነት ቀደም ሲል በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት ቤቱን አስመልክቶ በፍርድ ቤቱ ተሰጥቶ የነበረዉ የእግድ ትዕዛዝ ክርክሩ በዉሳኔ መቋጨቱን ተከትሎ መጋቢት 26 ቀን 2007 ዓ.ም የተነሳ ቢሆንም ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተዉ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት መጋቢት 24 ቀን 2007 ዓ.ም በሰጠዉ ትዕዛዝ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በድጋሚ እግድ የሰጠበት ስለመሆኑ በስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተረጋገጠ ሲሆን፣ አመልካችም በዚህ ችሎት ባቀረበዉ አቤቱታ ይህን ክዶ አይከራከርም፡፡ ይህም የሚያሳየዉ አመልካች ቤቱን የገዛዉ እግድ እያለበት መሆኑን ነዉ፡፡ አመልካች ይህን ሳይክድ፣ በተለይም ለዚህ ችሎት ባቀረበዉ አቤቱታ፣ አጥብቆ የሚከራከረዉ ዉሉ ሲደረግ ቤቱ እግድ እንዳለበት እንደማያዉቅ፤ ዉሉንም በሚመለከተዉ አካል ዘንድ አስመዝግቦ ተጨማሪ ግንባታ ማካሄዱን፣ ይህ በሆነበት ሁኔታ ዉሉ ሊፈርስ ይገባል መባሉ ያላግባብ መሆኑንና ቤቱ እግድ እያለበት መሸጡ ዉሉን ከመመዝገቡ በፊት እግድ ያለበት መሆን ያለመሆኑን የማጣራት በህግ ግዴታ ያለበት አካል ይህን ግዴታዉን ባለመወጣት ዉሉን ያረጋገጠዉ አካል ኃላፊነቱን

እንዲወስድ ምክንያት ከሚሆን በቀር ዉሉን ለማፍረስ ምክንያት ሊሆን አይገባም በማለት ነዉ፡፡ በዚህም መነሻነት የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻዉ ጭብጥ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት የተሰጠዉ የእግድ ትዕዛዝ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ ተያይዞ እያለ ቤቱን ለአመልካች ለማስተላለፍ የተደረገዉ ዉል በሚመለከተዉ አካል ዘንድ በመመዝገቡ ብቻ ዉሉ ጸንቶ አመልካች የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ መኖር ያለመኖሩ ነዉ፡፡

ከላይ እንደተገለጸዉ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት የነበረ ስለመሆኑ ያላከራከረ ሲሆን፣ በዚህም ምክንያት በኦሮሚያ የቤተሰብ ህግ አንቀጽ 84(ሀ) መሠረት ያለ 1ኛ ተጠሪ ስምምነት እና ፍቃድ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ብቻዉን ለማስተላለፍ መብት የሌለዉ በመሆኑ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ባደረገዉ ዉል መሠረት በገዛዉ ለክርክሩ መነሻ በሆነዉ ቤት ላይ ባለቤት ሆኖ መቀጠል የሚችል መሆን ያለመሆኑን የመወሰኑ ጉዳይ ለዉሉ ሦስተኛ ወገን የሆነችዉንና ከቤቱ ድርሻ ያላትን የ1ኛ ተጠሪን የባለቤትነት መብትና ጥቅም ግምት ዉስጥ ባስገባ መልኩ ሊሆን ይገባል፡፡ የንብረት ባለቤትነት መብት ከሁሉ የሰፋ መብት ሲሆን፣ ይህም መብት ያላግባብ የተያዘን ወይም ለሌላ ሰዉ የተላለፈን ንብረት ለማስመለስ ክስ የማቅረብ መብትን እንደሚያጠቃልል በህጉ አንቀጽ 1204(1) እና 1206 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል፡፡ በተያዘዉ ጉዳይ ምንም እንኳ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች እና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገዉ ዉል እንዲፈርስ የጠየቀችዉ ዳኝነት ባይኖርም አመልካች በቤቱ ላይ መብት የለዉም፤ ቤቱ የእኔ እና የ2ኛ ተጠሪ ነዉ በማለት የምትከራከረዉ የጋራቸዉ በሆነዉ ቤት ላይ 2ኛ ተጠሪ ብቻዉን መወሰን የማይችል መሆኑንና በዚህም ምክንያት አመልካች የቤቱ ባለቤት እኔ ነኝ ሲል ያቀረበዉ ዉል ህጋዊ ዉጤት የማያስከትል መሆኑን በመግለጽ ነዉ፡፡ 1ኛ ተጠሪ ከቤቱ ድርሻ ያላት መሆኑ እንዲሁም ያለ እርሷ ስምምነት ለአመልካች በዉል የተላለፈ መሆኑ ከተረጋገጠ በመርህ ደረጃ ዉሉ ህጋዊ ዉጤት የሌለዉ ሲሆን፣ በልዩ ሁኔታ ዉሉ ህጋዊ ዉጤት ኖሮት አመልካች የንብረቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችለዉ የሽያጭ ዉሉን ያደረገዉ ሻጩ የቤቱን ባለቤትነት ለማስተላለፍ የሚያስችለዉ ህጋዊ መብት ያለዉ መሆኑን እንዲሁም ንብረቱ የ3ኛ ወገን መብት ወይም ጥቅም የሌለበት መሆኑን እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ተገቢዉን ጥንቃቄ ሁሉ በማድረግ መሆኑ ሲረጋገጥ ነዉ፡፡ ከዚህ ጀርባ ያለዉ የፖሊሲ ምክንያትም ንብረቱ የሻጭ መሆኑን በማመን መግዛቱ ከተረጋገጠ ዉሉ እንዳይፈርስ ወይም ንብረቱን የገዛዉ ሰዉ በዉሉ ባገኘዉ መብት መሠረት የንብረቱ ባለቤት ሆኖ እንዲቀጥል በማድረግ ግብይቶች ዋስትና እንዲያገኙ ለማድረግ እንደሆነ ይታመናል፡፡

በመሆኑም እንደዚህ ዓይነት ክርክር የቀረበለት ፍርድ ቤት በአንድ በኩል ባለ ሀብቱ በንብረቱ ላይ ያለዉን ከሁሉ የሰፋ መብት (widest right) ያላግባብ እንዳያጣ፣ በሌላ በኩል ገዥዉ ንብረቱን የገዛዉ ተገቢዉን ጥንቃቄ አድርጎ በርግጥም ንብረቱ የሻጩ ነዉ በሚል ወይም የሌላ ሰዉ መብትና ጥቅም የለበትም በሚል እምነት መሆኑ ከተረጋገጠ በተቻለ መጠን ዉሉ እንዳይፈርስ በማድረግ ግብይቶች

ዋስትና (security of transactions) እንዲያገኙ በማድረግ ሁለቱንም ተወዳዳሪ ጥቅሞች (computing interests) አመዛዝኖ ዉሳኔ ላይ የመድረስ ኃላፊነት ይኖርበታል፡፡ ግዥዉ የተፈጸመዉ ተገቢዉ ጥንቃቄ ተደርጎ ነዉ በሚል ምክንያት ዉሉ ጸንቶ እንዲቀጥል የሚደረገዉ የገዥዉ መብት ከባለንብረቱ፣ ወይም አስቀድሞ በንብረቱ ላይ መብትና ጥቅም ካገኘዉ ሰዉ፣ በላይ በመሆኑ ሳይሆን የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚደረጉ ግብይቶች ጥያቄ ዉስጥ እንዳይገቡ ጥበቃ በማድረግ አጠቃላይ የማህበረሰቡን (general public interest) ጥቅም ለማረጋገጥ በመሆኑ የማጣራቱ ሂደት ይህን ሁሉ ግምት ዉስጥ ባስገባ መልኩ በጥንቃቄ ሊከናወን ይገባል፡፡ ንብረቱን የገዛ ሰዉ እንዲያደርግ የሚጠበቅበት የጥንቃቄ ደረጃ እስከምን ድረስ ነዉ? የሚለዉን መለየቱ ቀላል ባይሆንም፣ በተለይም የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚገዛ ሰዉ ንብረቱን ከመግዛቱ በፊት ንብረቱ እርሱ የሚፈልገዉ ዓይነት መሆኑን ብሎም በርግጥም የሻጩ መሆኑን ወይም ሻጩ ንብረቱን ለመሸጥ በህግ ስልጣን ያለዉ መሆን ያለመሆኑን ለማረጋገጥ ተገቢዉን ሁሉ ካደረገ በኋላ የገዛ ስለመሆኑ የተለያዩ አካባቢያዊ ሁኔታዎችን ግምት ዉስጥ በማስገባት መመዘን ያስፈልጋል፡፡ የተሸጠዉ ንብረት የሦስተኛ ወገን መብትና ጥቅም ያለበት መሆኑ ከተረጋገጠ፣ ቤቱን የገዛዉ ተገቢዉን ጥንቃቄ አድርጎ መግዛቱን የማስረዳቱ ሸክም የገዥዉ እንጂ የባለንብረቱ ወይም ከንብረቱ መብትና ጥቅም አለኝ የሚል ወገን አለመሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ ጠንቃቃ ገዥ በሚል መስፈርት የሦስተኛ ወገንን ንብረት በሻጭ ለማስተላለፍ የሚደረግ ዉል ጸንቶ እንዲቀጥል ወይም ገዥዉ የንብረቱ ባለቤት ሆኖ እንዲቀጥል የሚደረገዉ በልዩ ሁኔታ (exception) በመሆኑ በጠባቡ መተርጎም እንዳለበትም ይታመናል፡፡

ከስሙም መረዳት እንደሚቻለዉ የማይንቀሳቀስ ንብረት በባህርዉ በሆነ ቦታ ላይ ተወስኖ የሚቆይ ንብረት (fixed asset) በመሆኑ ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ማንቀሳቀስ ስለማይቻል ጥበቃ የሚያገኘዉ በምዝገባ እንደሆነ ይታወቃል፡፡ በዚህም መሠረት የአገራችን የፍትሐብሔር ፍትሕ ሥርዓት የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ ለዜጎች የንብረት መብት ጥበቃ ከማድረግ አንፃር ፋይዳዉ የጎላ ስለመሆኑ ግምት ዉስጥ በማስገባት በፍትሐብሔር ህጉ የተለያዩ አንቀፆቹ ስለ ምዝገባ ይደነግጋል (አንቀጽ 1553-1646 እንዲሁም 1723፣ 2878 እና 3052 ይመለከቷል)፡፡ የህጉ አንቀጽ 10 (Title 10) በተለይ ሲታይ በመሠረታዊነት ሁለት የምዝገባ ዓይነቶች እንዳሉ የሚያስገነዝብ ነዉ፤ አንደኛዉ የህጋዉያን ተግባራት ምዝገባ (registration of juridical acts) ሲሆን ሁለተኛዉ የባለቤትነት ምዝገባ (registration of ownership) ናቸዉ፡፡ የመጀመሪያዉ ዓይነት ምዝገባ የሽያጭ ዉልን ጨምሮ የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚቋቋሙትን የተለያዩ መብቶችና ግዴታዎችን የሚመለከት ነዉ (በህጉ ከአንቀጽ 1567-1574 ይመለከቷል)፡፡ ይህ እንደ አጠቃላይ ሲሆን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ዉል በሦስተኛ ወገን ላይ መቃወሚያ ይሆን ዘንድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ መመዝገብ እንዳለበት የህጉ አንቀጽ 2878 ድንጋጌ ያስገነዝባል፡፡ እነዚህ ድንጋጌዎች የየራሳቸዉ የሆኑ ዓላማዎች የሚኖሩት ቢሆንም፤ አጠቃላይ ዓላማቸዉ ግን ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ልዩ ጥበቃ በመስጠት እነዚህን

ንብረቶች በተመለከተ ባለይዞታዉ መብቱን ሲያገኝ ወይም ንብረቱ በሆነ ምክንያት ወደ ሌላ ሦስተኛ ወገን በሚያስተላልፍበት ወቅት የመመዝገብ ስልጣን በተሰጠዉ መንግስታዊ አካል ካልተመዘገበ ህግ ፊት የሚጸና መብት እንዳይኖረዉ በማድረግ ዜጎች በዚህ ግዙፍነት ያለዉ ንብረት ያላቸዉን መብት ከፍላጎታቸዉ ዉጪ በሆነ መንገድ እንዳያጡ ጥበቃ ለመስጠት፤ ብሎም ንብረቱን የሚገዛ ወይም በንብረቱ ላይ ማናቸዉንም መብት ማቋቋም የሚፈልግ ሦስተኛ ወገን ንብረቱ ያለበትን ሁኔታ ወይም በንብረቱ ላይ አስቀድሞ የተቋቋመ መብትና ግዴታ መኖር አለመኖሩን እንዲያዉቅ ለማድረግ ነዉ፡፡ ስለሆነም ከማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ እና የሚያስከትለዉን ዉጤት በተመለከተ የሚደረግ ክርክር ይህንኑ ከግምት ዉስጥ ባስገባ መልኩ እልባት ሊሰጠዉ ይገባል፡፡

በተያዘዉ ጉዳይ ከላይ እንደተገለጸዉ አመልካች ቤቱን ከመግዛቱ አስቀድሞ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት ታግዷል፡፡ የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባን አስመልክቶ ከላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎች ታሳቢ የሚያደርጉት የሚመለከታቸዉ አካላት ምዝገባዉን ሲያከናዉኑ በህግ አግባብ እንዲያደርጉ የሚጠበቅባቸዉ ጥንቃቄ እንደተጠበቀ ሆኖ፣ ከንብረቱ መብትና ጥቅም የተላለፈለት ሰዉም ለንብረቱ መተላለፍ ምክንያት የሆነዉን ህጋዊ ተግባር (juridical act) እንዲሁም የባለቤትነት መብቱን ሲያስመዘግብ (አንቀጽ 1543-1566 እና 1185 ማየት ይቻላል) በንብረቱ ላይ አስቀድሞ የተቋቋመ መብት ወይም ጥቅም ወይም ንብረቱ ለሌላ እንዳይተላለፍ የሚከለክል ወይም የንብረቱን መተላለፍ አጠራጣሪ የሚያደርገዉ ሰነድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ዉስጥ የሚገኝ መሆን ያለመሆኑን በጥንቃቄ የማጣራት ኃላፊነት ያለበት መሆኑን ነዉ፡፡ የፍትሐብሔር ህጉ በአንቀጽ 1561 ላይ የማይንቀሳቀስ ንብረት መዝገቦች ለህዝብ ግልጽ መሆን እንዳለባቸዉ የደነገገዉም በዚሁ ምክንያት እንደሆነ ይታመናል፡፡ ስለሆነም የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ የሚደረግ የሽያጭ ዉል ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ መመዝገብ እንዳለበት ህጉ ሲደነግግ ገዥዉ ዉሉ እንዲመዘገብ በሚመለከተዉ አካል ዘንድ ሲቀርብ ንብረቱ በሻጭ ስም መመዝገብ አለመመዝገቡን ወይም ሻጩ ዉሉን ለማድረግ ህጋዊ መብት ያለዉ መሆን አለመሆኑን ብቻ ሳይሆን በንብረቱ ላይ ዕዳ እና እገዳ ያለበት መሆን ያለመሆኑንም ለማጣራት ዕድል ያገኛል በሚል መነሻ እንደሆነ መገንዘቡ ተገቢ ነዉ፡፡ ይህ ማንኛዉም ጠንቃቃ ገዥ እንዲያደርግ የሚጠበቅበት ነዉ፡፡ በሌላ በኩል ንብረቱ አስቀድሞ ለሌላ ሰዉ የተላለፈ መሆኑን ወይም ሻጩ የንብረቱን ባለቤትነት ለማስተላለፍ የሚያስችለዉ ሙሉ መብት እንደሌለዉ ወይም ንብረቱ እዳ እና እገዳ ያለበት መሆኑን የሚያሳይ ሰነድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ እያለ ይህን ሳያረጋግጥ ዉሉን በንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ ያስመዘገበ ሰዉ ከአንድ ጠንቃቃ ገዥ የሚጠበቀዉን ጥንቃቄ ላለማድረጉ አመላካች ነዉ፡፡ በዚህም ምክንያት የህግ ጥበቃ የማይሰጠዉ በመሆኑ ዉሉ ጸንቶ የሚቀጥልበት ወይም በዉሉ መሠረት ባገኘዉ ንብረት ላይ ባለሀብት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ ጥያቄ ዉስጥ የሚገባ ነዉ፡፡

ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ አመልካች የሽያጭ ዉሉን ከማድረጉ በፊት ቤቱ ወደ ሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት የተሰጠ እግድ ከመዝገቡ ጋር የተያያዘ መሆኑ ተረጋግጧል፤ አመልካች እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ዉሉን ከማድረጉ በፊት ከቤቱ ጋር በተያያዘ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ የተመለከቱትን ሰነዶች ማየት ቢችል ኖሮ በቤቱ ላይ እግድ መኖሩን በቀላሉ ይደርስበት ነበር። ይህን ማድረግ ሲገባዉ የሽያጭ ዉሉን ማድረጉ አመልካች አንድ ጠንቃቃ ገዥ እንዲያደርግ የሚጠበቅበትን ግዴታ አለመወጣቱን የሚያሳይ ነዉ። ይህ በሆነበት ሁኔታ ዉሉ መመዝገቡ ብቻዉን አመልካች ዉሉን ሲያደርግ ተገቢዉን ጥንቃቄ ማድረጉን የሚያሳይ ባለመሆኑ በዉሉ ምክንያት የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ የለም። ዉሉ መመዝገቡም ሆነ የሚመለከተዉ አካል ዉሉን ሲመዘግብ ወይም ሲያረጋግጥ ተገቢዉን ጥንቃቄ አለማድረጉ ዉሉ እንዲጸና ምክንያት ሊሆን አይችልም። ስለሆነም አመልካች በዚህ ረገድ የሚያቀርበዉ መከራከሪያ የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ አስፈላጊ የሆነበትን መሠረታዊ ዓላማ እንዲሁም አስቀድሞ የተቋቋመ የሌላ ሰዉ መብትና ጥቅም ያለበትን የማይንቀሳቀስ ንብረት በመግዛት የተደረገ ዉል ጸንቶ ሊቀጥል የሚችልበትን ሁኔታ ከግምት ዉስጥ ያስገባ ባለመሆኑ ተቀባይነት ያለዉ ክርክር ሆኖ አልተገኘም።

ሲጠቃለል ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ሆኖ ያለ 1ኛ ተጠሪ ፈቃድና ስምምነት ለአመልካች በሽያጭ የተላለፈ መሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን፣ ንብረቱ አስቀድሞ እግድ የተሰጠበት ስለመሆኑ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ እያለ አመልካች ቤቱን መግዛቱ እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ማድረግ የሚገባዉን ጥንቃቄ አለማድረጉን የሚያሳይ በመሆኑ ዉሉ ጸንቶ የማይቀጥል በመሆኑ እና በዚህም ምክንያት አመልካች የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት የህግ ምክንያት ባለመኖሩ የአመልካችን የመቃወም አቤቱታ ዉድቅ በማድረግ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተሰጥቶ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በትዕዛዝ የጸናዉ ዉሳኔ በአግባቡ ነዉ ከሚባል በስተቀር በዚህ ችሎት ሊታረም የሚችል መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ዉ ሳ ኔ

1. የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20638 በቀን 10/08/2011 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ዉሳኔ፣ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 308239 በቀን 13/10/2011 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት ችሎት እንዲሁም ሰበር ሰሚዉ ችሎት በቁጥር 318574 በቀን 02/03/2012 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጡት ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ጸንተዋል፡፡

2. በዚህ ችሎት የተደረገዉ ክርክር ያስከተለዉን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸዉን ይቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሠ/መ/ቁጥር 177862

ጥር 28 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ አበበች ዘበርጋ

ተጠሪዎች ፡-1. አቶ ሙላት ለሻ

2. አቶ ኃይሉ ቱሼ

3. እቴነሽ እስራኤል

4. በአዳማ ከተማ የጎሮ ቀበሌ መሬት ልማት ማኔጅመንት ኤጀንሲ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የፍርድ ቤት እግድ የተሰጠበትን ቤት በሽያጭ ማስተላለፍ የሚኖረዉን ዉጤት በሚመለከት የተሰጠ ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነዉ በሚል በቀረበ አቤቱታ መነሻ የተደረገ ክርክር የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ በተጀመረበት በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካች ከሳሽ ተጠሪዎች ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል፡፡

ከክርክሩ እንደተረዳነዉ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ ባልና ሚስት ሲሆኑ በአዳማ ከተማ ጎሮ ቀበሌ ዉስጥ የሚገኝ በካርታ ቁጥር 5522/95 በ200 ካሬ ሜትር ስፋት ላይ የተገነባ የጋራ ሀብት የሆነ ቤት፤ይህ ቤት በአመልካች ስም ተመዝግቦ ይታወቅ የነበረና በ1ኛ ተጠሪ በዉክልና ይተዳደር የነበረ ሲሆን አመልካች በ2008 ዓ/ም ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የነበራቸዉ ጋብቻ እንዲፈርስ የፍቺ ክርክር ሲያደርጉ ይህ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት ታግዶ እንዲቆይ ለአዳማ ከተማ ፍርድ ቤት አመልክተዉ ፍርድ ቤቱ በቀን 03/02/2008ዓ/ም በዋለዉ ችሎት ቤቱ ታግዶ እንዲቆይ ለ4ኛ ተጠሪ ትእዛዝ ሰጥቶ 4ኛ ተጠሪም በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈዉ ደብዳቤ በትእዛዙ መሰረት ማገዱን ለፍርድ ቤቱ ማሳወቁን እና ዕግዱም

እስካሁን አለመነሳቱን በመግለጽ መከራከሯን የዉሳኔዎቹ ግልባጭ ያሳያል፡፡ ሆኖም 1ኛ ተጠሪ በቤቱ ላይ እግድ መሰጠቱን እያወቀ የአመልካችን መብት ለማሳጣት በማሰብ ዘመዱ ለሆነዉ ለ2ኛ ተጠሪ የዉክልና ስልጣን በመስጠት 2ኛ ተጠሪ የዉክልና ስልጣኑን በመጠቀም የቤቱን ዋጋ ዝቅ በማድረግ ባለቤቱ ለሆነችዉ ለ3ኛ ተጠሪ በብር 170,000.00 በቀን 22/05/2010 ዓ/ም በተደረገ የቤት ሽያጭ ዉል በመፈጸም የቤቱ ስመ ሀብት ወደ 3ኛ ተጠሪ እንዲተላለፍ አድርገዋል በማለት የቤት ሽያጭ ዉሉ የተፈጸመዉ በቤቱ ላይ የተሰጠዉን እግድ በመተላለፍ በመሆኑ ዉሉ እንዲፈርስ እንዲወሰንላት እና 4ኛ ተጠሪ ወደ 3ኛ ተጠሪ ያዛወረዉን ስመ ሀብት ወደ አመልካች ስም እንዲያዛዉር እንዲወሰንላት ዳኝነት ጠይቃለች፡፡

1ኛ ተጠሪ ለክሱ ባሰማዉ ፍሬ ነገር በሚመለከተዉ ክርክሩ የሽያጭ ዉሉ የተፈጸመዉ አመልካች በሰጠችኝ የዉክልና ስልጣን በመሆኑ የሽያጭ ዉሉ የተፈጸመዉ ከአመልካች ጋር ነዉ፡፡ቤቱን በቀን 20/01/2008ዓ/ም በተደረገ ዉል ለ2ኛ ተጠሪ በብር 130,000.00 ሸጫለሁ፡፡ ቤቱ ሲሸጥ ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችለኝ በአመልካች የተሰጠኝ ዉክልና ጸንቶ ይገኛል፡፡ ቤቱ ከተሸጠ በኃላ ገዥዎች ተጨማሪ ግንባታ በማከናወን የቤቱን ስመ ሀብት ወደ ስማቸዉ እንዲዛወር አድርገዋል፡፡በቤቱ ላይ እግድ መሰጠቱን አላዉቅም፡፡የተሰጠ እግድም የለም፡፡የቤቱ ዋጋም ዝቅ አልተደረገም በሚል ክሱ ዉድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ ተከራክሯል፡፡

2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በጋራ ባቀረቡት ክርክር አመልካችና 1ኛ ተጠሪ የባልና ሚስት ክርክር ሲያደረጉ በቤቱ ላይ እግድ አልተሰጠበትም፡፡በቤቱ ላይ እግድ አለመኖሩን አጣርተን የገዛነዉ ቤት ነዉ፡፡ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ የሰጠችዉ ዉክልና ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችል መሆኑን፣ እንዲሁም ይህ ዉክልና ተወካይ 3ኛ ወገን ለመወከል የሚያስችል ስልጣን የሚሰጥ መሆኑንና 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች በተሰጠዉ ዉክልና መነሻ 2ኛ ተጠሪን በቀን 23/05/2010 በቁጥር 02285/2010 ቤቱን ጭምር መሸጥ እንዲችል በሰጠዉ የዉክልና ስልጣን ዉክልናዉ ያልተሻረ መሆኑን አረጋግጠን የቤቱን ሽያጭ ዋጋ ክፍለን በቅን ልቦን 3ኛ ተጠሪ የገዛሁት ቤት ከመሆኑም በተጨማሪ የቤቱ ስመ ሀብት እዳና እገዳ እንደሌለዉ ተጣርቶ በቀን 25/05/2010ዓ/ም ወደ 3ኛ ተጠሪ ስም ዞሮ እንዲመዘገብ ያደረግነዉ ቤት በመሆኑ አመልካች በቤቱ ላይ መብት አለኝ የምትል ከሆነ ድርሻዋን ከ1ኛ ተጠሪ መጠየቅ አሊያም እግድ እያለበት ተሸጧል የምትል ከሆነም ከ4ኛ ተጠሪ ከምትጠይቅ በስተቀር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪን ልትጠይቅ ስለማትችል ዉሉ ሕጋዊ ነዉ ተብሎ ክሱ ዉድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል፡፡

4ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ቀርቦ ባለመከራከሩ ክርከሩ 4ኛ ተጠሪ በሌለበት እንደታየ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዉሳኔ ያሳያል፡፡

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ሥልጣን ያየዉ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት ፍሬ ነገሩን በተመለከተ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በዋለዉ

ችሎት በሰጠዉ ዉሳኔ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች የተሰጠዉን ዉክልና በመጠቀም ለ2ኛ ተጠሪ ዉክልና የሰጠዉ በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ሆኖ 2ኛ ተጠሪ ደግሞ የዉክልና ስልጣን አለኝ በሚል ቤቱን ለ3ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላለፈዉ በቀን 22/05/2010ዓ/ም የዉክልና ስልጣን ሳይሰጠዉ በመሆኑ የዉክልና ስልጣን ሳይኖር የተፈጸመ የቤት ሽያጭ ዉል ከሕግ ዉጭ የተፈጸመ ዉል እንደሆነ፤ እንዲሁም በቤቱ ላይ እግድ ተሰጥቶበታል የተባለበትን መዝገብ ቁጥር 91309 የሆነዉን መዝገብ ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አስቀርቦ እንደተመለከተና በመዝገቡ ላይ ፍርድ ቤቱ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት ታግዶ እንዲቆይ በቀን 03/02/2008ዓ/ም ትእዛዝ ሰጥቶ ለ4ኛ ተጠሪ ማሳወቁንና እግዱ አለመነሳቱን ከመዝገቡ ማረጋገጡን፤ እግዱ ጸንቶ እያለ በቀን 22/05/2010ዓ/ም የቤት ሽያጭ ዉል ተፈጽሞ የቤቱ ስመ ሀብት በቀን 25/05/2010ዓ/ም ወደ 3ኛ ተጠሪ መዛወሩን ማረጋገጡን፤ እንዲሁም የቤቱን ማህደር አስቀርቦ በማህደሩ ዉስጥ የእግድ ትእዛዙ መኖሩን ማረጋገጡን በመግለጽ እግዱ እያለ 3ኛ ተጠሪ ቤቱን መግዛታቸዉ ቤቱን በቅን ልቦና ገዝተዋል አያስብልም በሚል በ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች መካከል የተፈጸመዉ የቤት ሽያጭ ዉል እና በ3ኛ ተጠሪ ስም የተመዘገበዉ የባለቤትነት መብት ፈርሷል በማለት አመልካችና 1ኛ ተጠሪ የቤቱ ባለቤቶች ናቸዉ ሲል ወስኗል፡፡

በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ይግባኝ ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበዉ ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 301126 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 03/08/2011ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 የሰጠችዉ ዉክልና ቤቱን የመሸጥ ስልጣን የሚሰጠዉ ዉክልና በመሆኑና ዉክልናዉ እስካሁን ጸንቶ የሚገኝ በመሆኑ አመልካች ዉክልናዉ በሕግ አግባብ እንዲሻር ባላደረገችበት የዉክልና ዉሉ ተፈጻሚ እንዳይሆን ያሰማችዉ ክርክር የሕግ መሰረት እንደሌለዉ፤ እንዲሁም ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ቤት 1ኛ ተጠሪ በቀን 23/05/2010 ዓ/ም 2ኛ ተጠሪ ይህንን ቤት መሸጥ መለወጥ የሚያስችለዉን የዉክልና ስልጣን እንደሰጠዉ፣ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ የተሰጠዉን ሙሉ ዉክልና በመጠቀም በቀን 23/05/2010ዓ/ም በተጻፈ የሽያጭ ዉል ለ3ኛ ተጠሪ በመሸጡ ዉሉ ጸድቆ ስመ ሀብቱ ወደ 3ኛ ተጠሪ መተላለፉን ማረጋገጡን ፤ በቤቱ ማህደር ዉስጥም ተሰጠ የተባለዉ እግድ እንዳልተገኘ በመጥቀስ እግዱ በማህደሩ ዉስጥ አልተገኘም እንጂ እግዱ ቢኖር እንኳን እግዱ በማህደሩ ዉስጥ መኖር አለመኖሩን መመርመር የከተማ አስተዳደሩ ስራ በመሆኑ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ማህደሩን ወስደዉ መመርመር ስለማይችሉ አመልካች በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2183 እና 2184 መሰረት የዉክልና ስልጣኑን ባላሻረችበት 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ከላይ በተገለጸዉ መሰረት የገዙትንና በስማቸዉ ያስመዘገቡት ቤት ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት የዉክልና ስልጣኑ የሚያስከትለዉን ዉጤት ሳያገናዝብ እና በቤቱ ማህደር ዉስጥ እግዱ መኖሩን ሳያረጋግጥና ማህደሩን መመርመር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎችን የማይመለከት ጉዳይ ሆኖ እያለ ዉሉ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ አይደለም በማለት የስር ፍርድ ቤትን ዉሳኔ በመሻር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቤቱን በሕጋዊ መንገድ በቅን ልቦና ስለገዙ ዉሉ ሊፈርስ አይገባም በማለት ወስኗል፡፡

አመልካች ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታ ያቀረበች ቢሆንም ችሎቱ በመ/ቁጥር 310074 ላይ በቀን 30/08/2011 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት በሰጠዉ ትእዛዝ ለሰበር ችሎት አያስቀርብም በማለት አቤቱታዋን ሰርዟል፡፡አመልካች ከላይ በተጠቀሰዉ መሰረት በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል በቀን 21/09/2011 ዓ/ም ጽፈዉ ያቀረቡት የሠበር አቤቱታ ይዘት በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ፡፡

አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት እንዳይሸጥ ላሳግድ የቻልኩት ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ከነበረን የጋብቻ ፍቺ ክርክር መነሻ 1ኛ ተጠሪ (ባለቤቴ) በነበረዉ የዉክልና ስልጣን ቤቱን ይሸጥብኛል በሚል ጥርጣሬ ነዉ፡፡2ኛ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉን ቤት መሸጥ እንዲችል በ1ኛ ተጠሪ ዉክልና የተሰጠዉ በቀን 23/05/2010ዓ/ም ሲሆን 2ኛ ተጠሪ ግን የሽያጭ ዉሉን ባለቤቱ ከሆነችው 3ኛ ተጠሪ ጋር ያደረገዉ በቀን 22/05/2010ዓ/ም ዉክልና ሳያገኝ በመሆኑ በዚህ ምክንያት ዉሉ ሊፈርስ ይገባል ተብሎ የተወሰነዉን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፤ ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 91309 ላይ በቀን 03/02/2008ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ እንዳይሸጥ እንዳይለወጥ በማንኛዉም መንገድ ወደ 3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ ታግዶ እንዲቆይ ትእዛዝ ተሰጥቶበት 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈዉ መልስ በትእዛዙ መሰረት ቤቱን ማገዱን ለፍርድ ቤቱ ማሳወቁን፤ እንዲሁም እግዱ አለመነሳቱን የአዳማ ልዩ ዞን መዝገቡን አስቀርቦ ተመልክቶ አረጋግጦ እግዱ ጸንቶ እያለ የተፈጸመ የቤት ሽያጭ ዉል እንዲፈርስ የሰጠዉ ተገቢ ዉሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንደሆነ፤ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በቤቱ ፋይል ዉስጥ እግዱ እያለና እግድ የተሰጠበትን ፋይል መርምሮ ያገደዉ አካል እግድ የለበትም የሚል ማረጋገጫ ሳይሰጥበት በቤቱ ማህደር ዉስጥ እግዱ የለም ቢኖር እንኳን መኖር አለመኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት የከተማ አስተዳደር ሥራ እንጂ የ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ኃላፊነት አይደለም በሚል 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ከራስ ጋር ያደረጉትን የጥቅም ግጭት ያለበት የሽያጭ ዉል መሆኑ ጭምር ተረጋግጦ እንዲፈርስ የተሠጠዉን ዉሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚና ሰበር ሰሚ ችሎቶች የሰጡት ዉሳኔዎች ይሻርልኝ በማለት ጠይቀዋል፡፡

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ የንብረት ክርክር ላይ በነበሩበት ጊዜ ክርክር ያስነሳዉ ቤት በፍርድ ቤት ታግዶ እያለ ይህ እግድ ሳይነሳ በሽያጭ ለ3ኛ ወገን ተላልፏል ተብሎ መወሰኑ ከፍርድ በፊት ከሚሰጥ እግድ ዓላማ እና አፈጻጸም አንጻር አግባብ ስለመሆኑ እና በተሰጠዉ እግድ መሰረት የሚመለከተዉ አካል ቤቱን ስለማገዱ እግዱን ለሰጠዉ ፍርድ ቤት መልስ ሰጥቶ እያለ እግዱ የቤቱ መዝገብ ዉስጥ የለም የተባለበት ሁኔታን ለማጣራት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በሚከተለዉ መሰረት መልሳቸዉን በማቅረብ ተከራክረዋል፡፡

1ኛ ተጠሪ በቀን 29/11/2011ዓ/ም በተጻፈ መልሳቸዉ አመልካች ቤቱ ታግዶ እያለ እንደተሸጠ በመግለጽ የተከራከረች ቢሆንም ቤቱ የተሸጠዉ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ በሰጠችኝ ቤቱን መሸጥ መለወጥ በሚያስችል ዉክልና እግዱ ከመሰጠቱ በፊት ከአመልካች ጋር አብረን በቀን 20/01/2008ዓ/ም ሽጠን በጋብቻ ዉስጥ ገንዘቡን ከተጠቀምን በኋላ ዉክልና መስጠቷን ሳትክድ አመልካች በቀን 20/01/2008ዓ/ም የተደረገዉ ዉል ሳይፈርስ ከዚህ በኋላ የተደረገ ዉል እንዲፈርስ መጠየቋ ተገቢነት የለዉም፡፡ አመልካች የፍቺ ክርክር ባደረግንበት መዝገብ ላይ የነበረንን ክርክር በእርቅ ጨርሰን አብረን እየኖርን እያለ ከ2 ዓመት በኋላ ቤቱ ታግዶ ነበር በማለት የምታነሳዉ ክርክር ተቀባይነት የለዉም፡፡በቤቱ ማህደር ዉስጥ ምንም እግድ ባለመኖሩና ቤቱ ጅምር ቤት በመሆኑ በቅን ልቦና በብር 170,000.00 ከተሸጠ በኋላ ገዥ ጅምር ቤቱን አፍርሳ በአዲስ መልክ ከ1,500,000.00 ብር በላይ ወጪ አዉጥታ ገንብታ ወደ ስሟ አዛዉራ እየተጠቀመች እያለ አመልካች ጉዳት ሳይደርስባት አለአግባብ ለመበልጸግ ያቀረበችዉ ክስ መሆኑ ተረጋግጦ ክሱ ዉድቅ መደረጉ ተገቢ በመሆኑ ያቀረበችዉ የሰበር አቤቱታ ዉድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯል፡፡

2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በጋራ በቀን 29/11/2011 ዓ/ም በተጻፈ መልሳቸዉ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ ዉክልና የሰጠችዉ በቀን 15/2/2005ዓ/ም ሲሆን ይህንን የዉክልና ስልጣን በመጠቀም 1ኛ ተጠሪ 2ኛ ተጠሪን የወከለዉ በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ነዉ፡፡ ቤቱ ከእዳና እገዳ ነጻ መሆኑን የቤቱ ፋይል ከሚገኝበት ከአሁን 4ኛ ተጠሪ አረጋግጠን ዉሉን ዉል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠዉ አካል ፊት ቀርበን በቀን 24/05/2010ዓ/ም ተዋዉለናል፡፡ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዉሉ እንዲፈርስ ሲወስን በአከራካሪዉ ቤት ላይ እግድ መኖሩን ከ4ኛ ተጠሪ አስቀርቦ አላረጋገጠም፡፡ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ግን የቤቱን ፋይል ከ3ኛ ተጠሪ በትእዛዝ አስቀርቦ በማጣራት በቤቱ ፋይል ላይ እግድ እንደሌለና እግዱ አለ ቢባል እንኳን የቤቱን ፋይል መመርመር የገዥ ሳይሆን የከተማ አስተዳደሩ እንደሆነና ቤቱም የተሸጠዉ አመልካች በሰጠችዉ ልዩ ዉክልና እንደሆነና 3ኛ ተጠሪ ቤቱን በቅን ልቦና መግዛቴን በማረጋገጥ ዉሉ ሊፈርስ አይገባም በቤቱ ላይ አመልካች ያላትን መብት ያሳጣት ወገን ካለ መጠየቅ ትችላለች ብሎ የሥር ፍርድ ቤትን ዉሳኔ በመሻሩ የፈጸመዉ መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም፡፡ እግዱ መኖሩን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች አናዉቅም ለማወቃችን በስር ፍርድ ቤት የቀረበ ክርክርም ሆነ ማስረጃ የለም፡፡እግድ በቤቱ ፋይል ላይ አለመኖሩን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ባረጋገጠበት ሁኔታ ይህ ችሎት ተጠሪዎች እግዱ መኖሩን ያዉቁ ነበር ወይስ አይደለም የሚለዉን የማስረጃ ክርክር ተቀብሎ ማስረጃ የመመዘን ስልጣን የለዉም፡፡3ኛ ተጠሪ በ4ኛ ተጠሪ ዘንድ ካለዉ የቤቱ ማህደር እግድ እንደሌለ አረጋግጠን ቤቱን በቅን ልቦና ከገዛሁ እና ስመ ሀብቱን በስሜ ካስመዘገብኩ በኋላ ብር 1,500,000.00 በላይ ወጪ አዉጥቼ ተጨማሪ ግንባታ በመፈጸም ቤቱን በመያዣነት በመስጠት ከብድርና ቁጠባ ተቋም ከፍተኛ ገንዘብ ተበድሬበታለሁ፡፡ በዚህ ሁኔታ ላይ የሚገኝ ቤት ስለሆነ አመልካች ዉል እንዲፈርስላት መጠየቋ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 47800 ፣15551፣39336፣ 46527 እና

47378 ላይ የሰጠዉን ዉሳኔ የሚቃረን በመሆኑ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዉሉ አይፈርስም ተብሎ መወሰኑ የሚነቀፍ አይደለም እንዲባልልን። በሽያጭ ዉሉ አናት ላይ ዉሉ የተዘጋጀበት ቀን ጥር 22 ቀን 2010 ዓ/ም ተብሎ የተጻፈ ቢሆንም ዉሉን በዉል አዋዋይ ፊት የተፈራረምንበት ቀን 24/05/2010ዓ/ም በመሆኑ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36740 እና 98583 ላይ በሰጠዉ ትርጉም እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2015/ሀ መሰረት ዉሉ የተደረገበት ቀን ጥር 24 ቀን 2010 ዓ/ም በመሆኑ አመልካች ከዚህ አንጻር ያቀረቡት ቅሬታ ተቀባይነት የለዉም።እንዲሁም ባል ከሚስት ፍቃድ ዉጭ ንብረቱን ሸጦ ቢገኝ የተሸጠዉ ቤት ወደ ገዥ ተዛዉሮ ከተገኘ ሚስት በተሸጠዉ ቤት ያጣችዉን ድርሻ ከባሏ መጠየቅ ከምትችል በስተቀር 3ኛ ወገን መጠየቅ እንደማትችል በኦሮሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 114 እና 115 የተደነገገዉን በመጥቀስ የፌዴራል ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 28663 አስገዳጅ ትርጉም ስለሰጠ አመልካች ባሌ ቤቱን አላግባብ ሸጦብኛል የምትል ከሆነ ከባሏ መጠየቅ ከምትችል በስተቀር ዉል ይፍረስልኝ በማለት መጠየቅ አትችልም ተብሎ አቤቱታዋ ዉድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።

አመልካች ከተራ ቁጥር 1-3 በተጠቀሱ ተጠሪዎች በቀረበ መልስ ላይ በቀን 30/01/2012ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል። 4ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ባለመቅረቡ ክርክሩ በሌለበት ተሰምቷል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠ ዉሳኔና ትእዛዝ ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘዉ ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል።

እንደተመረመረዉም 1ኛ ተጠሪ እና አመልካች ባልና ሚስት የነበሩ ሲሆን ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ በአዳማ ከተማ ጎሮ ቀበሌ ዉስጥ የሚገኝ በካርታ ቁጥር 5522/95 በአመልካች ስም ተመዝግቦ የነበረዉና በ200 ካሬ ሜትር ስፋት ላይ የተገነባ ነዉ የተባለዉ ቤት ደግሞ አመልካችና 1ኛ ተጠሪ በጋብቻ ወቅት ያፈሩት የጋራ ሀብት የሆነ ንብረት እንደነበር በስር ፍርድ ቤቶች በተደረገ ክርክር የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነዉ። እንዲሁም 1ኛ ተጠሪ ይህንን ቤት መሸጥ እንዲችልና ይህንኑ ስልጣኑን ለ3ኛ ወገን በዉክልና ማስተላለፍ እንዲችል የሚፈቅድ በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 የተመዘገበ የዉክልና ስልጣን አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ መስጠቷን በግራ ቀኝ የታመነና በማስረጃ ጭምር የተረጋገጠ ፍሬ ነገር መሆኑን ከክርክሩ ተረድተናል። ይህ በእንዲህ እንዳለ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 91309 ላይ የጋብቻ ፍቺ ክርክር ሲያደርጉ በነበሩበት ጊዜ በአመልካች ጠያቂነት በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት የአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አከራካሪዉ ቤት እንዳይሸጥ፣እንዳይለወጥ በማናቸዉም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ እግድ መስጠቱንና እግዱም

እንዲነሳ ተለዋጭ ትእዛዝ አለመስጠቱን የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት እግድ ተሰጠ የተባለበትን መ/ቁጥር 91309 ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አስቀርቦ ማረጋገጡን የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዉሳኔ ግልባጭ ያሳያል፡፡

1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ያገኙትን ከላይ የተጠቀሰዉን የዉክልና ስልጣን በመጠቀም 2ኛ ተጠሪ አከራካሪወን ቤት መሸጥ መለወጥ እንዲችሉ በቀን 23/05/2010 በቁጥር 02285/2010 በተመዘገበ የዉክልና ስልጣን 2ኛ ተጠሪን መወከላቸዉም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነዉ፡፡ በዚህ አግባብ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ባገኙት ዉክልና ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት ለ3ኛ ተጠሪ መሸጣቸዉንና ሽያጩን ተከትሎ በአመልካች ስም ተመዝግቦ የነበረዉ የቤቱ ስመ ሀብት ወደ 3ኛ ተጠሪ ተላልፎ እንደሚገኝም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ሲሆን አመልካች እንዲፈርስ ዳኝነት የጠየቁበት የቤት ሽያጭ ዉልም ይኸዉ የቤት ሽያጭ ዉል ነዉ፡፡

ከላይ በተገለጸዉ መሰረት የተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች መኖራቸዉ እንደተጠበቀ ሆኖ የቤት ሽያጭ ዉሉ የተፈጸመበት ቀን መቼ ነዉ የሚለዉ እና ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ዉሉን የፈጸሙት በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ መኖሩንና እግዱ አለመነሳቱን እያወቁ ነዉ ወይስ አይደለም ? በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ መኖሩን እያወቁ ወይም እግዱ መነሳቱን ሳያረጋግጡ የተፈጸመ ዉል ነዉ የሚባል ከሆነ ዉሉ ሊፈርስ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉ ጉዳዮች ግራ ቀኙን ያከራከሩ ጭብጦች ናቸዉ፡፡

ዉሉ የተፈጸመበትን ቀን በተመለከተ አመልካች ይፍረስልኝ እያለች ያለችዉ የቤት ሽያጭ ዉል 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ የተሰጠዉን የዉክልና ስልጣን በመጠቀም ፈጸመ የተባለዉን የቤት ሽያጭ ዉል በመሆኑ 1ኛ ተጠሪ ከ2ኛ ተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2008ዓ/ም ያደረጉት የቤት ሽያጭ ዉል እያለ ከዚህ በኋላ የተደረገዉ የቤት ሽያጭ ዉል እንዲፈርስ መጠየቁ ተገቢ አይደለም በሚል የተከራከረ ቢሆንም 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2008ዓ/ም በተደረገ የቤት ሽያጭ ዉል ቤቱን ገዝቻለሁ በሚል ግልጽ ክርክር ያላነሳ በመሆኑ ከዚህ አኳያ 1ኛ ተጠሪ ያቀረበዉን ክርክር አልፈነዋል፡፡ አመልካች እንዲፈርስ ዳኝነት የጠየቀችበት ዉል የተፈጸመዉ በቀን 22/05/2010 ዓ/ም ነዉ በማለት የተከራከረች ሲሆን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ደግሞ በዉሉ ሰነድ ላይ ቀን 22/05/2010 ዓ/ም ተብሎ የተጻፈዉ የዉል ሰነዱ የተዘጋጀበት ቀን እንጂ ዉሉ የተፈጸመበት ቀን አይደለም ፤ በቀን 22/05/2010 ዓ/ም የተዘጋጀዉ ዉል በዉል አዋዋይ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አካል ፊት ተዋዋዮች ፈርመንበት ተረጋግጦ የተመዘገበዉ በቀን 24/05/2010 ዓ/ም በመሆኑ ዉሉ እንደተደረገ የሚቆጠረዉ ዉሉ በዉል አዋዋይ ፊት ቀርቦ ተፈርሞ በተመዘገበበት ቀን ነዉ በሚል ተከራክረዋል፡፡

ከዚህ አኳያ የቀረበዉን ክርክር መርምሮ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን ክርክር በመቀበል ዉሉ የተፈጸመዉ በቀን 22/05/2010 ዓ/ም በመሆኑና 1ኛ ተጠሪ ደግሞ ለ2ኛ ተጠሪ የዉክልና ስልጣን የሰጠዉ በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ነዉ በሚል 3ኛ ተጠሪ የዉክልና ስልጣን

ባልተሰጠዉ ጊዜ የቤት ሽያጭ ዉሉን መፈጸሙ ዉሉን የሚያፈርስ ምክንያት ነዉ ብሎ የወሰነ ቢሆንም የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ማስረጃ መርምሮ የቤት ሽያጭ ዉሉ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ባገኙት ዉክልና በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ተፈጽሞ ወዲያዉ ዉሉ ስልጣን ባለዉ አካል መጽደቁ ተረጋግጧል በሚል የስር ፍርድ ቤትን ዉሳኔ ሽሯል፡፡ አመልካችም ዉሉ በዉል አዋዋይ ተረጋግጦ በቀን 24/05/2010 ዓ/ም አልተመዘገበም (authenticate አልተደረገም) በሚል በግልጽ ክዳ አልተከራከረችም፡፡

እኛም ከዚህ አንጻር የቀረበዉን ክርክር እንደመረመርነዉ እንዲፈርስ ዳኝነት የተጠየቀበት የቤት ሽያጭ ዉል የተፈጸመዉ በሕግ ስልጣን በተሰጠዉ ዉል አዋዋይ ፊት መሆኑ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነዉ፡፡ በዉል አዋዋይ ፊት ዉል ከሚደረግበት ዓላማዎች መካከል አንዱ ዉሉ የተደረገበትን እርግጠኛ ቀን ማረጋገጥ ነዉ፡፡ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2015/ሀ ስር በተደነገገዉ መሰረት የሽያጭ ዉል በዉል አዋዋይ ፊት ተደርጎ ከሆነ የሽያጭ ዉሉ ተፈጽመ የሚባልበት እርግጠኛ ቀን ዉሉ በሕግ ስልጣን በተሰጠዉ ዉል አዋዋይ ፊት ቀርቦ ተረጋግጦ የተመዘገበበት ቀን ነዉ፡፡ ከዚህ ጋር በተያያዘ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36740 ላይ በቀን 23/03/2001 ዓ/ም በተመሳሳይ ጉዳይ አስገዳጅ ትርጉም ሰጥቶበታል፡፡ በዚህ መልኩ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሚሰጠዉ ዉሳኔ የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን አዋጅ ለማሻሻል በወጣዉ አዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀጽ 2/1 መሰረት በየትኛውም ደረጃ ላይ በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ዘንድ አስገዳጅነት ያለዉ ነዉ፡፡ በዚህ መሰረት ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ የቤት ሽያጭ ዉል በዉል አዋዋይ ፊት ተረጋግጦ የተመዘገበበት ቀን 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ ተጠሪ አከራካሪዉን ቤት የመሸጥ የመለወጥ የዉክልና ስልጣን ከሰጡ በኋላ እንደሆነ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ማስረጃ መርምሮ ያረጋገጠዉ ፍሬ ነገር በመሆኑ ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በድጋሚ የሰነድ ማስረጃዎቹን ለመመርመር የሚያስችል ሥልጣን ስለሌለዉ ከዚህ አኳያ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዉል የተደረገዉ ለ2ኛ ተጠሪ ዉክልና ከመሰጠቱ በፊት ነዉ በሚል እንደ አንድ የዉል ማፍረሻ ምክንያት የተደረሰበትን ድምዳሜ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መሻሩ ተገቢ በመሆኑ በዚህ ረገድ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አላገኘንም፡፡

ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ዉሉን የፈጸሙት በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ መኖሩንና እግዱ አለመነሳቱን እያወቁ ነዉ ወይስ አይደለም ? በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ መኖሩን እያወቁ ወይም እግዱ መነሳቱን ሳያረጋግጡ የተፈጸመ ዉል ነዉ የሚባል ከሆነ ዉሉ ሊፈርስ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉት አከራካሪ ነጥቦች እንደሚከተለዉ መርምረናል፡፡

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 154 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መንፈስና ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለዉ በፍርድ ቤት የእግድ ትእዛዝ የሚሰጠዉ ተከሳሹ የባለመብቶችን ጥቅም ለመጉዳት ሲል ንብረቱን ለሌላ

ሰዉ አሳልፎ ለመስጠት ወይም ለመሸጥ ወይም ለማሸሽ ወይም ለማባከን ወዘተ ማቀዱ በመሀላ ቃል በተረጋገጠ አቤቱታ በማስረዳት ሲጠየቅ በክርክሩ ሂደት ረቺ ለሚሆነዉ ወገን ምቹ ሁኔታን ለመፍጠር ንብረቱ እንዳለ እንዲቆይ፣ ከመጥፋት እንዲድን፣ እንዳይበላሽ፣ ለሌላ ሰዉ ተላልፎ እንዳይሰጥ ገደብ ለመጣል ካለዉ ዓላማ የሚሰጥ ትእዛዝ ነዉ፡፡ አንድ ሰዉ በሕግ አግባብ ለሌላ ሰዉ ሊያስተላልፍ የሚችለዉ መብት በሕግ ወይም በፍርድ ገደብ ያልተጣለበትና ያለዉ መብት መሆን አለበት፡፡ይህም ማለት ሕግ ጥበቃ የሚያደርገዉ አንድ ሰዉ ያለዉን መብት እና በሕግ ወይም በፍርድ ገደብ ያልተጣለበትን መብት የሚያስተላልፍ ሕጋዊ ተግባር ሲፈጽም ነዉ፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 156/1 ስር በተደነገገዉ መሰረት ደግሞ በፍርድ ቤት የተሰጠዉን የማገጃ ትእዛዝ አለማክበር በወንጀል ሕጉ መሰረት ወንጀል ሆኖ የሚያስቀጣ ተግባር ጭምር ነዉ፡፡

በተያዘዉ ጉዳይ አከራካሪዉ ቤት ለክርክሩ መነሻ በሆነዉ የቤት ሽያጭ ዉል ከመሸጡ በፊት የአመልካችና የ1ኛ ተጠሪ የጋራ ሀብት የነበረ መሆኑ አከራካሪ አይደለም፡፡ አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ ቤት በአመልካችና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በነበረዉ በመ/ቁጥር 91309 በሚታወቅ የጋብቻ ፍቺ ክርክር መዝገብ ላይ እንዳይሸጥ፣እንዳይለወጥ በማናቸዉም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም በተሰጠ የእግድ ትእዛዝ በማሳገዷ ትእዛዙ ለ4ኛ ተጠሪ ደርሶት 4ኛ ተጠሪም እግዱን መመዝገቡን ገልጾ በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈዉ ምላሽ ለፍርድ ቤቱ አሳዉቋል በማለት ተከራክራለች፡፡ከተራ ቁጥር 1-3 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ እግዱ በተጠቀሰዉ መዝገብ ላይ መስጠቱንና 4ኛ ተጠሪም እግዱን መዝግቤያለሁ ማለቱን አናዉቅም፤ በቤቱ ማህደር ዉስጥ እግድ አለመያያዙን አጣርተን የፈጸምነዉ ዉል ነዉ በማለት ከመከራከራቸዉ በስተቀር በተጠቀሰዉ መዝገብ ላይ አከራካሪዉ ቤት ታግዶ እንዲቆይ እግድ አልተሰጠም በሚል በግልጽ ክደዉ ያሰሙት ክርክር የለም፡፡

እንዲሁም 4ኛ ተጠሪ እግዱን እንዲያዉቅ እግዱን የሰጠዉ ፍርድ ቤት ባዘዘዉ መሰረት 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ በጻፈዉ ምላሽ በትእዛዙ መሰረት በቤቱ ላይ የተሰጠዉን እግድ መመዝገቡን አሳዉቋል ተብሎ በአመልካች የቀረበዉን ክርክር ተጠሪዎች ከስር ጀምሮ በዚህ ችሎት ጭምር ክደዉ አልተከራከሩም፡፡ 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008 ዓ/ም እግዱን ለሰጠዉ ለአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በጻፈዉ ምላሽ በትእዛዙ መሰረት በቤቱ ላይ የተሰጠዉን እግድ መመዝገቡን እንዳረጋገጠ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተረጋግጦ ተወስኖ እያለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪ ፍርድ ቤቱ አላረጋገጠም በሚል ይህንን የፍርድ ቤቱን ድምዳሜ ሊያፈርስ የሚችል ምንም አግባብነትና ተቀባይነት ያለዉ ማስረጃ በስር ፍርድ ቤት አቅርበዉ ባላስረዱበት ያሰሙት ክርክር የሕግ መሰረት ያለዉ አይደለም፡፡

በቤቱ ላይ ተሰጠ የተባለዉ እግድ መኖር አለመኖሩን እንዲሁም እግዱ ካለ መነሳት አለመነሳቱን ለማረጋገጥ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት የእግድ ትእዛዝ የተሰጠበት ቁጥር 91309 የሆነ መዝገብ አስቀርቦ በመመልከት በመዝገቡ ላይ አከራካሪዉ ቤት እንዳይሸጥ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም የእግድ ትእዛዝ መሰጠቱንና ይህም የእግድ ትእዛዝ በሌላ ተለዋጭ ትእዛዝ አለመነሳቱን አረጋግጧል፡፡ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዉሳኔዉ ላይ በዚህ መልኩ በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተረጋገጠዉ እዉነት እንዳልሆነ ወይም እግዱ መነሳቱን ማረጋገጡን በመግለጽ የሰጠዉ ዉሳኔ የለም፡፡

በሌላ በኩል እግድ በተሰጠበት መዝገብ ላይ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ተከራካሪ ወገኖች ባለመሆናቸዉ በመዝገቡ ላይ እግድ መሰጠቱን በቀጥታ ያዉቃሉ ተብሎ ባይገመትም 1ኛ ተጠሪ ግን በመዝገቡ ላይ ተከራካሪ ወገን በመሆናቸዉ 4ኛ ተጠሪ ደግሞ እግዱን በመመዝገብ በመሳተፉ (በቤቱ ማህደር እንዲያያዝ ማድረጉ በመረጋገጡ) በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ መኖሩን እንደሚያዉቁ ተረድተናል፡፡ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ በዉክልና ስልጣን ቤቱን ለ3ኛ ተጠሪ ሲሸጡ የቤት ሽያጩን በወካይ ስም ስለተዋዋሉ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በነበራቸዉ በዚህ ግኙኑነት በቤቱ ላይ ተሰጥቶ የነበረዉን እግድ ያዉቁ እንደነበር ያመላክታል፡፡ በተጨማሪም ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ዉል ሲፈጽሙ በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ እንደሌለ ከ4ኛ ተጠሪ አረጋግጠን በቅን ልቦና የፈጸምነዉ ዉል ነዉ በሚል ከመከራከራቸዉ በስተቀር በቤቱ ላይ እግድ አልተሰጠም ወይም ተሰጥቶ የነበረዉ እግድ ተነስቷል በሚል ይህንን ክርክራቸዉን የሚደግፍ ማስረጃ ከ4ኛ ተጠሪ ወይም ጉዳዩ ከሚመለከታቸዉ ሌላ የአስተዳደር አካላት ተሰጥቶናል በሚል በማስረጃ አስደግፈዉ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን እና በይግባኝ ላዩት ለክልሉ ፍርድ ቤቶች ያሰሙት ክርክር ስለመኖሩ የስር ክርክር ግልባጭ አያሳይም፡፡

እንዲሁም የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአከራካሪዉ ቤት ላይ የተሰጠዉን እግድ በሚመለከት እግድ መሰጠቱን፣4ኛ ተጠሪ እግዱን መመዝገቡን በመግለጽ እግዱን ለሰጠዉ ፍርድ ቤት አሳዉቆ የነበረ መሆኑንና እግዱም እንዳልተነሳ እግዱ ከተሰጠበት መዝገብና ከቤቱ ማህደር በማረጋገጥ የደረሰበትን ድምዳሜ ሊያስተባብል የሚችል ተቃራኒ ማስረጃ ሳይቀርብለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እግዱ ቢኖር እንኳን የቤቱን ማህደር በመመርመር እግድ መኖር አለመኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት የከተማ አስተዳደሩ እንጂ የ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች አይደለም በሚል ቤቱን በዉክልና የሸጠዉም ሆነ የቤቱ ገዥ ቤቱ ከእዳና እገዳ ነጻ መሆኑን የሚያሳይ ማረጋገጫ ከሚመለከተዉ አስተዳደር አካል እንዲሰጣቸዉ የማድረግ ኃላፊነት እንደሌለባቸዉ አድርጎ በመዉሰድ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ሊያደርገዉ የሚገባዉን ተገቢ ጥንቃቄ ማድረግ እንደሌለበትና 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪም ከዚህ አኳያ ተገቢ ጥንቃቄ አለማድረጋቸዉን ካመላከተ በኋላ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ዉሳኔ በመሻር መወሰኑ የሕግ ድጋፍ ያለዉ አይደለም፡፡

በተጨማሪም ምንም እንኳን አመልካች 1ኛ ተጠሪ ቤቱን መሸጥና ሌሎች ተግባራትን መፈጸም እንዲችል በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 ተመዝግቦ በአመልካች ዉክልና የተሰጠዉ ቢሆንም አመልካች በመ/ቁጥር 91309 ላይ ቤቱ እንዳይሸጥ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም የእግድ ትእዛዝ ሲያሰጡ ከዚህ የዉክልና ስልጣን ላይ ቤቱን የመሸጥ ፣የመለወጥ እና በማናቸዉም ሁኔታ ወደ 3ኛ ወገን የማስተላለፍ እና እነዚህን ተግባራት ሌላ 3ኛ ወገን ወክሎ ለማስፈጸም የሚያስችል የ1ኛ ተጠሪ የዉክልና ሥልጣን መገደቡን ያሳያል፡፡ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2208 ስር ተወካዩ ከወካዩ ጋር በሚያስተሳስረዉ ግንኙነት ዉስጥ ጥብቅ የሆነ የቅን ልቦና ሊኖረዉ እንደሚገባና የዉክልናዉ ሥልጣን የሚያስቀሩትን ምክንያቶች… ለወካዩ አሳብ ማቅረብና ማሳታወቅ እንዳለበት ተደንግጓል፡፡ከዚህ አንጻር ሲታይ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች በተሰጣቸዉ ዉክልና በራሱ በወካይነት ሲሰራም ሆነ 2ኛ ተጠሪ ወክሎ ሲያሰራ ጥብቅ በሆነ የቅን ልቦና ሊሰራና በተለይም ቤቱን መሸጥ ቢያስፈልግ በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ እንዲነሳ ለአመልካች ማሳወቅና እግዱ ከተነሳ በኋላ ቤቱ እንዲሸጥ ማድረግ ሲገባዉ በእግዱ ምክንያት ቤቱን በራሱ ወይም ሌላ ሰዉ ወክሎ እንዲሸጥ የተሰጠዉ የዉክልና ስልጣን ቀሪ ሆኖ (ተገድቦ) እያለ ለአመልካች ሳያሳዉቅ በ2ኛ ተጠሪ አማካኝነት ቤቱ እንዲሸጥ ማድረጉ ሕጉ የጣለበትን ጥብቅ የሆነ የቅን ልቦና መርህ መጣሱን የሚያሳይ ነዉ፡፡ በመሆኑም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የ1ኛ ተጠሪን የዉክልና ስልጣን ከዚህ አንጻር ሳይመረምር አመልካች ዉክልናዉን እስካላሻረች ድረስ 1ኛ ተጠሪ በዉክልና ስልጣን በራሱም ሆነ በ2ኛ ተጠሪ አማካኝነት ቤቱን በመሸጥ ያደረገዉ ዉል በጸና ዉክልና የተፈጸመ ዉል በመሆኑ ሊፈርስ አይገባም ሲል የደረሰበት ድምዳሜ መሰረታዊ የሆነ የዉክልና ስልጣን አፈጻጸም ባህርይ ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነዉ፡፡

እንዲሁም ምንም እንኳን ለክርክሩ መነሻ የሆነዉ የቤት ሽያጭ ዉል በሕግ ስልጣን በተሰጠዉ ዉል አዋዋይ ፊት የተደረገ ቢሆንም በዚህ አግባብ በተደረገ ዉል የተሸጠዉ ቤት እንዳይሸጥ እግድ የተሰጠበት በመሆኑና የፍርድ ቤትን እግድ በመጣስ የሚፈጸም ተግባር በወንጀል ጭምር የሚያስጠይቅ ሕገ ወጥ ተግባር በመሆኑ ዉሉ በዉል አዋዋይ ፊት መደረጉ ከመነሻዉ ሕገ ወጥ የሆነን ተግባር ሕጋዊ ሊያደርግ የሚችል አይደለም፡፡ ሕግ ለግብይት ሥርዓት ጥበቃ የሚያደርገዉ ግብይቱ ሕግን ተከትሎ ሲፈጸም ብቻ ነዉ፡፡ ከላይ እንደተመለከተዉ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች በቤቱ ላይ የተላለፈዉ እግድ ጸንቶ እያለና በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ ተነስቷል ወይም በቤቱ ማህደር ዉስጥ ተመዝግቦ አይታወቅም የሚል ማረጋገጫ ሳይሰጣቸዉና ይህንን የሚያሳይ ማስረጃ ሳይዙ የቤት ሽያጭ ዉሉን በመፈጸማቸዉ ተገቢዉን ጥንቃቄ ሳያደርጉ ለፈጸሙት ግብይት ሕግ ጥበቃ አያደርግላቸዉም፡፡ የፍርድ ቤቱን የእግድ ትእዛዝ በመጣስ ወንጀል ጠቀስ ተግባር ተፈጽሞ የተደረጉ ግብይቶች ወይም ዉሎች ጸንተዉ እንዲቀጥሉ ማድረግ ሕገ ወጥ ተግባራትን በማበረታታት የሕግ የበላይነት እንዲጠፋ የሚያደርግ በመሆኑ ሊታረም ይገባል፡፡ እንዲሁም የሚንቀሳቀስ ንብረት ካልሆነ በስተቀር የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ዉል በቅን ልቦና የተደረገ ነዉ ተብሎ በሕግ ጥበቃ የሚደረግበት የሕግ ስርዓት ስለሌለን ከዚህም

አንጻር ከተራ ቁጥር 1-3 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የሚያነሱት ክርክርና የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤትም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቤቱን በቅን ልቦና ስለገዙ የቤት ሽያጭ ዉሉ ሊፈርስ አይገባም በሚል መወሰኑ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ፡፡

በሌላ በኩል 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በዚህ የሰበር ችሎት ደረጃ የቤት ሽያጭ ዉል ከፈጸሙ በኋላ ከብር 1,500,000.00 በላይ የሆነ ገንዘብ ወጪ በማድረግ ተጨማሪ ግንባታ መፈጸማቸዉን በመግለጽ የተከራከሩ ቢሆንም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ይህንን ክርክራቸዉን ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ስልጣንና በይግባኝ ባዩት በክልሉ ፍርድ ቤቶች አንስተዉ የተከራከሩ ስለመሆኑ የፍርድ ቤቶቹ ዉሳኔዎች ይዘት አያሳዩም፡፡ይህንን የሚመለከት በማስረጃ ሊረጋገጥ የሚገባ አዲስ የፍሬ ነገር ክርክር በዚህ ችሎት ደረጃ አንስተዉ እንዲከራከሩና ችሎቱም እንዲህ አይነት ክርክር ሰምቶ እንዲወስን የሚፈቅድ የሕግ ስርዓት የለም፡፡ ከዚህ አንጻር ምንም እንኳን 1ኛ ተጠሪ ከስር ፍርድ ቤት ጀምሮ የቤቱ ገዥ ተጨማሪ ግንባታ ፈጽመዋል የሚል ክርክር ያነሳ ቢሆንም እንዲህ አይነት ክርክር 1ኛ ተጠሪ አንስቶ ለመከራከር የሚያስችል መብትና ጥቅም የሌለዉ ከመሆኑም በተጨማሪ ስለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ሆኖ እንዲህ አይነት ክርክር ለማንሳት በስነ ስርዓት ሕጉ የተዘረጋዉ የክርክር አቀራረብ ስርዓት አይፈቅድለትም፡፡በመሆኑም ምን እንኳን በፍ/ብ/ሕጉ ቁጥር 1817/1 ስር ዉል ሲፈርስ ወይም ሲሰረዝ ተዋዋዮች ወደነበሩበት የመመለስ መርህ ተግባራዊ ማድረግ የማይቻል ከሆነ ወይም ለአንደኛዉ ተዋዋይ ከፍተኛ ጉዳት የሚያስከትል ከሆነ ዉሉን ለመፈጸም የተከናወኑ ተግባራት ጸንተዉ እንዲቆዩ ሊደረግ እንደሚገባ የተደነገገ ቢሆንም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የተጠቀሰዉን ገንዘብ ያህል ወጪ አድርገዉ ተጨማሪ ግንባታ በመፈጸማቸዉ ዉሉን አፍርሶ ወደነበሩበት እንዲመለሱ ማድረግ ከፍተኛ ጉዳት እንደሚያስከትልባቸዉ በመግለጽ በስር ፍርድ ቤቶች የሥነ ስርዓት ሕጉ በሚያዘዉ መሰረት ያቀረቡት ክርክር ባለመኖሩ ከዚህም አኳያ የቀረበዉ ክርክር በሰበር ችሎት ደረጃ ሊታይ የማይችል ፍሬ ነገርን የሚመለከት ክርክር በመሆኑ አልተቀበልነዉም፡፡ይህ ማለት ግን 3ኛ ተጠሪ የደረሰባቸዉ ጉዳት ካለ በሚመለከተዉ ሰዉ ላይ ክስ በማቅረብ ከመጠየቅ ይህ ፍርድ ሊያግዳቸዉ አይችልም፡፡

በአጠቃላይ አመልካች በፍርድ ኃይል እንዲፈርስላቸዉ ዳኝነት የጠየቁበት የቤት ሽያጭ ዉል አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በጋብቻ ዉስጥ ያፈሩት በአመልካች ስም ተመዝግቦ የሚገኝና እንዳይሸጥ ፣እንዳይለወጥ እንዲሁም በማናቸዉም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት እግድ በተሰጠበት ቤት ላይ እግዱ ሳይነሳ እና እግዱ ስለመነሳቱ ሳይረጋገጥ የፍርድ ቤትን የእግድ ትእዛዝ በመተላለፍ ከሕግ ዉጭ የተፈጸመ ዉል መሆኑ ተረጋግጧል፡፡ እንዲሁም የቤት ሽያጭ ዉሉ በተፈጸመበት ቀን በቤቱ ማህደር ዉስጥ እግዱ እንዳልነበረ ወይም ደግሞ የነበረዉ እግድ ተነስቶ እንደነበር የሚያሳይ ከአስተዳደር አካል የተሰጣቸዉን ማስረጃ ተጠሪዎች ለክልሉ ፍርድ ቤቶች በማቅረብ ተገቢዉን ጥንቃቄ አድርገዉ የፈጸሙት ግብይት መሆኑን ማስረዳታቸዉን የፍርድ ቤቶቹ ዉሳኔዎች ግልባጭ አያሳይም፡፡4ኛ ተጠሪም መጥሪያ ቢደርሰዉም ከስር ጀምሮ ቀርቦ ባለመከራከሩ የቤት ሽያጭ

ዉሉ ሲፈጸም በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ በአስተዳደሩ አይታወቅም ወይም እግዱ ተነስቶ ነበር የሚል ክርክር ከ4ኛ ተጠሪ በኩል አልቀረበም፡፡ የሽያጭ ዉሉ ከተፈጸመ በኋላ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን ያየዉ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በቤቱ ማህደር ዉስጥ እግድ መኖሩንና አለመነሳቱን ማህደሩን አስቀርቦ ተመልክቶ ባረጋገጠበት ሁኔታ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ጉዳዩን በይግባኝ ባየበት ጊዜ የቤቱን ማህደር አስቀርቦ ተመልክቷል ቢባል እንኳን አስቀርቦ በተመለከተበት ጊዜ በማህደሩ ዉስጥ እግዱ አለመኖሩ ቤቱ በተሸጠበት ጊዜ በማህደሩ ዉስጥ እግዱ አልነበረም ወደሚል ድምዳሜ የሚያደርስ ባለሆነበት በዚህ ምክንያት ዉሉ ሊፈርስ አይገባም በማለት መወሰኑ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል፡፡ስለሆነም በቤቱ ላይ የተፈጸመዉ የቤት ሽያጭ ዉል በቤቱ ላይ የተሰጠዉ እግድ ጸንቶ እያለ የተፈጸመ በመሆኑ በሕግና በፍርድ ጥበቃ የተደረገለትን አመልካች በቤቱ ላይ ያላቸዉን የባለቤትነት መብት የሚያሳጣ ስለሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር1808/2 መሰረት ሊፈርስ ይገባል ሲል የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ የሰጠዉ ዉሳኔ ተገቢ ሆኖ እያለ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ዉሉ ሊፈርስ አይገባም ብሎ መሻሩና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ስህተቱን ማረም ሲገባዉ የቀረበለትን የሠበር አቤቱታ በትእዛዝ መዝጋቱ ሊታረም የሚገባዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡ ስለሆነም ተከታዩን ዉሳኔ ሰጥተናል፡፡

ዉ ሳ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 301126 ላይ በቀን 03/08/2011ዓ/ም የሰጠዉ ዉሳኔ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 310074 ላይ በቀን 30/08/2011 ዓ/ም የሰጠዉ ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሽረዋል፡፡

2. የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ዉሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንቷል፡፡

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት በተደረገ ክርክር መነሻ ያወጡትን ወጪ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ወስነናል፡፡

ትእዛዝ

- በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 08/11/2011 ዓ/ም በዋለዉ ችሎት በተሰጠ ትእዛዝ በአዳማ ከተማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 10189 ላይ እየታየ ያለዉ አፈጻጸም ታግዶ እንዲቆይ የተሰጠዉ ትእዛዝ ተነስቶ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ዉሳኔ መሰረት እንዲፈጸም ታዟል፡፡

- የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ፡፡

- መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የሠ/መ/ቁጥር 194876

ሚያዚያ 28 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች ፡-ብርሃኑ አመነዉ

ተሾመ ሽፈራዉ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- ፍቅሩ መገርሳ

ተጠሪዎች ፡-1. ሚሊዮን ተካ

2. ዓለምነሽ እሼቱ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለዉ የፍርድ ዉሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቤት ሽያጭ ዉል ለማስፈረስ የተጠየቀ ዳኝነት የሚመለከት ነዉ፡፡ አመልካች በፊንፊኔ ዙሪያ ኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪዎች ላይ በመሰረተዉ ክስ በቡራዩ ገፈርሳ ቀበሌ በቀድሞ የቤት ቁጥር 665 በአዲሱ የቤት ቁጥር 4765 የሚታወቅ በ100.8ካሬ ሜትር ስፋት ቦታ ላይ የተሰራ አራት ክፍል ያለዉን አዋሳኞቹ በክሱ የተጠቀሰዉን መኖሪያ ቤት ከአባቴ በዉርስ ተላልፎልኛል፡፡ይህንን ቤት ተጠሪዎች አታለዉኝ በቀን 24/10/2007ዓ/ም እድሜዬ 14 ዓመት ሆኖ እያለ በዉክልና ሥልጣን ቁጥር ቅ2/6107/13/07 ለ2ኛ ተጠሪ እንዲሰጣት በማድረግ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ በብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር) ሸጣለታለች፡፡ በዉሉ ላይ ደግሞ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ ተደርጎ ተጽፏል፡፡በወቅቱ እድሜዬ 14 ዓመት ስለነበር ዉል ለማድረግ በምችለበት እድሜ ላይ ስላልነበርኩ በኦሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 83/1996 አንቀጽ 233/3 እና 316 ዉሉ ፈራሽ ነዉ፡፡ቤቱ ተሸጦ የተገኘዉ ገንዘብም ለእኔ ጥቅም የዋለ አይደለም፡፡ስለሆነም 2ኛ ተጠሪ የፍርድ ቤት ፈቃድ ሳታገኝ ንብረቴን መሸጧ መብቴን የጎዳ በመሆኑ ዉሉ ፈርሶ ቤቱን እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

1ኛ ተጠሪ ለክሱ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በሰጠዉ መልስ ዉሉ የተፈጸመዉ በቀን 24/10/2007ዓ/ም ነዉ፡፡የቤቱ ሽያጭ ዉል ሲፈጸም ቤቱ አንድ ክፍል የነበረ ነዉ፡፡በአሁኑ ወቅት ብር 250,000.00 ወጪ አዉጥቼ አራት ክፍሎችን ሰርቻለሁ፡፡አመልካች በ1989ዓ/ም ስለተወለደ በ2007 ዓ/ም የቤቱ ሽያጭ ዉል ሲፈጸም የአመልካች እድሜ 18 ዓመት ነበር፡፡ይህንንም የቀበሌ መታወቂያ እንዲሰጠዉ ከጠየቀበት፣ ቁጥር 4630/07 ከሆነዉ መታወቂያዉና ከመዝገቡ ዉስጥ ከሚገኘዉ ማስረጃ ማረጋገጥ ይቻላል፡፡ይህንን መታወቂያዉን ይዞ የዉክልና ሥልጣን በፌዴራል ሰነዶች ማረጋገጫ ጽ/ቤት ቀርቦ ለ2ኛዋ ተጠሪ ሰጥቷታል፡፡2ኛ ተጠሪም በዚህ ዉክልና በመጠቀም ቤቱን ሸጣልኛለች፡፡ስለዚህ አመልካች እድሜዬ 18 ዓመት ሳይሞላኝ ነዉ የሸጥኩት በማለት ያቀረበዉ ክርክር ተቀባይነት የለዉም፡፡አመልካች ይህንን ክርክሩን በ2ኛ ተጠሪ ላይ እንጂ በ1ኛ ተጠሪ ላይ መከራከሪያ ሊያደርግ አይችልም፡፡አመልካች ሆነ ብሎ ቤቱን መልሶ ለመዉሰድ እድሜዉ 18 ዓመት ሳይሞላ የተደረገ ለማስመሰል ሥልጣን በሌለዉ አካል የተሰጠ ማስረጃ ስላቀረበ ተቀባይነት ሊሰጠዉ አይገባም፡፡አመልካች ቤቱ የተሸጠዉ በብር 40,000.00 እንጂ በብር 300,000.00 አይደለም በማለት ያቀረበዉ ክርክር በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723 መሰረት ተቀባይነት የለዉም፡፡ቤቱን ከገዛሁ በኋላም ብር 250,000.00 ወጪ አዉጥቼ ተጨማሪ ግንባታ ስለፈጸምኩ ክሱ ዉድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯል፡፡

2ኛ ተጠሪም ለክሱ በሰጠችዉ መልስ እኔ የአመልካች እናቱ ሆኜ አመልካች በዉርስ ያገኘዉን ቤት በማስተዳደር ላይ እያለሁ በገጠመኝ ችግር ምክንያት ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ተማክሬ አመልካች በሰጠኝ የዉክልና ሥልጣን ቤቱን በብር 40,000.00 ለ1ኛ ተጠሪ ሸጨለታለሁ፡፡1ኛ ተጠሪ የአመልካች እድሜ 14 ዓመት እንደሆነ እያወቀ ያጋጠመኝን ማህበራዊ ችግር ተገን አድርጎ አመልካች ለእኔ ዉክልና እንዲሰጠኝ በማድረግ ዉሉ እንዲፈጸም አድርጓል፡፡1ኛ ተጠሪ የማይገባዉን ብልጽግና ለማግኘትና የአመልካችንና የ2ኛ ተጠሪን መብት ለመጣስ ብሎ ቤቱ በብር 40,000.00 ተሸጦ እያለ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ አድርጎ አሳስቶ ጽፎ አስፈርሞኛል፡፡ ስለሆነም አመልካችን ለመጉዳት ብዬ የፈጸምኩት ዉል ባለመሆኑ ክሱ ዉድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክራለች፡፡

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 36019 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች በመስማት እንዲሁም የአመልካች እድሜ ተመርምሮ ማስረጃ እንዲቀርብ በማድረግ የቀረቡለትን ማስረጃዎች በመመርመር በቀን 18/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የዉክልና ሥልጣን በሰጠበትና የቤት ሽያጭ ዉል በተደረገበት ጊዜ የአመልካች እድሜ 16 ዓመት እንደነበር በማስረጃ ተረጋግጧል፡፡በኦሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 233/3 መሰረት እድሜዉ 18 ዓመት ያልሞላዉ ሰዉ የሚፈጽመዉ ማንኛዉም ዉል በሕግ ፊት የማይጸና ነዉ ሲል በመደንገጉ አመልካች እድሜዉ 16 ዓመት ላይ ሆኖ ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠዉ የዉክልና ሥልጣን የሕግ ድጋፍ ያለዉ አይደለም፡፡ነገር ግን 2ኛ ተጠሪ አመልካች በዉርስ ያገኘዉን ይህንን ቤት ስታስተዳድር እንደነበር ስለተረጋገጠ በቤተሰብ ሕጉ አንቀጽ 237/1 መሰረት አባት በህይወት በሌለበት ሁኔታ እድሜያቸዉ ለአቅመ አዳም/ሄይዋን ላልደረሱ ልጆች አሳዳጊ ሞግዚት/አስተዳዳሪ እንደምትሆን